ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცისკარი

6

1976

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცისკარი

229

გამოცემის მეცხრამეტე წელი

6

ივნისი

1976

თბილისი

სსრ. კკ ცკ-ის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს სკკ ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შ ი ნ ა პ ა რ ს ი

პროზა, პოეზია

3. ნოდარ წულეიკირი — დავით ალფაშვილის ქვა, მოთხრობა
40. გიორგი სანაფირაძე — მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე, მოთხრობა
34. ვახტანგ ჯაფარაძე — წიგნიდან: „ფარტი, აპრილი, მაისი“, ლექსები
70. იმერა ფამფლოვი — ლექსები
72. ენვერ ნიფარაძე — ლექსები
77. რევაზ ოსეფაიშვილი — წერილი ფეგოფარს, ლექსი
79. რევაზ დანელია — ლექსები

ასფურცელას რეფული

80. ჯანსუღ ჩარკვიანი, ემზარ კვიტაიშვილი, ფუროვან ჯაფუტია, ჯუმალ ჩახავა, თინათინ კვირიკაძე, ავთანდილ ფეტრელიშვილი, მთვარისა ფაქიძე — ლექსები

თარგმანი

87. იმერ ფალაჩი — „ალაკიანის ტრაგედია“, ნაწყვეტი, თარგმნა ნოდარ გურგენიძემ

ნარკვევი

95. ციალა არფაუელია — გადარჩენილი სული ქოლერთის...

ესსეიტიკა, კუფლიციისტიკა

113. სარგის ცაიშვილი — ფარაფლის ფიალი ფაფეთილი
115. ალფეი ფუფაგაფაშვილი — ქართული ენის ფერსოფლიოგიური ლექსიკონის შესახებ
127. ფლადიმერ ყანფლაფშვილი — ფაბაგარულთა კოლეტი
125. ბენი ფაბეიშვილი — რეზო ალფაუფლელის ლექსები
130. ფავით ფოგოფეფერი — 1905-1907 ფლეგის რევოლუციის ეპიზოდი

კრიტიკა

137. თამაზ ფიფინიაძე — ფალოლოგ სიმონ ფოთლის ფასარგეფლოდ!

ჩვენი კალენდარი

153. 80 — ილო ეოსაფშვილი — 80

ხელოვნება

154. ლიანა მიქაძე — ვის ახსოვს „კურკას ქორწილი“

ლიტერატურის ფატიანი

156. იაკობ ბალახაშვილი — ცხოვრება ალექსანდრე ბაბფაფაძისა. გაგრძელება

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ჩარკვიანი

სარედაქციო კოლეგია:
ბაგუა ავიოკეჯანი, ვალერიანეფ ბაკრაძე, ბეჟან ბეპრფეთელი, გივი ბანფაპარი, რისფაბ ბოგოფეზიანი, ბიორგი ბუფალია, ნოდარ დეფბაძე, მარგა ელიოზეშვილი, ედფარდ ფენაგადე, ოფია კაბაორია, (ბახუტისფეგელი ფდოვანი), ნუგეზარ წერეთელი, ფარიელ ბანეფრია, რეზო ბეიშვილი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ნოდარ წულეისკირი

დავით აღმაშენებლის ქვა

მოთხრობა

პანტე მასწავლებელმა ალმართი ამოთავა, შეჩერდა, საკუთარ გულისცემას ყური მიუგდო, შეამოწმა, გული ტკიოდა თუ არა, უკვირდა, რომ არაფერი ტკიოდა. კენჭივით კაცი იყო, ჭინკასავით მოხუცი.

ჰენსიაში რომ გავიდა, თავის კარ-მიდამოს უელდა. ძროხას აბალაზებდა ხურგებზე. ვერ მოისვენა, საზოგადო საქმე, როგორც მისი მეუღლე იტყოდა ხოლმე, „საინტრიგანო“ ჰქონდა იმოვა, — ოხვამეკარის მოკლა-პატრონობა დაიგალა. ვინ დაიგალა? ვინ თხოვა? რისთვის აიტკივა აუტკივარი თავი? — ასე ფიქრობდა პანტეს დიდი ოჯახი, მაგრამ პანტე ასე არ ფიქრობდა: ქვეყნისთვის სასარგებლო საქმე უნდა ეკეთებინა და გამოიძებნა კიდეც. სოფლის ბოლოს, მთაზე, ძველისძველი წმინდა გიორგის ოხვამე — სალოცავი იდგა. ამ პატარა საყდრის გამო. ძველად აქაურობას, მთელ სოფელს ოხვამეკარს ეძახდნენ. ჩვენს დროში კი სოფელს პირველი მთისა დარქვეს. ოხვამეკარი ამ გოროკსა და საყდარს შერჩა.

პანტე საყდრისკენ მიდიოდა, მთის ფერდზე საცალფეზო ბილიკს მისდევდა, მოკალეზე ჭრიდა. აქედან ახლოლან პანტე ადიოდა ოხვამეკარში, ეს პანტეს გზა იყო.

მიდიოდა და ძველისძველ წმინდა ალაგზე — ოხვამეკარზე ფიქრობდა „ბერძნული სიტყვა „ეკლესია“ მეკრულმა ვერ იგუა. თექვსმეტი საუკუნე ებრძოდა „ეკლესია“ „ოხვამეს“, ჰაგიოს ვერაფერი დააკლო. ხალხმა მაინც ძკვლი სიტყვა, წარმართული „ოხვამე“ აკოობინა „ეკლესიას“. რა სალოცავები გვქონდა ასეთი?“ — ეკითხებოდა თავისთავს პანტე, — „რანაირი იყო ნეტა ის ხვამა (ლოცვა) წარმართულ ბომონებში რომ სრულდებოდა, რატომ ვერ შეელია ხალხი ოხვამეს?“... პანტე დინჯად ადიოდა ალმართზე და ოხვამეკარს შორიდან შესცქეროდა: ეკლესიის ეზოში უზარმაზარი ძელქვა იდგა, ტოტებგაშლილი ძელქვა მთლიანად ფარავდა კასეულ საუკუნეში აშენებულ პატარა სალოცავს. სოფლიდან მხოლოდ მოთეთრო-მოყვითალო ქვით ნაგები სამრეკლო მოჩანდა. სამრეკლოს სახურავი ჩამოქცეოდა, კედლები-ღა დარჩენილიყო. ეს კედლები ასვეტილიყვნენ ჯორჯონტტზე, თითქოს წარსულის სადარაჯოზე დგანანო, წვიმასაც ეძლებდნენ, ქარსაც, თოვლსაც და ყინვასაც. შორიდან თეთრი კედლები თეთრ ციხე-სიმაგრეს ჰგავდა. ძელქვას კი სამრეკლოს თეთრი კედლებისთვისაც მიეწვდინა თავისი ტოტები. ძელქვა მფარველი ანგელოზივით ადგა ოხვამეკარს თავზე. პანტეს ძელქვაზე ხალხური თქმულება

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ახსენებდნენ და გუნებაში ეღიმებოდა. თურმე ძველად ფილქვის ადგილას მუხა მდგარა, მუხა აქაურობის სალოცავი კერპი ყოფილა. შემოსეულ მტერს მუხა ცეცხლში დაეწვა, როცა მეორეჯერაც და მესამეჯერაც დაეწვა, ხალხს მუხის ადგილას მტრის თვალის ასახვევად, ფილქვა უხარია. ფილქვის ძირას იკრიბებოდნენ თურმე და მუხაზე ლოცულობდნენ. ოხვამეკარი ლეგენდებსა და თქმულებებში იყო გახვეული. აქ ყოველ ხეს, ბუჩქს, ქვას, ყოველ გოჯ მიწას თავისი ისტორია ჰქონდა, — თავისი წარსული. ამიტომ იტირართა პანტემ აქაურობის პატრონობა, გაწმინდა, გაასუფთავა ოხვამეკარის მასალგამებები, ეკლესიას კარი შეუკა, შემოლობა, ჭიშკარიც კი დაჭედა ფიცრებისაგან და დაკეტა, კლიტე დაადო, ალაგეც გააკეთა ჭიშკრის გვერდით. მ-გდგებულ-მიყრუებული ძველი სალოცავი მართალა კულტურის ძეგლს დაამგვანა.

ოდრე ოხვამეკარი არავის ახსოვდა. თვით პანტეც კი იშვიათად ამოდიოდა დანგრეული სალოცავისა და სამრეკლოს სანახავად. არ ეცალა. მომავალი თაობის აღზრდა ეკისრა, — ქართული ენისა და ლიტერატურის ასწავლიდა საშუალო სკოლაში. დღე და ღამე სკოლაში იყო, ბავშვს ზედ გადაყვებოდა და საგანს შეასწავლიდა, — მშობლებს თავს აბეზრებდა, თქვენნა ბავშვმა ქართული არ იცის და ყურადღება მიაქციეთო. ზოგჯერ არამეოთხე მოაბეზესავით უხეირო მშობელს ცეცხლს შეუნთებდა. ბავშვს ასე და ასე უნდა მოექცეო. სოფლისა და რაიონის ხელმძღვანელობას ხომ გულისპირი გაუჩინა, ეს არ გეგვარგა, და ის არ გეგვარგო.

ალაგეზე გადაბიჯა და ეკლესიის ეზოში რომ შეეიდა, სალდანიაც ხმა შემოესმა: „ინტრიგანია, ხომ იცი მაგის ამბავი, აქეთ ცხვრობს სადღაც. მივიდეთ და ეკითხოთ...“ — გარკვევით გაიგონა პანტემ და ხმა იცნო, მისი მეზობელი, ნამოწაფარი ბუჩქე უნდა ყოფილიყო, მეეურნეობაში ბრიგადირად მუშაობდა, აქ რისთვის ამოსულაო, გაუკვირდა. თვალით ძებნა დაუწყო.

„ქვა არის, სხვა ხომ არაფერია, რაც უნდა კითხვა? — უპასუხა მეორე ხმამ.

პანტემ სამრეკლოს უკან თანამოაზლელებს მოპარა თვალი თუ არა, ფილქვას ამოეფარა და ყური მიუგდო.

სამრეკლოს გვერდით უზარმაზარი ყვითელი ქვა ეგდო, ოდითგანვე ეგდო აქ ეს ქვა. თითქოს მიწას, სამრეკლოს და ფილქვას ერთანმანთთან აკავშირებდა. ქვას ცალ გვერდზე ხავსი ოსფეებოდა, მიწაში ჩაზრდილიყო და მოყვითალო ფერი გადაჰკრავდა. ამ ქვას ეტრიალებდნენ, ზომავდნენ, აწევა სცადეს, მაგრამ ძვრა ვერ უყეეს. პანტემ სამრეკლო იფარა და სულ ახლოს მივიდა.

„მივიდეთ-მეთქი გეუბნები, მაგრამ ყბაში ჩემი მტერი ჩაგარდა...“

„რომ მიხვალ და ჰკითხავ. ეარესია, თავს დაიფასებს. ქვა ტყე-ღრეში აგდია, რა შეუშია პანტე-ინტრიგანი“... — დაკანივით დამარცლილი წარმოსთქვა მაღალმა ახმახმა კაცმა და ქვიდან ღობემდე მანძილი ნაბიჯით გადაზომა. პანტემ ის მეორეც იცნო: ისიც მისი ნამოწაფარი იყო, ეგეთ ერქვა, ახლა საეკლესიერვო ქარხნის მანქანაზე იჯდა.

„უკან მოგატანინებს, იცოდე!“.

„შეუშინებიხართ მაგ ქარაქუცას.. რას ქვია მოპატანინებს!. ეს ეკლესია ხალხისაა, შემოუღობია თავისთვის!.. ერთმა ინტრიგანმა მთელი სოფელი დაგიბრაყვაო? მოდი აქ! — ეგეთმ ბუჩეს დაუძახა. ხელები დაიკაპიწა — როგორმე მიწას მოეწყვიტოთ... ჩაკირულია მიწაში“.

ორივენი დაეჯაჯგურენ ქვას, ვერ მიუდგნენ, თავიდან სცადეს...

პანტემ იცოდა ინტრიგანს რომ ეძახდნენ. ენამყრალი კაცი ვარ, ალბათ ინტრიგანიცო — ბაიორტიკეებდა ხოლმე ხანდახან თავს. ხანდახან კი გაამაყდებოდა: სიმართლის მთქმელი რომ ვარ, ინტრიგანს იმიტომ მეძახიანო, ასე იყო თუ ისე, პანტე სიტყვა „ინტრიგანს“ საალერსო სიტყვასავით შეჩვეოდა.

ის კი არ უკვირდა, ინტრიგანს რომ

ეძახდნენ, მისი ყოფილი მოწაფეები უმიზეზოდ რომ ლანძღავდნენ, ეს აწუხებდა, რატომ, რისთვისო — ნაღვლიანად ეკითხებოდა თავისთავს. ბიჭები კი ქვას ეჯაჯურებოდნენ, თან მოურიდებლად, ხმამაღლა ლანძღავდნენ მასწავლებელს.

„წერს თურმე, რაც პენსიაში გავიდა, დღე და ღამე წერს“.

„მწერალი“ ყოველთვის იყო, გაკვეთილებზეც „წერდა“, ხომ გახსოვს“.

„საკუთარ შვილს, ანდრის უჩივლა თურმე...“ — ხითხითებდნენ ბიჭები.

„საკუთარ შვილს უჩიგლაო, ღმერთო ჩემო, რას არ გაიგონებს კაცი!“ — თავზარი დაეცა პანტეს. თვალსა და ყურს არ უჯერებდა, გაოგნებული. წელში მოხრილი იდგა საფარში და თანასოფლელებს თვალს არ აშორებდა.

„დათიკო ვასილიჩს მაგი უარს ვერ ეტყვის... — ეაკო ქვის ქვევით ხელის შესაყოფ ადგილს ეძებდა, ხელს უფათურებდა ხავსიან ქვის ძირს, თან ბუჭუს ელაპარაკებოდა. „დათიკოს სახელს რომ ვუხსენებთ, ჩაუვარდება კაპე...“

„შინც რა მძიმეა“ — თქვა ბუჭუმ, წამოდგა და ქარდულად გაიხედ-გამოიხედა, — „რომც დავაგოროთ, იმ ღობეს რას უშობი“...

„უნდა გავხსნათ“ — ეაკო წამოდგა, მავთულის ღობეს მიადგა და ძირს ჩაეხედა. „ერთი თუ დაიძრა, სულ რიხინ-რიხიხინთ ჩავა მანქანამდე“ — ეაკომ ჯიბიდან რკინის საკვნეტი ამოიღო. „შეიარაღებული მოსულა... უნდა გამოვიდე საფარიდან“ — ხელად გადაწყვიტა პანტემ და ჩაახველა, ქვის ქარდებს თავზე დადგა. ცოტა ხანს საფარში ყოფნა ერჩია, კარგად გაიგებდა ყველაფერს, მაგრამ რაკი ეაკომ მავთულის ღობის გაჭრა მოინდომა, ვერ მოითმინა და გამოვიდა. გადაყვა მაგ ღობეს, ჯერ მავთული ძლივს იშოვა, შემდეგ ბოძები. შემდეგ მარტოკამ იწვალა ამ კლდე-ღრეში და გაჭირვებით შემოღობა, შემოაკავა აქაურობა. ვიღაცა ეაკოს ვერ დაანებებდა მის ნაცოდვილარს. მართლაც, ეაკომ პანტეს თვალი მოჰკრა თუ არა, მავთულისაკენ გაშვერილი რკინის საკვნეტი დამფრთხალმა ჯიბეში ჩაიდო. ბუჭუს საქციელი წაუხდა, პანტე მაინც მათი მასწავლებელი იყო და რიდი და კრძალვა შერჩენოდათ. პანტეს გაუხარდა ბიჭებს რომ საქციელი წაუხდათ, მთლად ღვთისკენ გავარდნილები არ ყოფილანო, გაიფიქრა.

— გამარჯობა თქვენი!.. — უთხრა მშვიდად და იმ მოსაპარავ ქვაზე ჩამოჯდა. პანტეს ისეთი სახე ჰქონდა, ისე იქცეოდა, თითქოს არაფრად თელიდა ქურდებთან შეხვედრას, თითქოს არაფერი გაეგონა, არაფერი წყენდა. სიგარეტი აეღოლო, მოეკიდა. ბიჭები ადგილზე გახევებულიყვნენ. პანტეს კი მოელოდნენ. ისე უცვნ საიდან გაჩნდაო; გაკვირვებულები უყურებდნენ ერთმანეთს.

— რაზე შეშფოთებულხართ, ბიჭებო? — იკითხა პანტე მასწავლებელმა.

— დათიკო ვასილიჩმა გამოგვგზავნა, ეს ქვა მინდაო, — თქვა რიხიანად ეაკომ, — უნდა წავიღოთ თუ დაეძარით ადგილიდან, ჰი-ჰი! — სულელივით გაიცინა.

პანტემ მის წინ ახორხლილ აყლაყუდას თვალი მოარიდა. შორ მთებს გახედა და ჩაფიქრდა. თითქოს რაღაც დიდი გადაწყვეტილება უნდა მიეღოსო, გაჩუმებული იჯდა დიდხანს. ბოლოს ბიჭებს მოხედა და მტკიცედ უთხრა:

— ამ ქვის წაღება აქედან არ შეიძლება, ბიძიები...

ასეთი ლმობიერ, მშვიდ პასუხს პანტესაგან არ მოელოდნენ, ბუჭუს გულიც კი მოებრუნდა მასწავლებლისაკენ, თვალი ვერ გაუსწორა, ეაკოს შეხედა საყვედურით და ხელად ყველაფერი მას გადააბრალა.

— აა, ხომ გითხარი!..

სამარისებური დუმილი ჩამოვარდა. პანტეს ბუჭუს მლიქნელური უკან დახევა სულ არ მოეწონა. ზურგს უკან

ნოდარ ფულეისკირი
დავითი ალამდელიანის ქვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბუჭუც კარგა გვარიანად ლანძღავდა, პირისპირ კი ცდილობდა, თავი ანგელოზად მოეჩვენებინა.

— რატომ არ შეიძლება? — გაიცინა ვაჟომ, — ქვაა, სხვა ხომ არაფერია?

— ეს ეკლესია კულტურის ძეგლია, ვისაც რა მოენდება, ის რომ წაიღოს, აქ არაფერი დარჩება, — მიუგო პანტემ.

— ეკლესიას ვინ რას ერჩის, ჩვენ ქვა გვინდა, ბატონო პანტე.

— ქვის წაღება არ შეიძლება სწორედ.

— რატომ მაინც, რატომ? — დაინტერესდა ვაჟომ, — დირექტორმა იცის, ელაპარაკა ვასილიჩი, აგერ ჰკითხეთ კაცს... — ვაჟომ ბუჭუს შეხედა.

— კი, ბატონო პანტე, იცის, — დაუდასტურა ბუჭუმ, — მე მითხრა, მიეცით, ოღონდ, პანტეს ჰკითხეთო, თქვენი შვილიც ანდრიე იქ იყო.

— ვინ დირექტორმა გითხრათ, — თვალები მოუჭყარა პანტემ.

— მეურნეობის დირექტორმა, ეორა ივანიჩმა.

— ვინ ჰკითხავს მეურნეობას, — ჩაიქარქალა პანტემ, — ამას თავისი უფროსი ჰყავს.

— იმ უფროსსაც ვნახავთ, ბატონო, თქვენ არხეინად იყავით, ვასილიჩს უთხრ ვინ ეტყვის! მთელი რაიონი მისი არ იყო? რომ ნდომოდა, მთლად წაიღებდა ამ ეკლესიის სახლში, — უთხრა ვაჟომ.

— რად უნდა ეს ქვა მაინც? — ჰკითხა ბიჭებს პანტემ.

— მარნისთვის უნდა.

— მარნისთვის?

— ჰო, მაგიდის მაგივრად, — ვაჟომ ქვას ფეხი მიადო, — ხუთი-ექვსი კაცი დაეტევა გაჯირვებაში. იცით, რა მარანი აქვს? — ჩვეულებრივი მაგიდის დადგმა არ უნდა.

— ეს უბრალო ქვა არ არის, ვაჟო ბატონო!... მარანში რომ დავდგათ.

— ქვა, ქვაა, ბატონო პანტე, მთლად ყრუები ჩვენც არა ვართ... — ვაჟომ ცალი ხელით დოინჯი შემოიდგა და პანტეს დახედა.

— ეს დავით აღმაშენებლის ქვაა, ამ ადგილზე ძვირფასი აქ არაფერია, — უთხრა პანტემ.

— ვიღაცის რომაა, რაღაცა რომაა, იმიტომ უნდა სწორედ, — მიუგო ვაჟომ, — ვასილიჩის მარანი თქვენ მართლა მარანი ხომ არ გგონიათ, — მუზეუმში არაა იმდენი რამეები, რამდენიც იქაა.

— ეს არის აღმაშენებლის ქვა? — ბუჭუმ ქვას ფეხი დაუბრიტინა და სინჯვა დაუწყო — შეც გამიგია, აღმაშენებელმა ამოიტანა ამ მთიზეო.

ბუჭუ ეშმაკობით და ფარისევლობით ამბრებდა პანტესთან საერთო ენა გამოენახა, ვითომ ქვის ამბავი აინტერესებდა, ქვას და პანტეს გარს უვლიდა.

პანტე წამოდგა, სამრეკლოსთან ახლოს მივიდა და ბიჭებს დაუძახა:

— მოდით აგერ! — ხელი სამრეკლოს ჩამონგრეული სახურავისაკენ გაიშვირა — ე. ი. ანდრიანა ჩამოარდნილი.

სამრეკლო დიდი თლილი ქვისაგან იყო ნაგები. ერთი ქვა მართლაც აკლდა. ვაჟის და ბუჭუს დანგრეული სამრეკლო ადრეც ენახათ, ამ ქვის ამბავისთვისაც მოეკრთ ყური, მაგრამ არ სჯერდათ, და ამიტომ, არც ახსოვდათ ხეირიანად თუ რატომ ერქვა ქვას დავით აღმაშენებლის სახელი.

პანტემ პირადი წყენა გადაივიწყა. გულით მოუნდა აეხსნა თუ რატომ არ შეიძლებოდა ამ ქვის აქედან წაღება. პანტე ფიქრობდა, რომ თანასოფლელებმა არ იცოდნენ ამ ადგილის ისტორია, არ გაეგებინათ აქაურობის მნიშვნელობა, თუ კი ბიჭებს სულში ჩაუძერებოდა და გულს გადაუშლიდა, თუ წარსულის ნაწილი სურათს დაუხატავდა, ქვას ხელს არ ახლებდნენ, პანტეს ბოდიშს მოუხდიდნენ და შერცხვენილები საიდანაც მოვიდნენ, იქით წავიდოდნენ. მაშინ პანტე ბიჭებს ყველაფერს ანატიებდა.

— ეს ადგილი ჩვენს წინაპრებს წმინდა ადგილად მიუჩნევიათ ოდითგანვე, — დაიწყო პანტემ. — ადრე აქ წმინდა მუხა მდგარა, რომელიღაც ღმერთის პა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტიგსაცემად ოხვამე — სალოცავი ჭონნიათ. შემდეგ წვინდა გიორგის ეკლესია აუშენებიათ, ახლა რომ დგას ის კი არა, დიდი ტაძარი ყოფილა ასეთი ქვით ნაგები. — პანტემ სამრეკლოს ყვითელ ქვაა მიუტაპაუნა ხელის გული, სამრეკლოს გარს უელადა, თან ძველ ამბავს ჰყვებოდა. ბიბეები მორჩილად დაჰყვებოდნენ წინ და უკან. ის წვინდა საყდარი სარკინოზებს (ტრკულოებს) დაუნგრეიგიათ და ცეცხლი წუკიდებიათ. გადარჩენილა ა, ეს სამრეკლო... — პანტემ კვლავ დაუტყაპუნა ხელისგული სამრეკლოს, შეჩერდა. ბიბეა ჩამოაგდო. სამრეკლოს სიძველისათვის ხაზი რომ გაეყვა. — ახლა რომელ საუკუნეში ვცხოვრობთ? — ჰკითხა ბიბეებს. — მეოცეში ხომ?... ცამეტი საუკუნის წინ მომხდარა ეს ამბავი. ცამეტი საუკუნე ხუმრობა არ არის. შემდეგში, როცა დავით აღმაშენებელმა დამპყრობლები გარეკა, ბერებს მოუძებნიათ თავიანთი ძველის ძველი სავანე და მისი აღდგენა უცდიათ. თურმე თვითონ ეზიდებოდნენ კირს, წყალს, ქვას, ქვიშას, დუღაბს თვითონ ასხამდნენ და ქვებსაც თვითონ აწყობდნენ. ხელოსნები არ ჰყავდათ, ქუდზე კაცი ტეხრს ებრძოდა და ეკლესიებისთვის არ ეცალათ.

სალაშქროდ მიმავალ დავით აღმაშენებელს, აქ ჩამოუფლია. უნახავს სწყალი ბერები როგორ ეზიდებოდნენ ამ ქვას. ჩამოსხტარა ცხენიდან, ამოსული ფერდზე, დაუფლია ხელი ქვისთვის, მაღლა აუტაცნია და იმ ადგილას, საცა ახლა ქვა აკლია. შემოუდგია. ბერებს მაღლობა უთქვამთ. დავით კი ამბედრებულა თავის ბედაურზე, ლაშქარს წინ გაძღოლია და თავისი გზით წასულა. ბერებს ქვა ედელწინ ჩაუშენებიათ. მაგრამ დუღაბი არ ჭქონიათ ძველებური და ქვა დროთა განმავლობაში კვლავ ძირს ჩამოვარდნილა.

— ზღაპრებისთვის გეცალია ახლა ჩვენ? — ხმადაბლა გადაულაპარაკა ვაჟომ ბუჭუს.

პანტემ ეს გაიგონა და აენთო, რაც ითმინა, ერთ წამში ფეხზე ჩაყარა. ბიჭებს გაეცინებოდა ეს თვალები უჩვენა.

— თქვენ გგონიათ მე მცალია?... — შეუტრინა და გადმოსკდა, წამოვიდა, ითქვა საიქვილი.

— ვინ დათკოო, ვინ ვასილიჩიო, ან თქვენ ვინა ხართ, ამდენს რომ გებოდეშენი, ხელი არაფერს ახლოთ, ეს ყველაფერი ხალხისაა, უფრო ძვირფასი და დირებული, ვიდრე თქვენი მეურნეობა და საკონსეოო ქარხანაა, — მიახლა ტაკებ და ქვაზე დაჯდა. — გესმით თუ არა ესე?..

პანტეს გაფიცხებამ ვაჟო გააღიზიანა.

— აქამდე ვართ თქვენი ჭკუის სწავლებით! — ვაჟომ ნიკაზე მიიდო ხელი. — თქვენი წყალობით ყველაფერი გვესმის და ყველაფერი ვიცით... — უთხრა დაცინვით.

—თუ გესმით და იცით, აქ საქურდავად რა სინდისით ამოხვედით, მთელი სოფელი თქვენი არ არის? ეს ერთი მტკაველი მიწა, ეს ძველი ეკლესია, ეს ქვა და ხე დაანებეთ წინაპრებს.

— საქურდავადო?! — შესძახა ვაჟომ, თვალები გადმოკარკალა და ბუჭუს შეხედა.

— უთხარი რაღე ეორემ, თვალებში სინათლე დაეკარგე, ბუჭუ!

— მაგას რატომ კადრულობთ, ბატონო პანტე, ჩვენ ქურდები არა ვართ! გამოგვეგზავნეს და რა გვექნა... — თქვა ბუჭუმ უკმაყოფილოდ.

— როგორ თუ ქურდები არა ხართ? ახა მე ვიგრნებ? ეს ქვა არ მიგქონდათ სახლში, ახლა, ამ წუთში?

— ქურდი ჩემთვის ჯერ არავის დაუძახნია!.. — იყვირა კვლავ ვაჟომ, ეკლესიის კედელთან მიყრილ ხარახურიდან დაფანგული რკინის მილი გამოათრია. პანტეს თვალწინ მაღლა ასწია, ჯერ რკალივით მოხარა, შემდეგ თაბადათან ბოლოები ერთმანეთს მიუახლოვა, ბოლოს დაგრიხა, დაგრიხა და პანტეს ფეხებთან დაუგდო.

— რა იყო ბიძიკო, რაზე გრიხავ მაგ ყანგიან რკინას, მაშინვე?.. ღონეს მი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩვენებ?... თუ ლონიერი ხარ, აგერაა ეს ქვა, ორივემ ერთად ვერ აწევთ ხომ ნაცრეთ? ერთი კაცი სწევდა მაგას ძველ დროში....

გასაკვირია, პირდაპირ, საქმურდავად დადიხართ, ზედ ქურდობაზე დაგიჭერეთ და ქურდი რომ დაგიძახეთ. ეს გწყინთ? ამიტომ გრიხავ „ქ�dtებს"?— პანტემ ჩაიქირქილა და ეაყოს თვალი თვალში გაუყარა.

— მომაშორე, ბუჭუ, ეს კაცი, ვეუბნები მე შენ, თორემ... — შესძახა ვაყომ და პანტესკენ გაიწია. ბუჭუ წინ გადადგა.

— თორემ რა?... — ხახვი არ დამაკარა, ბიძიკო, ყურებზე! — მშვიდად უთხრა პანტემ. — ჭკვალ ახლა მილიციაში და სახალხო ქონების ქურდობისათვის ორივეს დაგაჭერინებთ.

— მაგაში ვერ გაკობებთ ვერავინ! — უთხრა ბუჭუმ. მასაც ავესო მოთმინების ფიალა.

— გული არ გამიხეთქო, — გამოაჯავრა შორიდან ვაყომ. — ქკის ქურდობისთვის კი არა, ოქროს ქურდობისთვის ვერ იპერეს დღეს ადამიანს. წავიდა ის დრო, შენ-სთანა ბაზრობები რომ პარპაშობდნენ....

შპონინი... პანტეს გული ჩაწყვიტა ამ სიტყვამ, ინტრიგანობა არ ეყოფოდა. შპონინს სახელიკ რომ მიეთატეს? ვირისაგან წიხლი რა საწყენიაო, დაიშვიდა თავი პანტემ.

— რას ილირნება ეს ბიჭი, თუ კაცი ხარ, — ბუჭუს ვითომ დაუყვავა პანტემ. — არა ხართ ქურდები? მეცნიერები ხართ? წეროლები ხართ? პედაგოგები ხართ? რა გიწოდოთ, თქვენ თავითონ მითხარით... — ბუჭუს ჩაცვივდა პანტე, რაკი ვაყო ლანძღვა-გინებაზე გადავიდა.

— ყველა პედაგოგი და მწერალი ხომ არ იქნება. ბატონო პანტე, — ბუჭუსაც დაეიწყნოდა მასწავლებლის პატივისცემა და უკვე აგდებულად ელაპარაკებოდა.

— ქურდები არა ხართ, ეჰა?... — არ ეშვებოდა პანტე. დამამცირებელ დაკითხვას მარჯვედ განაგრძობდა.

— არა ვართ, არა! — მიაყვირა ბუჭუმაც.

— ეჰა აქ ჩემს სანახავად ამოხვედით?

— არ გვინდა ეს ქება, ბატონო, მიდავართ ხომ ხედავთ?...

— თქვენ კი მიდიხართ. მაგრამ ქურდებს ასე გზა-შარაზე არ უშვებენ!... — პანტე სიტყვა „ქურდს" შოლტივით უტყლაშუნებდა მათ.

— ქურდიკა ხარ, შპონიკა ხარ და ინტრიგანიც! — მიახალა მოთმინებადაკარგულმა ვაყომ პანტეს. პანტემ თავისი „შინდის სახრე" ერთხელაც მოიქნია თვალების მრისხანე დაკვეცებით.

— ქურდი ხარ და, რა გიყო, ბიძია. პროფესორს ხომ არ დაგიძახებ, რაზე გწყინს, არ ვიცი?... — ჩაიხითხითა ბიჭების გასამწარებლად.

— უუხ! — შესძახა ვაყომ. მობრუნდა, თვალებგადმოქაჩული მიაჩერდა პანტეს და მუშტზე იკბინა. ბუჭუმ ვაყო მოქაჩა და წაიყვანა.

— პანტემ არ მოგეცა-თქვა. ეუთხრათ ვასილიჩს, მორჩა და გათავდა, — ამშვიდებდა ვაყოს ბუჭუ. — ბოლო�დამბლოს, წერილობითი ნებართვა მოვუტანთო...

ვაყო ბუჭუს ყურს არ უგდებდა. უკან-უკან იყურებოდა და უკანასკნელი სიტყვებით იგინებოდა.

— ამის!... უხ, ამის!...

— ეს თსობელი! ეს ინტრიგანი!.. ეს სოფლის მუწუკი!...

როცა ეკლესიის ეზოს გასცდნენ, ალაგებზე გადავიდნენ, თავდადმართზე დაეშვნენ და თვალს მიეფარნენ, პანტე კვლავ დაკით აღმაშენებლის ქვაზე ჩამოჯდა, სიგარეტი გაამოლა და ფიქრებს მიეცა. „როგორ ეწყინათ. ნამდვილი სახელი რომ დავუთხეს, ერთიც და მეორეც როგორ ამოპილდა"... პანტემ იცოდა, რომ ისინი მარტო ქვის ქურდები არ იყვნენ... „არ ღირს მაგათზე ფიქრი". დასასკვნა უცემ და ჩამავალ მზეს გახედა. შემოდგომის თბილი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იდგა. დასავლეთი სისხლისფრად შეღება ბარჩხალა მზეს, მოტაროსე მზის ჩასვლა სიამოვნებას ჰგვრიდა მოხუცს. არ უნდოდა ფიქრი იმაზე, რაც მოხდა. არც ვასილიჩის, არც სხვა ვინმეს გახსენება არ უნდოდა. აქედან თვალთ უბახავი, მომაჯადოებელი, მართლაც რომ ზღაპრული და ლამაზი იყო კოლხეთის დაბლობი. კოლეთს გასცქეროდა. დასავლეთი წითლად ღუოდა, სიწითლე თანდათან ოქროსფერში გადადიოდა. სამხრეთსა და ჩრდილოეთს ოქროსფერი გადაჭარავდა. აღმოსავლეთი კი ცისფრად ხასხასებდა, მზის სხივი ვერ სწვდებოდა აღმოსავლეთს. დიდხანს იჯდა ნირვანაში გადასული, ტბილ ფიქრებსა და მოგონებებში წასული.

ძველქვა ხეზე ფრთაჭრელი ჩხიკვი შემოჯდა, დაიჩხავლა და დაიჩხაველა პანტეს. განგაში ასტეხა: რა გაქვს სადაოდებელი, მოხუცო. ჩვენ ბუნების შვილები შენთან ვართო. ითქოს ჩხიკვის ჩხავლმა გამოაფიხლოო, წამოდგა, ეკლესიის ეზოში დადგმული ძროხა ასხნა, აქ ამოჩაყავდა საბალახოდ. მას შემდეგ, რაც აქატრონა შემოაკაკა, ეკლესიის ეზოში ხასხაა ბალახი იზრდებოდა.

ახლა რქაჩამოტეხილი თვალმაკი ძროხა, თოკი ხელზე დაიხვია, ეკლესიის ბიდამო ერთხელაც შეთვალიერა. ეკლეკ დადო კლიტე თავის დაქედილ ხის კარს. ალაგე. სადაც ჭურდები გადაკიდნენ, წინადღიან განაკაფი ეკალ-ბარდით გადაქტცა. ძროხას წინ გაუთდვა და ფერდობის ბილიკით ნელა გაუდგა კბას შინისაკენ.

2

ოხვამეკარიდან დაბრუნებულმა პანტემ, თავისი ეზოს ჭიშკარი შეაღო. ძროხა შიგ შეიყვანა. კარის ჩასაკეტად რომ მიბრუნდა, პირუტყვმა თავი წაიტივა და ჭისკენ გაეკეა. შეგპანა მგელმა, მიაძახა. რკინის პატარა ურდული სწრაფად გაიჩხაკუნა და გამოუდგა. ძროხა ჭის თავზე შეჩერდა, პატრონს მოხედა და დაიბშუილა, ისეთი თვალებით ეყურებდა, ისე წრიალებდა [illegible] ზმეოდა ჭის თავზე. ლამის ენა ამოუდგა: მწყურია ადამიანო, მთელი დღე წყეთი წყალი არ ჩამსვლია, ჩქარა, წყალი დამალეკინეო. პანტე სამზადში შეკვიდა, სამზადის კარადა გამოიღო და მონარჩენ ღომსა და ჯადს დაეწყო ძებნა. შემდეგ კარადაკენ და ეკედრებინა აარჩაკუნა. ძროხისთვის კანკეთვნილი ეკედრო გადმოიღო, ღერღელას გამოეარეცხი ჩაეხსნათ და შეეხსნათ. პანტემ ეკედროში ღომისა და ჯადის ნატეხებიც ჩაყარა, შიგ ხელი ჩაყო, მოუარა... კარდალებისა და ეკედროების ხმაურზე კრიალეთ, წრიალეთ, ყიაყიანთა და ჭყვატინთ სამზადის კარს მოეკარნენ ქათმები. ეხეკენ, ინდაურები, ულლიანი ღორი და წერილები. სალამი ხანი, ეკეთ. ღორ-ქათამნი დაეურებას მოიითხოვდა.

— აქშა, აქშა! — გაპყვარობდა სამზადში პანტე, — შეგპამთ ტურაკ!. — წერლებს უმეტედა და გარეთ ერეკებოდა სამზადში შემოპარდნილ ულლიან ღორს. ქათმებსა და ინდაებს, ფეხებშე ებლანდებოდა წერილები.

— აქშა. თქვე უპატრონობებო! შეკლები ვის არა ჰყავს, მაგრამ ქათმებს შიმშილით არავინ ხოკაკს, — ხმამაღლა, რიღლის გასაგონად. გაიძახოდა პანტე.

რიღალი ოდაში ეგულებოდა, ხელ-ერქვა, მართლა ნელია, ეს ოჯახშენებულეთო, — ხმამაღლა თქვა ეადგილობადგილას.

— ორი ეოლი ვის მოუყვანია, რომ შენთვის მიეცეთ! — ვითომ შვილთან ეაბა ქამთო, მაგრამ ეს „ქამათიც" რიღლის გასაგონად იყო წამოწყებული. სამზადსა და ეას შორის მიდი-მოდიოდა და თავისთვის ხმამაღლა ჯაჯანებდა:

— ყველგან, მთელს საქრისტიანოში, ერთი ქალი ეკლის ოჯახს, ჩემთან ორია, მაგრამ ქათმები მაინც მე ეზდა ადაპეტრო, მამაკაცმა...

ძროხას წყალი დაალეევინა, ღორი სა-

ნოდარ ზულეისარი
ალექსანდრეულის ჯვა

ლორეში შეიტყეს, ერთი ტარო სამინდიც შეუგდო, ქათმებს საკენკი დაუყარა, ძროხა სამზადის სკეტზე მოსაწყველად მიაბა, ცარიელი ეედრო საამზადში შეიტანა, სამზადის წინ თავის გრძელ სკამზე დაჯდა და ქალების მოლოდინში საკენკზე მისულ ქათმებს, იხვებსა და ინდაურებს ცქერა დაუწყო.

— ჯურჯა! — შეესძახა უცებ და ოდისკენ გაიხედა, შვილიშვილს ეძახდა, მართლა ჯურჯა კი არ ეძქეა, რეზოს ეძახდნენ, პაპამ შეარქვა ჯურჯა, ვითომ ჩაკორულ-ჩაკვირისტებელი — ჯურჯა ვლუხკიეი მეზრდებოო, სინამდვილეში კი პატარა რეზო ბიასავით ზვრილი, ფერაკაქრალი, უჭმელ-უსმელი ბიენი იყო, ხშირად ავადმყოფობდა, შუბლები ზედ აკვდებოდნენ. ნიაკა არ აკარებდნენ, მაგრამ მაინც უდღეურივით გამოიყურებოდა.

— ჯურჯა! — ერთხელაც დაეძახა. ოდის უკანა კარი გაიღო და ქვის კიბეა თავზე წელს ქვევით სულ ტატეული, მაკარონივით წვრილ ფეხებზე შემდგარი „ჯურჯა“ გამოვარდა, დედას გამოქცეოდა.

— შენ მაინც სადა ხარ, პაპეა? — საყვედური უთხრა პანტეს. მეტი ეერაფერს თქმა მოასწრო. ბავშვს დედაც თან მოჰყეა ჩხუკითა და წყრომით.

— ნუ მიღვიძებთ ბავშვს, ბატონო, ძლიან დავაძინე პატარა, ამას კიდევ სიცხე აქეს!... — ჩამოსძახა პანტეს, ბავშვს წამოარტყა და ოთახში ძალით შეათრია.

რეზომ ტირილი მორთო, თანდათან მოეშატა და მოეშატა, დაწოლა არ უნდოდა.

— გაჩუმდი! არ გამიღვიძო ბავშვი. შე არ დასაცალებელო! — შემოესმა პანტეს რძლის ხმა, — ოცდათვრამეტი გაქვს სიცხე, გაჩუმდი-მეთქი, გეუბნები!

რაკი ოდას კარ-ფანჯრები ღია ჰქონდა, გაფაჩუნებაც კი ისმოდა გარეთ.

რეზომ ხმა გაეშინდა, მაგრამ ახლა გიას ტირილის ხმა მოისმა, გია აკვანში იწვა, ისიც მიზეზიანი ბავშვი იყო, სუ დედა, სუ დედაო, უთ[illegible]ა ნელი და აკვანს რწევა დაუწყო. აკვნის რწევა[illegible] ხმამაც კი გამოაღწია გარეთ.

ეზე ჩასულიყო. ადრიანი შემოდგომის მშვენი. წყნარი საღამო იდგა. სამზადის სკეტზე მიბმული, გამაღიარი ძროხა არ იკოხნებოდა, იქით იყურებოდა. სადაც ხბო ეგულებოდა, ხანდა. ხან დაიზმუვლებდა კიდეც — შვილ ეძახდა, ხბოც იმ ზმას გამოეზმანებოდა ვენახიდან. ვენახის პირეზე დაეგბა საღარი ბოჩოლა.

ორღობეებში ნელა მოიპარებოდა ღამე. პანტე სამსადის წინ თავის გრძელ სკამზე იჯდა. ახლოვდება სიგარეტს და შვილიშვილზე ფიქრობდა: „რა მოუვიდა ნეტა, სულ ავადაა ეს მამაძაღლი... მამამისიც ასე იყო, მაგრამ კიბრარდა და კაცი დადგა...“

ამ ფიქრებში რომ იყო, ჭიკარი გაიღო და ნათელა შემოვიდა, ვეფხარდა ეეფლოს დანახვა, ოღონდ არ შეეშინა, საცა იჯდა, იქიდან არ ადგარა. ცოლიც წამაროვეს ამ სიბერეშო — გაფიქრა.

ნათელა ქმარ-შვილს გადაეყოლილი ქალი იყო, ხუთი შვილი გამოზარდა, ხუთივე გზაზე დაეყენა, ზოგი თბილიაში დაამბინავა, ზოგი — რიგოზეში. ანდრი დარჩა მშობლებთან და ანდრეი ცოლ-შვილის მოელა-პატრონობას შეალია სიბერეში თუ რამ ძალა და ღონე შერჩა.

დღესაც ანდრის გამო იყო ჩამოსული. ანდრი პირველი მაისს ჩამოსულ სიბერეობაში მთავარ ავტონომიად მუშაობდა, მეურნეობის დირექტორი და სხვა ხელმძღვანელები არ წუხდნენ იმდენს, რამდენსაც ანდრი განიცდიდა და დარდობდა მეურნეობის ავ-კარგზე. მეურნეობის გეგმის შესრულება სიჩქარად გადაქცეოდა. შინ და გარეთ სულ ეეგმებზე ლაპარაკობდა.

ნათელას, უკვე თმაგათეთრებულ პაგიგოს, აღარ შეჰკადრებდნენ, ბავშვები ჩაის საკრეფად წაიყვანენ. თვითონ ნათელამ გამოთქვა სურვილი, რაკი მისი ოჯახიდან არავინ მუშაობდა მეურნეობაში, ველს ეთანაღრებოდა, ან-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დრის ვინმე ამას წამოაყენებენს და როგორც კი საშუალება მიეცემოდა. მაშინვე გარბოდა ჩაის საკრებულ. როცა სკოლა გამოდიოდა სამუშაოდ, ნათელა თაკილი სადამრიგებლო კლასით პირველი მიდიოდა პლანტაციაში. ერთხელ პანტესაც არ მისცა საშვილი და ვენახის სათხრელად გაგზავნა (მეუნენობას ეენახის ფართობებიც ჰქონდა), რა ვუყოთ მერე, პენსიაზე რომ ხარ, ანდრის ხათრით წადი, ხომ ხედავ, შენ არავინ რჩებაო. პანტე ერთი ორჯერ მართლაც წავიდა თანასოფლელთა დასახმარებლად, მაგრამ იქ მეზობლებს ვამაი ი და დავა აუტეხა, ასე თოხნა არ შეიძლება, ვენახს დაღუპავთო. ჰაყვნენ, დაპაკუნეს და საქმე იქამდე მივიდა, ს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— აბა, ასე ვიდგეთ და ვიდაოთო დილაშდე? გასაკვირია შენი საქმე, ღმერთმანი.

— მეც მაგას გეუბნები რომ გასაკვირია. შვილები, ვინც ვარგოდა, აქეთიქით დამიფანტე. აიჩეშე ანდრი, ანდრია და ჰა, შენი ანდრი, შინ ის არ ვარგა და გარეთ მონასავით დასდეს უკან უფროსებს... ცოლი მომიყვანა და კუტიკვით სულ ოთახში ზის, შვილები გააჩინა და უდღეურებია!...

— სუ, სუ, სუ! — იკივლა ნათელამ.

— პირზე ხელი მიიფარე!... ქმართან მიიპრა და თვითონ აიფარა ხელი ტუჩებზე.

— არ გრცხვენია, ანდრიზე მაგას რომ ამბობ?.. კარგი ახლა, დაწყნარდი, ნუ აყვები ნერვებს, ეს ოხერი, შენ გგონია, ნერვები მე არა მაქვს? — მაგრამ ვითმენ. დღეს მთელი დღე ლუკმა არ ჩამსვლია პირში, ოთხი გაკეთილი ჩავატარე. მერე თათბირი გვქონდა და იქ ვიჯექი ერთი საათი. მერე კიდევ ბავშვები წავიყვანე ჩაიში, შინ მოვედი და მეჩხუბებინ...

ისინი საძინებლის წინ, საჩეხის შუა სვეტთან იდგნენ ერთმანეთის პირისპირ და ხმადაბლა, ცხარედ კამათობდნენ, ვითომ ოდაში რძალმა არ გაიგონოსო.

ნათელას ხელში რძის ჩასაწველი სველი ქოთანი ეკავა. კამათში ამ ქოთანს ისე უხერხულად იქნევდა, კაცს ეგონებოდა, საჩეხის სვეტს მიახლის და მიამტვრევსო.

— კარგი, ჰო, ქოთანი არ დაამტვრიო, — უთხრა პანტემ. — გატრიალდა და ხმის მოსაყვანად წავიდა. ნათელამ ძროხას ცური ჩამოუტრეცხა. ფუნაზე დაწოლილიყო და დასვროდა. ამასობაში ხმამ მოირბინა და კაკვშეული ეცა რძით გატეკნულ ძუძუსთავებს.

ნათელა ძროხას მიეკუციცქდა. ქოთანი შეუდგა და ხმის რძე მოაგანინა. ამასობაში პანტეც მოვიდა, ძროხას ხმი მოაშორა. და საძინებლის სვეტზე მიაბა. თვითონ თავის გრძელ სკამზე ჩამოჯდა და ძროხის წველას დაუწყო ცქერა.

უჩქმრად მოწველეს ძროხა, უჩქარად მიალაგ-მოალაგეს, რაც მისალაგებელი იყო და დამდურეულ-მოსალაგებელი ამოვიდნენ ოდაში.

ნელი რეზოს მიწოლოდა, დაკაძინებო ეფიქრა და თვითონაც ჩაძინებოდა.

პანტე თავის ოთახში გავიდა, სინათლე აანთო, სათვალე გაიკეთა და ჟურნალ-გაზეთებს დაუწყო თვალიერება, წაკითხული ჰქონდა, მაგრამ მაინც ათვალიერებდა, იქნება, სარეტერეული ცნობა ან სტატია გამომრჩაო. ნათელამ გაზჩქრაზე ჩაიდანი შემოდგა, ბავშვებისთვის რძე აადუღა, იქნება გაიღვიძონ და თითო ჭიქა თბილი რძე დალინონო. საკაბშოდ სუფრის გაშლას რომ შეუდგა, უკანა კიბეზე ფეხაკრეფით ამოვიდა ანდრი, ფრთხილად შეაღო საკაბელო ოთახის კარი და დედას თავზე დაადგა.

— უჰ, როგორ შემაშინე, რანაირი შემოსულა იცი, შეგირცხვა ცხვირი! — შესძახა ნათელამ.

— მამა მოვიდა? — იკითხა ანდრიმ, დედის შეშფოთებას ყურადღება არ მიაქცია.

— ეგერაა, ოთახში... რა იყო, რამე ამბავია?..

— არაფერი... — თქვა ანდრიმ და მამასთან შევიდა. პანტე წამოწოლილი კითხულობდა გაზეთს, შვილი რომ შემოვიდა, სათვალეს ზემოდან ერთი გაზედა და კითხვა განაგრძო.

— მამა, რატომ არ მიეცი იმათ ის ქვა... — შემოიდა თუ არა, პირდაპირ დაიწყო ანდრიმ. პანტემ შვილს სიტყვა პაუზე აუგდო, მისკენ არც მიუხედავა ისე უთხრა:

— რეზოს სიცხე აქვს...

ეს იმას ნიშნავდა, რომ ქვაზე პანტეს საეჭვარიკ კი არ უნდოდა. სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ანდრი მაგიდას მიუჯდა, ცალი იდაყვი ჩამოეყრდნო. კარგა ხანს იჯდა გარინდებული, არ იცოდა, საიდან მიდგომოდა მამას, ზოგჯერ ეს ჩია კაცი სალ კლდესავით აიმართებოდა ხოლმე და მაშინ ვერც ძალი და ვერც ნებით ვერ მოდრეკდით.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ხომ არ დაგაგვიანდა, დათიკო ვასილიჩი ვინც არის?...

პანტე ხმას არ იღებდა. გაზეთს უყურებდა. უკვე ადარ კითხულობდა, აბრის კი აჩერებდა, თავი დამანება, შენთვის არ მცალია, გაზეთს ვკითხულობო, არ უნდოდა შვილთან არასასიამოვნო საუბრის წამოწყება, ანდრი კი არ ეშვებოდა.

— ის ქვა დათიკო ვასილიჩს უნდა მისცე, მამა, სხვა გზა არ არის... — ახლა უკვე ხვეწნის კილოთი უთხრა ანდრიმ.

შვილს კილო პანტეს არ მოეწონა, ერჩია, შვილი შეკამათებოდა, შებრძოლებოდა, თხოვნა და მუდარა ამ საქმეში, პანტეს აზრით, სულ მთლად მოუთმენელი და დაუშვებელი იყო.

— არ მესმის, რა ქვაზე ლაპარაკობ?

— ცოვად უთხრა პანტემ და გაზეთი კვერდით გადადო, ტახტზე წამოჯდა.

— ახალი წლიდან დირექტორის მოადგილის შტატი გვექნება, ოცი მანეთი მოემატება...—საიდუმლოსავით უთხრა მამას ანდრიმ.

— მერე რა შუაშია ეს ქვა?

— ჩვენი დირექტორი დათიკო ვასილიჩის დანიშნულია, ხომ იცი ეს შენ. ერთი სიკვდილი გავათავე ბიუები ხელკარიელი რომ დაბრუნდნენ. პანტემ კიბაღან დაგვხოცაო, ასე უთხრეს დირექტორს. მინდორში რომდენი ქვა აგდია, იმის აღრიცხვა და შენახვა რა ჩვენი საქმეა, მამა.

— ის ქვა სხვა ქვაა. — შეაწყვეტინა პანტემ შვილს და წამოდგა. ისიც მაგიდას მოუჯდა. სათვალე მოიხსნა და კვერდით დაიდო.

— მართალი ხარ, ჩვეულებრივი ქვა არ არის. მაგრამ მამა ხარ და ჩემს მდგომარეობაშიც უნდა შეხვიდე. — ეკან დაიხია უცებ ანდრიმ. — თუ შენ შენებუბრად კრიჭაში ჩაუდგები ჩემს დირექტორს. დათიკო ვასილიჩს და სხვებს, ეს იმას ნიშნავს, რომ მე დირექტორის მოადგილეობას დაკარგავ.

— რატომ დაკარგავ?

— როცა ადამიანი სიკეთეს გიკეთებს, შენც სიკეთით უნდა გადაუხადო. დირექტორი მე კარგი თვალით მიყურებს, რაიონშიც ყურადღებით მექცევიან, შენ კი შენი შვილის კეთილმყოფელებისათვის ქვა არ გეშეტება, აი, რატომ დაგკარგავ!..

— ნუთუ ასეთ მნიშვნელობას აძლევენ ამ ქვას, თუ შენ აზვიადებ?

— სწორედ აძლევენ, დირექტორმა თქვა, ესო პრესტიჟის საქმეაო, პანტე ისე იქცევა, თითქოს მის მეტს ეს ქვაყანა არავის უყვარსო. სანამდელეულში ხომ ყველამ კარგად ვიცით, პანტე ვინაა ისაო.

— მერე შენ რა ეთხარი.

— რა უნდა მეთქვა?

— შენ იქ იყავი, როცა ეს სიტყვები ითქვა?

— კი, იქ ვიყავი, მოვკვდი, გავთავდი ალბა, რა მქონდა სათქმელი, დათიკო ვასილიჩი იყო ჩამოსული რაიონიდან და კანტორის წინ ვიდექით მე, ვასილიჩი, დირექტორი, ეაკო, და ბუჭუ. ვასილიჩი რაიონში მიდიოდა და იმას ეაცილებდით. ძალიან გთხოვ, მამა, მაგ ქვისთვის სოფელს ნუ აიწრიალებ და ბოელ რაიონს ნუ გადამეგდებ.

— ის ქვა დაგით აღმაშენებლის ქვაა, ბიჭო.

— ვიცი, მაგრამ დღეს ასეა საჭირო.

— „დღეს ასეა საჭირო“. — გამოაჯავრა პანტემ. — რატომაა ვითომ დღეს ასე საჭირო, რატომ მაინცადამაინც დღეს, ვითომ დღეს სხვა დღეს? ჩვეულებრივი ადამიანური საუბარიც კი გადავავიწყდა!.. რად გინდა დირექტორის, მოადგილეობა, მთავარი აგრონომი ხომ ხარ?

— აბა სულ ასე ვიყოთ? დედა პედაგოგი, მამა პედაგოგი, მეფეღლე პედაგოგი. თვითონაც აგრონომი, ყველა რვეთი, ყველა ჩვეულებრივი და გაბრიკებული? სულ მუდამ შთამომავლობიდან შთამომავლობამდე? პატარა არ გავინძრე? ღღეს დირექტორის მოადგილე ვიქნები, ხვალ დირექტორი, ზეე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შეიძლება რაიონში წამიყვანონ, მასზეც კიდევე უფრო ზევით...

— მოიცა! გონს მოდი, თავი არ გაიმასხარაო, თორემ ზევით კი არა, ქვეყნიდან წახვალ! — ხმას აიწია პანტემ.

— კარგი, ზევით არ წავალ... დირექტორის მოადგილეობა ხომ შემრჩება, მაინც კარგია. ხელფასიც მეტი მექნება... — მელიასავით დაეკრიჭა, ვითომ მამას კი არა, რომელიღაც უფროსს ეფარისეველებოდა. პანტეს ელდა ეცა.

— ასე ძალიან გინდა, ბიჭო, მოადგილეობა? — ჩაიჭიმელა პანტემ თავისებურად. ანდრი მამის ქარქილს არაფრად აგდებდა. მას ახლა ვერაფერი შეაჩერებდა. — როგორმე მაჭა დაეყოლიებინა და ის წყეული ქვა ზვალეე გაეგზავნა მეურნეობის მანქანით რაიონში დათიკო ვასილიჩისათვის.

— ძალიან მინდა, მამა, ძალიან, თავი მოვიკლავ. ის ადგილი რომ დაეკარგო, ხუთი წელიწადია ველოდები, — ფეხზე წამოდგა ანდრი. — ვასილიჩის სიძე, ხომ იცი, ვინც არის? — ჩუჩულით უთხრა მამას.

— სიძე არ არის ის. — ცივად უთხრა პანტემ.

— დეკანაბელის ქმარია და შენ რაც გინდა ის დაუძახე. იმიტომ მოსპო, იმიტომ გაანადგურა, ვითომ რა ობიექტური კაცი ვარ, ბიძასაც კი ღალატ ვინდოზო.

— კაი მოსპობაა, საკონსერვო ქარხნის დირექტორობა.

— სასტიკი საყვედური აქვს, უკანასკნელი გაფრთხილებით.

„ყველაფერი იცის, — გაიფიქრა პანტემ. — ვინ ვისი დეიდაშვილია, ვის რატომ მიეცა საყვედური, ნუთუ მართლა ანტერესებს კარიერა?“.... პანტეცა ეუცვიდა ნამდვილი სასულაფერო და სამეურნეო მოღვაწეობისათვის თავგადადებული ადამიანები. თუ მის შვილს სურდა, რაიონს თუ არა, სოფელ მაინც ჩადგომოდა სათაეში და ასზოგადო საქმე ეკეთებინა, პანტეს ამას მიესალმებოდა როცა ადამიანს მიზნები ჰქონდა და ამ მიზნისათვის თავს არ ზოგავდა, დაუტყრომლად, შეუთაოვად მიიწევდა და მისკენ. ასეთ ადამიანს თანაუგრძნობდა, კარიერისტს კერ დაუძახებდა... პანტე ყურადღებით აკვირდებოდა შვილს.

— დაჯექი. ფეხზე რას დგახარ, — უთხრა ბოლოს, — ტელეფონალად გინდა დაწინაურება?...

ანდრი კვლავ მიუჯდა მაგიდას, სიგარეტი ამოიღო, საფერფლე ახლოს დაიდგა და გააბოლა.

— მინდა კი არა, ღამე მესიზმრება, ვითომ დირექტორის მოადგილე ვარ და კაბინეტში ეზიარ გამოჭიმული.

— კარგი, ვთქვათ, დაგნიშნეს დირექტორის მოადგილედ. — უთხრა უცაბ პანტემ, — შემდეგ დირექტორადაც დაგნიშნეს, ბოლოს რაიონში წაგიყვანეს და მთლად რაიონი ჩაგაბარეს, რას იზამდი?

— რას ვიზამდი, — გაიკვირა ანდრიმ, არ მოელოდა ასეთ შეკითხვას. ამოვასუნთქავდით და ის იქნებოდა ეთხელ და სანეტდამიდ! ცოლ-შვილ ლიკანში გავდეშვებდი, ხომ ხედავ, ბავშვები სულ ავადმყოფობენ.... ამ სახლს მოვუძებტებდი... ადარაკს ავიშენებდი საადმ...

პანტე ბოლის სიღრმეში ამგვარ პასუხს ელოდა, შვილს ხომ ხუთი თავ-თავად იცნობდა. გან და თავისი ცოლ-შვილისა, არაფერი აინტერესებდა, არაფერი ადარდებდა. ნუთუ ყველა, მისი ალბრდილი, ყველა მისი მოწაფე ანდრიავთ ფიქრობდა?

— ამა. დღე და ღამე მეურნეობაში რომ ხარ, მთელი სოფლის საწუხარი შენ რომ გაწუხებს, ეს ყველაფერი ტყუილია?...

—რატომაა ტყუილი? — გაოცდა ანდრი. — თუ მეურნეობაში საქმე კარგად გვექნება, მომავალი წლიდან დირექტორის მოადგილედ უკათუოდ დამნიშნავენ. ცოლ-შვილიც ლუკმაპურის ფული მოემატება. თუ ცუდად გვექნება, შეიძლება საქმე სხვანირად შეტრიალდეს....

— ასე უკვირს ახლა შენს ცოლ-შვილს? — არ მოეშვა პანტე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— უჭირს, აბა, არ უჭირს? — იცი, ხალხი როგორ ცხოვრობს? შენ გადაყევი მაგ ოხვამეკარს, ორი თვეა, პენსია სასლში არ მოგიტანია, ნელი ბიულეტენზეა, ისედაც ორი კაპიკი ეკლესია... ჩემი და დედაჩემის ხელფასი კიდევ ვერ გაწვდა ყველაფერს. ნელს პალტო აქვს საყიდელი. ფეხზეც არ ა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— მაგ ქვას ვერ მოკეცემთ. — გადაჭრა უცებ პანტემ და ოთახში ბოლთის ცემას მოჰყვა.

— შეიძლება, მართლა მაგიდად უნდათ, ჰა? — დაფრთხა ანდრი, — გაბორებული მიაჩერდა მამას. — ვაჟომ უკეთესად იცის, მოურავივით მის სახლშია დღე და ღამე. მე რაღაცას მოვკარი ყური, — ის რა სარწმუნოა. — სულ მთლად დაიბნა, აირ-დაირია ანდრი.

— ვიცოდი, რისთვისაც უნდოდათ, ამიტომ არ მივეეი, — ჩაიქირქილა პანტემ. — ის დავით ალმაშენებლის ქვაა...

— კარგი, მამა, კარგი, გვეყოფა რაც გვეჩარა... გთხოვ, ძალიან გთხოვ, გემუდარები, თუ გინდა. დაგიჩოქებ,—შესძახა უცებ და მუხლებზე დავარდა, პანტე გაოცებული დაიჩარდა შვილს.

— სულ მთლად გაგიჟდი, ხომ? დაკარგე თავმოყვარეობა, სინდის-ნამუსი! — ხმას აღწევ პანტემ შვილის საქცელით თავზარდაცემულმა და ალშფოთებულმა.

— მომისმინე, მამა...

— არ მსურს მოსმენა. აღექი და გადი აქედან! მომშორდი — იყვირა პანტემ.

ხასაურზე ნათელა შემოვარდა. ნათელას ნელივ შემოჰყვა. ანდრი წამოდგა მეხლების ფერთხვით.

— მომისმინე-მეთქ-, გეხვეწები! — ახლა ანდრიმ აღწია ხმას.

— რა მოგიგიდათ, რა მოხდა! მამაშვილს შორის ჩავარდა ნათელა, გაოცებული ეყურებდა ხან ქმარს, ხან შვილს.

— ცაცხვის ისტორია გამეორდება, იცოდეთ! — მთელი ხმით შეკივლირა ანდრიმ— ხომ გახსოვთ. ცაცხვისთვის რა ვადადგეხვდა! — ქალებს მიებრუნდა, დამშვიდებულ ეძებია, — იმდენი იჩივლა და აინტრიგანა ცაცხვი მოკრესო, სულ-ლა დაატოვებინეს. ხომ იყო ასე? მთელი ქკეყანა გადაიკიდა, ჭალაში მდგარ ერთი ძირი ცაცხვისათვის. ეკითხებოდა ვინმე, ჩინ-მედალი მისცეს მაგისთვის? ბუნების ქომაგი! ახლა ქვა აქვს აჩეშებული!

— ქვაა? — გაიოცა ნათელამ, — ეს ქვა? — თვალები დაწყარა და ზუსტად მდგარ ქმარს გახედა განრისხებულმა.

— დავით ალმაშენებლის ქვაა, გაიძახის და არავის ანებებს, რაღაცა ქვა აგდია თურმე იმ დასაქცევში... თანაც დათიკო ვასილიჩს უნდა!...

— დათიკო ვასილიჩს? — შესძახა ნელიმ, გაბეზეტული იდგა კუთხეში, ქმარს შორიდან აგულიანებდა თვალებით.

— ის ქვა ისტორიული ქვაა, მაგრამ სახლში წაღების ნება არავის არა აქვს. მორჩა და გათავდა! — თქვა პანტემ, მერე ცოლს შეხედა და უთხრა: — წამოდი, დამალევინე ჩაი, ეკვდები ადამიანი შიმშილით... — პანტე ოთახიდან გავიდა, სასადილო ოთახში გაწყობილ სუფრას მიუჯდა და ჩაის ჭიქაში ფერი ჩაისხა. ამით უნდოდა ესლამოვნო საუბრისათვის წერტილი დაესვა, თორემ ბოღმისაგან გულზე სკდებოდა, სულ არ იყო ვასუხშობის გუნებაზე.

— ვითომ რას აყეთებ მაგით. — კამოსდია მამას ანდრიმ სასადილო ოთახში. ნელიც შემოვიდა და მგლოვიარესავით გულზე ხელებდაკრეფილი დადგა შორიახლოს.

— კულტურის ძეგლი შვილზე უფრო გიყვარს?..

ნათელამ ცხელი ჩაიდანით ჩაი ჩამოასხა ჭიქებში, თან ანდრის ამშვიდებდა თავის ჭკუით.

— კარგი, ანდრი დაჯექი, ჩაი გაგიცივდება, რა ძეგლია, რა ქვაა, გადამრევს ეს ხალხი... — რძალს გადახედა ნათელამ. ვითომ შენ მაინც ამიხსენი რაშია საქმეო. პანტე გაჩუმებული იჯდა, თავი მაღლა არ აწევევია.

— არავინ და არაფერი შენ არ გიყვარს, მარტო შენი ხელობა გიყვარს! — შესძახა ანდრიმ ნერვიულად, თვალები გადმოკარკლა და სათქმელს გული თან ამოაყოლა, — ინტრი-გა-ნობა!

პანტემ შვილს ახედა, — ყელდალეგით გათეთრებული ადგა თავზე.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ანდრი, წამოდი აქეთ, — უთხრა ხმადაბლა ნელომ და ხელი მოკიდა მკლავზე. ანდრის წასვლა არ უნდოდდა.

— ანდრი, დედა, ცუდადა ხარ? ფერი წაგიგიდა! — აწრიალდა ნათელა და შვილს წინ დაუდგა. მერე ქმარს მოხედა და დაუცაცხანა, — რა ქნაა ასეთი, კაცო, რა გააჭირე საქმე! — თუმცა ხერხიანად არ იცოდა, რისთვის ეჩხუბებოდა ქმარს. რაკი ანდრი შეედავა მამას, ნათელაც აჰყვა შვილს. ანდრი უწესოს და ურიგოს არავის ჰკადრებდა. იფიქრა, ალბათ პანტემ რაღაც დაამავაო.

— ვითომ შენს მეტი არავინ სცემს პატივს დავით ლომაშენიძელს? ვითომ შენ ერთმა იცი ყველაფერი, სად რა ქნა დეკს ამ სოფფილში, სად რა ციხის ნანგრევია? — გაჰყვიროდა ანდრი.

ანდრი ქალებმა ბავშვების ოთახში შეიყვანეს და პირზე ხელი დააფარეს. ბავშვები არ გაიკვიძოო. ბავშვებმა მაინც გაიკვიძეს, გია ტირიდა, ნელი აკვანს ურწევდა, თან ანდრის ეხვეწებოდა, გაჩუქდიო, ანდრი კაჩუქებას არ აპირებდა. ქალებს გამოეკეცა და მამას ჯიქურ მიეცარა:

— ვინა ხარ შენ? ძეგლის მცველი ხარ? ძეგლთა დაცვის საზოგადოების თავმჯდომარე ხარ?... კულტურის განყოფილების გამგე ხარ თუ მხარეთმცოდნეობის მეზეგმის დირექტორი? ვინ დაგაგალა ოხვამეკარის მოვლა?..

— არც ერთი, ვარ, არც მეორე, არც მესამე, მაგრამ იმ ქვას არ მოგცემთ, გითხარი მე შენ! — შეაგება გაცეცხლებულ შვილს პანტემ და ცხელი ჩაი ხრუპუნით მოსვა.

— არ მომცემ, იმიტომ რომ კარიერისტი ხარ!...

— ოჰო ჰო ჰო, ესეც ახალი ამბავი! კარიერისტიც ეყოფილვარ! — გაიცინა პანტემ.

— რა? — არა ხარ? პედაგოგობით ვერაფერს მიაღწევ, ადმინისტრაციულ სამუშაოზე ვერ ივარგებ...

— რა ადმინისტრაციულ სამუშაოზე?

— ხომ იყავი სკოლის დირექტორად.

— ექვს თვეში ნიჩაბზე დაგსვეს. ახლა ეს ოხვამეკარი აიჩემე, ამით გინდა, სახელი მოიხვეჭო... ვითომ პენსიაზე ვარ, მაგრამ საზოგადო საქმეს მაინც ვაკეთებო. უსასყიდლოდ და უანგაროდ, არა? სოფელს კი ატყუებ, მაგრამ მე ხომ ვერ მომატყუებ, ვერც მეურნეობის ხელმძღვანელობას მოატყუებ იცოდე, ვერც რაიონს. ყველამ ყველაფერი იცის.

— რა იციან, მაინც რა? — დაინტერესდა პანტე. ჩაის სმას მორჩა, ჭიქა და ლამბაქი გვერდით მიდგა, წინ საფერფლე დაიდგა და სიგარეტს მოუკიდა.

ბავშვების ოთახში რეზოს ტირილიც გაისმა, ხმაურზე გამოიღვიძა და მიზეზობდა ავადმყოფი ბავშვი.

— ჩუმად ანდრი, ჩუმად, დამიწიოკეთ ბავშვებნი! არ გრცხვენიათ? — გასძახა ქმარს და შვილს ნათელამ. ანდრომ საზარელი სიტყვების თქმას უმატა და უმატა, ნათელამ ატირებული ბავშვი მიატოვა და სასაღილო ოთახში გამოვიდა. ნელიმ აკვანი რეზოს საწოლთან მიაჩოჩა და ბავშვებს შუაში ჩაუჯდა, ხან ერთს ამშვიდებდა და ხან მეორეს. ნათელა ანდრისთან მივიდა, მოკიდა ხელი და მაგიდასთან დასვა.

— გაგიცავდა ჩაი, დალიე ჯერ და მერე იყამთეთ!..

ანდრი დედას უნებლიედ დაჰყვა, სკამზე კი დაჯდა, მაგრამ არც დაჯდომა უფიქრია და არც ჩაის დალევა, დაჯდა თუ არა, იმ წამს წამოხტა ფეხზე და რაც გულში ჰქონდა, რაც სოფლის ხელმძღვანელობისაგან გაეგონა, მამას გადაუფრთხა:

— იციან, ბატონო, რა საზოგადო მოღვაწეც ხარ, რა ძეგლებისა და ბუნების მეგობარიც!.. ი-ცი-ან-მეთქი. რა ოხვამეკარი რომ შემოაკავე და შიგ შენი ძროხის საბალახო და სადგომი რომ გამართე, ისიც იციან.... პანტემ სახელ-

ნოდარ ფულეიშვილი
ლევან ალფაშენიძელის კვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფრიფო მიწა თავისი საქონლისთვის შემოაკაკვო, — ასე ამბობენ.

პანტე ყველაფერს მოელოდა, მშვიდად იიტანდა ინტრიგანის, კარიერისტის, ცრუმოდვაწის, ცრუ დამბიანის სახელს, ამას კი, რაც შვილმა ახლა აკადრა, ვერ მოითმენდა, ცოდვა იყო პანტე — განა ძროხისთვის შემოაკაკა ოხვამეკარი? ეს ანდრის აზრი არ იყო, ანდრი ამას ვერც მოიფიქრებდა და არც მოიფიქრებდა. ანდრი არ იყო ასეთი. ეს სწორედ სოფლის ხელმძღვანელებია მონაჭორი გახლდათ. პანტეს გულ ეტკინა და თავი ჩაღუნა. რა ეთქვა, რა ებასუხა შვილისთვის?... ძროხა მართლა ამოვედა ეკლესიის ეზოში. ხანდახან უშიშელსაც შედენილ ხოლმე. ეზოში ძროხის დასაბმელი ადგილი არ ჰქონდათ. სადღაც ხომ უნდა დაებათ ძროხა, უძროხოდ კი ვერ ივარგებდნენ, ორი ჩვილი უჩამეოდ როგორ გაეზარდათ.

— კარგი, ეთქვათ მე საზიზღარი კაცი ვარ, — თქვა ბოლოს პანტემ, — ინტრიგანი ვარ, კარიერისტი, ცრუ მოღვაწე და ასე შემდეგ, ყველაფერ ამას რა კავშირი აქვს ქალთან.

— ის კავშირი აქვს, რომ ნამეტანს ნუ გაყოყოჩდებით, ქვეყნის უკეთესად თავი ნუ მოგვაქვს, საკუთარ თავსაც შეეხედოთ კრიტიკულად, როცა ჩვენს ნამდვილ სახეს დავინახავთ, მაშინ ალ გაგეკვირდება დათმობა. შვილის მდგომარეობაში შესვლა.

— ანდრი, დედა, ამას რას ეხვეწები, — უთხრა ნათელამ შვილს, — მეურნეობის ხელმძღვანელები თქვენ ხომ ხართ, ადექით და გაუგზავნეთ ის ქალ დათიკო ვასილიჩს.

— დაგვანებოს და გავუგზავნით, დაუკითხავად რომ გავუგზავნოთ, მერე მაგას შენ დაამაგრებ?.. ის ცაცხვის გამო, ხომ გახსოვს, რამდენი წერა. ვიდრე სკოლიდან არ გამოაგდეს, არ მოასვენა.

— კარგი, დედა, ანდრი, ასეთი კვახე სიტყვების თქმა როდის ისწავლა შენ? გეყოფა ახლა! — გაუწყრა შვილს ნათელა, — კი არ გამოაგდეს, თვითონ დაწერა განცხადება და პენსიაში გავიდა.

— ცაცხვი ხომ მოჭრილი იყო, რომ ჩიოდა რა, ის ცაცხვს მთავრობა გაამთელებდა?.. — ახლა დედას ჩაეცინა ანდრი, — შენ მითხარი, რა აზრი ჰქონდა საჩივარს?!... ის აზრი ჰქონდა, რომ ვითომ მე ვარ სოფლის მოპირნახულე და სხვას კი ფეხებზე ჰკიდიან. მართალია ეს? არა, არ არის მართალი! ჩვენ ღიდ და ღამე ჩაის პლანტაციაში ვყრიავართ, ღიდ და ღამეს ვასწორებთ, ოფლს ვღვრით, ვშრომობთ, ვანგარიშობთ, ვკეკმავთ, წინასწარ ვიცით, ორიათას წელს სოფელში რამდენი ჰექტარი პლანტაცია გვექნება, რამდენი ჰექტარი ვენახი. რამდენ ძირ თუთის ხეს გავახარებთ, ისიც კი ვიცით: ვითომ ამას უფრო უყავის სოფელი. ვიდრე ჩვენ? სიმართლე გინდათ გითხრათ? — შეაძახა ფეცამ ანდრიმ.

— არ გვინდა, არა, დედა, გეყოფა! დაჯექი, ჩაი დალიე, ახალს დაგისხამ, რა მოგიდია ამ საღამოს!... — ნათელა ოთახში ადგა ეკარ პოულობდა, ხან თეფშებს რეცხავდა, ხან ჩაის ასხამდა, გაკვირვებული უყურებდა ხან შვილს, ხან ქმარს. კარგად ვერ მიეხედარიყო ანდრის გაბორტყების მიზეზს.

— თქვი ბარემ, ყველაფერი თქვი!— უთხრა პანტემ შვილს, — გულზე მოგეშვება.

— შენ შენი თავის მეტი არავინ გიყვარს! — ეგოისტი ხარ! — მიახალა მამას ანდრიმ.

— კარგი-მეთქი ახლა! — შეჭიეკა ნათელამ, მოკიდა შვილს ხელი და ძალით გაიყვანა ოთახიდან. ბავშვების ოთახში მის ცოლს ჩაუბარა. თვითონ პანტესთან გამოვიდა. ეკოდებოდა ქმარი, ანდრიმ კადაკარობა, ასეთი მწარე ლანძღვა-გინების ღირსი არ იყოო, ფიქრობდა გულში, მაგრამ პანტესთვის არ უგრძნობებია, პირიქით, შვილს ეხარე დაეჭირა და ქმარი დატუქსა:

— მოუკვდა პატრონი მაგ ქვას, მა-

ვისთვის იშლით ნერვებს? მიეცი და ვიცათვე!...

პანტე ჩაფიქრებული იჯდა, სიგარეტს აბოლებდა დინჯად და იმაზე ფიქრობდა, რა ექნა, რა ეღონა ხვალ... ჩანდა, რომ ანდრის იმ ქვის გამო უფროსობა გაუწყრა. ანდრი ამას ვერ აიტანდა, სულ ჩხუბი და უთანხმობა ექნებოდა ოჯახში.

— რას ზიხარ ახლა აქ. ზომ თავბაშმე წადი, დაწექი, დაიკვენე... სხვასაც უნდა ჩაის დალევა... უსაყვედურა ნათელამ ქმარს.

— მე არავის არ ვუშლი, ვისაც უნდა, მობრძანდეს და დალიოს... ე, რომ სიფართეა ეს მაგიდა, — პანტემ ხელი ნერვიულად გაიქნია, ვითომ ცოლს მაგიდის სიფართე უჩვენა.

— უჰ, როგორ გაგვიწყრა სიცოცხლე და როგორ გაგტანჯე!.. — ამოოხუნდუნა ნათელამ და ცრემლები გადმოყარა.

პანტემ ერთი შეხედა ცოლს უკმაყოფილოდ. წამოდგა და თავის ოთახში გავიდა.

3

მეორე დღეს პანტეს შინ არაფერი უთქვამს, დილით წავიდა და დაიკარგა. მთელი დღე ოხვამეკარში იყო, იჯდა დგომ ალმაშენებლის ქვაზე და ფიქრობდა. ხანდახან ეკლესიის კარს შეაღებდა, გულმოდგინედ ათვალიერებდა ყოველ კუთხე-კუნჭულს, თითქოს ეძებდაო, თითქოა სანუკვარი ოცნების ასრულების ქამი დამდგარიყო, რაღაცას ზომავდა, რაღაცას აჭედებდა, ჰგვიდა, ბერტყავდა, მთელი დღე დაფუტაფუტებდა.

შინ გვიან შებინდებისას დაბრუნდა, უბრალ დაწვა და დაიძინა.

შინაურებისთვის ხმა არ გაუცია. ერთი ნაჭერი პური კალოზონა ჩუმად ოთახში, არ უნდოდა ჭამა, წყალს სვამდა ხშირ-ხშირად. გულგასიებულს კრეკა შეეროდა.

მეორე დღეც ასე გაატარა მარხვასა და მარტობაში, მესამე დღეც გარეგარე დაღიოდა. ბოლოს ტახტი წოლილი ოხვამეკარში, იქ სამუშაო მაქვს, ვიცი, ლები და წამოწოლა მინდაო, შემდეგ ნაბდაძაველი გაიპარა სამზადში რომ ეგდო. თანდათან გამოეთიშა, გამოეყო ოჯახს, თუმცა თავის წილ საქმეს არ ღალატობდა, ძროხასაც აბალახებდა, წისქვილშიც მიაქროლდა და გაზის ბალონებისთვისაც მიდიოდა სოფლის ცენტრში ძველებურად. ჩუმ-ჩუმად კი საყდარში ბინას იდებდა, თანდათან იქ სკამიც აიტანა და მაგიდაც, სპბანიც დალეგიბიც. რომ გამოეცხადებინა, შინდან წასვლას ვაპირებ, ანდრისთან ცხოვრება არ შემიძლიაო, სოფელში ძოძა-მოთქმა ატყდებოდა. პედაგოგი კაცი ბერივით რომ გამოიკეტებოდა ეკლესიაში, ხალხი ვინ იცის, რას იტყოდა. ნელნელა გადაბარგდებოდა, ოხვამეკარსაც უკეთესად მოუვლიდა და ანდრიზეც შურს იმიებდა. ეკლესიის გადაღმა მღვიმე-პალატი ეგულებოდა, იმასაც მიხედავდა. მისი ვარაუდით, ეგ ბერების სადგომი უნდა ყოფილიყო, ან შესაწირავების შესანახი ბუნებრივი მაკიავარი. ალმაშენებლის ქვასაც უკეთ უდარაჯებდა, თავის ოჯახს, შვილშვილებსაც. ცოლსაც არ მიაკლებდა ყურადღებას, იქაც იქნებოდა და აქაც, ზამთარში ალბათ ვერ გაძლებდა ამ ცივ კედლებში, ზამთარს თავის ოდაში გაატარებდა. ასე ფიქრობდა პანტე, ნათელას თავის გულისნადებს არ უმხელდა. ნათელას ოხვამეკარის გაგონებაც კი არ უნდოდა, მაგრამ რა ექნა? — რაკი კაცი გადაგებული იყო ამ დანგრეულ ეკლესიაზე, რაკი ნანგრევების მოლა ამ სიბერეში მოთხოვნილებად ეკეოდა. ვერ ჰკადრებდა წინ გადადგომოდა, ვერც გადაუდგებოდა, ქმარს კარგად იცნობდა, — რომ აიჩემებდა, ეშმაკი ვერ გადაათქმევინებდა.

რაკი პანტემ შინიდან საწოლიც კი გაზიდა, როცა ერთ მშვენიერ ღამეს შინ აღარ დაბრუნდა, ნათელა ადგა და ოხვამეკარს მიაკითხა, ზომ ამდენს ლაპარაკობდა პანტე მამა-პაპათა წმინდა

ნოდარ ჭელეიშვილი
ფაბიან ალმაშენებლის კვა

ალაგზე. ნათელა ერთხელაც არ დაინტერესებულა საკუთარი თვალით ენახა თუ რა იყო ეს წმინდა ალაგი. ნათელას ენანებოდა უაზროდ დახარჯული ქმრის პენსია, ფუჭად გაწეული შრომა. ბოსტანი გამითხონე აგერ, თუ შეგიძლიაო, — ქმარს ეჯავრენებოდა. როცა შეატყო, რომ პანტე ალარ ხუმრობდა, ადგა და მიაკითხა. ოხვამეკარის ალმართი კვნესისთა და წელის თრევით ამოათავა. ერთ ორჯერ მიაწყეცა კიდეც ქმარი ასეთი ახარებული ქცევისათვის და, როგორც იქნა, მიადგა ეკლესიის ეზოს. პანტე ამდგარიყო, ხელში წელდი ეკიკა და ხელმოჩრდილებული გასცქეროდა ალმართში ამომავალს.

— ოჰპ, შენა ხარ! — შორიდან დაუძახა პანტემ ცოლს. გაუხარდა რომ ამოაკითხა. — შეგვშინდა? ხომ გითხარი, ღამეს აქ გავათევ-მეთქი... — ნათელამ პანტეს მიერ დაჭედილი ხის კარი შეაღო და ეზოში შევიდა. აქეთ-იქით იყურებოდა, არაფერს ამბობდა.

— წამოდი, აქეთაა ის ქვა, — უთხრა პანტემ, და ცოლს ხელი მოკიდა.

— ქვა კი არა, წუხელ სად იწეკი, აბ მაჩვენე, — უთხრა ნათელამ, ხელი წაართვა და ეკლესიისკენ წავიდა. შეაღო დაჟანგული რკინის კარი და შიგ შევიდა, პანტეც შეჰყვა. ჰატარა საგვარეულო ეკლესიაში საოცარი სისუფთავე და წესრიგი სუფევდა. ნათელას სხვა დროსაც ენახა ნაგვით სავსე, ვირთხებისა და ღამურების სამყოფარი ფერდებზალეწილი ეს საყდარი, თვალებს არ უჯერებდა, ისე დაელაგებინა და ღიესუფთავებინა იქაურობა პანტეს. საკთაკმეველოს რომ გასცდებოდით, ეკლესია ჯვარის ფორმას იღებდა, ორივე კედელი შეწეული ჰქონდა. იმ შეწეულ კედლებში სარკმლები გაეჭრათ.

— აი, ჩემი საწოლი, — პანტეს სარკმლიან კედელთან დაეფდა ტახტი და ლოგინიც ზედ გაეშალა. იქვე საწოლთან თავისი ძველისძველი „ცენტრალკა“ მიეყუდებინა. ნათელა თოფს დაჩერდა. თოფი იქ ფიცის სარდაფში ეგულებოდა, თუმრე აქეთ წამოუღია, „გაუფერია“, — გაიფიქრა. ნათელამ, ალბათ, ტალიკას ლული უჭრიალებდა, ეშინოდა ლას ჩაქანგულ-ჩაშავებული ახოვდა. „რა აქეს აქ სათოფო“...

— რის იცავ აქ, პანტე, არ გრცხვენია? სულ გამოსულელდი და გამითავყვანდი?.. — საყვედურით უთხრა ნათელამ.

— მოდი აქ, — უთხრა პანტემ, სიტყვა ბანზე აუგდო, — აქ საკურთხეველი იყო ალბათ, აქ სამკვეთლო... კანკელი არ დგას და იმიტომაა ასე მინდორივით.... სამკვეთლოს კედელი გამონგრეული იყო, მე ამოვაშენე.

— სახლიდან წამოიღე აგურები!..

— არა, აგურები აქ ეყარა... ზეგით აიხედე! პანტემ თაღისკენ გაიშვირა ხელი, — იქ გამოტეხილი იყო ამ სიფარფეზე... ავედი ზეგით და ფიფერი დავაფარე.

— ფიფერიც სახლიდან წამოიღე ალბათ!

— ფიფერი კი, აგური არ წამომიღია, რომ წამომეღო, ხომ იცი, არ დაგიმალავდი... ფიფერი ქვეყანაზე არ იშოვება და რა მექნა, ერთი ცალი ფიფერი ღიდი არაფერია! ახლა აქეთ წამოდი,— პანტე გაბარებული უყვებოდა ცოლს თუ რა გაეკეთა საყდრისათვის,—აქ, ხომ გახსოვს, კაცის სიმაღლეზე ეყარა ნაგავი, ერთი კვირა ვეზიდებოდი გარეთ, ხევში გადავყარე...

— რას ამირებ ახლა... — შეაწყვეტინა ცოლმა მონოლოგი.

— რას ვამირებ? — გაიოცა პანტემ, — რასაც აქამდე ვამირებდი, იმას ვამირებ, — არაფრად ჩაუთვალა ცოლს გულთამხილაობა. — წამოდი, ის ქვა გაჩვენო. — უთხრა სწრაფად პანტემ და გარეთ გავარდა. არ უნდოდა გულახდილი ყოფილიყო, კაცმა რომ თქვაა, პანტე არც არაფერს ამირებდა. შვილისგან წყენდა იმოამინდელი უსამართლო ლანძღვა-გინება, თორემ გასაყოფი ცოლ-შვილთან რა ჰქონდა!..

ნათელაც გამოვიდა საყდრიდან.

— ეს კარიც მე ჩამოვაკიდე, მოგლეჯილი ეგდო აქ, — პანტემ ცოლს საყდ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რის რკინის კარი უჩვენა, — ეკლესიაში ჩვენი ღორები დათარეშობდნენ. აქეთ წამოდი!... — პანტუ ძელქვის ძირას დადგა.

— აქედან მთელი კოლხეთი მოჩანს, შეხედე. ჩვენი სოფელი რა შორს წავიდა, ის ჩაის პლანტაციებია, უფრო შორს — ვენახები...— პანტუ ხელგაწვდილი იდგა მთის წვერზე და მეუღლეს გულდაგულ უხსნიდა ოხვამეკარის რაობას. — ოხვამეკარი აქ დარჩა, სოფელი იქით, ვაკეზე გაიშალა. ძველად კი მთელი სოფელი ამ მთის ფერდობებზე ყოფილა შეფენილი, სალოკავიც აქ გვქონია და ძველშესალაგიც. აგერ, პატარ-პატარა დიხაუძეებები — გორაკები რომაა, ეს ჩვენი წინაპრების სამარხებია. — ასე ამბობენ ისტორიკოსები. ბაბუაჩემისაგანაც გამიგია მე ეს... ახლა ამ მიდამოებში რამდენიმე ოჯახი დარჩა, შეხედე? ჩვენ, ნესტორ ჯაავა, დერეკ ჯაავა და ჯოტო კანეკი. ჯოტოს ბაბუა — დედის მამა იყო ჯაავა, კანეკია ჩასიძებული, ეს შენც გაგიგონია ხომ? ...იმიტომ რომ ჯაავა ოხვამეკარის მოდგამია, აქ იდგა ის ჯა-ხეკულტი. ჩვენი გვარი რომ ემსახურებოდა — პანტემ ძელქვას ხელი შემოჭერა. ატაკებული ყვებოდა, უნდოდა ნათელასაც გადადებოდა ეს ატაკება — ჯაავა წარმართული გვარია, ოხვამეკარი კიდევ ის მიწა და ალაგი, სადაც ამ გვარის ხალხი ცხოვრობდა, შრომობდა, ქმნიდა შეძლებისდაგვარად. მერე რაა, ახლა რომ არაფინაა ამ მიდამოებში, სოფელი განახლდა, ახალი გვარის ხალხი დასახლდა. ახალი სახელიც დაერქვა ძველსაც იყოს, რას გვშლის!..

— ყველაფერი ეს პირველად ხომ არ მეკმის ბერგან პანტუ, ...რას ამბობ-მეთქი ახლა ის მითხარი.

— მოდი აგერ, აქეთ გაგახლეთ... — პანტე შებრუნდა, რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და ცოლს ხელი დაუქნია, — რა აგიჩემებია ეს „რას ამბობ"...

— პანტე,—დაუძახა ნათელამ ქმარს. — თუ შენ ადრისაგან გწყინს რამე, ადექი და წადი თბილისში, ან სოხუმში... აქ რა დაგრჩენია ამ ვირთხებთან ერთად, თავგვებთან, შენ ისეთი შვილები ბევრი გყავს, სხვაგან გაათინო ღამე. ერთმა გაწყენინა? — მეორესთან წადი, მეორესაც ვერ მოგიხუჯავა? — მესამეს მიაკითხე...

პანტეს ეწყინა, ცოლმა რომ არაფრად ჩაუთვალა დაგულისგულებული საუბარი, ცივად შეაწყვეტინა და ოხვამეკარს გადადგა გადაეხედა:

— აქეთ, ხომ ხედავ, სოფელი არაა, სატყეო მეურნეობაა, მაგრამ სატყეომდე ტატეული გორაკები რომ მოჩანს, ის ტატეული მთებიც სასატრონნოა... ვინ იცის, ამ მიწაში რა დევს... — პანტემ მიწას დახედა და ფეხი დაჭერა, — შეიძლება ძველი კოლხური ქალაქი აქაა, შეიძლება, ჩვენი ნამდვილი ისტორია სწორედ ამ მიწის ქვეშაა დამარხული ვიდრე ცოცხალი ვარ, აქაურობას არავის დავანებებ. წამოდი, ის ქვა გაჩვენო; აგერაა....

ნათელა ადგილზე გაქვავებულიყო, არ მოწონდა ქმრის ასეთი ატაკება. ყურს არ უგდებდა და იმაზე ფიქრობდა, ბავშვივით ცაში მფრინავი მოხუცი როგორ დაბრუნებინა დედამიწაზე. პანტე ცოლს მიუხვდა, ახლოს მიეიდა, მკლავზე ხელი მოჰკიდა და საყვედურით უთხრა:

— კიმარა დაბერდი ქალი და ჩემი ხასიათი ვერ გაიგე? — ანდრიმ რომ მაწყენია, იმიტომ ვარ მე აქ?... ვიფიმ ანდრიმ თუ უკადრისი სიტყვები მითხრა, მე სამაგიეროს ვერ ვეტყოდი? შემეცოდა ანდრი, რა ქნას, ვერ არის ბაღვაკი, თავისი ოჯახისათვის კი ცდილობს, ეს დასაფასებელია, იმიტომ არ ვუთხარი არაფერი და გავჩუმდი.

მე აქ ამის დარაჯად ვარ ამოსული, მოდი აგერ!... — პანტემ ცოლს დავით ალმაშენებლის ქვა უჩვენა, — ეს ქვა იქიდანაა ჩამოვარდნილი... საკიდური ლოდია, ამბობენ, დავით ალმაშენებელმა მარტოკამ ასწია და ბერებს მაღლა, ეგერ, ახლა კეთილ ქვა რომ აკლია, იქ

ნოდარ ფულეისკირი
ფაციით ალმაშენებლის ქვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მიაწოდაო. — პანტემ ცოლი სახურავგადაგლეჯილ სამრეკლოსაკენ ანახვა.

— ესო, ზღაპარიაო, სკოლაში თქვეს, — უთხრა ნათელამ ქმარს.

— ვინ თქვა, რა იციან შენმა მასწავლებლებმა!..

ნათელა ქვას მიუცუცქდა, აქედან გახედა, იქიდან გახედა. გარს შემოუარა.

— ყვითელი ქვა არის, უბრალო... რა არის მეტი? — ჰკითხა ქმარს.

— უბრალო?.. — პანტე დაიხარა და ცოლს ქვის ჩამონატეხი უჩვენა.

— უი, შაგინი წითელი ყოფილა! — გაიკვირვა ნათელამ.

— ჰო, კარდისფერია, — მოუკო ამაყად პანტემ, — დათიკო ვასილიჩი უბრალო რიყის ქვით დაინტერესდებოდა?.. — ალბათ სამრეკლო მთლიანად ასეთი ქვითაა ნაგები-მეთქი, — არა. ეს ერთი ქვა უკვეა ასეთი.

პანტე ცოლს გამარჯვებულივით უყურებდა, ვითომ ძალიან უაზრო კი არაა ჩემი ბრძოლა.

— ახლა საკითხაკია, საიდან გაჩნდა ფერადი ქვა აქ? ცხრა მთას იქიდან ასეთი დიდ ქვებს ბერები ვერ მოიტანდნენ. მაშ, სადღაც ახლოს ჰქონდათ სამტეხლო. საფიცარ ახლოს ფერადი ქვის მადანია, შეხედე კარგად? მარმარილოზე ნაკლები რითია?..

— მით უფრო, თუ კარგი ქვაა. ამ ტყე-ღრეში უქმად რატომ უნდა ეგდოს?

— იმიტომ რომ წინაპრის ხელმოწერა კიდია, მისი მოწმანილი და მონგარია. ეს არ მთხოვოთ, ნათო, და რაც გინდათ, ის მთხოვეთ...—პანტემ ცოლს ახალგაზრდობის სახელი „ნათო“ გაუხსენა და ამ ნათოთი მოეფერა თავის ჯეუთ. ნათელასაც ესიამოვნა, „ნათო“ რომ დაუძახა ქმარმა.

— რა ვქნათ, აბა? — თანაგრძნობით ჰკითხა ნათელამ.

— ისტორიული ქვაა და ინიტო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ჰმ, შენ რა იცი, ნათო... — კვლავ მოეფერა ცოლს პანტე, — შენ რასაც გეუბნებიან, ყველაფერი მართალი გგონია.

— რატომ მოვიდოდა ანდრი, დათიკო ეასილიჩს ვითომ გაუბერდებოდა გრიმასთვის დაერეკა და ... ეთქვა, ის ქვა თქვენი ხელით მომიტანეთო?...

— დათიკო ეასილიჩი არ დაურეკავდა. არც მეუნიფორის დირექტორი ქორა რომაა, არც ის დაურეკავდა. იმათმა იცან ჩემი ამბავი, — უფრო მეტიც, რაც მოხდა, მოხდა: ისინი ამას არც გაიცადებენ და ვერც გაიცხადებენ. ჩემი შვილი დაწრილება ტყემალნაჭანი ძალიანი, ჩემია მკვდარი და რა ვქნა?

— კარგი, პანტე, თუ გიყვარვარ, საქმედ ნუ გაგვიხადე ეს ქვა.

— დათიკო ეასილიჩი ამისთანა ქვას მილიონს იშოვის, ის დღეა — უკვე არც ფიქრობს ამ ქვაზე, არც ახსოვს... — განაგრძობდა პანტე, ნათელა წამოდგა, წასვლას აპირებდა. საათს დასკქეროდა ხშირ-ხშირად, პანტე კი ქაქანებდა და ქაქანებდა:

— არც მის დირექტორს, ქორას ახსოვს, ანდრის ახსოვს მხოლოდ. ანდრის ეშინია დათიკო ეასილიჩის, ქორასი... ყველაფერ და ყველაფერს... ეჩვენება, რომ უფროსები არ ესალმებიან, უფროსმა აკი თვალით შეხედა... და, რა ვიცი, საკუთარი ლანდის ეშინია! სულ უკან-უკან წავიდა ეს ბიჭი, მლქვნელი და კარიერისტი გახდა, ასე მგონია, მომიკვდა და შენ მკვდარი მისვენია!..

— დიდეს!! — შეჭკიკვა ნათელამ და ლოყაზე იტაცა ხელი, — გაჩუმდი პანტე! არ გეხვენენია, რას ლაპარაკობ, ადამიანო! რა მწარე სიტყვები ამოგდია პირიდან! ამის მოსმენა ვის შეუძლია!.. შვილია ანდრი შენი, უფროსი შვილი, ნომ არ დაგავიწყდა?.. ასე როგორ იმეტებ!..

— შენ გგონია, მე არ ვწუხვარ? — უთხრა პანტემ ცოლს და გული შეეკუმშა, — ანდრი მეც მეკითხება....

ორივენი გაჩუმდნენ, ნათელა ცრემლს ეწმენდა, პანტე დამნაშავესავით ჩაეცქეროდა მიწას და რა ეთქვა, ცოტა ხანს რითი ეწყვეშებინა, არ იცოდა.

— მომხედე აქეთ, პანტე, — თქვა უცებ ნათელამ. — ჩემი ხათრი სულ აღარ დაგრჩა?... ჩემი ხათრით ამბტიე.

პანტემ ცოლს გაკვირვებით შეხედა.

— რა ვამბტიო, ვის ვამბტიო?

— ანდრის... — ნათელამ ქმარს მაეედრებელი თვალები მიაპყრო.

— არ არის ის ისეთი საზიზღარი, როგორც შენ გეჩვენება... — სლუკუნ-სლუკუნით უთხრა ნათელამ, თავისი ცრემლების შერცხვა თუ რა იყო, გატრიალდა და წავიდა, პანტე უკან გამოუდგა.

— რა გატირებს? რა ვთქვი ასეთი.. მოიცადე... ანდრის რამე უთხრეს?..

— უთხრეს ალბათ... რა ვიცი. მე იმას ვტირი, რომ მამას შვილი გეკვარება. შვილს და რძალს ეუგი პირზე გაკვრია... ამა ის რა ეკითა, ვინც საკუთარ შვილს ლანძღავს დღე და ღამე.

პანტეს ეწყინა. შეჩერდა, თანდათან მოაწვა ბოღმა და ნათელაც ზედ მიაყოლა, — შენც უარესი ხარ ბაგათზე, ერთმანეთზე გაქვთ კუდები გადანაკეკული!.. — მიაძახა უკან, რაკი ნათელა აღარ იცდიდა, მიდუდღუნებდა და მიდიოდა. კარი რომ გაიღო და ეზოს გადაღმა გადავიდა, მაშინ დაეწია პანტეს „შენც უარესი ხარო". ნათელა მოტრენდა, ეპოკარს მოადგა, პანტეს ერთხელაც შეეხვეწა:

— ამბტიე, პანტე, მე მამბტიე, ანდრის ამბტიე, მთელ ქვეყანას ამბტიე და ბეღლზე მოგეშვება....

პანტეს შუბლი შეეკუმტნა, სქელი მოკლე წარბები მოქუფრა, ცოლს თვალი მოარიდა და თქვა:

— ვიდრე ცოცხალი ვარ, ამ ქვას არავის მივცემ.

ნათელა ბეველცემულივით გატრიალდა. ეარე წასვლა გადაწყვიტა, ეერც დარჩენა, რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და ისევ მობრუნდა. გაცეცხლებული

ნოდარ ფულეისკირი
ინგლისურიდან ინგლისურენოვანი ქვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იყო ქმარზე, — ამდენი ეხვეწა, ევედრა, ეჩხუბა კიდეც, ის კი მაინც თავისას გაიძახოდა. რა ეღონა, რა მოეშოქმედა. რომ ქმარი გაეწარებინა? სტუკე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვაღწიოთ იმას, რომ ყოველმა ჩვენთანგანმა თავისი მოქალაქეობრივი ვალი მოიხადოს ხალხის წინაშე. ხალხი ბრძენია, ხალხი ღვაწლს არ დაგიკარგავთ.

— დიახ, — მოხერხებულად ჩაერთო პანტემ და გრიშას სიტყვა წაართვა. — ორი წლის წინაც ზუსტად ასეთსაუბარი გვქონდა ამ კაბინეტში. მაშინაც დარეკეთ თქვენ მუზეუმში. მაშინაც არ იყო დირექტორი და მაშინაც დაიბარეთ საუნჯეფოდ...

— მეც იმას ვჩივი, ბატონო პანტე, რომ თუ არ იქნება ურთიერთ-გაგება, როგორცა ვიმუშავებთ. მუზეუმის დირექტორი არ უნდა მოსულიყო ჩემთან? არ მოვიდა და მორჩა. გადადებული სამე ხომ იცით... ადამიანს დღეს, სამწუხაროდ თავისთავის მეტი სხვა არაფერი აინტერესებს. ასეთ დროს გვეკრძალება სწორედ მონდომება, თუ მოვინდომებთ, საქმეს გავაკეთებთ. ქვეყანა მთლად დაქაოული არ არის, არიან დადებითი ადამიანები, ოღონდ უნდა შეგვეძლოს დავინახოთ. ამისათვის საჭიროა ვიყოთ პრინციპული. შეგვეძლოს პედაგოგიური მიდგომა.

— ბატონო გრიშა, — კვლავ შეაჩერა პანტემ. — მე ვიცი, რომ არ გაკლიათ ოხვამეკარისათვის, იმაში მაინც დამეხმარეთ, ხელი არ შემიშალონ, რაც მე გავაკეთე, ის არ წამართვან...

გრიშა ფეხზე წამოდგა, გაიარ-გამოიარა და პანტეს მიუბრუნდა საქმიანად:

— სანამ მე აქ ვარ, თქვენ ვერავინ ხელს ვერ გახლებთ, ბატონო პანტე, — გულითადად უთხრა თავის ჭკუით. — ოღონდ ოხვამეკარი უფრო უკეთ უნდა მოვაწყოთ, — გრიშა ჩაფიქრდა, ახლა, ამ წუთას ებადებოდა იდეა, გაფართოებული თვალებით მიშტერებოდა ფანჯარას.. ფანჯარიდან ცას შესცქეროდა. — ოხვამეკარს მარტო შემოღობვა არ უშველის, ის უნდა ვაქციოთ მუზეუმად ღია ცის ქვეშ!..

პანტე თვალსა და ყურს არ უჯერებდა, იცოდა გრიშას რომ ბრტყელბრტყელი სიტყვების წარმოთქმა ეზეკარდა, მაგრამ ახლა სწორედ იმას ამბობდა, რასაც პანტე დიდი ხანია გულში ფიქრობდა.

— მუზეუმად? — გაოცდა პანტე.

—დიახ, უნდა დავიხმაროთ სოფლის კომკავშირული და პიონერული ორგანიზაცია და ოხვამეკარში გავმართოთ მუზეუმი ღია ცის ქვეშ. მივიყვანოთ რაიონის მოსწავლეები საექსკურსიოდ, სხვა რაიონებიდანაც მოვიწვიოთ სტუმრები, დავეუძახოთ მწერლებს, კომპოზიტორებს, მხატვრებს, მოვაწყოთ შეხვედრები გამოჩენილ ადამიანებთან, ერთი სიტყვით, კულტურის კერად ვაქციოთ, აი, რა არის მთავარი!

— ეჰ, თქვენს ჰირს შაქარი, ბატონო გრიშა, მაგრამ ვინ უნდა აქციოს კულტურის კერად ოხვამეკარი?.. მე?..

— დიახ, მოგახსენებთ, მე და თქვენ ამას ვერ შეეძლებთ, ყველამ უნდა გავაკეთოთო, მთელმა საზოგადოებამ, ხალხმა. მთავარია გული არ გავიტეხოთ, გამოსავალი უნდა ვიპოვოთო...

პანტეს მოთმინების ფიალა აეკსო. „ნუთუ ამისთვის დამიბარა"... „ნუთუ ამისთვის დამიბარა"... — ფიქრობდა. დაეწინეთი და უაზროდ შესცქეროდა ქადაგად დავარდნილს.

— როცა ადამიანებს ერთმანეთი უყვარხთ, მაშინ ცხოვრება მშვენიერია. სიყვარული მთავარია, სიყვარული საფუძველთა საფუძველია. სიყვარული ორ ადამიანს — ქალს და კაცს ერთმანეთთან აკავშირებს, ეს კავშირი ქმნის აწმყოს, წარმოშობს მომავალს... შორს შეეტოპე არა, ბატონო პანტე. მაგრამ მე მოწოდებით დიდაქტიკოსი გახლავართ, ამას არც ვმალავ, ვამაყობ კიდეც ამით, მიყვარს ხალხს ჭკუა ვასწავლო, მოთხოვნილება მაქვს ასეთი, მინდა ტრიბუნაზე კიდგე, ხალხი ჩემს ირგვლივ იყოს თავმოყრილი. მე კიდევ სულხან-საბას მსგავსად, ეგოძღვავდე მათ, ეს ხომ ბედნიერებაა, ბატონო პანტე. თქვენ პედაგოგი ბრძანდებით და გამიგებთ, ხომ დიდი მოღვაწე გვყავს სულხან-საბა ორბელიანი, ბატონო პან-

---

ნოდარ წულეიშკური
ალეკო ალმასუნიანის ქეა

ტე, რას იტყვით?... მომმეზრდა მოხელის ცხოვრება, — გრიშამ აქვეთ-იქით ჭურდულად გიიხედ-გამოიხედა, ყურს ხომ არავინ გვიგდებსო. — წვრილმანი ყოველდღიურობა: თათბირები, კრებები... ქაღალდების წერა... აქ არ არია ჩემი ადგილი... მაგრამ, რას ვიზამთ. ვისაუბრეთ სულხან-საბაზე. მარი ქადაგებები ხომ დიდაქტიკის შედეგია?... თქვენ გეგონათ, მე „სიბრძნე სიცრუისაზე“ ვილაპარაკებდი, — გაიცინა გრიშამ. — მე ჩემი სამყარო მაქვს, ბატონო პანტე... უცნაური კაცი ვარ, არა?... მოგაბეზრეთ თავი...

— რას ბრძანებთ? — ხელები გაშალა პანტემ, — ოღონდ ხალხს შემოსცლა უნდა და... — კარებისკენ გიიხედა, ერთი ახალგაზრდა წარამარა აღებდა კარს, შემოსცლას ვერ ბედავდა.

— ეგ არაფერია, მოიცდიან, — თქვა გრიშამ. წამოდგა და კარი ჩაკეტა. პანტემ სიმწრის ოფლი მოიწმინდა შუბლიდან.

— ბოლოს და ბოლოს, ოხვამეკარის დანგრეული ეკლესია კი არ არის მთავარი, იტალიაში ასეთ ეკლესიებს ბეზინს გადაასხამენ და წვავენ თურმე, ყოფილხართ იტალიაში, ბატონო პანტე?.. მე ვიყავი ტურისტული სავზეურით... იქ ასეთ ეკლესიებს არც ერთ საუკუნეში არ ავიდნენ, საკინიბოებიც კი უკეთესად აქვთ აშენებული. ცხადია, ოხვამეკარისთვის თავგამოდება, თუ საქმეს მსოფლიო მასშტაბით შეეხედავთ, ღიმილს გამოიწვევს საერთოდ. ამიტომ ქართველებს ცოტა თავმდაბლობა გვმართებს. მართალია, ძეგლი ჩვენია და, ავია თუ აკრავი, უნდა დავიცავთ. როგორც გითხარით, ეს თქვენ უნდა გააკეთოთ — ჩვენმა აქტივისტებმა, მაგრამ თან ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ქვეყანაზე არსებობს რომი და ათინა!.. გაყოფოჩება სიკეთეს არავის მოუტანს.

პანტეს გაუხარდა. იფიქრა, თუ მეტყვის ახლა მეტყვის სათქმელს და გაათავებსო.

— მართალი ბრძანდებით, გაყოფოჩება სიკეთეს არავის მოუტანს... — კვერი დაუკრა პანტემ.

— ეკლესიის ეზოში რაღაც ქვა აგდიაო, ის ქვა დათიკო ვასილიჩს სჭირდებაო, ამის გულისთვის ახლა ხმაურობ და ვაიშვეულებელი ატეხილხარ, ამას ვინ მოგვიწონებს? ბოლოს და ბოლოს, ია ქვა კი არ არის მთავარი, რა გამოდის? თქვენ ერთი ადამიანი ხართ პატრიოტი, დასარჩენები დათიკო ვასილიჩი,—ყველა ჩვენთაგანის ალმზრდელი და ყოფილი უფროსი, ქორა ივანიჩი — მეურნეობის დირექტორი, თუ ბნებავეთ, ბუჭუ, — ბრიგადირი კაცი, თუ ბნებავეთ თქვენი შვილი — მთავარი ავრონომი, კეთილსინდისიერი ადამიანი, და ბოლოს, მეც კულტურის განყოფილების გამგე — არა ვართ პატრიოტები?ამ ვარ, რა ვართ, რისთვის ვიღწოთ და ვიბრძვით. ძალიან ეჭვიანულია, ბატონო პანტე. მე გიჩვენეთ ოფტა თავი შეიკავოთ.

— ვინ გეუბნებათ, რომ თქვენ პატრიოტები არა ხართ და მე ვარ პატრიოტი....

— ასე გამოდის, ბატონო....

— ის დავით ალმაშენებლის ქვაა, საბრეკლოდან ჩამოვარდნილი... ეგდოს ის ქვა იქ, საკა ვდგია. ვინ იცის, ხვალ რისთვის დაეკენრდება. სხვას მე არაფერს ვამბობ.

— ოოო!... — თქვა გრიშამ და ჩაფიქრდა. — მინახავს მე ის ქვა, იმ საბრეკლოსაც ვიხსენებ ახლა, თანდათან... — გრიშა წამოდგა, გაიარ-გამოიარა კაბინეტში და ჯიბეებში ხელებჩაყოფილი დადგა ერთ ადგილას, — იცით, რა ვქნათ, ბატონო პანტე?... მოდით, მიეცეთ ის ქვა დათიკო ვასილიჩს... — თქვა ეს და კვლავ მოპყვა ბოლთას ცემას, ვითომ ჯერაც ვერ გადამიწყვეტია, მიეცე თუ არაო. — მე და თქვენ ხომ ვიცით, რომ ოხვამეკარის არც ეკლესია და არც სამრეკლო არაფერი ძეგლი არ არის...

— არ გეთანხმები მაგაში... — ვერ მოითმინა პანტემ.

— თქვენ მეთანხმებით თუ არ მეთანხმებით, ამას მნიშვნელობა არა აქვ.

ფეოდორ ფულეისკირი
დავით აღმაშენებლის ქვა

ზია კი დიდი გაქვთ. ქუთაისს აქეთ არც ყოფილა დავითი ბოლოსდაბოლოო! ...აგვევსო მოთმინების ფიალა, მარტო მე კი არა, მთელ რაიონს...—უჩურჩული გრიშამ პანტეს, თითქოს დიდი საიდუმლო გაანდო.

— ეს მე პირველად არ მესმის... — უთხრა პანტემ მშვიდად და კარიისკენ წავიდა. გრიშა უკან გამოუდგა.

— დიახ, მაგრამ ჩემი რჩევაა საქმე აწონ-დაწონოთ... თქვენთვეა საჭიროა, ის ქვა თავიდან მოიშოროთ, არ გინდათ დათიკო ვასილიჩს მისცეთ? კი ბატონო, ნუ მისცემთ. დათიკო ვასილიჩი არ არის მთავარი. მთავარია, სინდისთან ვიყოთ პირშუქნადად...

პანტემ ხელი ჩაიქნია, კაბინეტიდან გავარდა და გრიშას კარი ცხვირწინ მიუხურა.

5.

შვილთან იმღამინდელი დავის შემდეგ, პანტემ გადაწყვიტა, ის ქვა თავის ადგილას ჩაედგა და დუღაბით ჩაეკირა. ეს ადვილი საქმე არ იყო. პანტეც ნელ-ნელა ეშზადებოდა. გაიკითხა-გამოიკითხა: მკვიდრი დუღაბისათვის ჯერ წყლის ცემენტი ურჩიეს, შემდეგ — კაშხალის. დადგა ამწე რაიონში ერთადერთი ეგულებოდა, იმ ამწეს კერძო სამუშაოზე ვინ გაუშვებდა? მეამწე დიდხანს ეკამპრობოდა, არ უნდოდა, სამუშაოდ შორს წასვლა, ბოლოს მაინც დაითანხმა.

გრიშა ფეტელავასთან საუბარმა პანტე ძალიან ჩააფიქრა: „უნდა ვიჩქარო, თორემ იმ ქვას წამართმევენ“..

სოფელში ალარ დაბრუნებულა. რაიონიდან პირდაპირ ზუგდიდის ავტობუსს გაჰყვა ენგურჰესის მშენებლობაზე. ბეტონის ქარხანაში ერთი მისი ნამოწაფარი მუშაობდა. კითხვა-კითხვით გამოძებნა და თავისი გასაჭირი გაანდო. მაგარ-მაგარი სიტყვები უთხრა სამშობლოზე, ადამიანის მოვალეობაზე, ცხოვრებაზე. რადაც უნდა დაჯდომოდა, ერთი ვედრო მაღალი სიმტკიცის ცემენტი უნდა ეშოვა. მოწაფემ გულთან მიიტანა მასწავლებლის საფუძარი, მიდგა-მოდგა, ცემენტი უშოვა, დუღაბეს შეზავებაც ასწავლა და ავტობუსამდე გამოიცალა კიდეც.

პანტე შინ გვიან ღამით დაბრუნდა, ქურდივით შეიპარა სამზადისი და ცემენტი დამალა. ნათელას ქმრის მოსვლა გაგო, ვიდრე ოდაში ამოვიდოდა, ხელად გაუცალა ჩანი, გაუშალა სუფრა და ქმარს ისე შეეგება, როგორც ოცი-ოცდაათი წლის წინ ეგებებოდა. ნათელა ხედავდა, რომ პანტეს შინ ყოფნას გარეთ ყოფნა ერჩია. თუ ოჯახში ადრინდელი სითბო და სიტკბო დახვდებოდა, პანტესაც იქნება გული მოტრუნებოდა. ასე ფიქრობდა ნათელა და ამიტომ ხვდებოდა ქმარს ადრინდელი გულისყურით.

პანტე ოდის კიბეზე ამოვიდა. დინჯად დაიბანა ხელი, ვითომ არაფერი მომხდარაო, მშვიდად მიუჯდა მაგიდას და სერობას მარტოკა შეუდგა. საძინებელი ოთახიდან ანდრი გამოვიდა. ანდრის ნელიც გამოჰყვა თვალების ფშვნეტით. ყველანი პანტეს მისჩერებოდნენ. — ახალ ამბებს მოელოდნენ. პანტე ვითომ ფიქრებში იყო წასული და შინაურების შეკრებას სასადილო ოთახში არად აგდებდა.

— თქვი ახლა რამე. შე კაცო... სანამდე ვიკდეთ ასე... — უსაყვედურა ნათელამ.

— რა ვთქვა?

— რამდენი ხანია, არ გვინახიხარ. ბავშვებს უნდა შენთან საუბარი. — ნათელამ ანდრის და ნელის შეხედა. „ბავშვები“ მათ დაუძახა. იმ ღამის შემდეგ ანდრის მართლაც ბევრჯერ უნდოდა მამას დალაპარაკებოდა. მაგრამ პანტე ან შინ არ იყო, ან თავის ოთახში იკეტებოდა და არავის უშვებდა.

— სასაუბრო მე არაფერი მაქვს, — თქვა უცაბედ პანტემ, ბოლო ყლუპი ჩაეხარბად მოსვა, წამოდგა და თავის ოთახში გავიდა.

— მამა, ერთი წუთით, საქმე მაქვს... — მიაძახა ანდრიმ. პანტემ ხმა არ გასცა, თავის ოთახში შეავიდა და ჩაიკეტა.

— კარგი, მე მაცალეთ, — უთხრა

ნათელამ ანდრის და ნელის — თქვენ მოისვენეთ, შედით თქვენს ოთახში, მაგას მე მოველაპარაკები.

ნათელა პანტესთან შეევდა. მთელი ღამე დუდუნებდნენ. მთელი ღამე ტუტუნებდნენ. ანდრი და ნელი თავიანთ საწოლებში გატრუნულები იწვნენ და ყურს უგდებდნენ. იქნება გაეარჩიოთ. პანტემ რა ამბავი მოიტანა რაიონიდან. მაგრამ ამაოდ. პანტე არაფერს ამბობდა. თუ რამეს იტყოდა, ნათელა ხმამაღლა იმეორებდა ანდრის გასაგონად, პანტე ხელად მიუხვდა ცოლს და სულ მთლად ჩაიგდო ენა.

დიდხანს წვალობდა ნათელა, დიდხანს ეფერებოდა და დათამაშული სიტყვებით აჯადოებდა ქმარს თავის ჭკუით, ხანდახან კი გაუწყრებოდა მოთმენებადაკარგული, მწარე-მწარესაც მიაყოლებდა. გაკერპებული პანტე კი სანუგეშოს მაინც არაფერს ამბობდა, არც ავს, არც კარგს. მთელი ღამე დუდუნ-ტუტუნში გაათიეს, გამთენიის ხანს ჩაეძინათ.

6.

. მეამწეს პანტე სამუშაო საათის დამთავრების შემდეგ ელოდა, მხოლოდ მზის ჩასვლის ჟამს მოაღწია ოხვამეკარამდე, რაიონული ცენტრიდან პირველ მატსაფე შორი გზა არ იყო, მაგრამ ვიდრე სოფლის ცენტრამდე მოჩაკჩაკდა, სოფლის ცენტრიდან შეუკეთებელი გზით ვიდრე ოხვამეკარის აღმართებში ეხეგინა, დიდი დრო გავიდა, პანტეს ეშკი ეპარებოდა, ეს მინჯღრეულ-მონჯღრეული ამწე ამ ქვას ალბათ ვერაკ ასწევსო. მაგრამ მეამწემ რკინის ბაგირები აქედან გამოსდო, იქიდან გამოსდო, ისე მოუხერხა, ისე მიუდგა, ბაგირი ქვეშ გაუძვრინა, რაკი ტანს გამოსდო, ხელად შეხტა ამწეზე. ქვა ასწია, ისე აწეული ჰაერში გაეჩერა, და პანტეს ანიშნა სამრეკლოზე ადი. რა მარკვე ბიჭი ყოფილაო, მოეწონა პანტეს მეამწე. შიდა კიბით ხელათ ავიდა სამრეკლოზე. წინასწარ მოშზადებული დოლბი თვალისდახამხამებაში დაახა და მეამწეს ხელი დაუქნია, აქეთ წამოდიო. ამწის ხოროთეში ნელა დაიძრა. პანტესაკენ. ახლა პანტეს უნდა ეყოჩალა. მეამწე ქვეყიდან ვერ ხედავდა ქვის დასადგველ ადგილს. თუ ზუსტად არ ჩადგამდნენ თავის ადგილას, პანტე მარტოა ქვას ხომ ვერ დაძრავდა, ეს დუდებიც გაუფუქმებოდა და დაიღუპებოდა კაცი. ამწემ ქვა ფოთოლივით მიუფფოფინა პანტეს და ცხვირწინ დაუკიდა, ოდნავ ირხეოდა ჰაერში, იფიქრა ხელს მოკიდებს, მიმართულებას მიეცემო. მაგრამ ბაგირს წაეპოტინა თუ არა, ქვა უკან გადაქანდა და კინაღამ გადაიყოლა. შეეშინდა, ჰეი, ჰეიო, მეამწეს დაუძახა. ხელით ანიშნა, ახლოს მოიტანეო. მეამწე მანქანიდან გადმოვიდა და სამრეკლოს გახედა. ახლოს ვერ მოპყავდა მანქანა, — ფერდობზე ფეხს ვერ მოკიდებდა. ქვეყიდან კი არ ჩანდა. სად აწოდებდა ლოდს.

— მიკარნახე ვარა და მაინა, თორეკ ვერ ვხედავ!... — ამოძახა ქვეყიდან მეამწემ.

— ვარა, ვარა! — დაუყვირა პანტემ. მეამწემ ძრავა ჩართო და ლოდი მალლა აიტაცა.

— ჰოოა! — შესძახა პანტემ. — ახლა მაინა, მაინა!...

ქვა ნელ-ნელა დაეშვა ძირს.

— ჩემკენ! ჩემკენ! — ხელებს იქნევდა პანტე. — ცოტა კიდევ. ცოტა კიდევ და. მაინა!... გამოცდილი მშენებელივით უკარნახა.

— ოო, კარგია! — გაუხარდა, როცა ქვა კიდურა ლოდებს შორის ზუსტად ჩაჯდა. დიდხანს უტრიალებდა. დიდხანს უყურებდა აქედან, იქიდან. გადაქანებულად ხომ არ დგასო, ხომ არ ჩამოვარდებაო, მკვიდრად ხომ ჩავაკინეო, ხელი მოჰკიდდა და მიაწვა კიდეც. ბილოს მეამწეს დაუძახა, ლოდი ჩადგმულია ბაგირი შეეხსნათო, მეამწე ეწვალა, ბაგირი, რაც შეიძლებოდა, ფრთხილად ატრიალა და ლოდს ქვემოდან ძლიერ ეფერებოდა.

ამბრინა. პანტემ ფული მისცა, დიდი მადლობაც გადუხადა და გაუშვა.

მზე ჩასულიყო, მაგრამ სინათლე ჯერ კვლავ ადგა ოხვამეკარს. პანტეს უნდა მოესწრო და დაბნელებამდე შეელესა, თორემ მერე მოვარეს უნდა დალოდებოდა. მეიმწე წავიდა თუ არა, ისევ სამრეკლოს მიაშურა. ქვის შიდა კიბე დროთა განმავლობაში დანგრეულიყო, ფეხის დასადგმელი ადგილი ეწყვეტნათ, მიმწუხრი სამრეკლოში უკვე ჩასულიყო და იქ ბნელოდა. პანტე იაე იყო გაწაფული, სიბნელეშიც მარჯვედ მიიკვლევდა გზას, მოხერხებულად აღგამდა ფეხს აგერ, ეგერ და მაღლა ადიოდა. სამრეკლო ერქვა, თორემ ქვის კედლებიღა დარჩენილიყო. არც ზარებს ჩამოსაკიდებელი თაღი, არც მნათეს მოედანი ალარსად ჩანდა.

კიბე ამოთავა, ჯერ მისი თავი გამოჩნდა, შემდეგ მკერდამდე ამოიწია, დულაბით სავსე ვედრო კენესითა და ხვნეშით კედლის ყურეზე ჩამოდგა, კიბის თავი კარგად მოსინჯა, ხომ არ ჩამოიფშვნება, ფეხი ხომ არ მომიტეხდებაო, საღ კედელს მიეყრდნო და ქოფჩა კარგი კალატოზივით დაატრიალა. დუღაბი, როგორც ასწავლეს, ისე ჰქონდა შეზავებული. ქოფჩასაც არ ხმარობდა ზმილად უვიცავთ, დიდი დროც არ დასჭირვებია, შიდა მხარე საიმედოდ ამოლესა. არ ეგონა, თუ ასე სწრაფად და კოხტად შეძლებდა ქვის ჩაკირვას. მთავარი მაინც გარეთა მხარე იყო, იმას სჭირდებოდა გარჯა, თუ სჭირდებოდა. წელში გაიმართა, შეისვენა, კედელს გადაეწვა და ახალჩადგმულ ქვას გახედა. ჩანდა, რომ ყველგან ვერ მიწვდებოდა. თუ უნდოდა, სამუდამოდ მკვიდრად ჩაედგა ქვა თავის ადგილას, გარედანაც უნდა ამოელესა ღრეჩოები. ფეხის წვერებზე აიწია, პირველი ქოფჩას გასმა-გამოსმა არ გაჭირვებია, მეორე, მესამეც დაჰყვა მარჯვენას, თანდათან რომ დაშორიშორდა მანძილი, მეკრდით ფრთხილად მიაწვა ახალჩადგმულს გვერდით ლოდს და მკლავი დაიგრძელა. გათამამდა, ძველი კედელი რაკი სანდო აღმოჩნდა, წელამდე ამოვიდა ოფლიანი და ასე ლესავდა კარგა ხანს. დაყირავდა და ასე ლესავდა კარგა ხანს. გულმოდგინედ. როცა ქვას ცალი გვერდი ამოულესა, ადგილი იცვალა და ახლა მეორე მხრიდან მიუდგა. იმდენი იხერხა, იმდენი ინარცა, თითქოს ყველგან მიწვდა, ქვას სამივე გვერდი ამოუქოლა რკინასავით დუღაბით, ის ხვრელი რომ არა, მეიმწემ ბაგირის გამოთრევისას რომ დატოვა, დაკით ალმაშენებლის ქვა სხვა ქვებს შორის მკვიდრად შეკრულ-შედუღაბებული იყო. პანტე კირკიმალა კაცი რომ არ ყოფილიყო, დატოვებდა იმ ხვრელს და შინისკენ გასწევდა, მაგრამ გულმა არ მისცა ნება, რაკი ამდენი შრომა ვნახე იმ ღრეჩოსაც ამოვავსებ., იფიქრა. არაქათი კი ალარ ჰქონდა. მართალია, დიდი არაფერი გაუკეთებია, ბოლოსდაბოლოს ერთი, ერთადერთი ქვა ჩაუშენა კედელში, მაგრამ მეტი ალარ შეეძლო და რა ექნა? ეგონა კი, რომ ერთი ქვა არის, ასეთ სამრეკლოს მარტოკა აეშენებდა ერთ ღამეში. თურმე გულარ ბერდებაო, — ფიქრობდა თავისთვის. გული ჰქონდა ჰაბეკერი, ფეხლა მკლავი კი არა. გული ატყუებდა ერთსაც ვაცდი, რაც იქნება ის იქნებაო — გადაწყვიტა, კვლავ გადაწვა კედელზე და მკლავი დაიგრძელა. ეწვალა-ეწვალა, ვერასაიდან ვერ მიუდგა, ვერ მიწვდა. ბოლოს კედელზე ფეხი მისადგმელ ადგილს დაეწყო ძებნა. ძველ კედელს მუცელთ დაეწვა, ჯერ ცალი ფეხი გადაატანა, შემდეგ — მეორე. ცალი ხელითა და ფეხით დაეკიდა კედელზე, მეორეთი კი დუღაბიანი ქოფჩა აიღო...

რა გულმოდგინედ, რა გაფაციცებით, რა სიყვარულით მუშობდა. რა დამბული, რა აზარტული და თავგადადებული ეკიდა კედელზე. თითქოს ქვეყნისა და ხალხის ბედ-იღბალს წყვეტდა თითქოს ხელში ქოფჩა კი არა, ხალხური ხმალი ეკიდა და დავით აღმაშენებლის ლაშქარში იბრძოდა დიდგორთან ეს ერთი ქოფჩაც და... პანტე ვალმოა-

დილი, ამაყი და ბედნიერი ჩამოვიდოდა სამრეკლოდან.

ფეხქვეშ თითქოს საყრდენი მოერღვა, კედლის ქვამ ფშვნა თუ დიწყო, შეუშინდა, ძირს დაიხედა, მაღლა ეკიდა.. კედელს მუხლი მიაჭირა, ტანი ცალი ხელითა და მუხლით შეიმაგრა. ის დარჩენილი ღრიჭოც ამოავსო დუღაბით და ქაფნა მაღლა ვედროსაკენ შეისროლა, ვედარ ჩააგდო ვედროში, კედელზე ჩამოუცურდა და ძირს დაეარდა. მეორე ხელიც გადასდო კედელს, ცალ მუხლს მეორე მუხლიც მიაშველა, ისე დაღლილიყო, კუნთები უკანკალებდა, ტანის აწევა ვერ შეძლო. კარგა ხანს ეკიდა ტომრასავით... ეკიდა, ეკიდა... რა ექნა? თანდათან ღონეც ეცლებოდა. ჩაკარდნას, ისევ ჩახტომა ამჯობინა. ჩავხტებიო, გადაწვიტა და ერთხელაც ჩაიხედა ძირს სასოწარკვეთილმა, ორასამი მეტრი აშორებდა მიწას. გაბედა და ქვას ხელი გაუშვა, მოწყდა... კედელს ჩაპყვა სრიალით, ტყეასავით წვიდა ძირს. წონასწორობა დაკარგა და მიწაზე რომ დაეცა, შუბლი სამრეკლოს ქვის კედელს მიახალა, თვალთ დაუბნელდა. შემდეგ არაფერი ახსოვს. გაუნძრეველად იწვა კარგა ხანს, გონდაკარგული მკვდარივით ეგდო სამრეკლოს უკან. გონს რომ მოვიდა, პირველი რაც დაინახა, ნამგალა მთვარე იყო. მთვარე ამოსულიყო და ძელქვის კენწეროზე ჩიტივით იჯდა. შემდეგ საფეთქელთან ტკივილი იგრძნო. ტკივილს გაახსენა, რაც მოხდა. შიშმა შეიპყრო, ცოცხალი ვარ თუ არაო, ხელით მოისინჯა თავ-ფეხი. თვალწინ შეფთნდელი სურათი წარმოუდგა. — კედლიდან რომ ჩამოვარდი. „ნუთუ არაფერი მომტყდა?"... ჯინტეს ფეხის მოტეხის ეშინოდა. თორემ თავის დარდი სულაც არ ჰქონდა, ოდნავ გაკვარი თავი ქვის კედელს და თავბრუ დამესხაო. — ფიქრობდა. უხაროდა, რომ უვნებელი გადარჩა, ჭაბუკივით ჩამოხტა სამ მეტრის სიმაღლიდან და არც ფეხი ხტკენია, არც ხელი და არც არაფერი. მტრების ჯინაზე სადავო ქვა საიმედოდ ჩაადუღაბა სამრეკლოს კედელში, სამრეკლოს ხომ ვერ დანგრევენ? ღირდა შრომად ოფლის ღვრად ეს ჯაფა. ახლა მშვიდად დაჯდებოდა ძელქვის ძირას, გაამოლებდა სიგარეტს. თავისი ნაშრომის ცქერით დატკბებოდა. წამოდგომამ დაარბია, გაინძრა თუ არა, თავისთავი არ მოეწონა, მაინც წამოდგა, რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა ძელქვისაკენ, უცებ ფეხქვეშ მიწა გამოეცალა და მოცალილივით დაასკდა მიწას ცხვირპირით. ეს რა იყო?.. ერთხელაც სცადა წამოდგომა, ამაოდ, — თავს ვერ ანძრევდა, — საფეთქელთან თითქოს ვიდაცამ ალესილი დანა შეურკო და შიგ ჩაუტოვა. თვალს კი ახელდა, მაგრამ სიბნელეს ხედავდა. ნამგალა მთვარეს დაეფარა. უკვე აღარსად ჩანდა, გარშემო უკუნეთი ჩამოწოლილიყო. ასეთი არასოდეს ენახა ოხვამეკენა, ეს სხვანაირი სიბნელე იყო, სხვანაირი უდაბურება და მდუმარება სუფეფდა ირგვლივ. „ხომ არ ვკვდები?" — გაუელვა გონებაში. „ნუთუ მართლა ვკვდები?"...

უცებ მთელი მისი ცხოვრება დაუდგა თვალწინ, რამდენი იშრომა, რამდენი ოფლი ღვარა, ნახევარი სოფელი მიაჯნომოწყარი, მისი აღზრდილი იყო, კარგი ოჯახი შექმნა, ქვეყანას შვილები შეერიმეცალა მისცა... ახალგაზრდობიდანვე სოფლისთვის იღვწი და ამა... აღასრულა სოფლის სიკეთისთვის უნდა სწვეოდა... „ნუთუ მართლა დადგა აღასრულის ჟამი?" — პრიდალმა ჩამხობილმა მერამდენედ ჰკითხა დედამიწას და... გაუჭირდა. გულის სიღრმიდან წამოიდა სიხარული და მთელი სხეული მოიცვა. რა უხაროდა? — სიკვდილი? წედან ხომ სიცოცხლე უხაროდა, ახლა სიკვდილმა გაახარა?...

საკვირველი კი იყო, კაცი უპატრონოდ, სოფლის ბოლოს, მინდორში კვდებოდა და პირი კი უცინოდა. სახე გაბადრულიყო, თითქოს ქორწილში მიდიოდა. ასეთი სიკვდილი თავისით რომ არ მოსულიყო, უნდა გამომეგონაო, —

ნოდარ ფულეთაძირი
ფაკვით ალმაფინეგალის ქვა

ფიქრობდა: სიცოცხლეში ხომ პანტე თავის სიმართლეს ვერ ამტკიცებდა, არ ეჯერებდნენ, ეკვით უყურებდნენ, ხან ინტრიგანს ეძახდნენ, ხანაც კარიერისტს, ხან რას და ხან რას. ასეთი მოულოდნელი სიკვდილით კი ყველაფერს მარკვედ უარყოფდა და მთავარს დაამტკიცებდა. თითქოს მისი მოღვაწეობის ლოგიკური დასასრული სიკვდილი იყო. თუ სოფელი და ხალხი ვერ ჩაწვდებოდა, ვერ გაიგებდა ამ სიკვდილის აზრს, ანდრი ხომ მიხვდებოდა, ანდრის მაინც ხომ დაუმტკიცებდა თავის სიმართლეს, ხომ უჩვენებდა მაგალითს, შვილიშვილებს ხომ უამბობდნენ დავით ალმაშენებლის ქვის ამბავს.!... — ვალმოხდილი, პირნათელი და გამარჯვებული მიდიოდა იმ ქვეყანას. ჩუმ-ჩუმად პანტემ თავი გმირადაც კი წარმოიდგინა, გმირის სიკვდილიან კვდებოდა?... მაშ, უკეთეს სიკვდილს ვერც ინატრებდა ადამიანი! სასაცილო კი იყო ამგვარი ფიქრი, მაგრამ პანტეს უკვე იმის ძალაც აღარ ჰქონდა, აბეზარი ფიქრი, მოეშორებინა და სიცოცხლის უკანასკნელი წამებისათვის მაინც შეეხედა მიწიერის თვალით.

საიდანღაც ცხენების ჭიხვინი შემოესმა, საუკუნო მდუმარეობიდან და უკუნეთიდან ჭიხვინებდნენ ცხენები.

დიდგორის ველზე ორასი ცხენოსანი გამოსულიყო, მხედრები ცხენებს თავს ძლივს უმაგრებდნენ, ლაგმებს გლეჯდნენ, მიწას ტორავდნენ, ბრძოლის ყინით ავსებულიყვნენ. მხედრებს შორის პანტემ საკუთარი თავი დაინახა. თეთრ ცხენზე იჯდა. თავისი კაჭა ფეხები ბედაურისთვის შემოეჭირა და ლაგამი ჩაებღუჯა, ცხენი ოთხამოდ მიჰყავდა.

ურჯულოებს ეგონათ, რომ დავით ალმაშენებელმა ცხენოსნები მოსათათბირებლად გამოგზავნა.

პანტემ პირველმა იძრო ხმალი. პირველმა შეძახა მცირე სპას „ჰკა მაგასა“. გვიან-ღა მიხვდნენ გადამთიელნი, რომ ქართველებმა ხერხი - იხმარეს... მცირე სპის კიდეზე დავით ალმაშენებლის ორმოცათასიანი ლაშქარიც დაეფარა....

ჰაი, დედასა, პანტე ვერ მოესწრო. პანტე სისხლისგან იცლებოდა, პანტე თავალო უბნელდებოდა, თორემ დიდგორის ველზე სისხლისფერი დროშა ფრიალებდა....

ნამცალა მთავარე ჯერ ძელქვის კენწეროზე იჯდა, შემდეგ ეკლესიის თავზე, შემდეგ ცაში შეცურდა გედივით, გაკვირვებულმა ერთხელაც გადმოხედა მიწაზე თავდაფარა დამხობილ ბერიკაცს და თეთრმა ღრუბლებმა წაიღეს დასავლეთისაკენ.

7.

ღამით პანტე შინ რომ არ დაბრუნდა, ნათელამ იფიქრა, ალბათ, საყდარში დარჩაო: რაკი ასე თავგადაკლული იყო ამ ნანგრევებზე, რაკი არავის უჯერებდა, ჯანდაბას, გული მოიჯამოსო, — ფიქრობდა ნათელა. დილა რომ გათენდა სკოლაში დამშვიდებული წავიდა. მან ხომ საკუთარი თვალით ნახა, თუ სად ათენდა ღამეს მისი ქმარი...

პანტეს უეცარი სიკვდილის ამბავი მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის თანამშრომელმა მეორე დღეს, შუადღისას, ჩამოიტანა სოფელში.

თურმე პანტესთან მოსათათბირებლად გრიშა ფეტელავას მუზეუმის თანამშრომელი გაუგზავნია. თანამშრომელს პანტე ჩაძინებული ჰგონებია, უჯანჯღარებია, უჯანჯღარებია, ვერ გაუღვიძებია, დაეჭვებულა, გადმოუბრუნებია და რას ხედავს, კაცს ჩვენრის ფერი ადევს, ყვირილი აუტეხია, იქნებ ვინმე მუშაობს ახლო-მახლოსო, იქნება სოფელს ხმა მივაწვდინოო.

ბოლოს გულამოვარდნილი, შეშინებული და თავზარდაცემული ჩამოვარდნილა მეურნეობაში და ანდრის ახლობლებისათვის უთქვამს საზარელი ამბავი.

პანტეს უეცარმა სიკვდილმა მთელი სოფელი ფეხზე დააყენა და აეყაყანა. ზოგი რას ამბობდა და ზოგი რას, ანდრიმ მწუხარების ჟამსაც არ დაკარგა სი-

ფხიზლე. სულ არ უნდოდა მამაზე ეთქვათ, სულელურად ქვას დაკვდაო, არც ის მოწონდა, როცა ზოგიერთები მამამისის საქციელს აზვიადებდნენ დ. გმირად სახავდნენ.

ექსპერტისა და ექიმების სახელით თვითონ ავრცელებდა ხალხში პანტეა სიკვდილის ამბავს: ნერვიული კაცი იყო. ძალზე დაძაბულად ცხოვრობდა და თავში სისხლი ჩაექცაო... ხალხმა ეს უფრო დაიჯერა, ვიდრე პანტეს გმირობა.

ნათელამ ანდრის თხოვა, დავასაფლაოთ მაინც იმ დასაქცევ ოხვამეკარში, რაკი სულ ფუდამ იქ უნდოდა ყოფნა, წინაპრების საფლავებიც იქ ეგულებოდაო. ანდრომ პანტეს დასაფლავებასაც გონების თვალით შეხედა. მართლია, ჭაავები ოხვამეკარის მოდგამები იყვნენ, მათ წინაპრებს, როგორც სოფელში ამბობდნენ, სწორად ოხვამეკარში ასაფლავებდნენ, მაგრამ ეს იყო ოდესაც. დღეს პირველმაისს ახალი სასაფლაო ჰქონდა, ყველას იქ ასაფლავებდნენ და რაღა მაინცდამაინც პანტე უნდა დაესაფლავებინათ ცალკე? მისი აზრით, არ იყო საჭირო მეტიჩრობა, მაგამისი ჩვეულებრივი, რიგითი პედაგოგი იყო და ჩვეულებრივი რიგითი ადამიანის სიკვდილით მოკვდა, საცა ყველა ლა ისიც იქ უნდა დაესაფლავებინათ.

დავით ალმაშენებლის ქვის ჩაშენების ამბავი კი რამდენიმე კაცმა გაიგო სოფელში. ამისთვის არავის მოეცა მნიშვნელობა. პანტესაგან ეს არავის უკვირდა. ხოლო ქვის მთელი ისტორია თავიდან ბოლომდე მხოლოდ პანტეს ოჯახმა იცოდა. სხვამ არავინ.

დათიკო ვასილიჩს ის ქვა შემდეგ არასოდეს გახსენებია, არც მისი კედელში ჩაშენების ამბავი გაუგია. უკეთესი ქვა ჩამოუტანია საიდანღაც და ბუხარი მოუპრკეთებია.

პანტეს დასაფლავებას კი დათიკო ვასილიჩიც დასწრებია, გრიშა ფეტელავაც, ქორაც, ბუმუც, ვაკოც...

პატარა, უხმაურო ქელეხიც ჰქონიათ, ორმოცაც. ნათელას თავისი უჭკუო ქმარი დიდხანს უგლოვია. შავებიც დიდხანს არ გაუხდია, შვილებისთვის დაუვალებია, პანტეს საფლავზე რკინის უბრალო ღობური მაინც დამიდგეთო, მართლაც, რაკი ანდრომ ხარჯი ნახა, საფლავზე „სასახლე“ სხვა შვილებს დაუდგამთ, გრანიტის ფილაზე პანტეს სურათი ამოუტვიფრავთ, ქვეშ კი მიუწერიათ „პედაგოგი პანტე ჭაავა, 1905-1970“.

ᲒᲐᲛᲝᲥᲕᲔᲚᲘ ᲛᲔᲢᲘᲜᲘᲗᲔᲑᲘ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„წიგნიდან: „მარტი, აპრილი, მაისი“

* * *

მამლებმა დილა აკურთხეს.
ცოცხები მორჩნენ საქმეს.
ალვები ანიავებდნენ ათას ქუჩას და სარკმელს.
დაწყვილებულმა ბოძებმა ტყუპი ჩრდილები შობეს.
„ჟიგული“ მიაქროლებდა შოფრის ცოლსა და შოფერს.
მიაცილებდნენ ბავშვები სკოლებისაკენ დედებს.
მიაჩქარებდა საათი პატარებსა და დიდებს.
გადასასვლელზე გოგონა მიაქანებდა მამას.
მიაბრძანებდა ბულდოგი ასაკში შესულ „დამას“.
ზვიადი ავტობუსები მისდევდნენ დამფრთხალ ჩრდილებს,
აჯანყებული რადიო ვერ აწყნარებდა ჩილეს.
იფანტებოდა მეტროში წყვდიადი უმძიმესი,
მისეულ მესხი ჩარბოდა,
როგორც მისეულ მესხი.
საფეხურებზე ეძინათ გადამწიფებულ ფიქრებს,
ცნობილი იესი ვერ სცნობდა აღიარებულ იგრეკს.
იდგა საკუთარ გამზირზე,
წწვანე სკვერთან თუ ბაღთან,
ვაჟა და
ემსგავსებოდა თავის ვაჟიშვილ ვახტანგს.
მოსწონდა ვახტანგ გორგასალს ამაშუკელის ძეგლი.
მტკვარს თბილისიდან გაპქონდა თბილისის ანარეკლი.
გალაკტიონი ყვებოდა გალაკტიონის ამბავს,
პატარა ბიჭი უსმენდა,
სახელად ერქვა: საბა.
სხვებიც მოვიდნენ,
მხარდამხარ დაუდგნენ მამაკაცებს —
ერეკლე ოძელაშვილი
და ცოტნე საკაძე.

* * *

მე მივაშურე რემინგტონს —
გამწენის ლოცვა-კურთხევით
და თითებს შორის გამექცა ოცდაცამეტი კურდღელი.
შევკრთი,
შეგჩერდი,
შეგშინდი,
და როცა უფრო ავღელდი,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უტიფრად შემომაჩერდა ოცდაცამეტი თავხედი.
აჩქარდნენ,
აფორიაქდნენ
და ერთმანეთის კარნახით —
ანკარა ნაპირს მოაწყდა ოცდაცამეტი კალმახი.
მერე ერთბაშად შებრუნდნენ.
და ყველამ ზურგი მაჩვენა...
ოცდაცამეტჯერ დავიდე მარცხენა მკერდზე მარჯვენა, —
შევფიცე,
შემოვაბრუნე,
გული ვაჩვენე ერთგული,
ძმასავით შემოვირიგე ოცდაცამეტი შეთქმული,
და ახლა,
როცა მომრავლდნენ მონატრებული წამები,
თვალებში შემომციცინებს მორჩილი ოცდაცამეტი.

* * *

ნადია რუშევას ნახატების გამოფენაზე

ჩვენ ვიცნობთ ოცდაჩვიდმეტის რემბოს, პუშკინს და ბაირონს,
ოცდაჩვიდმეტის ვან გოგს და ოცდაჩვიდმეტის რაფაელს,
ჩვენ ვიცნობთ ოცდაჩვიდმეტის ვლადიმერ მაიაკოვსკის...
. . .
ჩვენ ვიცნობთ ოცდაშვიდი წლის ბარათაშვილს და
ლერმონტოვს,
ჩვენ ვიცნობთ ოცდაშვიდი წლის პეტეფისა და მაზაჩოს...
. . .
გაუმარჯოს ჩვიდმეტი წლის რუშევას!..

* * *

ცხრაასსამოცდათხუთმეტში —
ახალი წელთა აღრიცხვით,
თერთმეტ სექტემბერს,
საღამოს —
(საათი ზუსტად არ ვიცით), —
წვიმა მობრძანდა ამაყი
ოთხმოცდაათი გრადუსი,
ჩაჰკლა,
ჩააქრო ათასი ბინდორი უფერადესი.
წაბრძანდა,
როგორც მობრძანდა,
დადუმდა ზეცის დოლაბი
და ახლა მზეზე შრეებიან
სიმეტრიული ჩრდილები;
ნაგაზი დაბოდიალობს,
ისმენს ორღობის დიალოგს,
გოგონა იხვებს მოდენის
და ედავება მოდერნიზმს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

ფიროსმანი

სასახლისა და სახლის ქვემოდან,
სარდაფისა და კიბის ქვეშიდან —
სახლზე ზევით და
სასახლის ზემოთ,
ღრუბლებზე შორს და
ღრუბლებზე მაღლა.

* * *

ნელა შრება წყარო და
ნელა ქრება ჭები —
ვინც ყოველთვის მწყალობდა,
ისევ მასთან ვრჩები.
იმ უხილავ ნაკვალევს
ვეღარავინ წამლის,
დავეძებდი ვარსკვლავებს
ჭაში,
როგორც ცაში.
ნამდვილ მთვარეს ჯობნიდა,
აფხიზლებდა თვალებს —
რიყის ქვების ჭოგრიტით
დანახული მთვარე...
როცა დგება ზაფხულის
ღამე საოცნებო,
კვლავ თქვენი ცა მახურავს,
იმერეთის ჭებო!

* * *

გადაბერებულ
შვიდი თვის თოვლში,
დაკერებულ და დაკონკილ თოვლში,
იდგა თოვლივით თეთრი ალუდა
და თოვლში —
თოვლის წასვლას ელოდა.

* * *

როგორც იქნა,
შერიგდნენ პოეტი და შოფერი —
კიდევ უფრო აჩქარდა ჩემი წუთისოფელი.
მეც მივიღე ახალი საუკუნის მირონი, —
მიმაკრულებს,
მიმაფრენს.
რკინის ლურჯი მერანი.
მიჰქრის რკინის მერანი —
დროის ნაანდერძევი,
ასს ავცდი და
მგონია,
გალაკტიონს ვეწევი.
დრო,
სივრცე და
მანძილი —
მავიწყდება სრულიად;
მაგრამ ჩემი სიჩქარე ზუსტად განსაზღვრულია.
თანაც უკან მაბრუნებს სამი მძიმე დოლაბი —

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შუქნიშანი,
ოჯახი,
მიწის მიზიდულობა...
ქვაფენილმა ბალახი წალეკა და წათელა,
ეძალება,
თანდათან მწვანეს ჩაგრავს წითელი.
მაინც მივდევ ავთანდილს
და ვედრებით
ვედრები,
და მომდევენ ---
დათვლილი---
ჩემი კილომეტრები.
მოსასმენად მომდგარა მთელი მწვანე დენია,
მაგრამ ჩემი სიჩქარე მკაცრად შეწღუდულია.
თვალი უნდა ვადევნო ციფრებსა და ამინდებს,
გული უნდა ვაშშვიდო,
ვიდრე წითელს ამინთებს.
ვიდრე წითელს ამინთებს მოკლე წუთისოფელი,
იდავებენ კარგახანს პოეტი და შოფერი...
მე კი
ისევ მიხმობენ უცხო არე-მარენი,
მიმაქროლებს,
მიმაფრენს
რკინის ლურჯი მერანი.
მიჰქრის ჩემი მერანი ---
დროის ნაანდერძევი,
მიმაფრენს და მგონია,
ბარათაშვილს ვეწევი...

* * *

მოდი,
ბებრების უცნაური ფოტო გაჩვენო,
ყველას იცნობ და,
ჩამოთვლაში თვითონ მიშველი, ---
ხსედან: პლატონი, რუსთაველი, მიქელანჯელო;
დანან: ვოლტერი, გოეთე და გურამიშვილი;
ფეხმორთხმით ხსედან: ლევ ტოლსტოი, ვიქტორ ჰიუგო,
პაბლო პიკასო, კლოდ მონე და ჩარლი ჩაპლინი.
ქვეშ გაჭირვებით იკითხება სოფლის აუგი,
უღონო ხელით გადაწერილ-გადაჩხაპნილი:
„წუთისოფელი რა არი?
— აგორებული ქვა არი,
რა წამსაც დავიბადებით,
იქე საფლავი მზა არი“.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

არც მინდა,
ყველას მოვწონდე,
არც მინდა,
ყველას ვუყვარდე,
საკმარისია — ოცამდე,
ან კიდევ — ოცდახუთამდე.
არ მინდა,
ჩემი ტირაჟი
აცილდეს ათი ათასებს,
მაქებდნენ პალესტინაში,
მაღიარებდნენ მალტაზე.
მე მირჩევნია,
დიდგორის
აღმართზე გავყვე მეგობარს
და გზაზე ჩემი სტრიქონი
შვილივით შემომეგებოს;
და შვილზე მეტად მომენდოს
მიწის ყოველი მტკაველი...
არ დაიჯერო, პოეტო —
არ ითარგმნება ტკივილი.

* * *

ხე იდგა,
გზა მიდიოდა.
ტყე სდუმდა,
ქარი კიოდა.
მთა იდგა,
მზე ჩადიოდა.
ცა დუმდა,
ორბი ყიოდა.
არ წვიმდა
და არ ციოდა,
არც თოვლი არ მოდიოდა.
მდინარე ხმას არ იღებდა,
ნაკადულს ცრემლი სდიოდა.
ნიავი განაბულიყო,
ღრუბელი გადადიოდა.
ფოთოლიც არ ირხეოდა
და მთვარე ამოდიოდა.

* * *

ლირიკული ზღაპრებიდან

...და იპოვა კაცმა თოკი, —
განა მარტო თოკი?
რა იცოდა?!
მიათრევდა,
როგორც მძიმე ბორკილს.
იმ თოკს რაში მოჰყვებოდა, —
განა მარტო რაში?
რა იცოდა?!
დაბოღმილი
ბრუნდებოდა სახლში.
რაშს მოჰყავდა ოქროს ეტლი, —
განა მარტო ეტლი?
რა იცოდა?!
გულს უკლავდა
დარდი მეტის-მეტი.
შიგ ეძინა მზეთუნახავს...
რა იცოდა კაცმა?!
მიდიოდა,
ბორკილივით
მიათრევდა ბაწარს.
უცებ რაღაც გადაწყვიტა,
შეუხვია მარცხნივ:
თოკიც ჰქონდა,
ხეს ეძებდა —
ბედნიერი კაცი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

როცა ტრიუმში წყალი შეეკონავს
და გემს მორევი ითრევს,
გემზე სტოვებენ —
უკიდურესად
აუცილებელ ნივთებს.

ლექსიც ასეა:
დადუღებული ლექსი იტანს და იტევს
მხოლოდ და მხოლოდ
უკიდურესად
აუცილებელ სიტყვებს.

* * *

რაც უნდა იჩალიჩო,
რაც უნდა იბობოქრო,
მაინც იელვებს თმებში თითო-ოროლა ვერცხლი;
დაისადგურებს სულში სიცივე გამთოშავი,
შორს,
თანაგრძნობის ნიშნად,
მთა გამოჩნდება თეთრი;
გააჩახჩახებს წყვდიადს ანკარა იალბუზი,
აიკრავს გუდა-ნაბადს დიდი ჩრდილების სპილო;
და თუკი მთვარემ ზეცა მოაშარავანდედა,
დაგესიზმრება ისევ შენზე უმცრისი მამა.
მერე გაკაწრავს სიზმარს უცნობი მეტეორი,
ერთი და მხოლოდ ერთი,
ღმერთივით ერთადერთი.
აგიყოლიებს
ცისა და მიწის საქანელა:
მალე,
მალე და
მალე!
ჩქარა,
ჩქარა და
ჩქარა!
თუნდაც შეგიკრას გზები ათასმა არამზადამ,
ვერავინ დაგიჭერს და ვერავინ მოგერევა.
მოიცელება ყველა,
როგორც კაცუნა ტრის,
და ამღერდები,
როგორც თავისუფლება მღერის.
მოვლენ,
ვისაც კი შენი ამბავი შეუტყვია,
რომ მოგახალონ ერთად ათი ათასი ვარდი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გიორგი სანაძირაძე

მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

დიალოგი პირველი

იგი შვებულების დროსაც არ იცილებდა მოსამართლის მანტიას. განსაკუთრებით დილაობით უყვარდა ამ გრძელ, ფართხუნა სამოსში გახვევა. დადგებოდა სარკმელთან, ხელებით რაფას დაეყრდნობოდა და ზღვას გაჰყურებდა. იქნებ ასეთივე დიდ, უსასრულო აუდიტორიაზე ოცნებობდა?

ბუნებით დაუდგრომელი იყო. სულ სადღაც ისწრაფოდა. სულ რაღაცას ელტოდა. მანტია ამშვიდებდა. თავდაჯერებულს ხდიდა. ამას ცოლიც ამჩნევდა და საშინაო ხალათის ნაცვლად საწოლთან მანტიას უდებდა.

იმ დილით იგი დიდხანს დაფორიაქობდა ოთახებში: გაიწკარუნა ლარნაკმა, წაიქცა სკამი, გაიჭრიალა კარადის კარმა...

ცოლი სამზარეულოში ფუსფუსებდა. მთელი გულისყური კი ოთახებისკენ ჰქონდა. „ახლა დამიძახებს, ფიქრობდა იგი, ახლა დამიძახებს“.

ასეც მოხდა.

— მეგი! — კი არ დაიძახეს, თითქოს ზარმაზნიდან გაისროლეს მისი სახელი.

ქალმა წინსაფარზე შეიწმინდა ხელი და მისაღებში გავიდა.

— მეძახდი? — იკითხა მშვიდად.

— ჩიბუხს ვეძებ.

— ჩიბუხს? — გაკვირვებით მიმოხედა ქალმა.

— ჰო, ისევ გაქრა სადღაც. ამოდენა სახლში ჩიბუხი კი არა, სპილოც დაიკარგება...

ჩიბუხი სარკმლის რაფაზე იდო. იგი მამაკაცს მაშინ დაეტოვებინა, როცა ზღვას გაჰყურებდა.

— აგერ არ არის?! — გაღიმა ქალმა.

— მართლაც! — გაეხარდა მამაკაცს. — ახლა გაბოლებაც შეიძლება.

— დაგახრჩოს ამდენი კვამლი! — თითქოს პირველად ხედავდა, ისე ათვალიერებდა ქმარს ქალი.

— ვიხრჩვები უკვე! — ამოიბუბუნა ქმარმა. — რაღაც ვერა ვარ კარგად. მთელ ტანში მამტვრევს!

— მეც ცუდად მეძინა. — თქვა ქალმა.

— ნისლი არ იყო?! დაკვირვებული ვარ, ნისლის დროს ყოველთვის ცუდად გძინავს ხოლმე...

— შენ კი ცუდ გუნებაზე დგები. — მანტიის აკეცილი კალთა გაუსწორა ქალმა. უცებ სახე შეეცვალა. გაშტერდა. თითქოს იქ, სადაც მისი მზერა მიწყდა, რაღაც საწყენი შენიშნა — საწყალი ყვავილები! — ამოიოხრა ცოტახანს შემდეგ. — მოჭკნებოდნენ, ალბათ.

— ყვავილები? — კვამლის ფარდას ძლივს გამოაღწია მამაკაცის ხმამ.

— ჩვენი ბიჭის საფლავზე არ დაკარგე? — სულ მოტყდა ქალი. — ხომ გახსოვს, გასულ კვირას რომ ამოვიტანე ბაზრიდან...

მამაკაცს ანდრია ერქვა.

„ანდრია ჯაბადარი. უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარე“. — ასე ეწერა მის სადარბაზო ბარათში, ყოველთვის

სიამოვნებით რომ არიგებდა ხილმე. ახლა ჩიბუხის სქელ კვამლში გახვეული ჯაბადარი ძლივს ამჩნევდა ცოლის სახეს. ხოლო კარგად რომ დაკვირვებოდა, ნაადრევად წამობარებულ სიბერესა და დაბუხულ ქუთუთოებთან ლურჯად დაჭიმულ ძარღვებს დაინახავდა.

— ჰოო!— ამოიგმინა ყრუდ.

— ისეთი ლამაზი ყვავილებია. დახატულებსა გვანან... მაგრამ ეს ნისლი...

— აბა, რა უნდა დააკლოს ნისლმა! — გამოეკვა ქმარი. — ახლადდარგული რომ იყოს, კიდევ — ჰო. მაგრამ მთელი კვირა გავიდა, თანაც სასაფლაო გაშლილ ადგილსაა, იქ იშვიათად თუ იცდის ნისლი.

— ნეტა ასე იყოს. — იმედის სხივმა გადაირბინა ქალის სახეზე.

„ახლა იტყვის, სასაფლაოზე წავიდეთო“. — გაუელვა ანდრიას: გიიარგამოიარა, მანტის ტოტი ჯორკოს წამოსდო. არც მოუხედავს.

— შენ არ წამოხვალ? წინსაფარი მოიძრო ქალმა.

სწორედ ამ სიტყვების გაგონება არა უნდოდა ანდრიას.

— ა?! — თითქოს თავისთავს დაეკითხა, — დღეს არა... დღეს მაპატიე... რაღაც არ შემიძლია.

ანდა, რატომ არ შეეძლო?

ქალი შეშფოთდა.

— ახლავე მამუკას გავაღვიძებ.

— მამუკა ვერაფერს მიშველის, — ქალს მხარზე მოხვია ხელი. მკერდთან მიიხუტა. — თანაც მამუკას ამბავი არ იცი? ზარბაზნით ვერ გააღვიძებ დილით. მით უმეტეს, თუ ჩვენთანაა... უყვარს კარგი ცხოვრება.

— მაგრამ შენ რომ ცუდად ხარ...

— ცუდად კი არა ვარ... როგორ გითხრა... საშინლად ვარ...

— ყავა მოგიდუღო?

— გმადლობთ, არ მინდა.

— მართლა ცუდად ყოფილხარ. — კიდევ უფრო მიეკრა ქალი. — მაშინ არც მე წავალ.

— რა სისულელეა. — ეწყინა მამაკაცს.

ქალმა გაიფიქრა: „სულ მამუკას ბრალია. ანდა რას იიჩემეს ღამოამობით თევზაობა? იტკივდნენ მაინც რამეს...“

— დაიჯერე, ალბათ. — თქვა ქალმა. — ასეთ ამინდში შეიძლება შინიდან გასვლა?

მამაკაცი არ უსმენდა.

— დაიჯერებ, — სადღაც, შორს იყურებოდა იგი.— ამ ხნის კაცი ვარ და წუხელ პირველად ვნახე სიზმარი... ქალს სიზმრებისა არ სჯეროდა და მაინცდამაინც ყურადღება არ მიუქცევია ანდრიას ნათქვამისათვის.

— რაც ერთად ვცხოვრობთ, ავად არ გამხდარხარ.. — თქვა დაფიქრებით. — მაგ შენს მამუკას კლიენტები შემოაკლდა, ალბათ...

— მე კი დიდი ლუკმა ვარ ხომ?

— ოღონდაც. იცის, რომ ერთი ორი დღის მეტს არ გავაჩერებ და ალმადალმა დაგაპორწიალებს განვე — იქნებ გაცივდეს და ჩემი მოსავლელი გახდესო. ა, ბატონო, ფაქტიც. მადლობა ღმერთს, ოცდახუთი წელიწადია ვიცნობ...

— რას ერჩი მამუკას, ა? — ძლივს გაიღიმა მამაკაცმა. ცოლს გულზე მოეშვა.

— ჩუმჩუმელაა. — გაიღიმა თვითონაც. — ლოთია... ჩხუბისთავი...

— მედიცინის ღმერთი რომაა, რატომ გამოტოვე...

— შიძლება ეგეცაა. მაგრამ უცოლოდ დაბერებული კაცის არაფერი მწამს!

— საწყალი მამუკა!.. ნეტა ისმენდეს... — პუხუნებდა ანდრია.

— არ იცის თუ? დავიჯერო, მაგ სიამოვნებას მოაკლდები?

მამაკაცს ხველა აუტყდა.

— გაცივდი. — დაასკვნა ქალმა.

— დასალევი გაქვს რამე?

— „ენისელის“ მეტს ვერაფერს იმოვი ჩვენს მაღაზიაში...

ბიორკი სანადირაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ანგელოზი ხარ... — ისევ მოხვია მამაკაცმა ხელი. ქალი გაინაბა.

— ნამდვილი მომნუსხველი ხარ...

— ვითომ? ოდესმე, როცა კაცობრიობა გარდამავალი საუკუნიდან ქალთა სახეების ამოკრებას დაიწყებს, შენს კანდიდატურას პროტექცია არ დაჭირდება...

— ეს რაღაც ახალია... — დატკბა ქალი.

— როგორ, განა არ იცი, რომ ყოველ ეპოქას თავისი ეტალონი სჭირდება?.

ქალს უყვარდა ანდრიას მოსმენა. განსაკუთრებით მათი ქორწინების პირველ წლებში. ო, როგორ ამაყობდა იგი ანდრიას ყოველი ენერგიით, რითაც მკაცრ, წინდაწინ აწონ-დაწონილ სიტყვას ამაგრებდა... მერე ეს ჩვეულება შეუმჩნეველად გაქრა მათი ურთიერთობიდან — პროცესზე გამოსასვლელად ანდრია უკვე მარტო. თავის ვეება კაბინეტში ჩაკეტილი ემზადებოდა. ამის გაფიქრებამ მეგის უცნაური, ყრუ ტკივილი გაუღვიძა. თითქოს იქ, სულის მინავლებულ ღადარში ვიღაცამ მოაფათურა ხელი და უცებ წამოაბიბინა წყენის კოკონი. ანდრიას ხმამ გამოაფხიზლა.

ანდრია სარკმელთან იდგა და იცინოდა.

— მგონი, მისი უდიდებულესობა მედიცინა საუზმეს გვიმზადებს.

მეგი უცვნ ვერ მიხვდა.

რის მედიცინა, რის საუზმე? ან რა აცინებს ანდრიას?

— კისერს მოვიჭრი, თუ „დამტკრეულ ნავსადგურთან“ მამუკა არ ზის... ეგ მართლა მუზმუზელა! დახე, როგორ გაგვეპარა?

— აკი, სძინავსო? — იკითხა მეგიმ.

„დამტკრეულ ნავსადგურთან“ მართლა ჩანდა შავი ლანდი.

— შენ კი მის გაღვიძებას ელოდი... ახლა მაინც წაიხემსე...

— მაგას თუ ეს დილა არ ჩავუშხამე, კაცი არ ვიქნები... — ჩამქრალი ჩიბუხი ისევ ფანჯრის რაფაზე შემოდო ანდრიამ.

სახლი ისევ სიჩუმით დაიყურა — ანდრია ზღვის გაჰყურებდა. ცოლი სარკესთან იჯდა, ფერუმარულით იზელდა სახეს. ელექტროზარის აწკრიალება და ანდროს გახალისება ერთი იყო.

— მობრძანდეს!.. მაგას მე დღე ვაყარო...

მაგრამ მამუკას ნაცვლად, კარის გასაღებად გასულს, თავისი თანამშრომელი

— რატი უგრეხელიძე შერჩა.

— რატი? — გაუკვირდა ანდრიას. როგორ გაგახსენდი, ძვირფასო? — ეწყინა, მანტიაში გამოწყობილი რომ შეხვდა სტუმარს.

— მეგი, ნახე კინ გვესტუმრა? — დაიძახა შორიდან.

— სალამი, რატი! — გაეხარდა მეგის. — კარგ დროს მოხვედი. ერთად ისაუზმებთ.

ანდრიამ სკამი შესთავაზა სტუმარს.

— გუშინწინ მეგობარი ჩამომივიდა. მიმტკიცებს ნავსი ხარო და სათვეზოდ უთენია გაიპარა. ჩვენ კი ვვეძონა — ეძინა. საშინელი ძილისგუდაა და ა, ბატონო... ადამიანზე ერთს ფიქრობ, სინამდვილეში სხვა რამ შეგრჩება... შენ რაღამ მოგიყვანა?

— სწორედ მაგ შეცდომამ... — დაჯდომას არ ჩქარობდა რატი. იგი ოცდარვა თუ ოცდაათი წლისა იქნებოდა. გემოვნებით ეცვა. სიმაღლე ხელს არ უწყობდა და სქელლანჩებიან ფეხსაცმლებზე შემდგარიყო.

— რაღაც ვერ გავიგე... მოხედა ანდრიამ.

— აი, როცა ადამიანზე ერთს ფიქრობ, სინამდვილეში კი სხვა ყოფილა.

ანდრიამ ჩაიცინა.

— მეგი, ძვირფასო, წყალი დაალევინე ამ ვაკბატონს, ეტყობა, ქალაქში დიდი სიცხეა...

— მოხდა ყველაზე გაუთვალისწინებელი, საშინელი რამ... — თქვა რატიმ.

— კაცდეე კარგი, ტელევიზორი მაქვს, თორემ ვიფიქრებდი, ომი დაიწყომეთქი?

— ჩვენთვის დაიწყო...

... რაებს ბოდავს ეს ლაწირაკი? — გაიფიქრა ანდრიამ. — ტონი... ერთი მის ტონს დაუკვირდით? — ცოლს გახედა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცოლი მიხვდა, რომ ზეიმეტი იყო... მაგიდიდან ლარნაკი აიღო, მეორე ოთახში გავიდა.

— მაშ, ჩვენთვის დაიწყო? — აგდებულად შეხედა ანდრიამ სტუმარს. — გმადლობ გულსახდილობისათვის. მაგრამ ეს ხომ ახალი ამბავი არაა... ამის სათქმელად გამოიარე ამოდენა გზა?

— მე არ ვხუმრობ... — დაიძახა რატი.

— აღარ იტყვი, რა მოხდა? — სახეზე სისხლი მოაწვა ანდრიას.

— დობორჯგინიძის საქმე გაგვახსენეს... ხომ გახსოვთ ასეთი საქმე?

— გაუპატიურება და მკვლელობა!

— დიახ.

— მერე ხომ დაისაჯა დამნაშავე?

— უდანაშაულო კაცი დაგვისჯია.

ანდრო კი არ დაჯდა, დაენარცხა სავარძელს. მაგრამ სწრაფად მოთოკა თავი.

— ასეთი ხუმრობა პირველი აპრილისთვისაც არ გამოდგებოდა...

— სამწუხაროდ, დღეს პირველი აპრილი არაა.

— იცი, რას ამბობ? — მოწოლილი ბოდვის შეეშინდა ანდრიას.

— გუშინ ვინმე წამალაშვილი დაკითხვის დროს გამოტყდა, რომ ეს მკვლელობა მის სინდისზეა.

— კარგი სინდისი ჰქონია. თანამონაწილეა, თუ?

— გამომძიებლებმა მითხრეს, მაგ რეციდივისტს „მარტოხელა კატას“ ეძახიანო.

— მაგრამ ის კაცი... ჩვენ რომ...

— უდანაშაულო ყოფილა...

„აი, სად შეიკრა წრე... მარტივად და გასაგებად“, — თვითონაც უკვირდა, საიდან იღებდა სათავეს ეს ცინიზმი... უცებ მიხვდა, რომ მეტი აღარ შეეძლო, რომ მოწოლილმა ბოდვამ გარეთ გამოქონა და...

— რა „მარტოხელა კატები“ აგიტყდათ! — იყვირა, — იცით, რას ამბობთ? იცით?

მეგომ შემოიხედა.

— მოხდა რამე?

— არაფერი. რა უნდა მომხდარიყო?

— ცივად მოხედა ანდრიამ.

— მაგრამ შენ ისეთი ფერი გადევს...

— ამ ყმაწვილს უთხარი მადლობა... ყოველთვის დროულად გამომეცხადება ხოლმე, — ყველაზე საუკეთესო წუთებს მომიწმალავს... იცის ეს ხელობა და ძალაა?!

— აღარ გამაგებინებთ, რა მოხდა?

ასეთი შეშფოთებული ანდრიას არასოდეს ენახა ცოლი.

— გეთაყვა, — უთხრა საოცრად შეცვლილი ხმით. — წადი, მოგვიტანე საუზმე... ჩვენ მანამდე ვისაუბრებთ... საერთოდ, თუ საუბარი ერქმევა ამას... ჰო, წადი ახლა...

მეგი უხმოდ გავიდა. კარი არ გაუხურავს.

რატი ისევ ფეხზე იდგა.

— დაჯექი! — უთხრა ანდრიამ. — — გფიცავ გულით საყვარელს... ვამათამაშე, ხომ?

— რას ბრძანებთ, ბატონო ანდრია, — ხმა გაეგზარა რატის. — მე თვითონ არა ვარ ჭკუაზე... დობორჯგინიძე არ ყოფილა მკვლელი.

მაგრამ მოწმეთა ჩვენებები? — ფიქრობდა ანდრია. — დობორჯგინიძის დაკითხვის ოქმები... არა... წარმოუდგენელი რამაა... განაჩენის გამოტანისას ამ ლაწირაკს არ გასჩენია არავითარი „მაგრამ“. იქნებ საწინააღმდეგო მოსაზრება ჰქონდა? ანდა თქმისა მოერიდა? თავს ნუ იკატუნებ. მეგობარო, უბრალოდ, ახლა შეშინდი... შეშინდი, რადგან არ ელოდი საქმის ამგვარად შემობრუნებას და შიშმა მოგიყვანა ჩემთან. გინდა, რომ მთელი პასუხისმგებლობა მე ვიტვირთო... გადამწყვეტი სიტყვა ხომ მე მეკუთვნოდა... კეთილი და პატიოსანი.

— კოლეგა — თქვა ხმამაღლა, — მე არასოდეს — არ ვცდები...

— და მაინც, მოხდა ის, რაც არ უნდა მომხდარიყო...

შეუძლებელია. ფიქრობდა ანდრია. წარმოუდგენელია. გუგუნებდა გონება. ყველა სახელს ახლავს თავისი ჩრდილიც. ვინა თქვა ეს? რა მნიშვნელობა აქვს, ვინა თქვა. მთავარია დაინახო ის, რაც ამ ჩრდილშია მოქცეული... ვითომ პატივმოყვარეობაა ეს? ანდა სიჯიუტე?

— სოცოცად გაზრდილხარ, რატი. — ნუთუ ამას თვითონ ამბობს? — კმაყოფილი ვარ, რომ ჩემთან ავიყვანე. ჩემი სიჯახეტეკ გამახსენე — მოურიდებლობა, სითამამე, ყველა სიტუაციიდან დაძვრომის უნარი... მაგრამ ერთი რამ ვერ ისწავლე. ეს ყველაფერი პირუთვნელობასა და პატივმოყვარეობაზე იყო დაფუძნებული. სწორედ ეს ვერ ისწავლე ჩემგან. თუმცა ამის სწავლა არ შეიძლება. ეს თავისთავად უნდა გაგაჩნდეს...

რად ამბობდა ამას? აჰა, აი რად: შეშინდა, ჩიხში უნდა მომიმწყვდიოსო, გიგი არასასიამოვნო ამბავი და მაშინვე გამოქანდა. ბოლოსდაბოლოს, ხომ უნდა მაგრძნობინოს, რომ არც თუ ისე ყოველისშემძლე ვარ... ჩემი უმწეობის დანახვა უნდა... ჰა... წარმოგიდგენია?! რა თქმა უნდა, პირდაპირ არ მეუბნება, რომ მოვბერდი... საამისოდ ტაქტი ყოფნის. მაგრამ მაგრძნობინებს, როგორც ერთხელ უკვე იყო... რომ დროა, აღგვილი ახალგაზრდობას დავუთმო... ლაწირაკებს... ინებეთ!.. მაგრამ ახლა არა... ეს ადგილი მე უძილო ღამეებით, საკუთარი სისხლითა და ოფლით მოვიპოვე. შევწირე ახალგაზრდობა... მთელი სიცოცხლე... მოიცა... იგი რაღაცას ამბობს.

— ვინ ეშმაკმა გირჩია. ეს მონაჭორი ჯაბადარს საუზმედ მიართვით?

რატი გაწითლდა, აჰა, მას ჯორების აყოლა არ უყვარს, იტყვის ახლა-თქვა, ანდრია წამოდგა. დიდი, მასიური მაგიდის იქით დადგა. „როგორც სასამართლოში", — გაუფლა რატის.

— გასაოცარია! — წამოიძახა ანდრიამ. — ასეთი რამ არც მომსწრია... არც გამიგონია... აღარ დაჯდები ბოლოსდაბოლოს?! ხელებით დაეყრდნო მაგიდას. „როგორც სასამართლოში" ეკვიატი რატის. იგი მაშინვე დაჯდა.

— ქუჩაში მიმავალი ქალი უცნობმა გაიჩერა... — გაიხსენა ანდრიამ დობოროჯგინიძის საქმე...

— აკი თქვა, სიმთვრალით მომავიდაო.

— მოეწონა და გაიჩერა?

— არ შეიძლება? მე ბევრჯერ მინახავს ასეთი რამ...

— და ძალით წაიყვანა ბაღისაკენ, სადაც ერთი საათის შემდეგ, ქალი მკვდარი იპოვეს?..

— ეჭაჩებოდა... ემუქრებოდა კიდეც... მაგრამ არ მოუკლავს. არც უფიქრია. ამ დროს ქალს მოსდევდა ნამდვილი მკვლელი...

— მოიცა. ეს უკვე ახალი ვერსიაა, მაშინ სასამართლოს მსვლელობისას, ეს ხომ გამორიცხული იყო? იქნებ შენ უკვე მაშინ იცოდი, ვინ იყო მკვლელი?

— ბატონო ანდრია... — წამოდგა რატი. ანდრია კი დაჯდა. მან თავისას მიაღწია — როგორც იყო. წონასწორობიდან გამოიყვანა სტუმარი.

— ყარი, — მოწყალება გაიღო ანდრიამ. — თქვენ მთვრალი იყავით... მოგეწონათ ქალი... მაგრამ სად იყავით მაშინ, როცა მკვლელობა მოხდა?

„როგორც სასამართლოში, — რეკდა რატის გონება. — იგი ყველა ჩვენთაგანში მოპასუხეს ხედავს მხოლოდ"...

— აკი თქვა, მთვრალი ვიყავი და ... მახსოვსო...

— მაშასადამე, არავის დაუნახავს? — ისევ მოპასუხის როლში დაბარუნა ანდრიამ რატი.

— ასეა.

— თქვენ ნასამართლევი ხართ?

— დიახ. სამჯერ.

— სამჯერ. ეს არც თუ ისე ცოტაა. და არავითარი ალიბი არ გაგაჩნიათ.

— მას არ მოუკლავს.

— სასამართლო მხოლოდ ფაქტებს ეყრდნობა.

— მას არ მოუკლავს. მან გაიჩერა. გამოესაუბრა. მკლავზეც წაატანა ხელი...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ერთი საათის შემდეგ ქალი მკვდარი იპოვეს...

— მას არ მოუკლავს...

— მაშ სად იყავით მკვლელობის დროს? — ფოლადმა გაიღიარუნა ანდრიას ხმაში.

— არ ახსოვს. ალბათ ქალაქში დაეხეტებოდა. ხომ თქვა, ქალაქში დავეხეტებოდიო. ნასვამ კაცს ჩვეულებად აქვს ხოლმე...

— მოწმე! მოწმე მინდა! — ყვირიალებდა ფოლადი.

— აბა, რად უნდა მოეკლა ის ქალი? არც კი იცნობდა...

— ფულის წართმევის მიზნით!

— მაგ ხელობას დიდი ხანია დაანება თავი, მუშაობდა. კარგადაც ღებულობდა. შექმნა ოჯახი. სამი შვილი გაუჩნდა.

ანდრიას სახეზე გამანადგურებელი ღიმილი გამოეკვლიტა.

— სამი შვილის მამა უცნობ ქალს აედევნა ქუჩაში...

— აკი თქვა, მომეწონაო. და სწორედ აქ არ დაუჯერეთ.

— მე?! ესე იგი. მე არ დავუჯერე? — იკითხა ანდრიამ.

„ახლა გამსრესს“, — შეეშინდა რატის.

— მე, რომელიც ვეყრდნობოდი გამოცდილ გამომძიებლებს... პროკურატურას... მოწმეებს... დამნაშავის აღიარებას... განა თქვენ („თქვენ“—წარმოთქვა ხაზგასმით და აგდებულად) არ იყავით ამ პროცესის მონაწილე? თქვენ რა, გქონდათ სხვა არგუმენტი?

რატი აირია.

— სუროთი ნათელი იყო. — მის პასუხს არც დოდებია ანდრია. იგი უკვე თავის სტიქიაში შეიჭრა — სამჯერ ნასამართლევმა კაცმა ქუჩაში გააჩერა უცნობი. სხვისი მეუღლე და ორი შვილის დედა. ძალით წაიყვანა ბაღისკენ... ბაღში მკვლელობა მოხდა. რა იქნებოდა თქვენ განაჩენი. რა იქნებოდა-მეთქი!..

რატი დუმდა. ანდრია წამოდგა. ისევ დაეყრდნო მაგიდას, — იცით, ამას რა ჰქვია ჩვენს ენაზე? რეს იუდიკატა!

— რაზე ფიქრობდა რატი? ასე გასრესილად, ასე განადგურებულად არასოდეს უგრძვნია თავი.

შემოიხედა მეგიმ.

— თქვენ უკვე მორჩით? იკითხა მორიდებით. მაგრამ როცა ანდრიასა და რატის სახეები დაინახა გაკვირვება ვეღარ დამალა. — ღმერთო! რა გაბრაზებულები გამოიყურებით!

ანდრიამ განმგმირავად შეხედა და მაშინვე დაივიწყა.

— წადით, ახლა! — ჩუმად თქვა მან. — მადლობელი ვარ, თქვენი სტუმრობით რომ მასაჯამოვნეთ...

მეგი შეშინდა.

— ანდრია! — სცადა დაძაბულობის განმუხტვა. მაგრამ ანდრია უკვე კარებისკენ უთითებდა რატის. — ანდრია! მეგის ხმაში მეუდარა გაისმა, — მე ხომ საუზმე გაგიმზადეთ. უსაუზმოდ უშვებ კაცს?!

რატის ფერი დაკარგვოდა.

— გმადლობთ. სხვა დროისთვის იყოს. — ძლივს ამოხლინძა.

— სხვა დროისთვის... — გაიმეორა ანდრიამ. — ჰმ. სხვა დროისთვის...

— ნახვამდის, ქალბატონო მეგი. — — თქვა რატიმ.

— გაგაცილებ. — ალარ იცოდა, რა ექნა მეგის.

— კარგსაც იზამ. — დაიბუზუნა ანდრიამ. — თორემ შეიძლება ისევ მობრუნდეს ...

მას არ გაუგონია, როგორ გაიჭრიალა ქუჩაში გასასვლელმა კარმა, არც რატისა და მეგის საუბარი გაუგონია. იდგა გახევებული, აღგზნებული ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს აღმართი აიარა და სული ეხუთებოდა. „ამ რაღაც ვერაა რიგზე, ფიქრობდა, რაღაც გაუგებრობა... მაგრამ რა მემართება? რამ ამაღელვა ასე? ნუთუ მართლა დავუშვი შეცდომა?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბოლოს, როგორც იყო, მეგიც დაბრუნდა. მიხვდა, მოუთმენლად ელოდა მეგის დაბრუნებას. გამომცდელად შეხედა, შეხედა და მიხვდა, რომ ისიც აღელვებული იყო.

— ეს ცუდია? — ჰკითხა მეგიმ.

— დახე, ყველაფერი არ უამბნია?! — გაუღეღა ანდრიამ.

— შენ გეტყვიან რამეს? — გაიმეორა ქალმა.

ანდრიამ უნიათოდ გაიღიმა.

— მაგრამ მარტო შენ ხომ არ შემცდარხარ?

— ეჰ, მეგი, მეგი, — თავი გადააქნია ანდრიამ.—საქმე რომ მარტო ეგ იყოს...

აქ შეცდომა კი არაა მთავარი, არამედ ამ შეცდომის შედეგი. დაიღუპა სრულიად უდანაშაულო ადამიანი. მის უკან კი მთელი ოჯახი დგას: ცოლი, შვილები, მშობლები, ახლობლები... რას მივცემთ მათ ამ ძვირფასი სიცოცხლის სანაცვლოდ?

მეგი თავისი საფიქრალით იყო გართული.

— რატომ მითხრა, ასეთი შეცდომის შემდეგ ...

— ა? — გამოერკვა ანდრია. — რაო, რატომ?

— არაფერი ისეთი... არაფერი, რაც შენ არ იცი ...

— კარგი, იმ ჩვენი ფემიდას ნაბიჯკარმა ...

მეგის არ მოეწონა ასეთი უხეში კილო, მაგრამ არ შეიმჩნია.

— შეიძლება პენსიაზე გასვლით დამთავრდეს ყველაფერიო.

ანდრიას თვალებში ნაკვერცხლებმა გაიციმციმეს.

— მართლა ასე გითხრა? — მოუსინათლდა სახე. — ღმერთმანი, ეს ბიჭი გადამრევს. საიდან ხაპავს ამდენ ცინნიზმს? მაშასადამე, მე — პენსიაზე, შეცდომის მსჯელპრპლ — ბოდიშის წერილი და რეაბილიტაცია!

სახე დაეძაბა. მუშტები მოკუმა.

— იცი, ძვირფასო, ამ ორმოციოდე წლის წინათ მამაჩემი სწორედ შეცდომამ იმსხვერპლა. რა დაგვრჩა ჩვენ ამ შეცდომის გასაბათილებლად? პაწია ქალ-ღალი, ჩრდილს რომ ხსნის მამის სახელს ...

— მაშინ სხვა იყო ...

— მაშინაც და ახლაც — ადამიანის ბედი იდო სასწორზე, ერთი შედეგი? მისი კვალიფიცირება კი ჩემისთანებმა მოიგონეს.

უცებ შენიშნა, რომ ქალი არ უსმენდა.

— როგორ ფიქრობ, იქნებ მართლა ღირს პენსიაზე გასვლა?

ქალს თავი არ აუწევია.

— ნუთუ ჩემი აზრი გაინტერესებს?

— ძალიან.

— შეცდომა ვის არ მოსვლია ...

— ჩემს კითხვას უპასუხე ...

— მე მგონი, ჯერ ნაადრევია მაგაზე ფიქრი.

— გულში კი ვინ უწყის, როგორ ოცნებობ მაგ დღეზე! — წამოიძახა ქმარმა.

— გინდა სიმართლე? ოცნებობ. — არ დაუმალავს ქალს.

— ეგ კი არ ვიცოდი! — წამოვარდა ანდრია და გაშმაგებით დაიწყო ჩიბუხის ტენა. — ჩემი სიზმარი ... სიზმარი თუ წინათგრძნობა ... ესე იგი, შენ სულ თვალთმაქცობდი...

ქალს ერთი ნაკვთიც არ შეტოკებია სახეზე.

— მას შემდეგ, რაც ჩვენი ბიჭი მანქანამ გაიტანა ...

— ბიჭი? — როგორც იყო, მრუკიდა ჩიბუხს. — ბიჭი რაღა შუაშია?

— ახლაც მგონია, რომ ცოდვამ გვიწია ...

— ცოდვამ?

— რამდენი ოჯახი წყევლასა და კრულვას გვიგზავნის ... რამდენი გვემუქრება ...

ამ თემაზე არაერთხელ უსაუბრიათ. ანდრიას პასუხი მზად ჰქონდა:

— მე მართლმაჯულებაა ვემსახურები ... დამნაშავის მხარე ყოველთვის უმაყოფილოა. ასე იყო და ასე იქნება. მუდამ ...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— მაგრამ რატომ მაინცდამაინც შენ?

— ვიღაც ხომ უნდა განაგებდეს ამ საქმეს?

—მე დავიღალე, — თქვა პაუზის შემდეგ ქალმა. — დავიღალე ... ანდრო ... დავიღალე, გესმის?.. — კიდევ უნდოდა რაღაცის თქმა, მაგრამ სადარბაზოს კარის ჭრიალი გაიგონა. გუმანით მიხვდა, მამუკა იყო.

მამუკას რეზინის ჩექმები ეცვა, თავი ხილაბანდით წუკარა. ღიღინით მოაბიჯებდა. თევზის მთელ აცმას მოაპორწიალებდა.

— კამპანიას გაუმარჯოს! — თქვა ოთახში შემოსვლისთანავე და თევზის აცმა ასწია. — ხომ გითხარი, თარსი ხარ-მეთქი. ამდენი თევზი გინახავს განა? არ გინახავს ... — ჯერ მეგის შეხედა, მერე ანდრიას და ჩუმად იკითხა — მოხდა რამე?

— რა უნდა მომხდარიყო? — მზერა აარიდა ანდრიამ.

— გებუზღუნა, ხომ? — ახლა მეგის მიუბრუნდა მამუკა. მაგრამ პასუხი რომ ვერ მიიღო, შეწუხდა. — აღარ გამაგებინებთ, რა მოხდა?

ანდრიამ ხელები გაასავსავა. რაღაცას თქმა დაუპირა. მაგრამ, გადაიფიქრა.

— წეღან აპალონჩიკი შემხვდა გზად ... — დაიწყო მამუკამ. — შენი თანამშრომელია, არა?—მიაჩერდა ანდრიას. ანდრია გაქვავებული იჯდა. — დაბნეული შომეჩვენა ... არ მომსალმებია.. ისე კი ამათვალ-ჩამათვალიერა. მაშასადამე, აქ ნამყოფია.

— ჩემს მოსაშახამად მოვიდა! — როგორც იყო, ამოღერღა ანდრიამ.

მამუკამ გაიცინა.

— შენ შხამის კატეგორია მითხარი და გამანეიტრალებელი შრატის შერჩევა ჩემზე იყოს...

— ეჰ, ჩემო მამუკა, — მძიმედ ამოოხრა ანდრიამ. — აწი ვეღარავითარი შრატი ვეღარ მიშველის. როგორც ჩანს, მოსახდენი მოხდა ... მგონი, განაჩენი ვერ გამოგვიტანია სწორი...

— მგონი? — შეცბუნდა მამუკა.

— როგორც ხედავ.

— რამე სერიოზულია?

— უდანაშაულო ადამიანი დაგვისვამს საბრალდებო სკამზე.

— მერე შენ რას აკეთებდი?

ანდრია უცნაურად დაიმანჭა.

— რას ვაკეთებდი!... რას ვაკეთებდი! — ხან მეგის უყურებდა, ხან მამუკას. — თქვენ მართლა ყოვლისმხილველი ხომ არ გგონივართ... ჩვეულებრივი მოკედავი ვარ...

— მაგრამ განსაკუთრებული თვისებებითა და ძალაუფლებით აღჭურვილი! — მოკრა მამუკამ.

„სიტყვების რახარუხი! — გაიფიქრა ანდრიამ. — მუდამ. ყოველთვის ნუთუ არ არის მოსაბეზრებელი გატყლარჭულად აზროვნება?“

— რას აპირებ?

— ამას მნიშვნელობა აქვს?

—თუ შენს მეგობრად მთვლი, რა თქმა უნდა, აქვს ...

— მეგინ უკვე გადაწყვიტა...

მამუკამ მეგის შეხედა. ჩუმად იჯდა მეგი. ხელები მუხლებზე დაეკრიფა, რაღაცნაირად მოტეხილი, დაპატარავებული ჩანდა.

— პენსიაზე მიშვებს, — განაგრძო ანდრიამ. — თურმე მხოლოდ ასე გამოვისყიდი ჩემს უნებურ შეცდომას ...

— მე ეს არ მითქვამს. — წამოიძახა მეგიმ.

— უკაცრავად. — ისევ დაიმანჭა ანდრია — ეს რატის წინადადებაა. რა დაარქვი მას? — მიაჩერდა მამუკას. — აპოლონჩიკი? ჰოდა, ის შენი აპოლონჩიკი სკამის ხელში ჩასაგდებად არაფერს აშურებს, სულშიც კი მომიფათურა ხელი.

— რატი არაა ცუდი ბიჭი, — თქვა მეგიმ. — ის შენ გაღმერთებს. ყველა-

---

გიორგი სანაღირაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ფურში გბაძავს, წარმოიდგინე, ლაპარაკშიც კი...

— ეს სიბინძურეა, მეგი! — იფეთქა ანდრიამ. — აბა, რა საჭიროა კიდევ მეორე ანდრია ჯაბადარი?! ამას ყველა ხედავს. ყველა გრძნობს, წამხედურას ეძახიან.

— რატი ნიჭიერია! — თქვა მეგიმ.

— აი, მაგაში კი ნამდვილად არ მეპარება ეჭვი! — ირონიულად გაიცინა ანდრიამ. — ბევრით აჯობა თავის მასწავლებელს! — უცებ მოეშვა. გიიარ-გამოიარა. მანტიის კალთა ისევ მოედო ჯორკოს. ანდრიამ მრისხანებით მოიძრო სამოსი და შორიელი კუთხისაკენ ისროლა. — იცი, რა მიკვირს? — მიმართა მამუკას. — ეს ბიუბი... რატისთანებს ეგულისხმობ, ისე იქცევიან, თითქოს გვამადლიან, რომ ჩვენს აშენებულ ქვეყანაში ცხოვრობენ. უფრო მეტიც — ჩვენი ყოველი ნაბიჯის მსაჯულებად გვევლინებიან. გეკითხები, ვინ მისცა მათ ამის უფლება. ვინ?

— როგორ არა ჰგავს ეს ყოველივე შენს ნათქვამს... — გულდაწყვეტით წარმოსთქვა მამუკამ. — ისე მგონია, ეიღაც უცხო ადამიანი დგას ჩემს გვერდით...

— მაშ, რას ელოდი, კეთილშობილებისა და დიდსულოვნების ნაზავს? ახლა ბეღურ ნახავ ისეთ ბრიყვებს, ხელის გარტყმისას მეორე ლოყას რომ მოკვეშვერენ... დრო შეიცვალა. შეიცვალეთ ჩვენც...

— ტყუილია! — წამოიძახა მეგიმ. ეგი სასტიკად გაღიზიანა ქმრის ამგვარმა „ფილოსოფიამ“.

ანდრიამ გაკვირვებით შეხედა. თითქოს იკითხა: მომეჩვენა — თუ მართლა თქვეს აქ რაღაც? ეჰა, უთქვამთ. ანდრიამ გაიცინა, ყრუდ და უსიამოდ.

— მართალი ხარ. შენ არ შეიცვალე. მაგრამ შენ არც გგულისხმობდი.

— ცუდად ხომ არა ხარ? — არ მოწონა მამუკას ანდრიას სახე.

— ვერ ატყობ? — მხრები აწიეს ანდრიამ.

— კიდევ რას მომიგონებთ! — იყვირა ანდრიამ.

— დილის მერე ცუდადაა...

მამუკამ თვეზის აცმა სკამის საზურგეზე ჩამოჰკიდა.

— აბა, მაჩვენე მაჯა...

„რას დაფიცხულობს?“ — გული მოუვიდა ანდრიას. მაგრამ წინააღმდეგობა არ გაუწევია. გონებაში რაღაცას სწონიდა. — ჩემს ავადმყოფობას ჯერ ჯერობით ვერ არჩენს მედიცინა, — ფიქრობდა იგი. — ამას საკუთარი რწმენის დაკარგვა ჰქვია. მაგრამ განა მე არ მეძახიან უძლეველ, შეუვალ და ბობოქარ ჯაბადარს?.. ჰმ... ასეც ხდება თურმე“.

— ბიუის სასაფლაოზე, ზედ შესასვლელთან მდგარი მაღალი მუხა გიახსენა. გატოტილი, ჩარკინული, დაკორძილი. ერთ დღეს კი ყველას გასაკვირად წაიქცა... დაენარცხა მიწას... მერე შეშად დაჭრა სასაფლაოს მეთვალყურემ. ... რად გიახსენა ახლა ეს ხე? ლამაზი შედარება გამოუვიდა, ლამაზი და... უადგილო.

— თუკი ის შენი რატი მართლა ასეთი მამაძაღლია, რატომ არ შეეძლო ყველაფერი გამოეგონა? — იკითხა მამუკამ. მან უკვე მოათავა პულსის თვლა.

— რისთვის? — მიაჩერდა ანდრია.

— რისთვის? მოვიდა, საშინელი ამბავი გითხრა. ინფარქტი დაგიტოკა და წავიდა.

— ნეტა ეგრე იყოს, ნეტა.. — ჩუმად თქვა ანდრიამ.

მამუკა მეგის მიუბრუნდა.

— როგორ ფიქრობთ, რამდენი ხნის შემდეგ ფუჭდება თვეზი?

მეგი გამოერკვა. სკამის საზურგეზე ჩამოკიდწიალებული თვეზები დაინახა.

— ახლავე მიეხედაც — თქვა, მაგრამ ისევ გაუნძრევლად იჯდა.

— ეს კაცი ძშიერი მოვკალით! — ჩუმად თქვა ანდრიამ.

— ახლავე. — გაიმეორა მეგიმ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— წუხელ სიზმარში, „დამტკრეული ნავსადგურის“ იქით რომ კლდეა, იქ ვიდექი თითქოს. — თქვა ანდრიამ.

— შენს კლდეზე? — დაეკითხა მამუკა. — მერე რა არის ამაში ცუდი?

— თუ ბოქოს ვიდექი და გადმოხტომისა მეშინოდა.

— მისტიკა. აბსურდი. — წამოიძახა მამუკამ. — გუშინ იქ კლდის ახლო არ ვთვეზაობდით?.. ძილში ჩაგყვა.

— შეიძლება. მაგრამ სიზმარი არასოდეს მინახავს ...

— შენ რა, მთვარიდან ჩამოხვედი? ასეთი ადამიანი არ არსებობს.

— გეუბნები, ჩემს ცხოვრებაში პირველად ვნახე სიზმარი, ვიდექი კლდეზე, ქარი ქროდა. თითქოს არ მიშვებდა კლდის გამონაშვეერისაკენ. ჩემს ქვეეთ კი ზღვა შბოდა...

— ზღვა ახლაც შბუის. ძალიან მიშლიდა თვეზობას. საძირავს ხან სად შეაგრავებდა და ხან სად ... ათი ანკესი მაინც ჩავტოვე ... გავწვალდი ...

— ბედნიერი კაცი ხარ ... თქვა ანდრიამ.

— შენ კი უბედური, არა?

— ვერა ხედავ?

— ეჰ, ჩემო კარგო. — გაიღიმა მამუკამ. — ყველაფერი შეფარდებითია. ეს არის, რომ შენსავით ემოციებით ვერ გამოვხატავ... შენ რა, არ მისმენ?

ანდრია მართლაც არ უსმენდა.

— უნებურად ჩემს ცხოვრებას გადაკავლე თვალი, ჩემი თავი შემეცოდა. — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ.

— ამას შენ ამბობ? — გაოცდა მამუკა.

—კარგი ერთი, ყოველთვის სხვებისთვის ვცხოვრობდი.

— მაგრამ შენი სახელი?

— ყველაფერი აწონ-დაწონილი და გაანგარიშებული. ხოლო რაც შეეხება ემოციებს ...

— არ მითხრა, ისიც გაანგარიშებულია! — გაიცინა მამუკამ.

— სწორედ ასეა.

მამუკამ თავი გააქნია.

— ყველაფერი ასაკის ბრალი რომ არის, დაიჯერებ?

— ორმოცდათხუთმეტი წლის კაცზე შეიძლება თქვა, ასაკოვანიაო? — ხმა დაექექა ანდრიას. — მე აწი ეპაირებ ცხოვრებას. ასი წლისას შეიძლება რაღაც ახალმა პრეპარატმა მომისწროს. რა იცი, სად წავა კაცობრიობის აზრი, გაიხედავ და, ერთ მშვენიერ დღეს შეიძლება შენი გამოწერილი რეცეპტით აფთიაქში მივიდე და სიცოცხლის გამახანგრძლივებელი წამალი დავუკვეთო. „მოიცა, ამხანაგო, — მეტყვიან იქ. — აბა, შედექი სასწორზე, ვნახოთ, რა ადამიანი ხარ ... ღირს თუ არა შენთვის პრეპარატის მოცემა? აი, მაშინ ხარ ცოდვა! ხომ შეიძლება აღმოჩნდეს, რომ შენს სიცოცხლეს არავითარი აზრი არ ჰქონია?

— ვითომ მაგის გეშინია?

— ადრე — არა. ახლა კი ძალიან. და იცი რატომ? ეს ოხერი სიკეთე იმდენად მგრძნობიარეა, ერთი პაწია გადახრასაც არ გაპატიებს. მთელი სიცოცხლე უმწიკვლოდ რომ ემსახურო და უნებურად შეცდე ... სიკეთე კი არა, რაღაც უსაშინელესი ბოროტებაა.—ოთახში შემოსული ცოლი რომ დაინახა, ერთბაშად ჩაკვდა. „ხეთუ მაყურადებს?“ — გაუღლვა და თავისივე განაფიქრის შერცხვა.

— სასაფლაოზე მივდივარ. — თქვა მეგომ. — მალე დავბრუნდები, ხომ არ გჭირდები?

— როდის მერე მაბარებ ანგარიშს? — გაბრაზდა ანდრია. — თუ მართლა რაღაც შეიცვალა ამ სახლში?

„რას გადაეკიდა ამ ქალს? — გაიფიქრა მამუკამ. — ლამის შეჭამოს“.

— ახალი გაზეთები კამოდის თავზეა!

გიორგი სანაია
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— თქვა მეგომ და კარისაკენ გაემართა. ანდრიამ თვალი გააყოლა.

— რას ერჩი ამ ქალს? — უთხრა მამუკამ, როცა დერეფანში ნაბიჯის ხმა მიწყდა.—სიტყვა ვერ უთქვამს შიშით...

— ქალი კი არა, მიძინებული ვულკანია! — კბილებს შორის გამოსცრა ანდრიამ.

— ნეტა, სხვა სახლში ხომ არ მოვხვდი? — წამოიძახა მამუკამ.

— ნუ იკატუნებ თავს, — თქვა ანდრიამ. — შენ ყველაფერს ხედავ და ატყობ. იცი, მე რა მქვია? ობიექტელი, რომელსაც ფუფუნება ახრჩობს...

— კეთილი, მოდი მაშინ, ამ სახლში საბავშვო ბაღი შემოვასახლოთ ...

—აქ მართლა იქნებოდა საბავშვო ბაღი ... ის, რომ არ მომხდარიყო ... საწყალი ჩემი ბიჭი ... საწყალი ... რა ღაშავა. იყო. ცხოვრობდა. ეზოდან გადავარდნილ ბურთს გაეკიდა ...

მამუკას შეეცოდა მეგობარი.

— კარგი, დამშვიდდი ...

მაგრამ რა დაამშვიდებდა აფორიაქებულ სულს?

— როცა დობორჯგინიძეს ვასამართლებდი, სულ ის მძღოლი მედგა თვალწინ, არყით გამოყეყეჩებული, მოხრშული თევზის თვალებით რომ მომჩერებოდა ...

მამუკამ წყლიანი ჭიქა გაუწოდა.

— აჰა, დალიე.

— ბოლმა მახრჩობდა, — ერთი ყლუპი ძლივს გადაატანა ანდრიამ. ჭიქა ლოყაზე მიიდო. — მას მერე შვილი აღარ გაგვჩენია...

— კარგი ახლა, დამშვიდდი ... — ხვეწნად იქცა მამუკა. — ჯერ კიდევ ყველაფერი წინაა. თავად არ ამბობდი?

ერთხანს ჩუმად ისხდნენ. დიდრონნი, მუქი ღრუბლები ჰორიზონტზე დაჯარულ ბორცვებისაკენ მიცურავდნენ. ანდრია ღრუბლებს გაჰყურებდა. ღია სარკმლიდან ბორიო უბერავდა და სახეზე ელამუნებებოდა. უცად სმენა დაძაბა.

— მგონი, ზარის ხმა იყო ...

— წავალ, გავხედავ, — წამოდგა მამუკა.

ზარმა ისევ გაიწკრიალა.

— მოვდივარ, მოვდივარ. — დაიძახა მამუკამ.

„კიდევ ვინღაა? — ღრუბლებისთვის თვალი არ მოუცილებია, ისე გაიფიქრა ანდრიამ. — რაღაც გიჟური, მოვლენებით სავსე დღეა ...“

—გოგო გკითხულობს.— კარში შემოიხედა მამუკამ.

— გოგო? — თავი მოაბრუნა ანდრიამ.

— ჰო. შენ გკითხულობს. სასწაული გოგოა. ულამაზესი.

— ვერ შემოიპატიჟე? — სწრაფად წამოდგა ანდრია. გაღეღილი საყელო შეიბნია.

მამუკას არ გადაუჭარბებია—მოსამართლე ანდრია ჯაბადარს ეშვიათი სილამაზის გოგონა ესტუმრა: თხელი ტანი, მაღალი მკერდი, მხრებზე დაფენილი სწორი თმა, კოხტად მორგებული კაბა, მზემოკიდებული კანჭები, თბილი გამოხედვა ...

— გამარჯობათ, — კი არ თქვა, ცის ლურჯი კიბით დაეშვა მზის მოწკარუნე წვიმა.

— იცით, ვერ გიცანით... — მომწუსხველმა ღიმილმა დააბნია ანდრია.

— მე კი მაშინვე გიცანით. ბატონი მამუკაც ვიცანი. სულ არ შეცვლილხართ ...

— მიცნობთ? — გაიოცა მამუკამ. — მე კი პირველად გხედავთ ...

— მაშინ პატარა ვიყავი ...

— რაშია საქმე? — დასვა ანდრიამ კლასიკური კითხვა. — რამ შეგაწუხათ?

— თქვენ ბატონი ანდრია არ ბრძანდებით? პირადად თქვენი სტუმარი ვარ.

— სტუმარი? სტუმარი ღვთისაა. მაგრამ ეს მაინც გამაგებინეთ, ვინ მოგასწავლათ ჩემი მისამართი?

— თქვენ თავად — სახეგაბრწყინებული იდგა ქალიშვილი.

— უკაცრავად, თქვენი სახელი?

— ნინო.

— აი, რა ნინო, — ცივად მოკრა ანდრიამ. — ეტყობა, კარგ გუნებაზე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხართ ... მე კი, მაპატიეთ დაკავებული ვარ .... ისე. რომ ...

— მე აქ ჩემი ნებით არ მოვსულვარ... — თქვა ნინომ და სადარბაზო ბარათი გაუწოდა. ანდრიამ გაკვირვებით ახედა სტუმარს.

— დიახ, ეს ჩემი ბარათია. მაშინ სხვა მისამართზე ვცხოვრობდი ... ეს ძველი ბარათია.

— მართალი ბრძანდებით.

— როგორ მოხვდა თქვენთან?

— თავად არ მომეცით?

— მაგრამ, მე ხომ პირველად გხედავთ! ... — მოუსვენრობა დაეტყო ანდრიას.

— ბოლოს არ შეგრცხვეთ ... — თქვა ნინომ.

„დახე, რა თავხედი ყოფილა!“ გაუელვა ანდრიას.

— რატომ უნდა შემრცხვეს? — იკითხა მერე.

— ამ ათი წლის წინათ უფრო გაბედული იყავით, ბატონო მოსამართლევ! პროცესი, რომელიც მიგყავდათ ჩვენს დაბაში, ალბათ სამარადჟამოდ დაუვიწყარი იქნება... როგორც ბევრი რამ... იმ დღესთან დაკავშირებული. — ისევ აწკარუნდა მზის წვიმა.

— ჩემო გოგონი, — მოლბა ანდრია. — იცი, რამდენი პროცესი ჩამიტარებია ჩემს ცხოვრებაში?

— ეს იყო ათი წლის წინათ ... ზუსტად დღევანდელ დღეს. — თქვა გოგონამ.

ანდრიამ კეფაზე იტაცა ხელი.

— ათი წლის წინათ? — იკითხა მან.

— დაბა სარკათში, — წამოეშველა მამუკა.

— მასხსოვს ასეთი პროცესი! — გამოცოცხლდა ანდრია. თვალებში უცნაური შუქი გაუკრთა.

— ეს შენი ყველაზე უდიდესი პროცესი იყო, — თქვა მამუკამ. — შენი ტრიუმფი!

— კი ... გამახსენდა! — გაეხარდა ანდრიას და მამუკას მიაჩერდა — წეღან სიმართლე მითხარი — მე დავბერდი...

— ო, რას ამბობთ! — ტუჩები დაბუზა ნინომ და თავი გააქნია. — თქვენ სულაც არ შეცვლილხართ, ეგ არის. ოღონდ — ცოტა გასულქაფლხართ ... მაშინ კი, ჩვენს სახლში ჩოგბურთიც მეთამაშეთ!

— ღმერთო! — იყვირა ანდრიას სხეულის ყველა ნერვმა, — ნუთუ შალვა იაშვილის ქალიშვილია! ნუთუ! რა დიდი დრო გასულა ... ათი წელი ...

— ოო! — წამოიძახა მან. — ახლა კი ნამდვილად გიცანით. ხომ კარგადაა მამთქვენი?

— ოთხი წელია, რაც ინფარქტმა იმსხვერპლა ... — თქვა გოგონამ.

„ისევ — ინფარქტი“, — გაუელვა ანდრიას. — საწყალი! — გულწრფელად ეწყინა. — შესანიშნავი ადამიანი იყო ... არ გახსოვს შალვა იაშვილი? — ჰკითხა მამუკას. ჩვენი სტუმარი მისი ქალიშვილი ყოფილა.

უხერხული დუმილი ჩამოწვა. აშკარად იგრძნობოდა, რომ გოგონას რაღაც სათქმელი ჰქონდა და დაწყება უჭირდა.

„ალბათ ჩემი ერიდება“, — გაიფიქრა მამუკამ.

— წავალ, მეგის შეეხვდები. — თქვა ცოტა ხნის შემდეგ. — ამინდი მთლად აიკუკა.

— კარგს იზამ, თუ საწვიმარსაც წაუღებ. — შენიშნა ანდრიამ.

მამუკამ ქალიშვილს შეხედა.

— იმედი მაქვს, კიდევ გნახავთ — უთხრა ღიმილით.

— თუკი ბატონი ანდრია არ გამაგდებს ... — თავის მხრივაც გაიღიმა ნინომ.

„რა სისულელეა, — თავი გადააქნია ანდრიამ და ქალიშვილს შეხედა — რამ გაათამამა ასე? გაიფიქრა. აჰა, ახალგაზრდობამ, სინორჩემ. ახალგაზრდობა, ყოველთვის მოურიდებელია“.

როცა მამუკა წავიდა, უცნაური იყო, მაგრამ ანდრიამ რაღაცნაირი უხერხულობა იგრძნო. ეს უხერხულობა ქალი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შვილის სიტყვებმა კიდევ უფრო გაალრმავა. ქალიშვილმა კი თქვა:

— ჩვენს მეტი აქ არავინაა?

— როგორც ხედავთ ...

— და შეგვიძლია გულახდილად ვილაპარაკოთ?

— რა თქმა უნდა ... თუ ალღო არ მღალატობს, მე უკვე ვხვდები თქვენი სტუმრობის მიზეზს.

— ხვდებით?

— თქვენ გინდათ ვიღაცას ვუთანაგრძნო... წავეხმარო... ანდა პირიქით...

— არა.. ო, არა... — სიწითლემ გადაპკრა სახეზე.

— რამდენადაც მესმის, არც ცნობისმოყვარეობას მოუყვანიხართ ... თუმცა... დამაცათ ... თქვენ იურიდიულზე ხომ არ სწავლობთ?

— დავამთავრე.

— და სამუშაოს ეძებთ? — გაეხარდა ანდრიას.

— არა! არა! არა!

„რად მათვალიერებს ასე დაჟინებით? — ფიქრობდა ანდრია. — დიდი ახირებული ვიღაც უნდა იყოს ... ახლა ნაღდად არა მაქვს ამასთან ტლეკინის თავი“...

— ზუსტად ათი წლის წინათ თქვენს სადარბაზო ბარათს თვე და რიცხვი მიუწერეთ. ხომ თქვენი ხელია? — იკითხა გოგონამ.—ესეც არაფერს გეუბნებათ?

ანდრია გაოგნებული იდგა. რამდენისთვის მიუცია ეს ბარათები ... ისინი ხომ დასტებად უწყვია მუდამ ... რაო? ამ ბარათის მფლობელი ათი წლის შემდეგ უნდა მოსულიყო ჩემთან? რა სისულელეა. რა სისულელეა.

— ვერ გავიგე, რა გნებავთ, — (ნუთუ ეს მისი ხმაა?), — იქნებ ვალი მაქვს თქვენი?

— გულმავიწყი ყოფილხართ. მე კი მთელი ათი წელიწადი მხოლოდ ამ დღით ცხოვრობდი ...

ეს უკვე მეტისმეტია! ანდრია გაკვირვებით ათვალიერებს ნინოს, ვითომ შიზოფრენიასთან აქვს საქმე.

— მამათქვენის ხსოვნას უმადლოდეთ, თორემ ვერ ვიტან ასეთ ხუმრობას.

ნინოს ერთიანად დაეძაგრა სახე. მიაჩერდა. თვალებმა გაკვესეს. რა იყო ეს? მრისხანება? სიძულვილი?

— და ეს იმ უსასრულო მოლოდინის კომპენსაცია იქნებოდა? — თქვა ჩუმად.

— რაც გინდათ, ის დაარქვით.

ნინომ შუბლზე ჩამოშლილი თმა გაისწორა.

ტუჩის ფოსოებიდან დამცინავი ღიმილის პეპელა წამოფრინდა.

— მაშინ მისმინეთ, — თითქოს ამ პეპელას გამოედევნა, ისე თქვა ნინომ. — ათი წლის წინათ ... დიახ, იმ გახმაურებული პროცესის შემდეგ, მამამ შინ მოგიწვიათ ... თქვენი სტუმრობა დღესასწაულს გავდა. იგი ხომ ჩემი დაბადების დღეს დაემთხვა! ახლაც მახსოვს — ნასვამი გამოხვედით აივანზე ... მე მარტო ვიდექი... „ჩემო დედოფალო, — მითხარით თქვენ საოცრად თბილი ხმით.—რატომა ხართ ასე მოწყენილი?“ „აბა რა დედოფალი ვარ, სახელმწიფო არ გამაჩნია“. — გითხარით მე. „მე შეკქმნი თქვენთვის სახელმწიფოს“, — მითხარით თქვენ. — ოღონდ ამისთვის მოცდა დაგჭირდებათ“ ...

— ათი წელი?

— სწორედ. ახლაც არ გაგახსენდათ? არა, ანდრიამ ვერაფერი გაიხსენა.

— მაშ, სახელმწიფოს დაგპირდით? — გაიცინა უნიათოდ.

—სახელმწიფოს! — მტკიცედ თქვა ნინომ. — მაშინ მისი სახელიც კი წარმოთქვით ლათინურად ... თუ რაღაც უცახო ენაზე ... მაგრამ მე მითხარით, ეს ბედნიერებას ნიშნავსო ...

გული! ნუთუ ანდრიას გული ჰქონია? იმ წუთს პირველად აგრძნობინა გულმა თავისი არსებობა. ნელა, საოცრად ნელა იკუმშებოდა და „ოჰ“ ეველ დაფარა უტანილი ჩხვლეტა.

— ოჰ! — წამოიძახა ისევ. — ნუთუ ეს ყველაფერი მე მოვიმოქმედე?

— მარტო ეს? თქვენ ხელიც მომხვიეთ და მეამბორეთ ... პირობის ნიშნად ...

ისევ უჩხვლეტა გულმა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

—ღმერთო! — წამოიძახა ანდრიამ. — ეს მაკლდა სწორედ!...

ნინო გაბრწყინებული სახით იდგა. თითქოს მოგონებათა სკივრში ასეთ რაღაცას მიაგნო, რომელსაც დიდი ახანია ეძებდა და ამან გაახარა.

— მამა რომ გარდაიცვალა, ვიფიქრე; თავს მოვიკლავ-მეთქი. მე ხომ ახლობელთაგან ორარავინ დამრჩა, — მაგრამ თქვენი დანაპირები მახსოვდა. დღეებს ვითვლიდი. ოცნებით ვცხოვრობდი...

ნეტა, როგორ ხმას გამოსცემს გული გასკდომისას? — გაუელვა ანდრიას.

— არ ვიცი, რა გითხრათ, — თვითონაც შეეტყო, რომ დაიბნა, — ყველაფერი, რაც მოჰყვეთ, საოცრად შთამბეჭდავია. მაგრამ არ ვიცი, მე რა შუაში ვარ ... (გული დაწყნარდა. ხელი ჩამოიღო) ბავშვობაში ცოტა რამ ხდება? მე, მაგალითად, ყველას ვუმტკიცებდი, მთვარიდან ჩამოვარდნილი ქვის ნატეხი ვიპოვე-მეთქი ...

ნინოს თვალებზე ცრემლი აბრწყინდა.

— მაშ, თქვენ სულ არ გაგხარებიათ ჩემი მოსვლა?

—გამეხარდა. — გაიღიმა ანდრიამ. მართლაც, რა დაუშავა ამ გოგომ? — მე ისეთი მოწყენილი ვიყავი (რატის მოსვლა გაახსენდა), უმწეო ... თქვენ თითქოს სინათლე შემოიტანეთ ჩემს ახლში ... შეიძლება ამ მოულოდნელმა შუქმა შემაშინა?

— თქვენ სიმართლეშ შეგაშინათ! — ზიზღით ესროლა ნინომ და ცრემლი მოიწმინდა. — და ეს იმ საოცარი წლებიც საზღაურად... (რატომ ამბობს ასე? ან რად მიემართება კარებისაკენ?) ნახვამდის... თქვენ მომატყუეთ! რისთვის... რისთვის?!

რამდენიმე წამი და ნინო კარებში გაუჩინარდებოდა. რა ხდება ჩემს თავს? გაიფიქრა ანდრიამ. ხომ არ მომეჩვენა ეს ყველაფერი? უცებ მიხვდა, რადაც არ უნდა დაჯდომოდა, გოგონა უნდა დაებრუნებინა, როგორმე დაებრუნებინა...

თავი ასწია.

— ნინო — ფოლადმა გაიკლრიალა მის ხმაში. — შეჩერდით!

დიალოგი მესამე

ისინი მისაღებში ისხდნენ.

— მოხარული ვარ, რომ ისევ გხედავთ. — თქვა მამუკამ.

— ოო, ეს თქვენა ხართ? — გაიღიმა ნინომ.

— მეგი სადღაა? — იკითხა ანდრიამ. მეგი, მისი მეუღლე, ძლივს არ გაახსენდა?

— ფოსტალიონს ტყავს აძრობს, გაზეთებს რატომ აგვიანებო. — თქვა მამუკამ.

„აბა, თავის სტეკიაში ყოფილა“. — გაუელვა ანდრიას.

— არ მოგეწყინათ? — თვალი თვალში გაუყარა ნინოს მამუკამ. მას აშკარად მოეწონა ეს გოგო. — მისი უღიდებულესობა მართლმსაჯულება დღეს ვერაა გუნებაზე.

„რა უნდა ჩემგან? — გაიფიქრა ანდრიამ. — რას ამომიჩემა?“ ჰაჰ, საუბრის დასაწყისისთვის დასაჭირდა. ახლა ვნახოთ, რას უპასუხებს ნინო...

— მე ეს არ შემიმჩნევია.

„რა ტკბილი ხმა აქვს“, — გაიფიქრა ანდრიამ.

— ჩვენ ბევრი რამ გვქონდა გასარკვევი, — განაგრძო „ტკბილმა ხმამ“.

— გაარკვიეთ?

— მთლად ვერა ...

— მაშასადამე, ცოტათი ადრე მოვსულვარ, არა?

— როგორ გეკადრებათ...

გიორგი სანაძირაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„რა საჭიროა სიტყვების რახარუხი?“

— მე კი ვწუხდი, ჩემი არყოფნის დროს ბატონმა მოსამართლემ რაიმე უცნაური არ მოიმოქმედოს-მეთქი ...

„არა ეს კაცი ვერაა მთლად დაწყობილ ჭკუაზე! — დაასკვნა ანდრიამ. რქებით მაწვება. ნინო კი მიცავს“.

— როგორც ხედავთ, ჯერჯერობით მშვიდობიანად ვზივართ ...

—რა, განა ომიც იყო მოსალოდნელი?

— რა იცი ... — ზანზალაკებმა გაიწკრიალეს ნინოს ხმაში

საკმარისია, ჩემი ჩარევის დროა, — წამოდგა ანდრია.

— ნინო ჩემი კოლეგა ყოფილა. ასე ვთქვათ, ახალბედა იურისტი...

— მასაც ხომ არ მოუტანია რაიმე არასასიამოვნო ამბავი? — იკითხა მამუკამ.

— რატომ უნდა მომეტანა არასასიამოვნო ამბავი? — გაიკვირვა ნინომ.

— დღეს უკვე იყო ერთი ... თქვენამდე ...

ანდრიამ მრისხანედ მოხედა მამუკას. მამუკამ არ შეიმჩნია. სამაგიეროდ ნინოს არ გამოპარვია ეს მზერა.

— დამშვიდდით, — უთხრა მან მამუკას. — მე არ ვუმბიზნებ ბატონ ანდრიას ადგილს ... უფრო მეტიც — მე ვერ ვხედავ მის შემცვლელს.

მამუკა აცმუკდა.

—ტაში შეიძლება? — იყვირა მან. — მეც მაგ აზრისა ვარ ...

ეი ბედნიერი! — გაიფიქრა ანდრიამ. — ნეტა ამის ადგილს მამყოფა“. უცებ იგრძნო — ნინო მოსჩერებოდა.

— რაიმე უსიამოვნება შეგემთხვათ?

— უსიამოვნება? — გაიმეორა ანდრიამ. — უსიამოვნებას ვერ დაარქმევ...

ნინოს თვალებში ცნობისმოყვარეობამ გაიელვა.

— როგორმე მერე ... მერე გეტყვით, — განაგრძო ანდრიამ, — იმედი მაქვს, დარჩებით ჩვენთან...

— თუ საწინააღმდეგო არ გექნებათ ...

— რას ბრძანებთ ... — გაეხარდა მამუკას.

— აი, ხედავთ, ექიმიც თანახმაა ... — გაიცინა ანდრიამ.

— თქვენ? — ჰკითხა ნინომ.

—მე თავისთავად.

— თქვენ რაღაც გაწუხებთ ...

—შეიძლება, მე დავბერდი ...

— ბატონი მოსამართლე კომპლიმენტს ითხოვს? — ისევ გაისწორა თმა ნინომ.

— რა სისულელეა. — ჩაფიქრდა ანდრია.

— კი. დაბერდა. — თქვა მამუკამ. — დაბერდა და ჯუჯღუნა გახდა!

ანდრიამ თერმოსით ყავა მოიტანა და ფინჯანებში გაანაწილა.

მამუკამ რომელიღაც უხერხული ანეკდოტის მოყოლა დაიწყო, მაგრამ შენიშნა, ნინო არ უსმენდა. ნინო უაზროდ დასჩერებოდა ფინჯანს და ფერი დაკარგვოდა.

კარმა გაიჭრიალა. ანდრიას თავი არ აუწევია. ფეხის ხმაზე იცნო მეუღლე. მეგომ საწვიმარი გაიხადა, კედლის ეკიდა სარკეში ჩაიხედა. თმა შეისწორა და მისაღებისაკენ გამოემართა.

— აბა, მაჩვენეთ ჩვენი სტუმარი! — თქვა შემოსულისთანავე.

ნინო გამოერკვა და წამოდგა.

— მამუკა არ შემცდარა, — გაიღიმა მეგომ. — იცით, რა გიწოდათ?

— გთხოვთ, მეგო, — ხვეწნად იქცა მამუკა.

— მე მგონი, ყველა ქალს მოსწონს, როცა ულამაზესს უწოდებენ ...

— სინამდვილეში ჩვეულებრივი იურისტი ყოფილა! — გაწითლდა მამუკა.

— ლამაზი ქალი თავისთავად იურისტია. — თქვა მეგომ.

„აფორიზმივით არ წარმოსთქვა?“ — ჩაიცინა ანდრიამ.

რაზე ისაუბრეს მერე? აჰ, ჰო, ნინოს მშობლებზე, ამინდზე, იურისტის მოვალეობაზე, მოდების ჟურნალზე, მამუკას დაჭერილ თევზზე, ყავაზე, ანდრიას ხასიათზე (თანამედროვე მასტოდონტი უწოდა ცოლმა), აივნიდან გადაშლილ პეიზაჟზე და:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ხომ დარჩებით ჩვენთან? — იკითხა მეგიმ.

— თუ არ შეგავწროებთ.

— ამოდენა სახლში? — გაუკვირდა მამუკას.

—როგორმე გამოვძებნით ადგილს. წამოდით, თქვენს ოთახს გიჩვენებთ.

— კახას ოთახს? — იკითხა ანდრიამ.

რად შეხედა ასე ცივად ცოლმა?

— წინა ოთახში უფრო მოისვენებს.

—სიცივით გაიჭოლა მისი ნათქვამიც —თანაც ფანჯრები ზღვას გადაჰყურებს.

— თუ ამოსარჩევადაა საქმე, მეც ზღვის მხარეს მირჩევნია! — თქვა ნინომ.

— წამობრძანდით! — ხელი მოხვია მეგიმ ნინოს. — თორემ საღილობის დრო მოდის. მე კი ორი დევევით კაცი მყავს დასაპურებელი ...

— კეფალი მაცივარში დევს! — დაიწია მამუკამ.

მეგის არც მოუხედავს.

— ეგ ვინც დაიჭირა, იმან შეწვას ...

— და ეს არის ჩემი სანაქებო, სათაყვანო რძალი?! — წამოიძახა მამუკამ.

ერთხანს ჩუმად ისხდნენ. ზღვის შხუილს უსმენდნენ. პალმის ტოტი სარკმელს ეხებოდა და ქარის დაქროლკისას ისეთი შთაბეჭდილება იქმნებოდა, თითქოს რომელიღაც ფრინველი ეხათქუნებოდა მინას.

— ისე, რა გითხრა იცი? დიდი ჩუმ-ჩუმელა ვინმე ხარ... — თქვა მამუკამ.

ანდრია რატის მოტანილ ამბავზე ფიქრობდა.

— მეგი ცამდე მართალია შენთან ...

— განაგრძო მამუკამ.

რატომაა მეგი მასთან ცამდე მართალი? ნინო რომ მოვიდა იმიტომ? ანდრიამ იცოდა, რასაც ფიქრობდა მამუკა. მამუკა ტყუილად არავის დაუძახებს „ჩუმჩუმელას“. ო, რამდენ რამეს იტევდა ახლა ეს თითქოს მოსაფერებლად წამოსროლილი სიტყვა!

— არასოდეს არ მითქვამს შენთვის, რატომაა ენის წინ კბილები?

მამუკამ მოწყინა.

— კარგი, ბატონო, გავჩუმდები. ბაგრამ არ შემიძლია არ გაგაფრთხილო ეს გოგო დიდი შეგერტყილი ვინმეა ...

— ვინ? ნინო?.

„ეჰ, შენ, — ფიქრობდა ანდრია. — მას თითქოს არ შეხებია დროის ჭუჭყი... ასე მგონია, სხვა სამყაროდან ჩამოფრინდა-მეთქი... უთხრას ეს ყველაფერი მამუკას?“

— მხსნელად მომეკლინა თითქოს! — თქვა.

— ასეთი გულუბრყვილო შენ ოცდაათი თუ უფრო ხნის წინათ იყავი ... დღეს ასეთი ჩიტუნები იცი, რომელი სამყაროდან მოფრინავენ? რომელმე ბიძიკოს აგარაკიდან ... ანდა ... პირიქით... აგარაკისაკენ მიეშურებიან...

რაებს ჩმახავს ეს კაცი? ნუთუ ჩემი გაღიზიანება უნდა?

—იგი ჩვენი მეგობრის ქალიშვილია!

— მოუჭრა უხეშად.

— მერე?

რატომ არ ეპუება ეს კაცი? — ეწყინა ანდრიას. ნუთუ მასში არაფერი არ დარჩა წმინდა?

დარჩა ... რამდენიც მინდა, იმდენი დარჩა. მაგრამ ცხოვრება აიძულებს იყოს ეჭვიანი. მან ერთხელ მიიღო მწარე გაკვეთილი — მიტმაც დარჩა უცოლოდ.

— არ მითხრა, ნინო არ მომწონსო, — თქვა ანდრიამ — გგონია, ვერ შევნიშნე, როგორ ზომავდი თვალით? სამწუხაროდ, ძალზე ბებერი ხარ მისთვის ...

— დამცინი?

— არც მიფიქრია.

— ბებერი, რომ არ ვყოფილიყავ, მაშინ?

— მაშინ თქვენ შექმნიდით ახალ, დამოუკიდებელ სახელმწიფოს ...

— რომელსაც სიწმინდე და ოჯახი ერქმეოდა! — დაასრულა მამუკამ.

ანდრიამ გაოცებით შეხედა. კი მაგრამ, საიდან იცის ამ კაცმა ეს ფრაზა?

— მართალია, დავბერდი, მაგრამ მე-

ხსიერება არ დაბერებულა. ეს სიტყვები შენი შორეული სიჭაბუკის ეპიტაფიად დარჩა. — თქვა მამუკამ.

„შორეული სიჭაბუკის ეპიტაფია, — გაიმეორა ბუნებაში ანდრიამ — რატომაა, რომ ყველაფერს თავის სახელს ვარქმევთ? ნუთუ იმისთვის, რომ ერთმანეთის წინაშე ვიორბაზოთ და ღვლარჭნილი სიტყვების ლაბირინთში შევიტყუილოთ? რატომაც მოეჩვენა, რომ მთელი მისი ცხოვრება სწორედ ასეთ ლაბირინთებში დაეხეტებოდა და გული დაწყდა.

— ნეტა ყველაფრის თავიდან დაწყება შეიძლებოდეს, — თქვა მერე.

მამუკამ ამოიოხრა.

— შენს ცხოვრებაში მაინც არაფერი შეიცვლებოდა.

— ვითომ?

— არ გიცნობ განა?

— ახალგაზრდობას ყველაფერი შეძლებია თურმე. — განაგრძო ანდრიამ. — ახლა მივხედი, ვინ მისცა მას ასეთი განუზომელი უფლება — შეაფასოს უფროსთა თითოეული ნაბიჯი, ჩვენი აშენებული ქვეყანა... მას ხომ ყველაფერი წინა აქვს — აუსრულებელი ოცნებები, მიზნები ...

— და ამას მივხედი ნინოს მოსვლის შემდეგ?

— მაშინვე — თვალები გაუბრწყინდა ანდრიას. იქნებ ჩიბუხის გასაჩაღებლად მიახლოებული ასანთის ანარეკლი იყო ეს? ანდრიამ გააბოლა. — იგი ისე თამამად შემოვიდა, ისე მარტივად წამოაყენა თავისი პრეტენზიები, საშინლად უმწეოდ, მოტეხილად წარმოვიდგინე თავი ...

მამუკამ რგოლებად დახვეულ კვამლს შეხედა.

— პრეტენზიები? რა პრეტენზიები უნდა ჰქონდეს უცნობ გოგოს ანდრია ჯაბადართან?

— ის, რაც რატის.

— რაღაც ვერ გავიგე ...

— შევეცდები აგიხსნა — ერთი ჩემი ხაზოგადოებრივი საქმიანობისთვის მთხოვს პასუხს, მეორე — პირადი ცხოვრებისათვის...

— ეს გოგო? — გაოცებას ვეღარ ბალავდა ეკი.

— სწორედ ეს ვიგო.

— შენ უნდა დაისაკენო, ანდრო ...

— დავისვენო? — არ მოეწონა ეს სიტყვები ანდრიას. — შენც ასე ფიქრობ?

— გადაიღალე, როგორც ჩანს, ნერვები გიალაკობს ...

— ალბ, მაშასადამე. ესეც მიანიშნებს, რომ უნდა და-ი-ს-ვ-ე-ნ-ო-ს. იქნებ ეს სულაც არ უგულისხმნია? ჩვეულებრივი სიტყვების ძიძა წინათ ირასოდეს უძეგნია ქვეტექსტი. ეს არ შედის მოსაბარბლის ფუნქციაში. ქვეტექსტს ვერ გამოიყენებ სამხილად. ახლა კი მიხვდა, რომ სწორედ ამაზე უნდა გაეძახვილებინა მთელი ყურადღება.

— იცი, რაზე მწყდება გული? — დაიწყო მან. — დღეს აშკარად მიმანიშნეს, რომ გაკრა ჩემი ყოვლისშემძლეობის მითი ... მორჩა ... ჩაიფუშა. მე, მგონი, მეგი გეტყოდა ...

— მეგის არაფერი უთქვამს.

— არ უთქვამს? მაშ, საიდან გაიგე, რომ რატომ ირასასიამოვნო ამბავი მოიტანა?

მამუკა აირია.

— სახეზე არ გეტყობოდა?

—კარგი, მოეშვი ერთი მაგ სამძიმარს ... — ხელი ჩაიქნია ანდრიამ. — მე ყველაფერს ვხედავ, ყველაფერს ვგრძნობ ...

— შენ გადაიღალე, ანდრო ...

—აი, სწორედ მაგის სათქმელად გამოგიძახა ჩემმა საყვარელმა მეუღლემ — ღვარძლიანად ჩაიცინა ანდრიამ. — გგონია, არ ვიცი, რად გამომეცხადე ასე მოულოდნელად?

— მომენატრე, შე უმადურო! — გახუმრება სცადა მამუკამ.

— შეიძლება. მაგრამ, რა ქქნა, ეს ოხერი ინტუიცია მკარნახობს, რომ მეგიმ გამოგიძახა...

— მეგიმ?

— მეგი ფიქრობს, რომ ავად ვარ...

რომ ჩემს ტვინში ყველაფერი ვერაა რიგზე.

— მე რადა შუაში ვარ?

— მეგმ იცის, რომ შენს გარდა არც ერთი ექიმისა არ მჯერა ...

— მადლობელი ვარ ასეთი ნდობისათვის.

— მაშ, შენით ჩამოხვედი სათევზაოდ, ამ სეზონის მიწურულს ... —

მამუკამ ვერ გაუძლო მეგობრის მზერას.

— კარგი, ბატონო, ვთქვათ, მეგმ მთხოვა ჩამოსვლა ... რა არის ამაში ცუდი? მოსიყვარულე ცოლის ზეგმეტი მზრუნველობა? ეს გაღიზიანებს?

— შეიძლება ეგეც.

— რატომ?

— შეეცდები მოკლედ, მაგრამ ამოიწურავად მიგანიშნო ჩემი ავადმყოფობის უმთავრეს სიმპტომებზე ... თუმცა სიმპტომი მხოლოდ ერთია — მე პატიოსანი ვარ ... ნუთუ მართლა ავადა? — გაუელვა მამუკას. ასეთი გაღიზიანებული, ასეთი უცნაური არასოდეს ენახა იგი.

— იქნებ შენი მდგომარეობითა ხარ უკმაყოფილო? — შეაპარა მამუკამ.

— სასტიკად! — წამოიძახა ანდრიამ. რა იყო ამის მიზეზი? ახსნა კიდეც: თურმე მეგი. მეგი ლამაზი, ბობოქარი, ამაღლებული ცხოვრების სიმბოლოდ ჰყავდა მიჩნეული. სინამდვილეში კი კეთილდღეობის ვიწრო ნაჭუჭში გახვეული მეუღლე შერჩა.

— ახლა, როცა განვლილ წლებს ვუყურებ, დამცირებულად, განძარცვულად მეჩვენება თავი. — განაგრძო ანდრიამ. — ერთი, მეტად სერიოზული პროცესის დროს თურმე არ ეუსმენდი დამცველს ... და იცი რატომ? ჩეხურ კაფელზე ვფიქრობდი. აი იმ კაფელზე, ახლა სამზარეულო და საბაბანო რომ გვაქვს გაწყობილი. ასე იყო მუდამ ... ყოველდღიურმა, წვრილმანმა საზრუნავმა თანამდებობას ამოფარებულ უსულო გვამად მაქცია. იცი, რომ არსებობს კომფორტაბელური ფსოლტები? რომ არამული ტახტი მოდად იქცა? ნუთუ ეს არის ჩვენი ცხოვრების მიზანი? ამისთვის მოვედით ქვეყანაზე?

— არ ვიცი, რას თხოვ საკუთარ თავს! პირველად ვხედავ ადამიანს — ყოველმხრივ უზრუნველყოფილსა და დაჩაგრულს... ეს რაღაც ახალი კატეგორიაა.

— გინდოდა გეთქვა, ავადმყოფობის ახალი კატეგორია? — იკითხა ანდრიამ.

— ჰა! — წამოიძახა მამუკამ და ხმაურით ამოისუნთქა. — იცი, რა არის შენი უგუნებობის უმთავრესი ძიზეზი? შენი გაფრენილი სიჭაბუკე. დადგა ეგრეთწოდებული კლიმაქტერიუმის პერიოდი.

ანდრია კვამლის სქელ საბურველში გაეხვია.

— ოო! — ხითხითებდა იგი. — დიაგნოზების დასმა კი იცით, მაგრამ მართო მოსამართლენი არ ცდებიან. ზოგჯერ ავადმყოფობის დადგენისას ესა თუ ის სიმპტომი შეიძლება ყალბი აღმოჩნდეს.

— შეიძლება, — დაეთანხმა მამუკა. — მაგრამ იცი, რას გეტყვი?

— საწუხაროდ, ვეღარაფერს, — დამარცვლით წარმოსთქვა ანდრიამ და ოთახში შემოსულ ნინოზე ანიშნა.

— ბატონო მამუკა, — ღაიძახა ნინომ. — მეგი გთხოვთ.

ანდრიას გულისკენკუნულში წყენამ გაკვალა. — ნინოს მისი მეუღლის სახელის ხსენებისას „ქალბატონი“ არ დაუყოლებია.

გიორგი სანაძიერაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნინოს მეგის ხალაოი ეცვა.

— თქვენ რა, ავადა ხართ? — ჰკითხა მან ანდრიას.

— ვგავარ ვითომ ავადმყოფს? — გაზეთების დასტა გვერდზე გადადო ანდრიამ.

ნინომ თავი გაქნია.

— შემთხვევით ჭოკარი კური, რაღაც ავადმყოფობაზე რომ საუბრობდიო.

— მამუკა თვლის, რომ მე რაღაც დაუკმაყოფილებლობის მანია გამიჩნდა.

— დიდი უცნაური კაცია ეს თქვენი მამუკა ... — თქვა ნინომ.

— ჩემი მეუღლე?

— გულახდილად გითხრათ?

— ცხადია.

— არ მეგონა, თუ ასეთი შესანიშნავი ადამიანი იყო ...

ანდრია მოიღუშა.

— არ გეგონათ?

— ეგ უკვე ჩემი საიდუმლოა.

— მაშ უფალატეთ გულახდილობას?

— ასე გამოდის ნუ გამიწყრებით. გთხოვთ. წეღანაც, როცა მარტო დავრჩით, სწორედ ასეთი გამომეტყველება ქონდათ, მეგონა, ჩემი გაგდება გინდოდათ.

—მიტომაც დაგაპირეთ გაქცევა?

— არა, მთლად მაგიტომ არა.

—აბა?

— თქვენმა გულმავიწყობამ მომშალა.

— ღმერთმანი... მე... — აირია ანდრია. საჭირო სიტყვებს ეძებდა. ამაოდ.

— ნუთუ მართლა არაფერი გახსოვთ? — განაგრძო ნინომ, — თუმცა რას ვამბობ. თქვენ შეიძლება იხუმრეთ მაშინ ... არა ... გთხოვთ, არაუერი არ მითხრათ მთელი ეს წლები ოცნებით ვცხოვრობდი... სულელი, სასაცილო ბავშვი ვიყავი. ჩემს მოხიბლვას რა უნდოდა! იცით, თქვენთან შეხვედრამდე ...

ინდოდა მეთქვა, ჩვენს პირველ შეხვედრამდე ... მე მყავდა ჩემი იდეალი.

„ათი წლის წინათ!“ — ირონიულად გაიღიმა ანდრიამ.

—რომელიმე კინომსახიობი? — თქვა მან.

— არა ... ნაპოლეონი.

— ბონაპარტე?!

— სწორედაც.

— რაღა მაინცდამაინც ის „სალდაონი“ აირჩიეთ?

— მისი ქუდი მომწონდა.

— მარტო ქუდი?

— რა, არ კმარა?

— მერე ასეთი სპატიკეტმულო ქუდი ვიღაც მოსამართლეზე გაცვალეთ?

— ო, მაშინ უკვე დიდი ვიყავი!

— ათი წლის წინათ?—იღიმოდა ანდრია.

—რა თქმა უნდა, მგონი, ამას თქვენც მიხვდით და მთელი საღამო არ მაცალებდით თვალს ...

—მერე ეს არ ეწყინა დიდ ბონაპარტეს?

— მას ხომ იმ დროისთვის ქუდი დაკარგული ჰქონდა ...

— აჰ, ეს სულ დამავიწყდა. — სიცილს ვეღარ იკავებდა ანდრია. — მერე რაღა იყო?

ნინომ მოიწყინა.

— აკი გითხარით, აივანზე დამიმარტოხელეთ-მეთქი.

„კი, წეღან არ მიამბო?“ — გაახსენდა ანდრიას.

— ამდენ ხანს რატომ არ შემახსენეთ თავი?

— სულ თქვენს გვერდით არ ვიყავი? თითქმის თქვენს ყველა მნიშვნელოვან პროცესს დავესწარი. იურისტობაც მიტომ გადავწყვიტე ...

—მერე, როცა წამოიზარდეთ, ვეღარ მიხვდით, რომ ეს უბრალო გატაცება იყო?

— როგორ თუ გატაცება? — ხმა გაეპზარა ნინოს.

— ნაპოლეონის მსგავსად ...

— ნაპოლეონი მე გამოვიგონე. თქვენ კი მუდამ თვალწინ ვედექით, მიუწვ-

დომელი, მართლმსაჯულების კერპი...

— მაგრამ დროთა განმავლობაში კერპებიც მარცხდებიან. ისინი ჩვეულებრივ მანეკენებს ემსგავსებიან მერე ...

— მე სწორედ ამის გასაგებად მოვედი! — თქვა ნინომ.

„ეჰორჩა, გამირისა, გამანადგურა ... გაიფიქრა ანდრიამ. საფეთქლები უშხუოდა. მაშასადამე, ვიღლავ, — დაასკვნა. მაშასადამე, ამ თითისიგრძე გოგომ წონასწორობიდან გამომიყვანა“...

— ამდენ ხანს, რატომ არ შემახსენეთ თავი, — იკოვა გამოსავალი.

— მე დათქმულ დროს ვუცდიდი.

— ესე იგი, ათი წლის შემდეგ?

— დიახ. ათი წლის შემდეგ, ჩემი დაბადების დღეს...

— მაშასადამე, დღეს თქვენი დაბადების დღეა?

— ასე გამოდის.

— და მე ასე დამშვიდებული ვზივარ?

— ნუ სწუხართ, თქვენ უკვე მომმიზადეთ საჩუქარი. გამიცამტვერეთ ყველაფერი, რაც ასე საოთუად მქონდა ნაშენი ... მე კი მთელი არსებით მოვიწყვიდი აქეთ... თქვენკენ... მეგონა, თქვენც ერთი სული გქონდათ, ვიდრე ეს დღე დადგებოდა. სინამდვილეში კი თურმე არც გახსოვდით.

— მე ძალიან გამეხარდა, ნინო. თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, როგორ გამახარეთ, როცა ასე მოულოდნელად გამოცხადდით და გამახსენეთ თავი ...

— ესე იგი, ყველაფერი გაგახსენდათ?

— თანდათან. რა თქმა უნდა ... თანდათან... — იცრუა. — ძალიან აფორიაქებული ვარ... მე მიჭირს... უმჯობესია გასრესილი მეგონა თავი...

ნინომ გაიღიმა: — მეც მემართება ეს ხშირად — მაგრამ დრო გადის და ისევ მიბრუნდება სიმხნევე.

— თქვენ ხომ ახალგაზრდა ხართ!..

—მითხარით, ოღონდ გულახდილად ...

— რა, ახლა ჩემი ჯერი დადგა?

— ბედნიერი ხართ?

— არ მეტყობა?!

—რამდენადაც ვიცი, სასამართლო არ იფარგლება ასეთი ორჭოფული პასუხით. სასამართლო მხოლოდ კონკრეტულ პასუხს ითვალისწინებს... მაშ „ჰო“, თუ „არა?“

— ვთქვათ, არა ... თქვენ?

— დღემდე — ძალიან.

— დღემდე?

— თქვენ რა, მართლა ვერ ხვდებით, რატომ?

— მინდა, ისევ ბედნიერი იყოთ...

— ეს შეუძლებელია.

—შეუძლებელია?

— დიახ. შეუძლებელია. წარმოუდგენელიც.

— მაშ. თქვენც იმათ მხარეზე ხართ?..

— მოიწყინა ანდრიამ.

— არ ვიცი, რას გულისხმობთ „იმათ მხარეზე“..

— რომ დავბერდი...

— ვერ ვიტყოდი ამას ...

— მაშ, რატომაა შეუძლებელი?

— თქვენ საოცრად კარგად ცხოვრობთ ...

— და ეს შემიშლის ხელს?

— რა თქმა უნდა ...

— რატომ?

— ეს კეთილდღეობა თქვენი ლამაზი ოცნებების წილ მიიღეთ ...

— მაშ, თქვენი აზრით, დაღუპული ყოფილა ჩემი საქმე? — მწარედ გაიცინა ანდრიამ.

— ეგ კი უკვე აღარ შედის ჩემს კომპეტენციაში ...

— როგორ გეკადრებათ: კეთილ ინებეთ და ახლა თქვენც დასვიათ გარკვეული დიაგნოზი! — ბოდმის ბურთი ლაპარაკს უშლიდა ანდრიას.

ნინო დიდხანს, დაჟინებით უყურებდა კვამლის ფარდას, რომლის იქით ძლივს ილანდეზოდა მამაკაცის სახე.

— რახან აგრე გინდათ, გეტყვით! — გაღიზიანება დაეტყო ნინოს. —

— ... ოღონდ ნუ გამიწყრებით.. როცა პატარა ვიყავი, ცეროდენა, ჩემი მშობლები ხშირად კამათობდნენ ბედ-

---

ბიოგრაფი სანადირაძე
მთელი სიცოცხლი და ერთი დღე

ნიერებაზე დედა დამისვამდა მუხლებზე, თმაზე გადამისვამდა ხელს და ამოიოხრებდა — შენ მაინც იყავი ბედნიერი. ერთხელ, როცა სილაში ვთამაშობდი, თეთრი, შუაში გახვრეტილი ქვა ვიპოვნე. ბავშვებმა — ბედნიერი იქნებიო, მა მაშინვე დედასთან გავიქეცი, მაგრამ დედამ ისე ცივად შემხედა, ის კენწში მეტად აღარავისთვის მიჩვენებია. მერე გამოხდა დრო და თქვენ გამოჩნდით. შეუჯაბავებული საფეთქლები და მომნუსხველი ღიმილი გქონდათ. თქვენ ყველაზე ქკვიანი იყავით შეკრებილთა შორის და მე მამაზე მეტად შემიყვარდით... მერე კი, აივანზე, ისე მოწიწებით მეამბორეთ... — ხმა გაებზარა. ცრემლები ღაპაღუნით ჩამოსდიოდა. — მაპატიეთ... შეეცდი... მთელი ეს დრო შეპირებულ სამყაროში ვცხოვრობდი... და ეცემ მოკვდა, როგორ თქვენ უმწეო ყოფილხართ, რომ არაფრის გაკეთება არ შეგიძლიათ...

— აი, ხედავთ, თქვენც „მათ ეზარეს“ ყოფილხართ...

— ეს გწყინთ? — ცრემლი მოიწმინდა ნინომ. ნაძალადევად გაიღიმა.

— ძალიან.

— მაშ, მისმინეთ! ბატონო ანდრია! ბატონო მოსამართლევ! ადამიანს გაჩენის დღიდან სულ დაპირებებით კვებავენ. ალბათ, ეს არის ცხოვრების არსიც. ეს ცხოვრება რაღაც გარკვეულ, ჩვენივე შექმნილ საჩიხებშია მოქცეული. აი, ფეხს იიდგამ და მერე, სკოლაში წასვლას და მერე, ინსტიტუტს დამთავრებ, სამსახურს იშოვი, ოჯახს მოეკიდები, შვილები გაგიჩნდებიან, შვილებს დაზრდი, დააფრთიანებ, და უცებ აღმოჩნდება, რომ ცხოვრება გაფრენილა. გაფრენილა რაღაც არარეალურის მოლოდინში. ხოლო მაშინ? რაღა მნიშვნელობა აქვს ამდენ უძილო ღამეს, ტანჯვას, სიყვარულს, ერთგულებას? ნუთუ იმისთვის, მიხვედ, რომ ქვეყანაზე ყველაზე უკანასკნელი ბრიყვი იყავი?

— რას იზამ. ეს ზოგადი, დაუწერელი კანონია. ბალახი რომ ბალახია, ისიც ამ სისტემას ექვემდებარება — ჯერ გაღივებას ელის, მერე წვიმას, მერე ზაფხულს, მერე შეყვითლებას...

— და ქრება?

— ქრება...

— მე არ მინდა ადამიანის სიცოცხლეც ბალახს გავდეს... გაღივდეს, ალმოცენდეს, გაქრეს...

— აი, ასეთი მომწონხართ! — აღტაცება ვეღარ დაფარა ანდრიამ.

— მე კი სრულიადაც არ მომწონხართ!... — ცივად მოუჭრა ნინომ.

— მაშ, რა გინდათ, რომ გავაკეთო?

— დააბრუნეთ დრო... უკან... მოეალი ათი წლით!...

დიალოგი მეხუთე

ნაუშადღევს მზემ გამოიჭყიტა. ეს საკმარისი აღმოჩნდა ნინოს გასახალისებლად — იგი ზღვაზე წასასვლელად გაანეწყო. „შეიძლება?“ — ჰკითხა ანდრიას. „რა თქმა უნდა“. — მაინცდამაინც არ გახარებია ანდრიას. ცოტა ხანში ნინო და მამუკა საბანაოდ წავიდნენ. ერთხანს ანდრია იმ ოთახში ტრიალებდა, სადაც ჩიბუხების კოლექცია ჰქონდა გამოფენილი. მერე ქალაქში დარეკა. პროკურორი მოიკითხა. პროკურორს არ შეიძლება არ სცოდნოდა ვინმე წამალაშვილის „გულანდილობის“ ამბავი, პროკურორი ნათესავის ქორწილში პრძანდებოდა. ამან ცოტა დააშვიდა. „იქნებ მეც წავსულიყავი საბანაოდ? გულს გადავაყოლებდი“. მაგრამ ისევ უძრავად იჯდა — მოტეხილი, დაღლილი.

მეგი სადილის თადარიგს მორჩა და ქმრის ოთახისკენ გაემართა, გაოცებული იყო ქმრის უმოქმედობით. შესაფერის მომენტს უცდიდა და აი, გამოძებნა კიდეც.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— ვერ მიმხვდარვარ ... — დაიწყო სვენგბ-სვენგბით (ღელავდა). — ნუთუ მართლა შეიძლებოდა მომხდარიყო ასეთი რამ?

ანდრია ფანჯარასთან მივიდა. აქედან კარგად ჩანდა მთელი ნაპირი და ოქროსფად დაფერილი შორეული ბორცვები. რა დაინახა მან იქ, ლურჯად აპრიალებულ ჰორიზონტზე?

მეგი გვერდით დაუდგა.

— იქნებ წასულიყავი ქალაქში? — უთხრა, — ბოლოსდაბოლოს, საქმე ხომ შენს ავტორიტეტს ეხება?

— რა უნდა მოვიმოქმედო? — არც შერხეულა, ისე თქვა ანდრიამ.

— ნახე გამომძიებლები ... ხშირად ხდება. არევ-დარევენ ხოლმე ყველაფერს ...

— მეშინია.

ცოლი შეცბა. ნუთუ მომეყურა? — გაუელვა მას.

— მეშინია. — გაიმეორა ყრუდ ქმარმა.

— რა ოქვი?

— თვალწინ იმ ბიჭის ცოლი მიდგას. ფერმკრთალი, უნუგეშო. აქეთ-იქიდან პატარა ბავშვები რომ ამოუყენებია. ხოლო ერთს, ყველაზე უმცროსს, ცალი წინდა ჩამოჩაჩვია და ვერაფრით ვერ მოუხერხებია მისი აწევა. აი, იმ ბავშვის მეშინია.

— შენ რა შუაში ხარ? თუ მართლმსაჯულების მთელი სიმძიმე შენ გადევს მხრებზე?

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს. ახლა მხოლოდ საკუთარ თავზე ეფიქრობ, მეც ხომ მყავს ჩემი მსაჯული — ჩემი სინდისი!

ქალი ერთიანად დაიძაბა. ნუთუ ისევ მოეყურა? ნუთუ მის წინ იდგა ის შეუვალი, პირფთვნელი, ბობოქარი ჯაბადარი, მისი სათაყვანო მეუღლე?

— შენი სინდისი? — გაიმეორა ქალმა თრთოლვით. — განა იგი გამტყუნებს?

ქმარს ცივად გაცრა ტანში.

— ეჰ, მეგი, მეგი... ყოველთვის მოაცებდა შენი ლოგიკა. შენ ეზრს კი არ გამოთქვამ, არამედ ბეჭედს უსვამ თითქოს.

— ეს იმიტომ, რომ სიმართლეს ვამბობ მუდამ!

— როგორც დღეს ნახე, ზოგჯერ აუკარა ჭეშმარიტებაც მცდარია თურმე!

— ნეტა ეს ყველაფერი კარგად დასრულდებოდეს ... რაღაც ცუდად გამოიყურები. ხომ არ შეგცივდა?

— არ მცივა.

— სარკმელს დავხურავ.

—არ მცივა-მეთქი! — გაღიზიანება დაეტყო ანდრიას. — ბოლოსდაბოლოს აკვარიუმში ხომ არ ვცხოვრობ. უფმცა ეს სახლი აკვარიუმს მაგონებს — თბილი, ზომიერი ტემპერატურით ... მყუდროებით ...

— რამდენადაც მახსოვს, შენ ყოველთვის ამ აკვარიუმის მიღმა რჩებოდი...

— ბატონო?!

— შენ ფიზიკურად იყავი ჩემთან... ხელშესახებად ... სული კი ...

— გზა. — წამოიძახა ანდრიამ, ერთბაშად შემობრუნდა და ცოლს დაეშტერდა.

ქალი აირია, მაგრამ არ შეეპუა.

— მთელი ცხოვრება სილაზე კაშენებდით კოშკებს... ცალ-ცალკე...

— ნუთუ?! — ისევ შემოტეხილად აკვირდებოდა ქმარი, — თუკი ამდენს გრძნობდი, რა გიშლიდა ხელს, რომ...

ცოლი მაშინვე მიხვდა, რის თქმას აპირებდა მამაკაცი და მოჭრა:

— მიყვარდი!

— გიყვარდი? — ახლა მამაკაცის გაოცების ჯერი დადგა.

— ახლაც მიყვარხარ ... ჩვენი ბიჭის დაღუპვის შემდეგ ... ჰო, სწორედ მისი დაღუპვის შემდეგ, კიდევ უფრო ახლობელი გახდი რასაც მე ვიტან! რომელი ქალი მოითმენს შენს უცნაურობებს! მაგრამ რომ არ მომეთმინა, დაგკარგავდი! ისე რომ ამ სიახლოვისთვის ყოველთვის ვიღებდი მსხვერპლს ...

გიორგი სანაძერაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— რაღაც არ შემიმჩნევია.

— მაშ, ჩემი პატივმოყვარეობა? .. იგი წვეთ-წვეთობით გამოწურე შენ.

— მე?! — თითქმის ჩურჩულით წარმოსთქვა ანდრიამ. — მე, რომელიც შენს ყოველ კაპრიზს ვასრულებდი...

— რას ეძახი კაპრიზს? ამ აგარაკს? კეთილდღეობას? იმას, რაც ყოველი ადამიანისათვის აუცილებლობას წარმოადგენს? დიახ, მე ვამაყობ, რომ ქარაფშუტა მეოცნებისაგან შეგქმენი დიდი ადამიანი ...

ეს უკვე მეტისმეტი იყო! აი, ახლა, აი, ახლა იფეთქებდა მისი ყოველი ნერვი! მაგრამ თითონაც გაუკვირდა, მშვიდად რომ წარმოსთქვა:

— იქნებ პირიქით მოხდა ეს? ნუ ჩავსდევთ ამას...

მაგრამ ქალი ისევ უტევდა.

— შენ ყოველთვის დაუნდობელი იყავი ... შეუბრალებელი ... ხანდახან ვულგარული ... მე ძძულდი!

— აკი, მიყვარდიო?

— ძძულდი და მიყვარდი.

მამაკაცმა ჩაიცინა. ოჰ, ეს ქალები! როგორც მოებრიანებათ, ისე ჭრიან და კერავენ!

— საინტერესოა, რა მოგცა ამ ორი გრძნობის ნაზავმა... — თქვა ბოლოს.

— ხომ გითხარი, ჩემი გთველილი პატივმოყვარეობა-მეთქი!

— მე მგონი პირიქითაა!—ამ მოულოდნელმა პასუხმა დაანცა ანდრია.

— პირიქით? რას იიჩემე ეს სიტყვა?

— სწორედ რომ პირიქით, მაგრამ ახლა ეს არ მაინტერესებს. ვგრძნობ, მთელი ამ საუბრის ქვეტექსტს და შინაგანი ხმა მკარნახობს — გაჩუმების დროაო.

— შინაგანი ხმა? შენ განა გაგაჩნია იგი? მეგონა, სულის მაგივრად კოდექსების კომპლექტი გედო ... მუხლი ესა და ეს ... პარაგრაფი ესა და ეს .. და ასე ყოველდღე, მთელი ცხოვრება ... სულ მგონია, რომ ახლობლებთან ურთიერთობებსაც კანონს უქვემდებარებ.

— წარმოიდგინე, რომ არის ბევრი რამ, რაც კანონს არ ექვემდებარება...! — თქვა ანდრიამ.

— მაგალითად? — იკითხა მეგომ

— გაფრენილი წლები.

მეგი გაფითრდა.

— ჩემთან გატარებული წლები?!

— მე ეგ არ მითქვამს. ვთქვი, წლებიმეთქი! წინდაწინ ხომ ვერაფერს განსჭვრეტ. ადამიანის ტრაგედიაც აქედან იწყება. მან ვერ ისწავლა თავისი ცხოვრების მართვა. როგორც კი საშუალება მიეცემა, მაშინვე კარგავს წონასწორობას. ნელა, შეუმჩნევლად ეშვება ფუფუნების მორევში ...

—ვერ გავიგე, რას ეძახი შენ მორევს ... ჩვენს ცხოვრებას?

— ჩემს ცხოვრებას!

— და ამას ამბობ შენ?

ანდრიამ შორს გაიხედა. იგრძნო, როგორ მოაწვა სისხლი.

—მე! მე! მე! — იყვირა. იყვირა და მაშინვე დამშვიდდა. იქნებ ცოლის შეშფოთებული მზერა დაიჭირა და შეეცოდა? — მე რაღაც დავკარგე, მეგი, — თქვა შეცვლილი, ლბილი ხმით. — იყო დრო, როცა ჩემს წინ იდგა მოპასუხე ... დამნაშავე ... კანონის ყველა პუნქტით დამნაშავე. უნდა დასჯილიყო — აქედან აქამდე. მე კი ვხედავდი მის სახეს, თვალებს, გამომეტყველებას, და ვგრძნობდი, რომ არ იყო დამნაშავე. რაც გინდა ის დაუძახე ამას — ემპირიზმი, რწმენა, ინტუიცია, შინაგანი ხმა, თუ კიდევ რაღაც უცნაური ტერმინი, ეს მთავარი როდია. მთავარი ამ თვისების შენარჩუნებაა. მე ვერ შევაჭელი ეს. იქნებ იმიტომ გეჩვენება, რომ პარაგრაფებით ვაზროვნებ?

— მაპატიე, უნებურად მომივიდა.

ანდრიამ ზღვიდან ამოსული ორი სელუეტი დალანდა.

—იქ, ზღვაზე ჩვენი სტუმრები არ არიან? — იკითხა მოულოდნელად.

— მაპატიებ, ხომ? — განგრძნო ქალმა.

—რა, განა შეურაცხყოფა მომაყენე?

— შენ თავს იკატუნებ, ანდრია! — ეწყინა ქალს. — ეს შენი ერთ-ერთი მე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თოდია. გინდა მიჩვენო, რომ არარაობად მთვლი.

— რაო? — ნაპირს თკალს არ აცილებდა, ისე იკითხა ანდრიამ. — არარაობად მთვლიო? ჰმ ... განა შეიძლება ჩემისთანა კაცს არარაობა უყვარდეს?

— და ისევ ბანზე ააგდო სიტყვა. — ჰო. ნინო და მამუკა ყოფილან! ეს ნინო სულ პავშვია. ნახე, როგორ დარბის! საწყალი მამუკა!

— გიყვარვარ? — მოულოდნელი სიხარულისაგან სულ ჩაუწყდა ქალს ხმა. — რა თქვი? .. გიყვარვარ?

—შეიძლება.

— შენ სინანულით თქვი ეს, — ამოიოხრა ქალმა. — მთელი ცხოვრების მანძილზე — პირველად, და ისიც — ნაღვლიანად ...

— შენი უბედურება იცი რა არის? ჩვეულებრივი სიტყვების მიღმა თავისებურ გაგრძელებას ეძებ ...

— ცუდი ცოლი ვარ, ხომ?

ანდროს გულწრფელად შეეცოდა იგი. გაღიმა.

— ძალიან კარგი ხარ, დამშვიდდი.

— მომეცი პირობა, რომ ხანდახან გაიმეორებ ამას ...

— რომ ძალიან კარგი ხარ?

— ჰო.

— ეგ რაღა საჭიროა?

— ყველა ქალი ყვავილეთია. რაც უფრო ეფერები, უფრო ლამაზდება ...

— მაგრამ შენ არასოდეს მაძლევედი ამის საშუალებას. მუდამ გამირბოდი. — თქვა კაცმა.

— შენ სცადე განა? — გულის სიღრმიდან დაგუბებული ნაღველი ამოიღო ქალმა. — სცადე განა? არ გიცდია!

— მეტი არაფერი უთქვამთ, რადგან ეზოში შემოსული ნინო და მამუკა დაინახეს.

„წავალ, კარს გავაღებ“. — გაიფიქრა ანდრიამ.

... მამუკა ძლივს იდგა ფეხზე.

— სკამი! — იყვირა მან შორიდან.

— სკამი მომეცით, თორემ წავიქცევი, — ანდრიამ რომ დაინახა, ყესტით ანიშნა, გავთავდიო. — ეს გოგო ... ჰო! მწვალებელია! უზურპატორი! რაც მაგან მარბენინა! ...

— ვალიდოლი ხომ არ გინდა? — გაიცინა ანდრიამ.

ნინო დამცინავ მზერას არ აცილებდა მამუკას.

— ანდრია, — სულს ძლივს ითქვამდა მამუკა, — მომაცილე ეს გოგო. ეს მაცდური! ეს მონსტრი!

ნინომ გადაიკისკისა.

— და ეს კაცი მეტრაბახებოდა, შენი გულისთვის, „ანდრიის კლდიდან“ გადავხტებიო ...

ანდრიამ გაოცებით შეხედა მამუკას.

— თუ თქვა, გადმოხტება კიდეც ...

— არა, ძმაო, აღარ მინდა ახალგაზრდობა. დავბერდი! — გაიცინა მამუკამ.

— რა, განა ახალგაზრდობაში გადმოხტარხარ? — ჰკითხა ანდრიამ.

ნინომ გულზე გადაიჯვარედინა ხელები.

— თქვა, გადმოვხტიო.

— რაც თავი მახსოვს, ერთმა კაცმა შეძლო ეს ... — ჩაფიქრებით თქვა ანდრიამ.

მამუკამ ნინოს შეხედა.

— ვიხუმრე, ნინო, — თქვა მან.

— მეც მაშინვე არ დაგიჯერეთ? — გაიცინა ნინომ.

— იბანავეთ? — იკითხა მეგომ.

— ოპ, ქალბატონო მეგო! — ძლივს შეამჩნია ოჯახის დიასახლისი მამაკაცებთან საუბრით გართულმა ნინომ. სახე გაუბრწყინდა — წყალი დიდებული იყო!

— შენც იბანავე, მამუკა? — იკითხა მეგომ, სიტყვა „შენც“ არ მოეწონა ანდრიას. ცხადია, ცოლი მის ასაკსაც გულისხმობდა, სიბერისკენ ქაჩავდა.

— მე მგონი, კი ... — თქვა მამუკამ.

— ერთი დაგიკვნესია და მეტი არაფერი მინდა! — ღიმილით დაიმუქრა ქალი ...

ანდრიამ ცოლის სიტყვები გონებაში

გიორგი სანაძირაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაიმეორა. გაიმეორა. კი არა, უფრო გადაამრავლა, ყველა უჯრედით აღიქვა და უკმაყოფილოდ გაიქნია თავი. ცოლმა რაღაც უხილავ საჩიხში მოიმწყვდია იგი.

— თქვენ რატომ ხართ მოწყენილი?

— ჩაესმა ნინოს ხმა.

— შეიძლება გადავიღალე...

—კი გადაიღალა,—მიეშველა ცოლი.

— გადავიღალე, — გაიმეორა ანდრიამ. — რაღაცნაირი ჩახუთული ამინდია. უცებ ცოლს მზერას წააწყდა.

—დახე, წყალი კარგი ყოფილა თუ-რომ ... — თქვა უცებ და უხილავი საჩიხიდან გაღწევა დაიპირა. — იქნებ მეც მებანავა, ა?

— ანდრო! — ბრძანება და გაფრთხილება გაისმა ქალის ხმაში.

— ნუ გეშინია, არაფერი მომივა! — თქვა ანდრიამ და მეორე ოთახისკენ გაემართა. იქ მას საბანაო კოსტუმი ეგულებოდა. მეგომ მამუკას შეხედა. მამუკა უკმაყოფილოდ წამოდგა.

— რა, გეშველებათ, მე რომ არ გყავდეთ! ... თქვა და ანდროსკენ გაემართა.

დიალოგი მეექვსე

მეგომ მაცივრიდან სურა გამოიღო და ნინოს წყალი დაუსხა.

— არაფერია იმაზე საშინელი, როცა მამაკაცი ბერდება და არ უნდა დაიჯეროს, — თქვა მან.

— რას ამბობთ! — სვენებ-სვენებით მოსცა ნინომ წყალი. — თუ ბატონ ანდრიას გულისხმობთ, იგი ყოველ ჩვენთაგანს ფორას მისცემს.

— რას ნიშნავს, „ფორას“ მისცემს?

— აი, როცა გრძნობ, რომ აშკარად ჯობნი.

მეგომ ნაძალადევად გაიცინა.

—ეგ არ გააგონოთ ჩემს ქმარს ... — თქვა და უცებ ეჭვმა გაკენწლა. — იქნებ თქვენც გინდოდათ საბანაოდ წასვლა? იქნებ ჩემი მარტოდ დატოვებისა გერიდებათ? მე მიჩვეული ვარ სიმარტოვეს.

— რას ამბობთ. მე მამუკას ვაჯავრებდი, თორემ ისე, გამოგიტყდებით — გვარიანად დავიღალე. იქნებ თქვენ რამე საქმე გაქვთ?

— ო, არა ...

— თქვენთან ისეთი სითბოა, ისეთი სიმყუდროვე! წარმომიდგენია, რამდენი მოშურნე გყავთ...

მეგომ ისე ამოისუნთქა, თითქოს გული ამოაყოლა.

— არა, ჩემო ნინო, ჩვენი აღარავის აღარ შურს ... აი, შვილი, რომ გვყოლოდა, მაშინ სხვა იყო ...

— ალბათ, ბატონ ანდროს არ სურდა ...

— ჩვენ გვყავდა შვილი ... დაგვეღუპა.

— მაპატიეთ, მაპატიეთ! არ ვიცოდი ... არაფერი ვიცოდი! — დაიბნა ნინო.

—მას მერე დიდი დრო გავიდა. — კედელზე მოთავსებულ შვილის სურათს შეხედა ქალმა. — ჩვენ თითქოს შეეჩვიეთ ამ სიჩუმეს.

— მე კი საოცრად ვხმაურობ, ალბათ, — შერცხვა ნინოს.

— იხმაურეთ ... იცინეთ ... იმხიარულეთ! მე გეტყვით საიდუმლოს — ჩვენ ველარ ვიტანთ მარტოობას. ეროი ხანი, შინ მოსვლა დაგვიანდებოდა თუ არა ანდრიას, უკვე ვიცოდი — სტუმარს მაწვევდა.

—ალბათ, ბევრი მეგობარი გყავთ!

— ანდრო მხოლოდ მამუკას ეუფლება... იგი პატიოსნების ეტალონად მიაჩნია.

— რატომ არ შეირთო მამუკამ ცოლი?

— ჰყავდა ... მაგრამ ... ქალმა უღალატა.

— რა სიმდაბლეა! — აღშფოთდა ნინო. — წარმომიდგენია, რა ტრაგედია იყო ეს მამუკასათვის. ჩემი ნება რომ იყოს, ასეთ ქალებს ნელ ცეცხლზე ვაწამებდი! მაგრამ, მე მგონი, ამითაც ვერ ვამაილებ ტკივილს...

—თქვენ სასტიკი ყოფილხართ!

— ამ შემთხვევაში მხოლოდ! სხვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დროს საშინელი უმწეო ვარ, მხდალიცა. ჰო, მართალია, სულ მინდოდა მეკითხა, რად ჰქვია იმ კლდეს „ანდრიას კლდე?“ რაიმე ისტორიული ადგილია?

მეგის სახე გაუნათდა. მთები! რა ლამაზად დაუფერავს მთები შემოდგომისეულ მზეს! შემობრუნდა. ძლივს შესაჩჩევი ღიმილი დასთამაშებდა.

—ეს მეტად უცნაური ამბავია! — თქვა ჩუმად. — გადმოცემით, იმ კლდიდან ყველაზე უშიშარი, ყველაზე გაბედული რაინდები ხტებოდნენ თურმე... ის ვინც ამ კლდიდან ვერ გადმოხტებოდა, არ შეიძლება ხალხის წინამძღოლი ყოფილიყო...

ნინო დაძაბული უსმენდა.

— მაგრამ აქაურთაგან არავის ახსოვს, იმ კლდიდან გადმოხტარიყოს ვინმე ... ვიდრე, ჩვენი ქორწინების მეორე დღეს, მეტად საპასუხისმგებლო პროცესის წინ, ანდრია არ გავიდა კლდეზე...

— ბატონი ანდრია?! — გაოცებით ეკითხა ნინომ, — იმ სიმაღლიდან?!

— სიმართლე გითხრათ, ამას არც მე ველოდი ანდრიასაგან. მან მითხრა: „ვინდა გადავხტე ამ კლდიდან?“ „მინდა“. — ეუთხარი. „მაშინ იწამებ, რომ ნამდვილი წინამძღოლი ვარ?“ „ცხადია“. — გავუღიმე. მეგონა ხუმრობა. მეგონა ისე, თავის მოსაწონებლად ავიდა კლდეზე. წარმოდგენა არა მაქვს, როგორ მოხდა ეს ... იგი გასწორდა, თითქოს გასაფრენად ემზადებაო და ვიდრე რამეს ვიტყოდი, უკვე უცნაური კიენით მიჰქროდა ქვევით, ზღვისაკენ ...

— და სულ არ შეეშინდა? — თვალები გამიმწვეივად უბრწყინავდა ნინოს.

— მე შემეშინდა ... ჩემამდე გვიან მოაღწია გარდუვალი მარცხის შეგრძნებამ. და როცა ჩემს გარშემო შეგროვილი ხალხი დავინახე, კიდევ უფრო მომეწურა გული.

— მამ. თქვენ უკვე დაქვრივებულიხარ? წარმოიდგინეთ თავი? — გაიცინა ნინომ.

მეგიმ ისევ მთებს გაუხედა.

— ოო! ეს საშინელება იყო. საშინელება, რომელიც მერე სიამაყის გრძნობამ შეცვალა.

— ვინ არ იამაყებს ასეთი ქმრით! — წამოიძახა ნინომ.

— მერე მე ვიიძულე. სწორედ ამ დაბაში დავსახლებულიყავით, რათა ყოველდღე, ყოველ წამს მეცქირა კლდისთვის... მაგრამ ადამიანი ყველაფერს ეჩვევა თურმე ... როცა ეს ადარაკი ავაშენეთ, მერე ოშვიათად წავსულვართ კლდეზე. ხოლო ბიჭის დაღუპვის შემდეგ, სულ დავკარგე ყველაფრის ხალისი.

— თქვენ კიდევ იქნებით ბენდიერი! მეგის თვალებში ნაპერწკლებმა გაიციმციმეს. რა გაფიქრა მან? რად მოწკურა თვალები ასე უცნაურად?

— იმედი მაქვს, აწი ხშირად ჩამოხვალთ. — თქვა მოულოდნელად.

— თუ ბატონი ანდრია თავისთან გადმომიყვანს სამუშაოდ... — თქვა ნინომ.

„აჰა, — გაბრწყალა მეგის. — აი, თურმე რამ მოიყვანა ეს გოგო!“

— თვითონ რა გითხრათ?

—მან არაფერი იცის.

— ვერ გაუბედეთ, ხომ? — იკითხა მეგიმ. — არაფერია. მე მოგეხმარებით...

რა გამოხატეს ნინოს თვალებმა? აღტაცება? სიხარული? იქნება ეს გამონაშუქი მოჩვენებითი, ყალბი ქესტის ნაყოფი გახლდათ?

— ოო! ქალბატონო მეგი! — თქვა ნინომ.

მეგიმ ცივად მოიშორა მისი ხელი.

— ჩემს ადგილას სხვაც იგივეს გააკეთებდა, — თქვა მეგიმ.

— ნუთუ ყველამ მიგატოვათ? — იკითხა ანდრიამ.

— ქალბატონი მეგი ყავს ხარშავს ... — თქვა ნინომ. — მამუკა რაღა უყავით?

— დაბის ბოლოს ვიღაც ბავშვი გამხდარა ავად ...

ბიოგრაფი სანადირაძე
მთელი სიცოცხლე და ერთი დღე

დიალოგი მეუფიდან

— ნუთუ ბატონი მამუკა ასე პოპულარულია, რომ გამოჩენისთანავე იცნეს?

— სოგარეტის საყიდლად შევიარეთ სასადილოში და იქ ვნახეთ ბავშვის მამაც ... ქალაქში რეკავდა ... საცოდავი შესახედავი იყო ... ჰოდა, მამუკა წაჰყვა.

—რაიმე სერიოზულია?

— ალბათ. მაგრამ იქ ახლა მამუკაა.

— მეხარია, რომ ასე ფიქრობთ მამუკაზე!

— ვფიქრობ? — დაეკითხა ანდრია — მწამს!

ანდრია ერთხანს სარკმელთან იდგა. ეს ხომ მისი საყვარელი პოზა იყო, — ხელები — რაფაზე, მზერა — შორს მიმართული. ესაა ოღონდ, მანტია არ ეცვა.

— ისეთი შეგრძნება მაქვს, რაღაც გაწუხებთ ... გაღიზიანებული გამოიყურებით ...

ანდრია არც შერხეულა — მისი ფიქრი საღღაც შორს ტრიალებდა.

— სამანოდ წასვლაც თითქმის შინაგანი პროტესტის ნიშნად აიჩემეთ. — განაგრძო ნინომ. — თქვენ ხომ (ეგეც მითხრა) ამ ზაფხულს ერთხელაც არ ყოფილხართ ზღვაზე.

— აბა, ეგ რა არგუმენტია! — გამოერკვა ანდრია.

— მახსოვს, თქვენ მითხარით, ძალზე მტკივებული და გასრესილი მგონია თავიო. ვერ წარმომიდგენია, როგორ შეიძლება დასცდეს ასეთი რამ ძლიერ, უშიშარ ადამიანს ...

— არც ისეთი გაბედული ვარ, როგორიც გგონიათ!

— ნუ იკატუნებთ თავს! — გაიცინა ნინომ.

ანდრიამ მიაყურადა ამ სიცილს — მაჩიტელების მინდორში ქარის გარბენა გაახსენდა.

— თქვენ კიდევ დარწმუნდეთ, რომ შეცდით. — თქვა უხალისოდ.

— ალიბი გნებავთ? — გასწორდა ნინო. — „ანდრიას კლდე!“.

— წარსული არ შედის სათვალავში!

— რატომ? იგი აქვა, ჩვენს წინ ... ხელშესახებად — ოღონდ თქვენ [illegible] დომეთ ...

— ოჰ, ეს ახალგაზრდობა! სიკალი აუვარდა ანდრიას. იცინოდა დიდხანს, თავშეუკავებლად, გულღიად. ნინო გაკვირვებული უყურებდა ანდრიას. ანდრია კი, თანდათან დამშვიდდა და კიდევ უფრო გაიოცა ნინო.

— და ამას თქვენ მეუბნებით? — თქვა მან. — მე, მშამრას, რომელსაც უკან მოხედვაც მაკბენებს! დაჯექით, ნინო ... მე რჩევა მინდა გკითხოთ ...

— ერთი პირობით, ნუ შეეცდებით დამცირდეთ ჩემს თვალში. მაინც არაფერი გამოგივა...

— თქვენ ხომ იურისტი ხართ, — დაიწყო ანდრიამ.

ნინომ შეაწყვეტინა. — მე არასოდეს ვიქნები იურისტი, მე იურიდიული ცოდნა მივიღე მხოლოდ. ისე რომ ...

— რჩევა მინდა გკითხოთ, — განაგრძო ანდრიამ. — როგორც მეგობარს, როგორც ახლობელს.

— გისმენთ ... — მორჩილად დახარა თავი ნინომ.

— ვფიქვთ, თქვენ ბაქვლ განუზომელი უფლება ... თქვენ განდეს განაჩენის გამოტანა ... თქვენ კი მცდარი განაჩენი გამოიტანეთ. რას მიუზღავდით ასეთ ადამიანს?

— ეს ანგარებით იყო გამოწვეული?

— არა.

— მაშ, სიკეთით?

— არა ... სავსებით სეიტრალური იყავით და შეცდით. შეცდეთ, იმიტომ რომ თქვენს ადგილას ყველა შეცდებოდა.

— აბა, ეგ რა შეცდომაა.

— მაგრამ ამ შეცდომის ფასად დაჯდა უდანაშაულო ადამიანის სიცოცხლე. და მისი სიცოცხლე თქვენს სინდისზეა.

— თქვენ რა, მცდით? — გაიცინა ნინომ. ანდრიას მეტად მკაცრი სახე ჰქონდა.

— როგორ მოიქცეოდით? — ფოლადმა გაიელვრიალა მის ხმაში.

ნინო შეცბა. კარგა ხანს იდგა ასე — სათქმელს ეძებდა.

— არ ვიცი ... — იპოვა გამოსავალი. — ეს ძალზე რთული საკითხია. — და ეცოდა იყვინა — ღმერთო! ეგ რაღაცა-რაღაცას ეხვედები. ბატონო ანდრია! ნუთუ?

ანდრია გაქვავებული იდგა.

—ჯერჯერობით არაფერი ვიცი ... მე მხოლოდ ეგვი მაწუხებს ...

— ეგვი თუ ფეტეთი არაა მომავრებული, სასამართლო არ იღებს მზედველობაში... — თქვა ნინომ.

— რა ბედნიერებაა, როცა ცხოვრება წინა გაქვს! —სინანულით წარმოსთქვა ანდრიამ.

— თქვენ? — გამომცდელად მიაჩერდა.

— „და ყველაფერი როგორ ნაზდება, როცა ახლოა მზე შემოდგომის", — ჩაიჩურჩულა ანდრიამ.

— იცით, ახლა კიდევ ვნანობ, რომ მთელი ათი წელიწადი ველოდი ამ დღეს... — არ მოეწონა ანდრიას ქირქილი ნინოს.

— ნანობთ? — თითქოს შორიდან იკითხა ანდრიამ.

— აბა, რა სასიამოვნოა, როცა ყოველისშემძლე, სათაყვანო ადამიანის ნაცვლად მისი აჩრდილი შეგრჩება? მე ახლა არც მჯერა, რომ იმ კლდეს თქვენი სახელი ჰქვია. ეს ხომ უკვდავებაა!

— აბა, ეს რა უკვდავებაა! — ხმა დაეძეძა ანდრიას. — ამას ყველა თავზე ხელაღებული გააკეთებს. რა დიდი გმირობა უნდა — შედექი კლდეზე, გაშალე ხელები და ფრრრ!

— მაგრამ ეს თქვენს გარდა, არავის გაუკეთებია! — წამოიძახა ნინომ.

— მოიცათ, ხომ არ ფიქრობთ, რომ განსაკუთრებულ, რაღაც რჩეულთა კატეგორიას ვეკუთვნი? მე ჩვეულებრივი რეგვენი მოსამართლე გახლავართ, ჩემო ძვირფასო, რომელსაც გულის ნაცვლად კოდექსთა კომპლექტი უდევს: მუხლი ესა და ეს, პარაგრაფი ესა და ეს ...

ნინო რომელიღაც წერტილს დააშტერდა.

— საიდან სად დაეშვით! — თქვა ნაღვლიანად. — ახლა ვხედავ თქვენ, შეცდომის მიზეზს. — თქვენ საკუთარი თავის რწმენა დაჭაოდეთ!

— ო, ეს ძალზე მცდარი განაჩენია! ნაჩქარევი განაჩენი! — ანდრია ბოლოთის ცემას მოჰყვა. მის ვეება ტანს თითქოს არე არ ჰყოფნიდა სასტუმრო ოთახში. შედგა. ნინოს დააკვირდა. — რა თქმა უნდა, ეს ნაჩქარევი განაჩენია! მომეცით დრო, შეიძლება გამოვსწორდე კიდევ...

ნინომ გამომწვევად გაიღიმა.

— დამიბრუნებთ დაკარგულ წლებს?

— არ ვიცი ...

— გადმოხტებით კლდიდან?

— ო, მე მგონი, ეს ჩემს ძალას აღემატება. სამაგისოდ დავბერდი.

— რა სისულელეა. ეს ხომ სულაც არაა ძნელი, შედგებით კლდეზე, ხელებს გაშლით და ფრრ ...

— მაშ, ანდრია ანდრიას წინააღმდეგ? — იკითხა მამაკაცმა. — მეტად დაუნდობელი ორთაბრძოლა იქნება.

— მე მეტს ვერაფერს გირჩევთ.

ანდრიამ სარკმელში გაიხედა.

— რატომაა, რომ ახალგაზრდობა ყოველთვის დაუნდობელია? —იკითხა.

— ეს ახალგაზრდობა კი არა, ცხოვრებაა!

— იგი მოულოდნელად გამოგეცხადება ხოლმე და კატეგორიულად ითხოვს, ან გაჰყვე, ან ჩამოსცილდე ... —

—რატომ! — მბრეი აიჩეჩა წინომ. — თქვენ გაქვთ თქვენი გზა, თქვენი ოჯახი, მოვალეობანი ....

ანდრია გაფითრებული იდგა.

— საჭირო ვარ კი მათთვის ასეთი, გაუბედავი, უსულგულო?

ნინომ რაღაცის თქმა დააპირა, მაგრამ ოთახში შემოსული მეგი დაინახა.

— ჩემმა ქმარმა არ მოგაბეზრათ თავი? — იკითხა მეგიმ.

— რას ამბობთ! — წამოიძახა ნინომ.

— სთხოვეთ დალიოს ასკილის ნაყენი. აღარ მიჯერებს. — თქვა მეგიმ.

— თქვენ ოჯახ, ხართ? — ანდრიას შუბედი ნინომ.

— თირკმელები! — ანდრიას მაგვარად გასცა პასუხი მეგომ.

— არ დაუჯეროთ! — იყვირა ანდრიამ.

— რა ხდება აქ? — გაისმა მამუკას ხმა. მეგის გაეხარდა.

—არ იქნა და ვერ დავალევინეთ ნაყენი! — გაიცინა ნინომ. მეგომ დაასკვნა: ეს გოგო საშინელი მეტიჩარაა!

— აბა, ეინ არ სვამს ნაყენს?! — დაიბუზუნა მამუკამ.

ანდრიამ უკმაყოფილოდ გაეკნია თავი. — ერთი თქვენიო და ორაზეზე გავიდა.

დღე იწურებოდა. ჰორიზონტს მეწამული დასდებოდა და მეთვეზეთა ნავები თეხთეხთით შემოდიოდნენ ბოლაზში.

— როგორაა ბავშვი? — ეს ნინომ ჰკითხა მამუკას.

—ბავშვი?

— თქვენ ხომ ბავშვის გასასინჯად წახვედით?

— აჰ, ჰოო! — ეტყობა მამუკა სხვა საფიქრალით იყო გართული და ძლივას გამოერკვა — პანიკა მეტია, ვიდრე საფრთხე...

ანდრიამ თავი მოაბრუნა, — უკეთ, მან იგრძნო, როგორ გამოერკვა მასკენ მამუკა. — ჰო! — განაგრძო მამუკამ, განაგრძო ანდრიას საყურადღებოდ. — პანიკა საფრთხეზე მეტია ... როგორც შენს გახმაურებულ საქმეში...

ანდრიამ გამომცდელად მიიჩერდა მამუკას.

— რაღაც ვერ გაიგე ...

— რა გაგება უნდა, — ჩაიცინა მამუკამ. — იმ შენს რატის ხომ მართლა აურევია ყველაფერი ... მერე კი გაუკვეთია... მაგრამ... ანდრიას მზერა უსაზღვრო გაოცებას გამოხატავდა.

— თვით რატომ მითხრა ... — განაგრძო მამუკამ.

— რატომ? — ძლივს დაძრა სიტყვა ანდრიამ.

— ხომ იცი, რა ბედიცა მაქვს! — აგდებულად, სასხვათაშორისოდ დაიწყო მამუკამ. მან ხომ ასე იცის — ყველაზე მნიშვნელოვან ამბავსაც გაატფასურებს. ანდრია ხარბად იჭერდა მის ყოველ სიტყვას. რაო? ყველაფერი აურევიაო? საიდან გიგრო ეს მამუკამ? აბა, როცა ავადმყოფი ბავშვის ოჯახიდან ბრუნდებოდა, გზად შეხვედრია თურმე ... „ალერ, შემთხვევით არ გადადეკარე თქვენ „აპოლონჩიკს?“ — თქვა მამუკამ. შეცოდებია თურმე „აპოლონჩიკი“, ისეთი აღელვებული და შეწუხებული ყოფილა ...

— საწყალი ბიჭი! — განაგრძო მამუკამ. — იცი, რა არის ამ თაიბის ღირსებაცა და ტრაგედიაც? მათ მოუთმენლად უყვართ და მოუთმენლად სწყურთ. იგი, ასევე მოუთმენლად ელოდება შენს პატიებას...

ოიოქოს ახლა პირველ მამუკას ნაოქვამს, თიოქოს ახლა გაცხრილა მისმა შეგნებამ უმთავრესი აზრი — მაშ, არაფერი ყოფილა საგანგაშო?!

ოთახში მყოფნი წამითაც არ აროდებდნენ თვალს. ანდრია უაზროდ იქნევდა ჩიბუხიან ხელს. სახე ასწითლებოდა. საფეთქელთან ლურჯი ძარღვი გამოებურცა.

— რა ბრიყვი ვარ! — ფიქრობდა ანდრია. — მაინც როგორ შემეპარა ეჭვი? — უცებ თავი ასწია. ჩიბუხი მაგიდაზე დაბერტყა.

—ლაწირაკი! ბრიყვი! — იღრიალა. — და თქვენ გინდათ ყოველივე ამის შემდეგ ამ ბრიყვს თავი გავუყადრო? — იგი ისე შეწუხებულია! — თქვა მამუკამ.

— მაგრამ მე? ჩემზე რატომ არ ფიქრობ? — თვალებით გაკვეესა ანდრიამ. — რატომ არ ფიქრობ, თავისი წინააღმდეგობით, რა ნალექი დამტოვა? მე კი ჩემს შემცველად ვამზადებდი! აი, ჩემი დიდსულოვნების ნაყოფი!

— შეცდომა ვის არ მოსვლია!

ნუტა, ეინა თქვა ეს?! აჰა, მეგის უთქვამს!

ანდრიას ზიზღი გამოეხატა სახეზე.

— მოსამართლის და ექიმის შეცდო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მის უკან ადამიანის სიცოცხლე დევს. სიცოცხლე-კი ერთხელ ეძლევა ადამიანს!

მეგი სარკმელს მიუახლოვდა, გადაიხედა.

— ჭიშკართან რატი იცდის ... — თქვა მან.

— გმაღლობთ! საკმარისია! — საოცრად მშვიდი, შეცკლილი ხმით წარმოსთქვა ანდრიამ. — სულაც არ მსურს ერთხელ კიდევ ვირწმუნო საკუთარი უმწეობა ... მე უფრო მნიშვნელოვანი საქმეები მაქვს მოსაგვარებელი...

მეგი დაიძაბა.

— მოხდა კიდევ რამე?

— მე მინდა ვიპოვო საკუთარი თავი!

მამუკამ მრავალმნიშვნელოვნად შეხედა მეგის.

— ანდრია ავადაა, მამუკა, — აღმოხდა ქალს.

— მაღლობა ღმერთს! რომ ამოიოხვრა! — თითქო დანაშაულზე წაასწრო, ისე გაეხარდა ანდროს. — მე მართლაც ავად ვარ. ჩემს ავადყოფობას, საპატიერიოდ, ვერაფერს უშველის მამუკა. — უცებ გაჩუმდა, განთიბული, გაბრწყინებული სახით მოთავალიერა ოთახში მყოფნი. თქვა:

— რას იტყვით, მე რომ ისევ გადმოვხტე კლდიდან?

მამუკამ — „გაგიჟებულა ეს ბერიკაციაო", — გაიფიქრა.

ნინომ აიტაცებით წამოიძახა: — ბატონო ანდრია!

მეგი ჯერ გაფიფრდა, მერე ცხელმა ალმურმა გადაკრა და ყბა ჩამოუვარდა.

— მე ვიხუმრე! — გაიცინა ანდრიამ. ზღვა მომენატრა ალბათ. თანაც უკვე მეორე დღეა, კახას საფლავზე არ ვყოფილვარ. ჯერ კახას საფლავს მოვინახულებ ... მერე ... მეგი, გეთაყვა, მიყავი საკეთე ... დაელაპარაკე რატის ... უთხარი, რომ ყველაფერი ვაპატიე ... შენ ეს ჩემზე კარგად გეჩერხება ... ჰოდა წადი ახლა ... ეხერხულია, ბოლოსდაბოლოს, მომავალ მოსამართლეს ვალოდინებთ ...

— მაშ, აპატიე? — ვერ დაიჯერა მეგიმ.

— ხომ გითხარი ვაპატიე-მეთქი...

თვალთმაქცობს. — გაუელვა ქალს, —თვალთმაქცობს. ეს, მისი ჩვეულებრივი მეთოდია. ნეტა, რა უთხრა მამუკას?

აჰა, აი, რა:

— ეს გოგო დიდი ვერაგია, უფრთხილდი!

— მე რაღა შუაში ვარ? — გაოცდა მამუკა.

— ისე ვთქვი ... — განაგრძო ანდრიამ. — იგი ოცნებასავითაა. ოცნებას კი გაფრთხილება უნდა... ისე რომ, ეცოტა ხნით დაგტოვებთ... მარტოდ მინდა ყოფნა — კარისკენ გაეშართა, შეჩერდა. კარის წრეთხლს მიეყრდნო. — სხვათაშორის, აქედან კარგად ჩანს მთელი ნაპირი.

— თქვენი კლდეც! — თქვა ნინომ.

— ვუყურებ ამ ნაპირს და საოცარ სიმსუბუქეს ვგრძნობ. — თქვა ანდრიამ.

— რა თქმა უნდა, — კეერი დაუკრა მამუკამ. — ყველაფერი კარგად დასრულდა.

— პირიქით, ყველაფერი ახლა იწყება! — წითლად ალაპლაპებულ ჰორიზონტს გახედა ანდრიამ. „დღეს შეპინდებისას, — გაიფიქრა მან. — შეპინდებისას ... უსათუოდ ..." საკუთარი გულისცემა ესმოდა, მთელს სხეულში უცნაური ერუანტელი უვლიდა, გაჰყურებდა სივრცეს, იქ, სივრცეში ამაყ, შეუვალ კლდეს ხედავდა მხოლოდ და უცებ მიხვედა, კლდე ეძახდა ...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ᲘᲛᲘᲠᲐ ᲛᲐᲛᲔᲓᲝᲕᲘ ᲓᲐᲘᲑᲐᲓᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲘᲖᲐᲠᲓᲐ ᲥᲐᲠᲗᲚᲨᲘ, ᲥᲐᲠᲔᲚᲘᲡ ᲠᲐᲘᲝᲜᲨᲘ. ᲘᲒᲘ ᲓᲔᲓᲘᲗᲘᲗ ᲓᲐ ᲛᲐᲛᲘᲗ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲔᲚᲘᲐ, ᲛᲘᲡᲘ ᲨᲝᲛᲝᲚᲝᲠᲘᲐ ᲔᲜᲔᲑᲘᲡ ᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲘ ᲓᲐ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲔᲚᲘ, ᲛᲘᲡᲘ ᲨᲝᲛᲝᲚᲝᲠᲘᲐ ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲓᲐ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲘ. ᲐᲡᲔᲗᲘ ᲠᲐᲛ ᲞᲐᲡᲞᲝᲠᲢᲘᲗ ᲕᲔᲠ ᲩᲐᲬᲔᲠᲔᲑᲓᲐ, ᲔᲡ ᲛᲘᲡᲘ ᲒᲣᲚᲘᲡ ᲤᲘᲪᲐᲠᲘᲗ ᲬᲔᲠᲐ, ᲗᲘᲗᲥᲛᲘᲗ ᲐᲠᲪᲣᲢᲘᲗᲘᲠᲘ ᲧᲝᲕᲚᲘᲗᲘᲗᲘᲡ ᲐᲠᲩᲘᲕᲜᲔᲡ ᲛᲘᲗᲘᲗᲮᲝᲕᲡ — ᲐᲜ ᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲘ, ᲐᲜ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲔᲚᲘ! ᲡᲐᲘᲝᲜᲘᲗᲐᲡ ᲡᲣᲚᲘ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲔᲚᲘᲐ, ᲡᲝᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐ ᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲘ ᲮᲐᲚᲑᲘᲡ ᲐᲗᲐᲬᲚᲔᲑᲝᲕᲐᲜᲝᲡ ᲗᲐᲜᲐᲪᲮᲝᲠᲔᲑᲘᲗ ᲛᲝᲛᲮᲝᲕᲔᲑᲣᲚᲘ ᲡᲘᲛᲓᲘᲓᲘᲠᲔ, ᲐᲗᲐᲡ ᲞᲠᲘᲛᲝᲚᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲥᲐᲠᲗᲚᲔᲑᲘᲡᲨᲘ ᲔᲠᲗᲘᲜᲘᲡᲮᲔᲚᲐᲓ ᲓᲐᲯᲔᲠᲓᲘᲚᲘᲐ ᲡᲐᲣᲯᲘᲗ. ᲐᲛ ᲛᲬᲘᲜᲐᲖᲔ ᲡᲐᲛᲔᲜᲘᲜᲒᲝᲕᲐᲜᲘ ᲞᲝᲔᲢᲐ ᲐᲠ ᲧᲣᲯᲘᲠᲓᲐᲗ, ᲐᲠᲪ ᲐᲠᲐᲕᲘᲜ ᲓᲐᲯᲔᲠᲛᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲐᲠ ᲞᲝᲔᲢᲘᲡᲗᲕᲘᲡ — ᲡᲝᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐ ᲥᲐᲠᲗᲚᲔᲑᲘᲡ ᲨᲘᲜᲐᲠᲩᲘᲜᲔᲑᲘᲗ ᲨᲔᲣᲠᲩᲘᲚᲘᲐ ᲓᲐᲯᲔᲠᲓᲘᲚᲘᲐ ᲐᲛ ᲞᲝᲔᲢᲘᲡᲗᲕᲘᲡ — ᲡᲝᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐ ᲥᲐᲠᲗᲚᲔᲑᲘᲡ ᲨᲘᲜᲐᲠᲩᲘᲜᲔᲑᲘᲗ ᲨᲔᲣᲠᲩᲘᲚᲘᲐ ᲘᲧᲝ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲘᲪ ᲐᲖᲠᲘᲡᲮᲘᲐᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲔᲛᲝᲗᲐᲜ ᲐᲠ ᲫᲘᲠᲘ ᲓᲐᲛᲬᲧᲔᲑᲐ ᲞᲝᲔᲢᲘᲡ ᲛᲜᲘᲨᲕᲜᲔᲚᲝᲑᲘᲡ ᲒᲐᲖᲘᲐᲜᲓᲔᲑᲐ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲐᲠ ᲨᲔᲛᲘᲫᲚᲘᲐ ᲡᲘᲠᲑᲐᲠᲣᲚᲘᲐᲜ ᲐᲛᲘᲗ ᲓᲐᲡᲙᲐᲢᲠᲘᲐ. ᲐᲠᲪ ᲐᲛ ᲚᲔᲥᲡᲔᲑᲨᲘ ᲕᲘᲪᲘᲗ ᲡᲘᲛᲓᲘᲓᲘᲠᲔ ᲐᲮᲚᲐᲡᲐᲪ ᲒᲐᲛᲝᲕᲪᲔᲚᲘᲐ. ᲛᲘᲡᲘ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲚᲔᲥᲡᲔᲑᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲓᲐᲡᲙᲐᲢᲠᲘᲐ. ᲐᲠᲪ ᲐᲛ ᲚᲔᲥᲡᲔᲑᲨᲘ ᲕᲘᲪᲘᲗ ᲓᲘᲓᲘ ᲞᲝᲔᲢᲘᲡ ᲛᲘᲜᲐᲠᲩᲘᲜᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲖᲘᲐᲜᲓᲔᲑᲐ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲐᲠ ᲨᲔᲛᲘᲫᲚᲘᲐ ᲡᲘᲠᲑᲐᲠᲣᲚᲘᲐᲜ ᲐᲛᲘᲗ ᲓᲐᲡᲙᲐᲢᲠᲘᲐ. ᲛᲘᲡᲘ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲚᲔᲥᲡᲔᲑᲘ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲮᲚᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲕᲪᲔᲚᲘᲐ. ᲘᲛᲘᲠᲐ ᲐᲮᲐᲚᲒᲐᲖᲠᲓᲐ ᲙᲐᲪᲘᲐ, ᲛᲐᲜ ᲨᲐᲠᲗᲕᲨᲘ ᲓᲐᲐᲛᲗᲐᲕᲐᲠᲐ ᲙᲐᲡᲘᲡ ᲠᲐᲘᲝᲜᲘᲡ ᲡᲝᲤᲔᲚ ᲨᲘᲛᲘ ᲮᲜᲘᲡᲙᲘᲡ ᲡᲐᲨᲣᲐᲚᲝ ᲡᲙᲝᲚᲐ ᲓᲐ ᲐᲮᲚᲐ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲨᲘ ᲨᲔᲡᲬᲐᲕᲚᲔᲚᲐᲓ ᲔᲛᲖᲐᲓᲔᲑᲐ — ᲔᲚᲛᲘᲡᲐᲯᲔᲚᲝᲕᲠᲘᲡ ᲔᲜᲘᲡᲗᲐ ᲤᲐᲙᲣᲚᲢᲔᲢᲖᲔ ᲐᲮᲠᲘᲡᲐᲡ ᲡᲬᲐᲕᲚᲔᲑᲘᲡ ᲒᲐᲒᲠᲫᲔᲚᲔᲑᲐᲡ. „ᲪᲘᲡᲙᲠᲘᲡ ᲠᲔᲓᲐᲥᲪᲘᲐ ᲘᲛᲘᲓᲐ ᲰᲥᲜᲓ, ᲠᲝᲛ ᲔᲡ ᲜᲘᲜᲘᲔᲠᲘ, ᲪᲝᲪᲮᲚᲐᲜᲘ ᲓᲐ ᲑᲔᲯᲘᲗᲘᲗ ᲑᲘᲯᲘ ᲛᲘᲐᲛᲬᲧᲔᲡ ᲡᲐᲜᲣᲧᲐᲠ ᲛᲘᲖᲜᲐᲜᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲚᲔ ᲐᲛᲘᲠᲘᲥᲐᲕᲘᲡᲘᲡ ᲮᲐᲚᲮᲗᲐ ᲜᲘᲣᲯᲔᲠᲡᲔᲚᲘ ᲙᲘᲓᲔᲕ ᲔᲠᲗᲘᲐ ᲙᲐᲠᲒᲘ ᲛᲘᲒᲘᲜᲘᲗᲐ ᲓᲐ ᲞᲝᲛᲔᲠᲘᲚᲘᲐ ᲨᲔᲔᲛᲔᲜᲘᲜᲐ.

ᲯᲐᲜᲘᲜᲣᲚ ᲩᲐᲠᲙᲕᲘᲐᲜᲘ

ᲡᲐᲛᲔᲒᲑᲝ

ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲐᲓ ᲠᲝᲛ ᲒᲘᲮᲘᲚᲔ,
ᲗᲠᲗᲝᲗᲔᲑᲘᲗ ᲔᲜᲐ ᲓᲐᲛᲔᲒᲝ.
ᲯᲐᲓᲝᲜᲣᲚᲘᲡᲣᲠᲘ ᲠᲐᲛᲔ ᲮᲐᲠ,
ᲰᲔ, ᲩᲐᲫᲐᲠᲛ ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ!

ᲨᲔᲜᲡ ᲙᲔᲓᲚᲔᲑᲨᲘ ᲡᲬᲐᲠᲘᲐ
ᲥᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲓᲘᲓᲘ ᲬᲐᲛᲔᲑᲘ,
ᲫᲕᲔᲚᲘ ᲥᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲪᲮᲝᲕᲠᲔᲑᲘᲡ
ᲛᲝᲗᲮᲠᲝᲕᲔᲚᲘ ᲮᲐᲠ, ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ.

ᲐᲚᲑᲐᲗ ᲒᲔᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲠᲔᲑᲐ
ᲨᲣᲨᲐᲜᲘᲙᲘᲡ ᲬᲐᲛᲔᲑᲘ,
ᲥᲐᲚᲘ ᲯᲝᲠᲬᲖᲔ ᲕᲘᲗ ᲨᲔᲡᲕᲔᲚ,
ᲛᲘᲗᲮᲐᲠ, ᲛᲘᲗᲮᲐᲠ, ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ.

ᲒᲔᲬᲔᲡᲛᲘᲡᲐ ᲜᲐᲛᲓᲕᲘᲚᲐᲓ
ᲭᲐᲜᲯᲣᲚ ᲔᲠᲘᲡ ᲨᲣᲐᲜᲔᲚᲐ,
ᲫᲕᲔᲚᲘ ᲥᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲨᲕᲘᲚᲘ ᲮᲐᲠ,
ᲔᲚᲘᲡ ᲓᲔᲓᲐᲕ, ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ.

ᲫᲕᲔᲚᲘᲡ ᲫᲕᲔᲚᲐᲓ ᲜᲐᲮᲐᲢᲘᲡ
ᲤᲔᲠᲘ ᲤᲔᲠᲘᲡ ᲔᲮᲐᲛᲔᲑᲐ,
ᲨᲔᲜ ᲮᲐᲠ ᲓᲠᲝᲗᲐᲗ ᲛᲗᲮᲠᲝᲜᲔᲚᲘ,
ᲩᲔᲛᲘ ᲢᲣᲠᲤᲐ ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ.

ᲨᲔᲜᲘᲗ ᲚᲔᲥᲡᲘ ᲛᲬᲧᲣᲠᲝᲓᲐ,
ᲠᲘᲗᲛᲐ ᲛᲫᲘᲠᲔᲓ ᲐᲛᲔᲑᲐ,
ᲒᲐᲣᲛᲐᲠᲯᲝᲡ ᲫᲕᲔᲚ ᲙᲐᲪᲘᲕᲔᲚᲡ!
ᲒᲐᲒᲘᲛᲐᲠᲯᲝᲡ ᲡᲐᲛᲔᲒᲝ!

ᲡᲐᲓ ᲐᲠ ᲕᲘᲧᲐᲕ

ᲡᲐᲓ ᲐᲠ ᲕᲘᲧᲐᲕ, ᲕᲘᲜ ᲘᲪᲘᲡ,
ᲛᲮᲚᲝᲚᲛᲔ ᲪᲐᲨᲘ ᲙᲘ ᲐᲠᲐ,
ᲛᲗᲐ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲘᲪ ᲗᲑᲘᲚᲘᲡᲘᲡ,
ᲐᲠ ᲛᲘᲜᲐᲮᲐᲕᲡ ᲑᲠᲘᲐᲚᲐ.

ᲐᲣ, ᲡᲐᲓ ᲐᲠ ᲕᲘᲧᲐᲕᲘ,
ᲐᲣ, ᲠᲐ ᲐᲠ ᲛᲘᲜᲐᲮᲐᲕᲡ,
ᲐᲠᲡᲐᲓ ᲙᲘ ᲒᲐᲛᲠᲘᲧᲐᲕᲘ! —
ᲡᲢᲣᲛᲐᲠᲡ ᲧᲕᲔᲚᲐ ᲘᲜᲐᲮᲐᲕᲡ.

ᲛᲗᲐᲛ ᲓᲐᲛᲘᲬᲕᲐ ᲑᲔᲭᲔᲑᲘ,
ᲧᲕᲔᲚᲒᲐᲜ ᲛᲗᲐ ᲓᲐ ᲛᲗᲔᲚᲝᲗᲐ...
ᲠᲐᲡᲐᲪ ᲥᲔᲕᲔᲜᲐᲛ ᲔᲕᲔᲛᲔᲓᲘ —
ᲛᲮᲚᲝᲚᲛᲔ ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მინდა გახარო

გულში მერცხლად გამოზრდილო ოცნებავ!
ჰე, მიზნებო! ახალ დღეთა, ახალო!
ცის ქუხილო, მოსმენილო ლოცვებად,
გაზაფხულის მოსვლა მინდა გახარო!

ჰე არწივო, კლდეთა თავზე მფრინავო!
დღეს არ მკითხო: ვინ ხარ, ანდა რა ხარო,
არწივი ვარ, ფრთებს ვშლი! — როგორ,
ვინაო!
გაზაფხულის მოსვლა მინდა გახარო!

ჰე სამშობლოვ! ლოცვა შენს შორ
ჭიუხებს,
ველზე იდ, ენძელებად ნახარო,
დღეს ვინ დასთვლის მზის სხივების
სიუხვეს,
მზის პირველი ცეცხლი მინდა გახარო!

ჰეი მთებო! ჩანჩქერებო გრიალავ!
ჰე სამშობლოვ, მთაზე უფრო მაღალო!
ჩვენო მზეო, ყველა მზეზე ბრიალავ!
გაზაფხულის მოსვლა მინდა გახარო!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბ ი ჭ ე ბ ი

მერაბ ბერძენიშვილს — ალგეთზე დადგმული ქანდაკების ავტორს

1

და აჰა, ბოლოს მოადგა ალგეთს
მაღალი ქალი,
სათნო და მკაცრი
მამულისათვის მკვდარი კაი ყმის
ძენი რომ მოპყავს
უსსოვარ დროდან
და ტიტლიკანა,
ბურთივით ბიჭებს
ჩაუბღუჯიათ მამის მახვილი,
ხოლო თვალებში
შურისძიების
თავზარდამცემი
უელავთ ცეცხლი.
აბრიალებულ ლეკვებს ეტყობათ
დაიზრდებიან
მუხლმაგარ მგლებად
და არ შეჭამენ
მტრის ჯავრს ვაგლახად
არ გაუწყენ
დედას ნაწნავებს,
არც მამის ხსოვნას
არ შებღალავენ
და მამულს, მტრისგან
სვე განამწარებს,
შემოავლებენ
მტკიცე გალავანს.

2

ეს ქალი იყო საზომი ჩვენი
ნიჭის,
ზნეობის,
სიმხნევის,
რწმენის,
მოდიოდა და
უწმინდეს მსხვერპლად

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქვეყნისთვის
დვიძლი მოჰყავდა ძენი.
მიწას აწონილს, ვით ოქროს,
მისხლით
აწვიმდა მათი
სპეტაკი სისხლი,
ძარღვები ბეჭებს
მზით ჰქონდათ სავსე
და იდგა ირგვლივ
მცირე ხნით ასე
სითბო და შუქი
ცხელი სისხლის წილ.

3

თუ რამ აშენდა
იმ მცირე ხანში,
თუ რამ შეიქმნა
ძვირფასი მაშინ —
ტაძარი,
ხატი,
ფრესკა და
წიგნი,
რითაც ვართ მძლავრი,
რითაც ვართ მკვიდრი,
რითაც ერს მარად
დიდება ელის
იმ კურთხეული ბეჭების ხელით
არის შექმნილი
იმ მცირე ხანში.

4

მერე კვლავ რეკდა
მრისხანედ ზარი,
რამეთუ ციხეს
აპობდა ბზარი
და არ ითმენდა
სამშობლო მოცდას,
ეტანებოდნენ
კედლებში ცოცხლად,
საქართველოსთვის
სიკვდილის მსურველს
თვლა არასდეს
ჰქონია თურმე,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თვლა არასოდეს,
თვლა არასოდეს,
თვლა არასოდეს,
ჰქონია თურმე.

5

ხოლო ის ქალი,
საზღვრი ჩვენი
ნიგბის,
ზნეობის,
სიმხნეევის,
რწმენის,
შვილებს
— ოვერთა
მოდგმის და ჯიშის, —
ანაწილებდა
ჭირში და ლხინში.
არ გაუხლია
მას ტანზე შავი,
არ გაუშვია
ხელიდან კავი
და ზოგჯერ,
ზოგჯერ
შვილების გვერდით
საკუთარ მკლავით,
საკუთარ მკერდით
ქვეყანას მტრისგან იცავდა ისიც.

* * *

ძალიან ბევრი,
გამოვლო გზა მან...
ერთ დღეით აღგეთს
მოადგა სანამ!..
ახლა კი დგას და
ჩაფიქრებული
საქართველოს ცის
გაპყურებს სამანს.
და ვით ჩვეოდა
უხსოვარ დროდან —
სწორედ ისეთი ბოკვრები მოჰყავს, —
მამისეული
მახვილით ხელში,
შურისძიების
ცეცხლით თვალებში,
რომ მტერი, თუ კი
სადმეა კიდევ —
საკუთარ საფლავს უნდა ითხრიდეს,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

არ გადმოფინო
    სიმშვიდის დროშა
        ციხის კედლებზე
            საკუთარ ნებით,
ეს იმას ნიშნავს,
    რომ შენ ნებდები,
        რომ შენ ნებდები,
            რომ ცოცხლად კვდები.
არ გადმოფინო
    სიმშვიდის დროშა,
        არ მიაშურო
            დათვივით ბუნაგს,
ზამთარი მოდის,
    ზაფხული მიდის
        და დედამიწა
            ბრუნავს და ბრუნავს.
რაც იყო ახლო —
    დაგვშორდა უკვე,
        რაც შორი იყო —
            მოვიდა ახლოს,
შენა ხარ აწმყო
    და წარსულსა და
        მომავალს შორის
            ნუმად ნუ სახლობ.
შენა ხარ აწმყო
    და შენი სუნთქვა
        სამყაროს სუნთქვის
            ქარიშხალს ერთვის,
შენთვის ოინება,
    შენთვის ღამდება,
        მზეცა და მთვარეც
            ამოდის შენთვის.
იცხოვრე,
    წერე,
        აშენე,
            ხატე,
        ყოველი დღისთვის
            ეომე დროებამს;
და დროზე ადრე,
    ციხის კედლებზე,
        არ გადმოფინო
            სიმშვიდის დროშა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

* * *

მალე ნანატრი ზაფხული მოვა
და მზის სხივების ატყდება თოვა,
აგიზგიზდება მინდვრებში ქართული,

ქარი ერთურთში აურევს ფერებს
და ცისარტყელა წვიმების მერე
თავს დაგვადგება, ვით სვეტი ნათლის.

ვიმღეროთ ცაზე, მინდვრებზე, მთებზე,
ვიმღეროთ ომში დაკარგულ ძმებზე,
გულს მოვიოხებთ უღმერთოდ დაჭრილს,

რამდენი ნაღდი ტრიუმფი ვნახეთ,
რამდენჯერ ღალატს ვუსწორეთ სახე,
მაინც სიცოცხლის ერთგული დავრჩით.

ვიმღეროთ, როგორ გადარჩა ერი,
რომ არ დაღლილა ჯერ გული ძგერით,
სიფხიზლე გვქონდა ოდითგან წესად,

და ერთადერთი ნამდვილი ღმერთი
სამშობლო იყო, სამშობლო ჩვენთვის
უსპეტაკესი ხატია დღესაც.

ვიმღეროთ მაღლზე მშობლიურ მიწის
კაცზე, რომელიც კაცისთვის იღწვის
და მოყვასისთვის ღია აქვს კარი,

შვილებზე, ქვეყნად რომლებიც გაჩნდნენ
და მოგვიმატეს შრომა და კარჯა,
გამგრძელებლებზე ქართული გვარის.

მალე ნანატრი ზაფხული მოვა
და მზის სხივების ატყდება თოვა,
აგიზგიზდება მინდვრებში ქართული,

ქარი ერთურთში აურევს ფერებს
და ცისარტყელა წვიმების მერე
თავს დაგვადგება, ვით სვეტი ნათლის.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რევაზ ოსეფაიშვილი

წერილი მეგობარს

მეგობარო,
შენ თუ ჩემი მეგობარი ხარ,
უფრო მაგრად ჩამოჰკარი
მეგობრობის ქნარს.
აბრიალე ეს ნათელი —
თვალებში რომ დგას.
კაცურ სიტყვას, მართალ სიტყვას
ნუ გაატან ქარს.
ეს დროშები, ცათამბრჯენი —
რომ ახარებს თვალს,
და ეს მკლავი მადლიანი,
რომ ჰქმნის შრომის ქარს, —
უფრო მაგრად ჩამოჰკარი
მეგობარო, ქნარს;
მეგობარო,
შენ თუ ჩემი მეგობარი ხარ!
ყველა მტრობა,
შური,
შუღლი
გავატანოთ ქარს.
და სიკეთის მნდომი ხალხი
მოვიხვიოთ გარს.
მზეს ნათელი მივუმატოთ,
შუქი მივცეთ ცას,
მშვიდობა და სიხარული —
ჩვენს ხაყვარელ ხალხს.
მეგობარო, შენ თუ ჩემი
მეგობარი ხარ!..

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნუგზარ ფურცხვანიძე

* * *

ენძელის შუქით
შეგიმოსავ
ყველა გაზაფხულს,
ოღონდაც სანთელს
ნუ ჩამიქრობ,
გემუდარები!

მე ახლა შენთვის
ვლოტულობ და...
მეპატიება —
თუ ამ ტაძარში
უნებართვოდ
შემოვიპარე...

* * *

როცა გავთიბავ
ჩემი სულის
პაწია მინდორს,
იქნებ გგონიათ —
შევინახავ
თივას საბძელში?
არა! გზის პირას

იმდაგვარად
უნდა დავზვინო —
დამშეულ ხარებს
მუხლში ღონე,
თვალში სინათლე
შევმატოთ და...
მერე მზისკენ
გასწიონ ჯიქურ!

მოლოდინი

ჭ. ჭ-ს

ახლა ის დროა,
როცა გჯერა
ვიღაცა მოვა,
ვიღაცა მოვა
ისე ნაზად,
ისე სათუთად —
სულის დაფაზე

უცებ წაშლის
ყინულის ციფრებს...
...კურთხეულ იყოს,
ო, კურთხეულ —
ამგვარი გრძნობა...
ამგვარი ფიქრი...
სილამაზე...
და მოლოდინი!..

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მზეა მწყაზარი...
ქალწულები მზისკენ ილტვიან, —
გგმუქრებიან ცხელი მკერდებით
და წუთით მზესაც კი გვავიწყებენ ...

ნუ მერიდებით,
ნუ მომაკლებთ
სითბოს და ღიმილს ...
არრა მეგულვის დაუძლეველი
და გაუძლისი
და თუ მოგკვდებით, მზისთვის მოკვდეთ,
მხოლოდღა მზისთვის ...

თეთრი ღამე

თეთრია ღამე,
მიტკალივით თეთრია ღამე
და ზეიმობენ ვიღაცის მოსვლას ...
მოწყდა ვარსკვლავი? —
ვინმეს სული გაიპარება.
სვალიდან, ალბათ, იქნება გლოვა.
თეთრია ღამე,
მიტკალივით თეთრია ღამე.
ვიღაცა მიდის, —
რაც მთავარია,
ვიღაცა მოვა!

ჯარგვალი

ჯარგვალი
მზითა და
ღიმილით საკვსა ...
ბულზე აბნევია
ვეება ნალი.
ვიღაცა მოვიდა,
მოდგა და იძახის, —
ჯარგვალი ჭიშკრისკენ
გაიქცეს ლამის!..

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ასფერცელას რვეული

ჯანსულ ჩარკვიანი

ჭუპას ლექსები

* * *

ჯოხის ცხენზე შემოჯდება,
დაიძახებს: — „ჩაო, ბები“,
კოლხეთს მივალ, მელოდება,
დასაშრობი ჭაობები.

* * *

ხაჭაპური ჭუპასო,
უსასყიდლოდ, უფასოდ,
ეს რა ბიჭი გაეზარდა,
ამ დალოცილ უბანსო.

* * *

ვენაცვალე ჭუპასო,
სტადიონს წვენს წრუპავსო,
ტროლეიბუსს „ტროს“ ეძახის,
ორკესტრს ცუმპა ცუმპასო.

* * *

პა, პა, პა, პა, სარმა ვიცი,
ენით აუწერელი,
შენ თუ კულა გლდანელი ხარ
მე ვარ ჭუპა ვერელი.

ემზარ კვიტაიშვილი

აიბოლიტი

ექიმს დილიდან არა აქვს მოცლა,
მხეცმა დარეკა, ზედიზედ ოცმა.

მუხის ვეება კარი იღება,
ვეღარ აუდის სინჯვას, მიღებას.

— ვისი რიგია, აბა, შემოდი. —
ზმეილით აღებს პირს ბეჰემოთი.

— ვკვდები, ექიმო, დაგკარგე ძილი.
— გაუძელ, სიბრძნის ამოგდის კბილი.

არვის ამადლის წყლობას, შველას,
სათქმელი უთხრა მოხუცმა ყველას;

ხებრას: — ეჭვი მაქვს ფილტვის ანთების
ქირაფს: — ამოგრა გმართებს გლანდების.

— შენ დაგმართნია მწვავე კოლიტი, —
ტურას აფრთხილებს აიბოლიტი, —

თავს დააბრალე, რა გიყო, ძმაო,
ქათამი უმად არ უნდა ჭამო.

— შენ კი რეკიმი გარგებს წოლითი, —
სპილოსაც ტუქსავს აიბოლიტი.

ყველა უჯერებს საოცარ ექიმს; —
რაღას დაიკლებთ ჭირი და ჭლექი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაფრთხილება

მოკრუხებულ ნაცარას
დასტრიალებს აჩიკო:
— ამოდენა კვერცხები
როდის უნდა დაჩეკო.

ტყე-ტყე ნუ იარები,
ფრთხილად იყავ, ქათამო,
არ შეგეპაროს ტურამ ან
გარეულმა კატამო.

ხომ ძნელია შიშშილი,
ყინვა, უმეზობლობა...
მაგრამ სუყველაფერზე
მძიმე არის ობლობა.

ნაწვიმარზე

მოიარეს მინდვრები,
შარაგზები, შუკები...
გუბე-გუბე დახტიან
სველი იხვის ჭუკები.

ფრთები აიფათქნეს:
— ვიტი,
— ვიტი,
-- ვიტი...
ადიდებულ მდინარეს
წაუღია ხიდი.

წიწილებმა იკითხონ,
ჩვენ გავალთ და გავცურაეთ,
ვიბანავებთ გემოზე,
წინსაფრებსაც გავწურავთ.

სათევზაოდ გვიხმობენ
ტბები, ნაკადულები...
კიბორჩხალებს შიშისგან
დაუსკდებათ გულები.

წამო, ფერმას მივადგეთ,
რა გვაქვს მოსარიდი,
დაგვიყვარონ საკენკი:
— ვიტი,
— ვიტი,
— ვიტი.

ზარმაცი

სხვენზე აღარ დაძვრები,
ჩვენო ფისო-კატუნი,
გატყობთ, მოგბეზრებია
წრუწუნების კნატუნი.

შეეჩვიე ნასუფრალს,
მზამზარეულს ჯერდები,
ღირსი კი ხარ, გაგწკეპლონ,
აგიჭრელონ გვერდები.

ძაღლის მაინც გრცხვენოდეს,
მართლაც შესაშურია, —
ღამეს ყეფით ათენებს
ჩვენი თეთრი მურია.

ნინო სოფელში

ბეგნეველა, ისევ დადგა დარები,
ჰე, მზეო, ღრუბელს ნუ ეფარები.

მზეო, გამოდი, და დააჭირე,
ნინომ დათალა ვაშლი საჩირე.

ტრირიფის ლასტი ლობეზე გასდო
არ დაყირავდე, გაუძელ, ლასტო.

ბოროლას ქატო დაუდგა ჯამით,
მოკვდა ბოროლა ამდენი ჭამით,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არ დაავიწყდა ყვავილის მორწყვაც,
ყვავილმა თავი დახარა მორცხვად.

ყველა მეზობელს შეხარბებია
მისი ქალობა, ლოცავს ბებია:

„ჩვენი ოჯახის იმედო, ლხინო,
შენ გაიზარდე, პატარა ნინო“.

რა კარგი ღლეა, მზეო, გამოდი,
ანათე დილით და საღამოთი.

მურმან ჯგუბურია

* * *

ყოფილა,
ყოფილა,
რა ყოფილა?
ქართველებს წიგნი გვქონია.
მოპუოლა გადამთიელი

და კარზე შემოგვდგომია,
რათა ის წიგნი წაიღო,
რაც ყველა წიგნის მჯობნია,
მაგრამ ის წიგნი ქართველებს
ეურმე ზეპირად სცოდნიათ.

* * *

ყოფილა,
ყოფილა,
რა ყოფილა?
ერთი ასული ყოფილა,
იმ ასულს ლელა რქმევია,
ძალზე ლამაზი ყოფილა,

ლამაზი კაბაც სცმევია,
გასჭირვებია ქვეყანას,
თავზე დაგესხმია მტერია,
ქალი მორთულა ეაკურად,
ხელთ ხმალი დაუჭერია,
ცხენდაცხენ ომში გასულა,
მომხდური დაუფრენია.

* * *

ყოფილა,
ყოფილა,
რა ყოფილა?
პატარა მწყემსები ყოფილან,
პატარა მახარიები,
ჰყოლიათ ოხები და თიკნები,

სალამურები ჰქონიათ,
ეს მე არ მომიგონია;
სალამურები მღერიან —
სოფელი ვარდისფერია.
სალამურები ტირიან —
ოხა დაჰკარგვია ცირიას...

* * *

ყოფილა,
ყოფილა,
რა ყოფილა?
სამი ძმა ყოფილა.
ერთი უფროსი ყოფილა.

ერთი შუათანა ყოფილა.
ერთი უმცროსი ყოფილა.
უფროს ძმას უთქვამს ამგვარი ამბავი
მე მირჩევნიაო სოფელს ქალაქი,
და შინიდან გამგზავრებულა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოღეს მიწაზე გათენებულა.
თან წაულია თავისი წილი და
შუათანა ძმაც წასულა შინიდან.
შინ დარჩენილა უმცროსი ძმა,
თესავდა ხორბალს და ჰკრავდა ძნას.
მას მერე ბევრი გასულა წლები,
დაბრუნებულან ოჯახში ძმები,
გაუფანტიათ ქონება თავისი,
აღარ ჰქონიათ სიცოცხლის ხალისი.

მაგრამ ძმა რისი ძმა იქნებოდა,
თუკი ძმებს ძმურად არ დაუხვდებოდა.
უთქვამს: „ეგ მიწა გვეყოფაო ყველას,
თუმცა ხორბალი მწიფდება ნელა“.
ძმებს აუღიათ ხელში თოხები,
ბეჩავი ადგილი გაუხარებიათ,
დაწვრილშვილებულან და წუთისოფელი
ასე და ამრიგად გაუტარებიათ.

* * *

ყოფილა,
ყოფილა,
რა ყოფილა?
ერთი შავი ფრინველი ყოფილა,
უზარმაზარი ფრინველი ყოფილა,
ერთი თეთრი ფრინველი ყოფილა,
უზარმაზარი ფრინველი ყოფილა,
შავი ფრინველი მოფრინდებოდა —
მიწაზე დაღამდებოდა.
თეთრი ფრინველი მოფრინდებოდა —
მიწაზე გათენდებოდა.
ორი ფრინველი ყოფილა.
ერთი შავი ყოფილა.
ერთი თეთრი ყოფილა.

შავი ფრინველი —
ღამე ყოფილა.
თეთრი ფრინველი —
დღე ყოფილა.

ჯემალ ჩახაშა

საზაფხულო ბაზრობა

ინდაურმა სუყველას —
ცხოველებს და ფრინველებს
საზეიმოდ აცნობა:
— საზაფხულო ბაზრობა!
საზაფხულო ბაზრობა!

იწყებოდა ამგვარად, —
უცნაური ხმაურით, —
ცხოველთა და ფრინველთა
დიდი დღესასწაული.

ირთვებოდა ქალაქი
ათასგვარი ნახატით...
ბაზრობაზე, ბავშვებო,
ვის არ დაინახავდით.

საზეიმო დღე იდგა —
საქონელიც ფასობდა,
ირეოდნენ მუშტრები,
„ათიანი“ „ასობდა“.

არავის არ უნახავს
ამნაირი სურათი.
ერთ ტაფაზე იწვოდა
ლაჩარი და გულადი.

აგერ მგელი, — ბატკანთან
მიბრძანდება ხელკავით,
მელას თეძო გაუკრავს —
გასჩენია წელკავი.

ტურიკელა ტურასა
თავი ისე აეგდო, —
კრუხებს წითელ მამლებზე
უყვებოდა ანეგდოტს.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არის ერთი ტკრციალი,
ხითხითი და ხორხოცი,
ვირთხას კვერცხი ნიძლავზე
შეეჭამა ოთხმოცი.

სად იყო და სად არა,
დაჰკრეს უცებ ნაღარა,
სტუმრების მობრძანება
ყველას როჭომ ახარა.

მოგრიალდნენ ხმაურით
კუდბათქუნა ციყვები,
გააქვავეს ადგილზე
თეთრი მოტოციკლეტი

გადმოზიდეს ტომრები,
აჩხრიალდნენ კაკლები
და გაივსო პირთამდე
განიერი დახლები.

მდინარიდან გლისერით
ტყეს მოადგნენ თაგვები,
ერთნაირად წაკრული
შავი ყაბალახებით.

როცა ხიდან კოდალას
დაფდაფური გაისმა,
მიატოვეს კურდღლებმა
გემრიელი ჩაის სმა.

მოიღოკეს დათვებმა
თაფლიანი დრუნჩები
და ყაყანით გაივსო
ბაზრისპირა ქუჩები.

აბა დელი, დელია,
ქათმებს ყიდის მელია;

გლდანის — ოეთრზე თეთრია,
სამტრედიის — ჭრელია.

— თაფლი! თაფლი! თაფლი!
ადუდღუნდა დათვი, —
— ახალია ძმებო,
ამ წლისა და ამ თვის.

ვირი ჰყიდის ხურმას,
კროლა კაკალს — ყვავი,
რა ექნებათ მწყრებს?—
პური აქვთ და ჭვავი.

მაიმუნის საზამთრო
ფასობს მამასისწლად,
რიგი გაჩნდა ისეთი —
ჭირს სასწორთან მისვლა.

აბა დელი, დელია!..
აბა დელი, დელია!..
ყანჩა ფეხზე იზომებს
ჩექმებს მაღალყელიანს.

ტყეში ჟრიამულია,
ტყეში ისევ მღერიან,
გასაყიდი ქათმებით
ისადილა მელიამ.

აბა ჩქარა, ბავშვებო,
ტყის მეგობრებს გელიან,
მისამართი?.. ინებეთ,
კაკლის ხეზე სწერია:

ლომის ქუჩა,
პირველი,
შეხახვეი. კრაზანის, —
„საზაფხულო ბაზარი“.

თინათინ კვირიკაძე

სილამაზე

ცისკარს
თვალი გავუსწორე,
თითქო გული გაჩერდა...
მოწონება არ ვიცოდი,
სიბერეში დამჩემდა?

არა, ცილი არ დამწამოთ,
არ ვიქნები თანახმა:
მხოლოდ გული გამიხარა,
სილამაზის დანახვამ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბ ე დ ნ ი ე რ ე ბ ა

ამაზე მეტი ბედნიერება
აბა, რა არის ამ ქვეყანაზე. —
საყვარელ შვილებს რომ ელოდები,
ჩამოყრდნობილი ფანჯრის რაფაზე.

განა არ არის ბედნიერება,
შვილიშვილებს რომ უცდის ბებია?
ოფლში გაღვრილი ჭინკა ბიჭები
კარებს ჯიქურ რომ მოაწყდებიან?

ავთანდილ მეგრელიშვილი

გაღაიღო გაფრენა

გავაკეთეთ რაკეტა,
საწვავად გვაქვს ნავთი.
კოსმოდრომიც აქვეა,
არ გვყავს კოსმონავტი.
— კოსმონავტი ვიქნები! —
გვეხვეწება ანდრო.
გაგონილა კოსმოსში
ფრენა უსაფანდროდ?
როგორც იქნა სკაფანდრი
გავაკეთეთ წვალებით.
გადავაცვით კოსმონავტს,
კოსმოდრომზე გავედით.
უცებ დედა გვეძახის...
დავუბრუნდით ბინებს
და კოსმოსში გაფრენა
გადაგვადებინეს.

ძუნწი ზღარბი

ზღარბუნიას ნემსი ვთხოვე,
იყოყმანა დიდხანს...
გოგო, წარმოგიდგენია? —
არა მაქვსო, მითხრა.

მწყემსი ბიჭი

დაგავა, დააკრიალა
ჩვენმა პაატამ ბოსელი.
ახლა ეს სუფთა ბოსელი
ჩვენს დედისერთა ხბოს ელის!

მთვარისა ჭყონიძე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დაბადების დღე

გუშინ გავხდი ათი წლის,
ძამიკო კი — ექვსის,
მივულოცე დღეობა
საკუთარი ლექსით.

მომისმინა, — მოეწონა
ჩემს ძამიკო ლექსოს;
— როცა დიდი გავიზრდები,
მეც დაგიწერ ლექსსო.

კოშკი

საღამოა, მთვარემ ცაზე
ლრუბლის კოშკი ააშენა,
ვარსკვლავებით ღობე შეკრა,
ცის ქვეშეთი დაამშვენა.

გამოალო ფროხილად კარი,
გადმოგვძახა პაწაწინებს:
— ჩემთან მოდით მეგობრებო,
ფაფუკ-ფაფუკ დაგაძინებთ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ივრე მადანი

«ალამიანის ტრაგედია»

ივრე მადანი (1823-1864) უნგრული მწერლობის ერთ-ერთი უბრწყინვალეხი წარმომადგენელია. მისი „ალამიანის ტრაგედია", რომელიც პეტეფისა და ჩო�onის ნაწარმოებებთან ერთად უნგრული ლიტერატურის მშვენებასა და სიამაყეს წარმოადგენს, ფართოდ ცნობილია მთელს მსოფლიოში და ჩვენი პლანეტის ხალხთა მრავალ ენაზეა თარგმნილი. „ალამიანის ტრაგედია" ღრმა სოციალურ-ფილოსოფიური შინაარსის დრამატული პოემაა, რომელშიც ავტორის ჩანაფიქრით, გადმოცემულია კაცობრიობის სულიერი და სოციალური ისტორიის ძირითადი მომენტები.

ჯეკემდავთ ერთ ნაწილს ამ პოემისაგ.

მეოთხე სცენა

პარიზის გრევის მოედანი. ფიცარნაგთან გილიოტინა. დგას ლუციფერი ჯალათის სამოსელში, ადამი — დანტონი ფიცარნაგის ნაპირიდან სიტყვით მიმართავს მოყაყანე ბრბოს. ღილის ხმაურით შემოდის ტანსაცმელჩამოფლეთილ ახალწვეულთა რაზმი და ფიცარნაგთან მწყობრში დგება. ნათელი დღეა.

ადამი — (განაგრძობს).
თავისუფალნი, თანასწორნი და ძმები ვიყოთ!
ბრბო — სიკვდილი ყველას,
ყველას ვინც კი ასე არ ფიქრობს!
ადამი — მეც მაგას ვამბობ! რომ დავიცვათ დიდი იდეა,
ახლა უთვალაც მტერთა მიერ გარემოცული,
ჩვენ ორი სიტყვა გვიხსნის მხოლოდ, მოკეთეს გუთხრათ:
„სამშობლოს საფრთხე ემუქრება"! — ხოლო ბოროტებს,
ქვეყნის ორგულებს გუთხრათ „ძრწოლეთ" — მკაცრად და
რისხვით,
ამით მოკეთეს გავაუხიზლებთ, მტერს დავამარცხებთ!
ჩვენს წინააღმდეგ მეფეებმა გამოილაშქრეს —
ჩვენ მათ ტრანის მოკვეთილი თავი მივუდდეთ.
ჩვენს წინააღმდეგ ეკლესიამ გამოილაშქრა, —
ჩვენ მათ ადგილზე ტასტზე დავსვით საღი გონება,
საუკუნეთა მანძილზე რომ იდვენებოდა.
მამულიშვილნი აპყოლიან სამშობლოს ძახილს.
თერმიტ არმიას აქვს ჭიდილი საზღვარზე მტერთან
და ჭაბუკები თავგანწირულ ბრძოლით ცდილობენ
საომარ ველზე დაცემული გმირების შეცვლას.
ვინ იტყვის იმას, რომ უმკაცრეს ბრძოლა-სისხლისღვრას

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ერის დაღუპვა შეუძლია? როცა ლიმონი
მხურვალე ცეცხლზე იხარშება, წიბო ეცლება
და განწმენდილი რჩება მისგან წმინდა სპილენძი!
თუნდ სისხლისმსმელნი დაგვიძახონ, თუნდაც ურჩხული,
ოღონდ სამშობლო იყოს ჩვენი თავისუფალი!
ოღონდ სამშობლოს ჩვენს, საფიცარს, ჰქონდეს დიდება!

ახალწვეულები:
ჩვენ იარაღი გვინდა ახლა და წინამძღოლი!

ადამი — სწორედ, დიახაც! იარაღი გინდათ თქვენ მხოლოდ,
თუმც მეტი მაინც არაფერი არ გაგაჩნიათ,
ტანზე სამოსი არ გაცვიათ, ხართ ფეხშიშველნი,
მაგრამ ყველაფერს მოიპოვებთ ბასრი ხიშტებით,
ო, მეგობრებო! ხალხი, ხალხი უძლეველია!
აი, ჩვენ ახლა ერთ გენერალს მოვკვეთთ თავი,
რატომ? იმიტომ რომ ჩვენ იმას ჯარი მივანდეთ,
ის კი დამარცხდა!

ბრბო — მოღალატე!

ადამი — სწორედ ასეა!
ხალხს სისხლის გარდა სხვა სიმდიდრე არ გააჩნია,
ამ ერთადერთ განძს იგი ისევ სამშობლოს სწირავს.
ხოლო ის ვისაც აბარია ეს წმინდა განძი,
ვინაც განაგებს კეთილშობილ ხალხის ამ ზვარაკს
და ვეღარ შესძლებს გამარჯვებას საძულველ მტერზე, —
მოღალატეა!

(მწკრივიდან გამოდის ოფიცერი)

ოფიცერი — მოქალაქეებ, მე დამაყენე
იმ მოღალატის მაგივრად. გამოვისყიდი
მე იმის სირცხვილს ჩემი ბრძოლით თავგანწირულით!

ადამი — საქები არის ძლიერ შენი თავდაჯერება,
ო, მეგობარო, მაგრამ მაინც, სიტყვის საწინდრად.
ჯერ ბრძოლის ველზე მოიპოვე მაგის უფლება!

ოფიცერი — ჩემი სულია საწინდარი მაგისა, დანტონ!
და ჩემი თავიც, რაიც იქნებ უფრო ძვირია,
ვიდრე ის თავი, მოკვეთილი, აქ რომ დაგორდა!

ადამი — მაგრამ ვინ არის, მითხარ მაშინ, იმის თავდები
რომ თავს გასწირავ უყოყმანოდ, მე რომ მოგთხოვო?

ოფიცერი — თვითონ გახლავარ მე თავდები საკუთარ თავის, —
ჩემი სიცოცხლე დამიჯერეთ, არაფრად მიღირს!

ადამი — ახალგაზრდობა კი სხვაგვარად ფიქრობს მე მგონი.

ოფიცერი — გთხოვ, გეკვდრები მოქალაქეებ, გესმის თუ არა?

ადამი — მიადწევ შენსას, მოითმინე!

ოფიცერი — მაშ, არა გჯერა?
ახლა სხვაგვარი წარმოდგენა გექნება ჩემზე!

(ტყვიას შუბლში დაიხლის)

ადამი — სამწუხაროა, სამწუხარო. ასეთი კაცი
ვაჟკაცურ ბრძოლით ომის ველზე უნდა დაეცეს.
მაგრამ რას იზამ. გაიტანეთ ეს, მეგობრებო.
გამარჯვებულნი შევხვედროდეთ. მალე ნახვამდის!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

(ახალგაზრდულთა რაზმი გადის)

ნეტავ შემეძლოს თქვენი ბედის გაზიარება!
მე მხოლოდ ბრძოლა მერგო წილად, არა დიდება
და არცა მტერი პირდაპირი, ვისი ხელითაც
სიკვდილი ასე სანატრია და საპატიო,
არამედ ბრძოლა მათთან, ვინაც ჩასაფრებია
ვერაგული ზურახვით სამშობლოსაც, მეც და ჩემს ხალხსაც!

ბ რ ბ ო — ვინ არის იგი? მიგვასწავლე, სიკვდილი იმას!

ა დ ა მ ი — ის ვინც მე უნდა მიგასწავლოთ —

უკვე მკვდარია!

ბ რ ბ ო — მაგრამ რამდენი დარჩა მაინც ეჭვმიტანილი!
ვინაც ეჭვს იწვევს დანაშავეც ის არის სწორედ!
ხალხი კარგად გრძნობს მოღალატე რომელი არის!
ხალხი წინასწარ, შეუცდომლად ხედავს ყველაფერს!
საპყრობილეებს მივაშუროთ, იქ გავუსწორდეთ
არისტოკრატებს, სამართალი იქ აღვასრულოთ!
ხალხის კანონი წმინდა არის და შეუცდარი!

(ბრბო საპყრობილეებისაკენ მიემართება)

ა დ ა მ ი — საშიშროება **იქ არ არის.** მტკიცე ურდული,
მყრალი ჰაერი **და** სინესტე დილეგებისა
მოკავშირეა თქვენი, რადგან იგი პატიმრებს
ართმევს ვონებას **და** უშრიტავს ყოველგვარ ძალას.
მოვეშვათ იმათ! ღალატი და მზაკვრობა ახლა
თავაწეული იცინის და მასვილს ილესავს
კონვენტის მაღალ სავარძლებზე გულარხეინად!

ბ რ ბ ო — კონვენტისაკენ გავემართოთ, რადგან ეტყობა
იგი კარგად ვერ შეინჯღრიეს! ო, თუმცა არა
მაინც მოვასწრებთ კონვენტს მერეც!

— ახლა ციხეებს,
საპყრობილეებს მივაშუროთ, ასე აჯობებს!
— შენა კი დანტონ, გამყიდველთა სია დასწერე
რომ შემდეგ იმათ გავუსწორდეთ!

(ბრბო მუქარით გადის. ამასობაში რამდენიმე ს ა ნ კ ი უ ლ ო ტ ი გელიოტინისაკენ მიათრევს ა ხ ა ლ გ ა ზ რ დ ა მ ა რ კ ი ზ ს და მარკიზს დას, რომელსაც ე ვ ა ს სახე აქვს მიღებული).

ს ა ნ კ ი უ ლ ო ტ ი — აჰა, ეს წყვილიც.
ამპარტავნობა და მდიდრული ტანისამოსი,
ცხადად ამხელენ მათს მზაკვრობას და ბოროტებას!

ა დ ა მ ი — კეთილშობილი იერი აქვთ. აბა მომგვარეთ
ახლოს ეგ ხალხი!

ს ა ნ კ ი უ ლ ო ტ ი — აქეთ მოდით! ჩვენ ახლა წავაღთ,
სხვა საქმეცა გვაქვს, კიდევ ბევრი, სიკვდილი მზაკვრებს!

(ს ა ნ კ ი უ ლ ო ტ ე ბ ი ბ რ ბ ო ს თ ა ნ ერთად გადიან, ჰაპეკი და ქალიშვილი ფიცარნაგზე ადიან. მათ მახლობლად მახლოდ ყარაულებია).

ა დ ა მ ი — თვითონ არ ვიცი ასე ძლიერ რად მომეწონეთ,
ამ საშინელი ხიფათისგან უნდა დაგიხსნათ,
თუნდაც დამატყდეს თავს სიკვდილის საშიშროება

მ ა რ კ ი ზ ი — ო, არა დანტონ! უღალატებ მაშინ სამშობლოს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თუ ჩვენ კანონთან გვაქვს რაიმე დანაშაული,
ხოლო თუ ბრალი არ მიგვიძღვის, არა გვჭირდება
ამპარტავნული ეგ წყალობა!

ადამი — უყურეთ ერთი!
განა ვინა ხარ, რომ დანტონთან ასე ამაყად
საუბარს ბედავ?

მარკიზი — მარკიზი ვარ.

ადამი — ნუთუ არ იცი,
რომ, ტატულები საფრანგეთში უკვე გაუქმდა?

მარკიზი — არა, ხელმწიფის ეს ბრძანება არ გამიგია.

ადამი — კმარა, გაჩერდი უბედურო! შენ ერთი სსნა გაქვს —
ჩვენს არმიაში თუ შემოხვალ თავს გადაირჩენ.

მარკიზი — ხელმწიფისაგან მე უფლება არ მომიღია —
სხვის არმიაში რომ შევიდე.

ადამი — თავს დაიდუპავ!

მარკიზი — რაც არის, არის. კიდევ ერთი კაცი მოკვდება
ჩვენი სახლიდან, გვირგვინისნის ერთგულებისთვის!

ადამი — ასე ჯიქური სიჯიუტით თავს რატომ იკლავ?

მარკიზი — შენა გგონია ეს უფლება კეთილშობილი
მხოლოდ მდაბიოს გააჩნია?

ადამი — მაინც ჯიუტობ?
ვინ ძლიერია აბა ენახოთ ერთი, ჩვენს შორის!
თუმცა არა გსურს, სიკვდილისგან მე მაინც გიხსნი!
ამ სიმტკიცისთვის მომავალი მეტყვის მადლობას,
როცა დაცხრება პარტიული მეკერძოება
და ჩვენს საქმეებს შეხედავენ ფხიზელ გონებით.
თქვენ ჰეი, აბა, ეროვნულო გვარდიელებო,
გავალებთ კარგად მოუაროთ ამ არისტოკრატს
და ჩემს ბინაზე მიაცილოთ. აბა, იცოდეთ
რომ ჩემს წინაშე აგებთ პასუხს!

(ეროვნული გვარდიის წევრებს მარკიზი გაჰყავთ)

ევა — გამაგრდი, ძმაო!

მარკიზი — დმერთი გფარავდეს ჩემო დაო!
(მიდის.)

ევა — ჰა, ჩემი თავი,
მადამ როლანის თავზე არა ნაკლებ ძვირფასი.

ადამი — ასეთ უნაზეს ბაგეთაგან რატომ მოისმის
მკაცრი სიტყვები?

ევა — სისხლიანი ეს ასპარეზი
ნუთუ ნაზ სიტყვებს ელოდება?

ადამი — ჩემი სამყარო —
ეს საშინელი სისხლიანი ფიცარნაგია.
მაგრამ დღეს მასზე გარდმოეშვა წმიდა სამოთხე
და შუქი მისი სანეტარო შემომახვია!

ევა — სამსხვერპლე პირუტყვს ქურუმები არ დასცინიან.

ადამი — მსხვერპლი თვითონ ვარ დამიჯერე. თუმცა ჩემს ალტარს
და ძლიერებას შურის თვალით შეჰყურებს ბევრი,
მე უსალისოდ, სიძულვილით სიკვდილ-სიცოცხლის,

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შევყურებ, ჩემს ტასტს ამაღლებულს ასე მეფურად.
და მსხვერპლს მის ირგვლივ მიმობნეულს. მე კარგად ვიცი
ჩემი საათიც დაჭრავს მალე ამ სისხლის ზღვაში.
ერთი რამ არის ჩემთვის მაინც გამოუცნობი
და ეს მაწუხებს: რა კარგია, რა სანეტარო
ალბათ როდესაც ვინმე გიყვარს და შენც უყვარხარ!
ო, რომ ისურვო მაზიარო ამ ანგელოსურ
მეცნიერების დიად საწყისს, მაშინ იცოდე
თვით ავიდოდი ბედნიერი გილიოტინაზე!

ევა — ამ კოშმარული სინამდვილის შემყურე კიდევ
ოცნებობ განა სიყვარულზე? ნუთუ სინდისი
აღარ გაწუხებს?

ადამი — რა სინდისი? ამის უფლება
მხოლოდ უბრალო, სუსტ არსებას თუ გააჩნია,
ჩვენ კი, ჩვენ ვისაც მიგვაქროლებს ბედის მერანი,
დროც კი არა გვაქვს გარეშემო მიმოხედვისა.
განა ქარიშხალს შეუძლია შეჩერდეს მისთვის
რომ ვარდს უნაზესს არ მოსტეხოს სუსტი რტოები?
ან ვინ გაბედავს რომ განსაჯოს, იგი რომელიც
თვითვე განაგებს და სწყვეტს თვითვე ბედს საზოგადოს?
ანდა ვინ ხედავს თვალუხილველ უმტკიცეს ძაფებს,
რაიც სცენაზე ამოძრავებს თავის ნებაზე
ან კატილინას, ანდა ბრუტოსს, ანდა სხვა ვინმეს?
იქნება ფიქრობ რომ სახალხო ტრიბუნი არის
რაღაც მოვლენა ზეციური, ღვთით მოვლენილი,
და ყოველდღიურ ზრუნვა-ფიქრზე ამაღლებული,
დაკარგული აქვს მას კაცური ლტოლვა და ვნება? —
არ დაიჯერო! მბრძანებელსაც გული აქვს მკერდში.
თუ კეისარსაც ჰყავდა სატრფო და მეგობარი
ის მას იცნობდა ალბათ როგორც სიკეთით სავსეს,
და წარმოდგენაც არა ჰქონდა, რომ კეისარის
ყოველ სიტყვაზე შიშით ძრწოდა მთელი სამყარო!
რატომ არ უნდა შეიყვარო, აბა მითხარი?
იქნებ შენ არ ხარ ქალი, ან მე არა ვარ კაცი?
გულშა ეს იცის — მას ან უყვარს ან ეზიზღება.
ეს თვისება აქვს დაწერილი დასაბამიდან!
ჩვენი გულები — მე ვფრძნობ არის მონათესავე.
ერთ ხმაზე ძგერენ! ო, ქალწულო, ნუთუ არა გსურს
ჩემი გაგება?

ევა — მერე რაა, გინდაც გაგიგო —
სხვა ღმერთს მსახურებს შენი გული და არა იმას
რომელიც გულში მყავს ჩამჯდარი და ჩასახული.
ერთიმეორეს ვერასოდეს ჩვენ ვერ გავუგებთ!

ადამი — თავი ანებე იდეალებს მოძველებულებს!
არა სჭირდებათ მსხვერპლი უკვე დამსობილ ღმერთებს!
ქალისთვის არის მხოლოდ ერთი საკურთხეველი. —
მუდამ ცხოველი და მხურვალე — მას გული ჰქვია!

ევა — ო, დანტონ, იცი, მიტოვებულ საკურთხევლებსაც

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჰყავს მოწამენი, იქნებ არის უფრო ღირსეულ
დაცვა დამსხვრეულ ნანგრევების, ვიდრე ადიდო
ამმამავი ხელმწიფება! იგი ქალისთვის
შესაფერია უფრო მეტად!

ა დ ა მ ი — არავის ახსოვს,
რომ გრძნობა ასე მომრეოდეს... ახლა რომ ვინმემ
თუნდაც მოყვარემ, თუნდაც მტერმა, მე დამინახოს,
მე, ვისაც ბედმა დამავალა ქვეყნის განწმენდა,
აქ ვდგავარ, ახლა ეშაფოტთან, შეყვარებული,
და თვალებიდან მომდის ცხელი ცრემლის კურცხალი,
ასე იტყოდა: დაიღუპა დანტონი უკვე,
და სასაცილოდ ამიღებდა... და არც აროდეს
ჩემს შიშს გულში არ გაივლებდა! ო, გევედრები,
მომეცი ნება გულში მენთოს იმედის სხივი!

ე ვ ა — სასუფეველში, თუ კი შენი დამცსრალი სული.
ჩამოიწმენდავს ამ ეპოქის სისხლიან ლაქას,
იქნება მაშინ...

ა დ ა მ ი — გთხოვ გაჩერდე, ეს რაებს ამბობ!
იმქვეყნიური მე ცხოვრება არ მჯერა, არა!
და სულ ამოდ ვებრძვი ჩემს ბედს ცაში დაწერილს.

(ეშმაგებული ბ რ ბ ო ბრუნდება გასისხლიანებული ტანსაცმელით, მოაქვთ შუბზე წამოცმული თავები, რამდენიმე ქაცი ფიცარნაგზე ადის).

ბ რ ბ ო — სამართლიანი განაჩენი უკვე აღსრულდა!
ო, რა ამაყად, რა ზვიადად ეჭირათ თავი!

ს ა ნ კ ი ულ ო ტ ი — (დანტონს ბეჭედს გადასცემს)
ჰა, ეს ბეჭედი, დე, მამულია საკურთხეველზე
იყოს ზვარაკად. გარეწარმა, ერთმა რომელსაც
ყელთან ეს დანა მივაბჯინე, სელში ჩამიდო.
ჩვენ ყაჩაღებად მივაჩნივართ მაგ არამზადებს.

(ევას შეამჩნევს)

შენ ცოცხალი ხარ? გაემგზავრე შენს დეპთან მალე!
(ბახეილ ჩასცემს ევას, რომელიც იქვე ფიცარნაგზე ეცემა)

ა დ ა მ ი — (ხელებს თვალებზე აიფარებს)
მორჩა, გათავდა ყველაფერი! წყეულო ბედო,
შენ გულს ვერაფრით ვერ მოიგებ!

ბ რ ბ ო — ჩქარა წავიდეთ,
აბა გაგვიძეხ, მოქალაქეე კონვენტისაკენ!
ხომ შეადგინე სია ქვეყნის მოღალატეთა?

(ხალხი ფიცარნაგიდან ჩამოდის. ე ვ ა გაშმაგებული, ტანსაცმელშემოფლეთილი ალებები ქალის სახით ბრბოდან გამოვარდება, ცალ ხელში ხანჯალი უჭირავს, მეორეში სისხლიანი თავი, დანტონთან მივარდება).

ე ვ ა — დანტონ! უყურე ამ კაცს შენი მოკვლა უნდოდა!
შეთქმული იყო და მე იგი თვითონ დავსაჯე!

ა დ ა მ ი — თუ კი სიმტკიცით გაჯიბრება უნდოდა ჩემთან —
მართალი არ ხარ, და თუ არა სწორი გიქნია!

ე ვ ა — სწორი ვარ, სწორი! და ჯილდოსაც მოვითხოვ შენგან:
დიდი ვაჟკაცო, ერთი ღამე ჩემთან დაწექი!

ა დ ა მ ი — ვით გაგიქრება უეცარ შიში და ძრწოლა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

როცა ძუ ვეფხთან იძულებით მოგიწევს წოლა!

ე ვ ა — შენ, მოქალაქეე, რადაც ისე რომანტიულად
ისეთნაირად ლაპარაკობ, — ხომ არ იხრები,
ხომ არ ეშსრობი, არისტოკრატთ ცისფერსისხლიანთ!
შენ კაცი ხარ და მე ვარ ქალი. გასაგებია?
მიზიდავს შენი მეომრული დამსახურება!

ა დ ა მ ი — (განზე)
სულმთლად კანკალმა ამიტანა! ამას რას ვხედავ!
ვეღარაფერი გამიგია, ძლიერ მაშინებს,
რა საოცარი მსგავსებაა! ვინაც ანგელოზს
იცნობდა ადრე, მერე ნახა ჭუჭყში მოსვრილი
ის შეიფასებს ამ უცნაურ სახეცვლილებას:
თითქოს იგივე სახე არის, იგივე ტანი,
ხმაც იგივეა, მაგრამ მცირე რაღაც აკლია,
რაღაც უბრალო, — რაა იგი ვეღარც კი იტყვი —
და შენს წინაშე სხვა ქალია. სულ სხვა არსება!
ის მიუწვდომი, საოცებო ქმნილება იყო
თვალისმომჭრელი დიადემით გარემოსილი —
ეს კი მაშხალა ჯოჯოხეთის და ტარტაროზი.

ე ვ ა — მანდ რას ბუტბუტებ შენთვის, ჩუმად?

ა დ ა მ ი — მე ვანგარიშობ,
ო, დედაკაცო! რომ გასათვე ღამეთა რიცხვი
დამრჩა ნაკლები, ვიდრე რიცხვი სამშობლოს მტრების!

ბ რ ბ ო — შენ გგვიძახი კონვენტისკენ და იქ გვითხარი,
რომელი არის იმათ შორის სამშობლოს მტერი!

(შემოდიან რობესპიერი, სენ-ჟიუსტი და კონვენტის სხვა წევრები ხალხის ახალ ბრბოსთან ერთად, რომელშიც ერია და სენ-ჟიუსტი დგებიან საზელდახელოდ გაკეთებულ ტრიბუნაზე).

ს ე ნ - ჟ ი უ ს ტ ი — მაგას არ იტყვის! თვითონ არის უპირველესი
მათი დამჭაში!

(ხალხი ყაყანებს)

ა დ ა მ ი — ტყუილია, სენ-ჟიუსტ გონს მოდი!
ნუთუ არ იცი, ჩემი ძალა?

ს ე ნ - ჟ ი უ ს ტ ი — შენ ძალა გქონდა
ადრე, როდესაც ხალხს უყვარდი, ახლა კი ხალხმა,
უბრძნესმა ხალხმა, შენ გამხილა ვით მოღალატე.
ხარ მოღალატე და კონვენტმა რაც გადაწყვიტა
ხალხისვე ნება განამტკიცებს.

ა დ ა მ ი — ეგ არ მოხდება!
გარდა ხალხისა სხვა მსაჯული აღარ არსებობს.
ხალხი კი ვიცი, ხალხი ჩემი მეგობარია.

(ხალხში ისევ ყაყანია)

ს ე ნ - ჟ ი უ ს ტ ი — არა, ო, არა!
მხოლოდ ის არის მეგობარი შენი ნამდვილი,
ვინაც სამშობლოს უღალატა. შენ პასუხს აგებ,
სწორედ რომ ბრძენი და დიადი ხალხის წინაშე.
მე მათ წინაშე შენ ბრალსა გდებ, ვით მტერს ხალხისა.
ვითარც ხაზინის საზიზღარ ქურდს, ვინაც მხარს უჭერს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

არისტოკრატებს და მიილტვის ტირანიისკენ.

ა დ ა მ ი — მიფრთხილდი, სენ-ჟიუსტ, ჩემი სიტყვა გაგანაგებურებს!
სიცრუე არის ეგ ბრალდება!

რ ო ბ ე ს პ ი ე რ ი — მას ლაპარაკის
ნუ აძლევთ ნებას. მისი ენა, — ქვეყანამ იცის, —
არის გველივით მოსავსავე და მოშხამული!
თავისუფლება გვიკარნახებს — დააპატიმრეთ!

ბ რ ბ ო — სიკვდილი იმას! ნუ მოუსმენთ! დე დაიღუპოს!

(დანტონს გარს ერტყმიან და იჭერენ)

ა დ ა მ ი — ნუღარ მომისმენთ, მაგრამ დაე არც მე მესმოდეს
სიცრუე ასე საზიზღარი. ვერ დავარწმუნებთ
სიტყვის წარმოთქმით ჩვენ ერთმანეთს. და ვეღარც საქმით
ვერ მომერიე რობესპიერ! შენ დამასწარი.
ეს არის მხოლოდ, და ამით ნუ დაიტრაბახებ.
აჰა, იარაღს თვითვე ვაგდებ, საკმარისია!
მაგრამ გიბარებ, დაიხსომე, სამი თვის შემდეგ
შენც გამოჰყვები ჩემს ნაკვალევს! ჰეი ჯალათო,
მაგრად დადექი, ბუმბერაზს ჰკლავ ახლა იცოდე!

(თავს დებს გილოტინის დანის ქვეშ).

თარგმნა ნოდარ ბურჯუჩიძემ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ციალა არდაშელია

გადარჩენილი სული კოლხეთის...

„ოდეგ ეერუსალიმ და დადეგ მაღალსა ზედა: ეერემიას გოდება.

„ამ ხანებში ფილტვები დამიავადდა. მამაჩემმა მახსოვრობა აქიყვანა. მერე თვითონ წყვდება და დაეძინა მე მარტო. ქართული ენა არ ვიცოდა და თავი ეულად ვიგრძენი, სიფაფი ყოფილა ბავშვზე გაკეთდა მოწყენილნ. ეცვა მეზობელი ოთახიდან ლაზერი ლაპარაკი მოესმა. ყური ვუგდეთ. სარდის ქვებს მახაჭეზში და კამათლებს ჩხრიალში ამყარად ვარჩევ ლაზერ სიტყვებს.

ლაზერი აქ? მახსოვრობ? დავმარ ყურადღება ისევ. არა სმენა არ მატყუებს. დიდხანს არ მიფიქრია. შეადგე მეზობლის ოთახის კარი. ორი მამაკაცი ეიდგომია პატარა მაგიდას და ნარდს თამაშობს. ერთი უფრო ხანდაზმული ჩანს. ევროპელად აკეთია, სუფთად გაპარსული პირი, თეთრი სახე და ცისფერი თვალები აქვს. მეორე ახალგაზრდაა, დაახლოებით ჩემი ხნის იქნება. ისიც კოხტად ჩაცმული. შავგრემანი და შავთვალებია. ისე არიან თამაშში ჩართული, ჩემი შემოსვლა არც გეფიგეთ. კი, ლაზერად ლაპარაკობენ ნამდვილად. შესაფერ წამს ეელოდები და მერე მორიდებულად ვეკითხები უფრო ახალგაზრდას:

— უკაცრავად. ჩემი პატარონი... სადაური ბრძანდებით?

შეწყვიტეს თამაში. ამობეღეს. მე მაშინ, 1927 წელი იყო, ძალიან ახალგაზრდა ვიყავე. თავი მომჭერნდა, რომ კოლეჯი მქონდა დამთავრებული. ჩაკითხეა გამოვირჩეოდი ჩემს თანატოლებში.

დაკვირვებით შემათვალიერეს წამით. მოლოდინით და ცნობისმოყვარეობით სავსე თვალებით შეეცქქერიდი ორთავეს. პოლოს ხანდაზმულმა გამაკა პასუხი:

— ხობიდან ვართ ჩვენ, ბიძია.

— ხოფიდან? შეუძლებელია ეს, ხოფში ისე სუფეველას ვიცნობ. ხოფში გავიზარდე, მაგრამ თქვენ იქ არ მინახიხართ მე.

— ხოფი კი არა, ხობიდან ვართ ჩვენ, ჯიმაია.

— ახლა ახალგაზრდამ მითხრა და მასაც ეთაყვა გამოვხატა სახეზე.

— ხობი? — დაებეზენა, — სად არის ხობი?

— სამეგრელოში ხობი, ჯიმაია.

—სამეგრელო? („პირველად შესმია. სად არის სეტყვა?") — მერე და... ლაზერი სადან იცით? — ლაზერად კი არა, მეგრულად ლაპარაკობთ ჩვენ, ბიძია, — ახლა ხანდაზმულმა ჩამოთარეა სიტყვა ახალგაზრდას: — შენ ლაზი ხარ, ბიძაა, არა?

— კი, ლაზი ვარ მე. ხოფეფდან. — სულ ავირია. „ვინ არიან სეტყვენ? მართალია, ცოტა გადასხვაფერებულად, მაგრამ მაინც ლაზურად საუბრობენ და ლაზიან, მეგრულად ლაპარაკეკენთონ...

— ჰოო... ახლა გასაგებია. არასოდეს არაფერი გაგიგია, ბიძია, სამეგრელოზე. მეგრელზე, არა?

—არაფერი, პატონო.

გადახედეს ერთმანეთს. მერე სკამი შემომთავაზეს. ფაშალეს. გეგრდით მოპიყენ ხანდაზმული კაცი და ფაიწყო...

ანთალეველი, ისტორიის კარი მცოდნე აღმოჩნდა ის კაცი. ეკარგა ჰაპაკი ილო. პირველად იმ საღამოს შემოიჭრა ჩემს სულში სხვენი. თითქოს პინდით მოცული ფონეზა გადაეშეშნდა. იმ დალოცვილმა მაინც ისეთი საუბარი იცოდა.

ხარბად ეფსმენდი, თითქოს ეყლაპავდი თვითეულ სიტყვას. შეადამემდე ვისხედით. და მელაპარაკებოდა, მელაპარაკებოდა...

„ეგ თურქი ვარ და თურქეს შვილი"...

ლაზი ვარ მე და ლაზის შვილი...

ლაზი ვარ მე...

ლაზი.

და არაფერი საერთო არა მაქვს თურქთან არც წარმოშობით, არც ენით, არც ხასიათით, არც ისტორიით.

ლაზი ვარ მე, ეუბ, სად იწყება თურმე ჩემი სიცოცხლე, რა ულარანგაში!"

მუჰამედ ვანლლიშის მოგონება.

„სანამ კოჯრის სკოლა-ინტერნატში წაგიყვანდნენ, ჯერ მარიამ ორახელაშვილა მიგიყვა თავის ყაბინეტში. ოთხნი ვიყავით სარფიდან. მე უკვე მოზრდილი ბიჭი გახლდით.

— ო, ჩემი ლაზი ბიჭები მოვიდნენ! — კარებშივე შემოგვეგება მარიამ ორახელაშვილი, მხარზე გადდაგვხვია ხელი. იღიმებოდა. თვალებით გვესაუბრებოდა. გამოგვკითხა მშობლებზე, სოფელზე, სკოლაზე. როცა გაიგო, რომ უკვე მოზრდილი ყმაწვილი ხელახლა შევედი პირველ კლასში, ახლადგახსნილ ქართულ სკოლაში, გაუხარდა, შემაქო, კარგა ხანს გვესაუბრებოდა. მერე ვიღაცას გამოუძახა, რაღაცა დიალაქა. — ამა თქვენ იცით, ყოჩაღად იყავითო გვითხრა, გამოგვიმშვიდობა თბილად, დედაშვილური ალერსით. კარებამდე გამოგვაცილა.

კოჯრის სკოლა-ინტერნატშიც საოცრად თბილად შეგვეგებნენ. გველოდებოდნენ თურმე. ყველანი ეზოში იყვნენ გამოფენილნი. ეცქა მოვეგებეთ თანამეგობა ბიჭების რაკლში და... ერთმანორამ მეკარეცხლა ბიჭმა მაშინვე ლაზურად გაგვიმა სუბარი. გვესალმოვნა. მეერთი ბიჭება ჯიმორნენდენ. თურმე საგანგებოდ მოგვიწვეს ეს სიურპრიზი!"

„მე თურქი ვარ და თურქის შვილი" ... შავით და წაწკარამით მოსილი ჩემი ხალის ისტორია, ბედუკულმართი ისტორია იფურცლება თვითოდ გათენებულ ღამეებში.

„ლაზი ვარ მე და ლაზის შვილი" ...

დიახ. ლაზი ვარ მე——დიდი გუბაზის და ფარტაზის, დიდი ქუჯის და ატრის შთამომავალი. დიდი ციტენეს მოდგმა. დიდი საქართველოს ფუძეი და ძირი, მაგრამ... ეს მეც მოვიდოდ, მოგვდაინებიან!"

ალი თანდილავას მოგონება.

„ოსმინეთი ჩემი მსხვენნო სიონნისანო, რამეთუ მოიწია ჩვენ ზედა ღმერთისან გლოცა საუკუნეთა, ოლონ ვიხილე ტუუეობა ძეთა ჩემთა და ასულთა, რომელ მოახდა მათ ზედა სუეკუნონმან...

ოერგმეიას გოდება

წყანარი და შშვიდი იყო ზღვა. ოდესე, ს

ოშჯზე — ამაზეილებს კიდეც ყურადღებას ჯაკი შანიძე...

გუნან, ნოღაზე თავმოყრილი ხანდაზმული ლაზები მიჩვენებდნენ დედაკვათილს (თავმოკვეთილ) მთას: იქ, თურქებთან ბრძოლაში დაღუპული ლაზების მოკვეთილი თავების ბრიგიანსაგან მთა აღმართული თურმე. ხალხური გადმოცემითვე, თხრიფუფუს ბორიკებიდან მოედინება კალნსდეტე ანუ სიჩლანი ღელე — ეისაც მეესელანური სარუშუნოა არ მიეული, დაუზოცავთ დამპყრობლებს და ამ ფიონარეში ჩაფარიათ.

ეუზარმაზარ იმპერიას პირისპირ შერჩენილი — დედასაქართველოს მოწყვეტილი ლაზები ან ერთიანად უნდა შესცდომოდნენ უთვალავ მტერს, დედაბეკდანაგან ამოწყვეტილიყვნენ უთანასწორო ბრძოლაში (ამოწყდნენ კიდეკ ბეკრზე ბეკრნი), ანდა აყრილიყვნენ, მიეტოვებინათ თავისი წინაპრების ხორცით და ფლვნით გაპოხიერებული მიწა-წყალი და...

არსებობდა კიდეკ ერთი გზა. ეს იყო გამარჯვებული მომძალადის ენი და წყაროვილი: ან გაწყდებთ ერთიანად-შიმშილით იქნება ეს თუ ბრძოლით, ანდა ... რაკი სიკვდილს ირჩევს ბეკრზე ბეკრი, ნელ-ნელა, ეკოსმიური შეეფეროგენით, თანდათან უნდა აიძეკი დამაკცხებეკი შეიცვალოს სარწმუნოება. სარწმუნოებას შეცვლა კი იმ "ბაზნელ ეთოქაში ნიშნავდა ეროვნულ გადაგვარებასაკ. მაგრამ ვერაფა ვერ მოიშალა ლაზებში ტომობრივი სხვაობის შეკრძნება. რაკ მოაგონა, ენა შეინარჩუნა, რომელსაც არაფერი ჰკმნდა საერთო დამპყრობელის ენასთან.

„დედაჩემმა და ბებიამ თურქული არ იცოდნენ. სახლში სუფეკელ ლაზურად ელაპარაკობდით. მიკვირდა, რომ სკოლაში გვიშლიდნენ ლაზურ ლაპარაკს. თურქი მასწავლებლები გვსჯიდნენ, სახაზეს გვრტყვამდნენ ხელზე. დაიგიჭყეთ, დაიგიჭყეთ ლაზური. ოქკეენ თურქები ხართ. თურქის შვილები.

თურქი ვარ? მაშ რატომ არ იციან დედამ და ბებიამ თურქულია? რატონ გვიშლიან ლაზურად ლაპარაკს?

ეს კითხვები იმაღებობდნენ და უპასუხოდ ქრებოდნენ. ლაზიკა ვარ და თურქიც ამავე დროს? ეს შეუსაბამობა დიდხანს მაწუხებდა, მერე შეეჩვიე ამას.. ბავშვის გონება დამყოლია, ელასტიკური. რაკი სწავლული, განთლებული მასწავლებლები ასე ამბობენ, რაკი მათ ასე მიაჩნიათ, მაშასადამე, ასე იქნება. რაზე უნდა ვიმტკრიო თავი რთული და ამოუხსნელი საკითხებით ...

ხოგიდან ვარ მე, შენ — ხოფედან. მეგრელი ვარ მე და შენ — ლაზი, ძმები ვართ ჩვენ: ერთი დედის განაყარი ძმები ვართ ჩვენ. და შენც და მეც — ორიეენი ტომთა, ჩამომავლობით ვეკუთვნით ქართველ ერს. ოდესაც ენაც ერთი გვქონდა ქართველთა და ჩვენ მერე ეკრიეენ დროთა ეითარებაში, ბედის უკუღმართობის და სხვა ათასი უბედურების წყალობით, დავიშალენით, ჩვენი ენაც თანდათან, ნელ-ნელა გამოეყო საერთო დედა ენას... მერე უკუღმართმა დრო-ეამმა ჩვენც, კოლხებიც დავგშალა, გაგვყო; გაღმით დარჩით თქვენ, ჩვენ გაშოეშა. და აი, შენ, ბაღმელი, ხოფელი შეხედი გამოოდმელ ხოგელს. როგორც ეს ორი სიტყვა ჰგავს ერთმანეთს, ისე ჩვენი ენაც. სიჩლეკი ერთი ბეკეკმა.. ერთი მოდგმასანი ვართ ჩვენ და ეი ბნელმა, ხელის ფათერით დაეკიდეთ ერთმანეთს და... ვეოოელთამ, დადგა ჩვენი დროკ — ჩვენ უნდა მოეხსოთ ერთმეორეს.

იმ ღამეს არ მეკინა. ერთ კეკრაში ვისწავლე ქართული ანბანი: ეკოოენ ჭუვენერი და დიდებული თავიანი სიმარტვეკი. წაეიკითხე ქართული წიგნები. ამ წიგნებიდან გავიგე ბეკრი რამ დაკრძოდ, ის, თუ ვინ ვიყავით ჩვენ, ლაზეკი. ბაღე კომკავშორშიც შეეფდი აკტიური კომკავშირელი გავხდი. მერე ლაზური გაზეთიც გამოეკეკით ლათნური შრიფტით: „ეეთა მეტრეეხი", (წიფილი ვარსკვლავი) ერქეკ. თურქეთში მცხოვრები ლაზები კითხულობენეს იმ გაზეთს"...

მუჰამედ ვანლიშის მოგონება.

„წაეიდნენ კომისიის წევრები. არ ვიცოდი, როგორ გადაწყდებოდა საქმე, მაგრამ შინაგანად ემაყოფილი ვიყავი. ბავშვები კარგად პასეხობდნენ გამომცდელებს, კარგი ქართელები. მთლად უხარეეზოდ არა, რასაკვირეკელი. მაგრამ ეს ხარეეზიც გასაგები და ადვილად ასახსნელი იყო.

...ქართული სკოლა პირველად სარფში 1925 წელს გაიხსნა. შინამდეც იყო ამის ცდა, მაგრამ ახოლოდ საბეჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ გახდა შესაძლებელი ამ დიდი საქმისაეის თავის მომმა. მე უკვე მოზრდილი ბიჭი ვიყავი, კალკ პირველ კლასში რომ შეეედი, რათა ქართულს დავეფლეთ. არც მე და არც სარფელებს არასოდეს დაგვავიწყდება ჩვენი პირველი მასწავლებელი პოლეკეტტ ხანიდარეკი — ქართელი ენისა და ქართული კულტურის პირველი მოციქული ჩვენში. მერე მე კოჯრის სკოლა-ინტერნატიც დავამთავრე. 1932 წელს კი — თბილისის სასახლეო-სამეურნეო მეშფაკიც. იმავე წელს სარფში ჩამოვბრუნდი და დაწყებითი სკოლის გამგე-მასწავლებლად დავიწყე მუშაობა, ახლა ეს იმავე სკოლაში ვასწავლიდი, სადაც თვითონ ვსწავლობდი რამდენიმე წლის უკან. მალე დავრწმუნდი, რომ არ ეძინთ გარეშე თუ შინაეკ მტრეს ,როგორი და რანაირი ხერხითი არ ცდილობდნენ მიჩნინს მიღწევას: ლაზები არ არიან ქართველები და ამიტომ სა-

ციალა არდაშელია
გადარჩენილი სალი კოლხეთის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რფენ სკოლა უნდა იყოს ლაზური და არა ქართული. რამდენჯერმე სამინისტროში დამბაჯარეს ამის თაობაზე: უნდა შეემოწმებინათ, როგორ ითვისებდნენ ნაცნობ ბავშვები ქართულს. ის ბრძოლა მაშინ მოვიეკი, მაგრამ დავრწმუნდი, გულზე ხელის დაკრეფა მაინც არ ეგებოდა, რადგან ...“

რადგან იცოდა ალი თანდილავემ, რომ ჯერ კიდევ ბევრი რამ იყო შესასწავლი, შესაცნობი, გასაკეთებელი. იგი ირიცხება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიური ფაკულტეტის კაკაცაოურ ენათა განყოფილებაზე.

... ომარ შემიშიში სარფის სკოლაზე, დღეევანდელ სარფის ცხოვრებაზე მიყვება... მიყვება ალი თანდილავაზე. ომარიც სარფის სკოლაში სწავლობდა და მასაც როგორც ყოველ სარფელ ბავშვს, ალი თანდილავა ასწავლდა. ასწავლდა ქართული ენის სიყვარულს, სამშობლოს სიყვარულს. კაკაცეთას ასწავლდა, რადგან თავად იყო ეროვნულ მოწყვლისათვის საზოგი კეთილშობილებისა, სინათლისა, სიკეთისა.

... გიორგი ახალდიანი, იუსტინე ამუღაძე, კორნელი კეკელიე, ანრეოდ ჩიქობავი, ალკი შანიძე ... ამ დიდ მეცნიერთა თანავრსაყვლავედი ამოგზდა მაშინ, ოცდაათიან-ორმოციან წლებში უნივერსიტეტის ფილოლოგიურ ფაკულტეტს. და ამ თანავრსაყვლავედში განსაკუთრებული შუქით ბრწყინავდა ივანე ჯავახიშვილის სახე.

იყო განუმეორებელი, წარუშლელი შთაბეჭდილებანი. იყო თეთრად გათეთრებული ღამეები ივანე ჯავახიშვილის წიგნებზე ...

ივანე ჯავახიშვილმა კარგად უწყოდა, კოლხეთის როლისა და მნიშვნელობის წარმოჩენა საერთო ქართული სახელმწიფოებრიობის წარმოჩენა იყო. იგი მთლიანი საქართველოს მაღალი კოშკიდან ეკურებდა ისტორიას და მისთვის, როგორც დიდი მაქცელიშვილისათვის, წარმოუდგენელი იყო ორღობის პატრიოტიზმი. მან კარგად უწყოდა, რომ ქართული ერთიანი კულტურის შექმნაში თანაბრად მონაწილეობდა ყველა ქართული ტომი, თვითეულ კეთხეს თავისი წვლილი შეკმონდა ამ ერთიანი კულტურის, ერის სულიერი საგანძურის შექმნაში, ეს უნდა სცოდნოდა ყოველ ქართველს, რომელი კეთხისაც არ უნდა ყოფილიყო ის. ეცოდინარობა ბადებს სიბრიყვეს, ეგეცნურობასა და კეთხურ, ე.წ. ორღობის პატრიოტიზმს.

ალის ხშირად ათენდებოდა ასეთი ფიქრებსა და გასსჯაში ... საქართველოს წარსულსა და აწყმოზე ფიქრში ...

ეტვმოუტანელი აეტორიტეტი საქართველოს ისტორიისა კი იყო ეს კეთილშობილი სახის, სუტტი ხმის მქონე პიროვნება, ერთმელი ლექციებზე ტევა არ იყო და მაინც ბეზის გაფრენას გაიგონებდა კაცი. საქართველოს ისტორიის [illegible]ლი ფურცლები იშლებოდა ამ ლექციებზე: ჭაბმდე უცნობი, დაფარული, საიდუმლო...

„ასე უნდა იყოს“ ... „როგორც ჩანს“ ... „მგონი“. „ჩვენის აზრით“ ... „ეფიქრობთ“ — ეს მოკრძალება არა მოჩვენებითი, არამედ დიდი პიროვნების სულის სიღრმიდან წამოსული მოკრძალება და თავმდაბლობა განსაკუთრებულ მომხიბვლელობას ანიჭებდა. სულგანაბული. სუფ. თქვაშეკრული, აღტაცებული თვალებით შეპყურებდა მას აუდიტორია და ალიც გრძნობდა, რომ ეს უხმო თაყვანება მძლავრად იდგამდა ფესვებს მის სულშიც, მთელ მის არსებას იპყრობდა ...

და როცა ერთ მშვენიერ დღეს ერთმა თანაკურსელმა გოგონამ განაცხადა ხვალ თურმე ბატონი ივანეს დაბადების დღე ყოფილო, მთელი კურსი აფორიაქდა.

გათენდა ეს ხვალეც. და როცა დიდებული კაცის ფიგურა გამოჩნდა უნივერსიტეტის შემოსასვლელ კიბეებზე: მოიდა ო“ ნელელ და წარმოოდგენელი რამ: შემოსასვლელიდან კიბეებამდე ორმწყრივად მდგარი ახალგაზრდობა მოწვეწიენით ეყურება ყვავილებს ფერხთქეზე დიდ მეცნიერსა და მამულიშვილს.

ამ მოულოდნელი ამბით შეპკრთალი და აღელვებული დიდი კაცი ჩეკულებისამებრ ქუდმოხდილი, თვალცრემლიანი, ნელა მოაბიჯებდა ცოცხალ ფერეფაფნში და რატომღაც ასე მოეჩვენა ალის და ალმათ ივივე ეზრი. დიადად იმ წუთში ყველას; ნათლის შარავანდედი ადგა თითქოს თავზე და ეჩვეულად ანათებდა ის შარავანდედი: ერისთვის თავდადებული წმინდანის შარავანდედი ეცნაურ ნათელს გამოაშუქებდა.

და იმ ყვავილების ზღვაში, ის ფეხქეზე რომ დაიკარა, ერთი ყვავილი ლაზი ახალგაზრდისაგანც იყო-იქნება მთელს უნივერსიტეტში ერთადერთი ლაზი ბიჭისაგან აღალი გულით ქოძღვნილი.

„ეჰ ხალხმრავლობის
და მძლავრობის
ეყოფილვარ მოწმე,
ამ ბედნიერ, რომ ხელახლა
ვიქნები როსმე.“

საქართველო მთლიან მეზეიუმად წარმოუდგება ადამიანს. ამ მტკაცელი მიწისა არ არის, რომ რაიმე ისტორიული მნიშვნელობის ადგილი ან მისი ნაშთი არ იყოს.

წვიდნენ ათასეული ჯერის გადამთიელნი — და დარჩა ის, რაც ხალხის ენაზეა შენქნა და შიგ თავისი უკვდავი სული შთაბერა.

კოლხეთში ცნობილი იყო უძველესი ქალაქები: ფასისი, აია, ეგრი (ეგრის დამაარსებლად ნახევრად ღვეგენდარული ეგროსი ეგრის მიჩნეუ-

ლი, ბერძნულმა ლეგენდებმა შემოგვინახეს ალეტის დიდებული სასახლის, უძველესი ქალაქის ათას აღწერილობა. ანდ ანე ეგ ანუ ქეკის ცისკ. ქეკეი არქეოლოგისი — დღევანდელი ნოქალაქეკი.

„ეგ კოლხების ქალაქია, გაშენებული ალეტის მიერ". (ტაციენე) ბიზანტიელის ცნობა) ფასისი (ფოთი) სკილაკის აღწერით (IV ს. ძ. წ.) მდინარე ფაზისის ზღვის შესართავთანაა გაშენებული. პპოლონიოს როდოსელის პოემის IV წიგნში ფეიკეის მეფე ალკინოე ეუბნება თავის მეუღლეს: „აეტზე უფრო ძლიერი მეფე არ არსებობს. ამასთან. მოურიდებლობა არ იქნება მართალია, იგი შორს ცხოვრობს, მაგრამ თუ მოინდომა. ელადას ომს ეამოუცხადებს". დიოსკურია. ანუ სუბასტოპოლისი — საერთაშორისო მნიშვნელობის საკვანო ცენტრი იყო. პიკუნდას (ლეგენდული ბიკვინთა) სტრაბონი დიდ ქალაქს უწოდებს, პლინიუსი კი უმდიდრეს საკვანო ქალაქს.

ციხე-ქალაქი კიტეი მოხსენიებულია არგონავტების მოგზაურობაში. პპოლონიოს როდოსელი ეგზაითნად იხსენიებს მას (დღევანდელი ქუთაისი). პროკოპი კესარიელს მოაკვნილი აქვს არიანეს თხზულებიდან ცნობა, რომ რიონზე მდებარე ციხეს ბერძენები უწოდებენ კოტაიიონსს, ლაზების კი ქუთაისისსო.

ციხე-ქალაქი სარაპანი ცნობილია კოლხეთის ისტორიაში, როგორც დიდი ნავთსაღგური. მსგავე ქალაქებთან ერთად კოლხეთში არსებობდა აკრეფეკე უფრო მცირე ქალაქებიც, მაგალითად. ციხე სკანდა, ვარდციხე (როდოპოლის) უქიმერიონი, ვაშნარი, ლოსარიონი და სხვ. სტრაბონის ცნობითვე, ფაზის მდინარეზე 120 ხიდი ყოფილა გადებული.

სტრაბონისა და პლინიუსის მოწმობით, მდინარე ყვირილაზე სავაჭრო ხასიათის დიდი შენობები ყოფილა გაშენებული, რომ არ შეფერხებულიყო ნაოსნობა, ადგილობრივი ხელისუფლება ზრუნავდა რიონის, ყვირილას და მტკვრის ხეობების ამოწურვნდაზე და სუფრაის ქედზე გადასასვლელი გზის დაცვა — შეკეთებაზე.

უკვე V საუკ. ძვ. წ. კოლხეთში ჩნდება საკუთარი ფული. ე. წ. „კოლხური თეთრი".

კოლხეს, საერთოდ, მეზღერო სავაჭრო ურთიერთობა ჰქონდათ შავი ზღვის პირას მდებარე საბერძნეთის ახალშენებთან და ეს გარემოება უთუოდ ხელს უწყობდა კოლხეთის საბერძნეთთან კულტურულ-ეკონომიურ დაახლოებას.

„კოლხმა მომბატა" „კოლხმა გამაკეთა", თავს იწონებდნენ კოლხეთის ქალაქების სახელოსნოებში დამზადებული ყელყარყარა სურეები თუ დოქები, ლარნაკები თუ ამფორები მსოფლიოს სხვადასხვა ქალაქებში.

მე-6 საუკუნის ბიზანტიელი მწერალი და ისტორიკოსი პროკოპი კესარიელი აღნიშნავდა, რომ ლაზებს თავი მოაქვთ იმით, ისინი ძველი კოლხეთის ცივილიზაციის მემკვიდრენი რომ არიანო: „ძლიერია და მამაც ტომს წარმოადგენენ ლაზები და სხვა ძლიერ ტომებზე მბრძანებლობენ. ამაყობენ კოლხთა ძველი სახელით და ზომაზე მეტად ქედმაღლობენ, შესაძლებელია არც თუ ისე უსაფუძვლოდ. იმ ტომებს შორის, რომელიც სხვა სახელმწიფოს ექვემდებარებიან, მე არ მეგულება არც ერთი სხვა ესოდენ სახელგანმავლული და მორჩმული როგორც თავისი სიმდიდრის სიუხვით, ისე ქვეშევრდომთა სიმრავლით, როგორც მიწაწყლის სიჭარბით და მოსავლიანობით, ისე ხასიათის სილამაზითა და სიღეკვეტით".

„ჩაქვის-წყალზე (ზღვის კიდეს) არს ციხე ქაჯეთისა. მაგარი, მაღალსა კლდესა ზედა ნაშენი, აქუს გვირაბი. კლდე, გამოკვეთილი გზად" — ვახუტაში.

პეტრა ახლაც განსაცვიფრებელ შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზე. აქ, ამ მთვალ ველდთან ილეწებოდა რომაელთა ლეგიონები და სპარსელთა ურდოები. აკად. ს. ჯანაშია ამ ციხე-ქალაქის როლს თბილისის როლთან(აღმოსავლეთ საქართველოში რომ შეასრულა) აიგივებდა: „მართალია, ეგრისში ბიზანტიელთა ძლევამოსილების აღსასრულთან ერთად ჩაესვენა პტრა-ქაჯეთის ბრწყინვალებაც, მაგრამ იგი სათანადო მნიშვნელობას მოყლეპილი არც მომდევნო ხანაში იკო. მისი ქართული სახელწოდება „ქაჯეთის ციხე" — ამის ნათელი დადასტურებაა". აღნიშნავდა ს. ჯანაშია. (მე-18 საუკუნის 20-იან წლებში ქაჯეთის ციხე ოსმალებმა დაიპყრეს და ძლიერადაც გაამაგრეს იგი 1878 წ. ბერლინის ტრაქტატი დედა-სამშობლოს დაუბრუნდა.).

VI საუკუნეში კოლხეთის სანაპიროსთან იყო დაკავშირებული ბიზანტიის ძირითადი სტრატეგიული ინტერესები.

ბიზანტიის ძირითადი მოწინააღმდეგე სასანიდური ირანი — საბოლოოდ დამკვიდრდა აღმოსავლეთ საქართველოში და მიეცა საშუალება ბიზანტიაში შეჭრილიყო აღმოსავლეთ საქართველოდან ლაზეკის გზით, ხოლო აქედან მოელ სამხრეთ ზღვისპირზე. ასეთ ვითარებაში ბიზანტიელებს მოუწიათ აღმოსავლეთ ზღვის პირზე აეშენებიათ ციხე-სიმაგრეები, რომლებიც უდარაჯებდნენ სამხრეთიდან შავი-ზღვის პირს. ერთ-ერთი მათგანი იყო პეტრა.

პეტრაში იყო სეპისკოპოსი ქათედრალი, პროკოპი კესარიელის ცნობით, ლაზების ეპისკოპოსები უნიშნავდნენ მოვდელებს დამოკიდებულ ტომებს. პეტრას სეპისკოპოსის კათედრალმა იარსება მე-10 საუკუნემდე...

გვიანელისტურ ხანაში (ძვ. წ. 11 საუკუნეში,

ციალა ალადაშვილია
გაჯარჩენილი სელი კოლხეთის

მდინარე ჭორახის შესართავთან წარმოიქმნა ქალაქური ტიპის დასახლება — აფსაროსი (დღეგანდელი ფოთი).

ლეგენდარული აფსარონსი! ბერძენი მწერლისა და ისტორიკოსის, ქურუმისა და მხედართმთავრის არიანესათვის ჯერ კიდევ მე-2 საუკუნეში ჩვენი წელთაღრიცხვით ცნობილი იყო თქმულება იმის შესახებ, როგორაც აფსარს ეწოდებოდა აფსარტა, როგორ ამ ალაგს ვითომ მეფეს ხელისაგან დაიღუპა მისი ძმა აფსარტა. აფსარტას საფლავსაც კი აჩვენებენ თითქოს. ე. ი. ძველი ტრადიციის მიხედვით, ქალაქის დამაარსებლად მიჩნეულია კოლხი უფლისწული აფსარტა-არგონავტებზე თქმულების ერთ-ერთი გმირი.

რომაულ ხანაში აფსარი იყო ხალხმრავალი ქალაქი, დიდი გალავანით შემოზღუდული. აქ იყო თეატრი, ჰიპოდრომი და მრავალი სხვა ნაგებობა, რაც ჩვეულებრივ, ქალაქის სიდიდის მაუწყებელია. აფსაროსში იდგა რომაელთა ყველაზე რიცხვმრავალი გარნიზონი — 5 კოჰორტა.

აფსაროსი ანუ გონია, ისევე როგორც ბევრი ჩვენი სახელგანთქმული ძველი, ყოველთვის იზიდავდა მრავალ მკვლევარს. ბევრი ოცნებობდა მის გათხრაზე. და აი, 1974 წლის ბოლოს გონიაში მოხდა დიდებული აღმოჩენა-ნაპოვნი იქნა ანტიკური ხანის ხელოვნების შედევრები, თავისა მნიშვნელობით რომ აღემატება ყველფერს, რაც აქამდე იყო აღმოჩენილი გონიას ტერიტორიაზე...

აჭ ნაპოვნი ნივთები ქართული ოქრომჭედლობის უბრწყინვალესი ნიმუშებია. მათში აშკარად შეიმჩნევა როგორც ფუძეკული ოქრომჭედლობის ტრადიციები. ისე ცალკეული ელემენტები და მოტივები, რომელთაც შემდგომი განვითარება ჰპოვეს ფეოდალური ხანის ქართველ მხატვრულ ნაკეთობებში. თვალის ერთი შეხედვითაც ამ შედევრებმა ვანის საკანონიერო ასოციაცია გამოიწვია. და როცა პატივცემელი ალექსანდრე ქანთაძე გვაკვენებდა ამ ბრწყინვალე ნაკეთობებს, გაბარბელი იმით, რომ ახალგაზრდები დაინტერესებას ინერნენ ძველი კულტურის მიმართ—თვალწინ მედგა ვანში ნაპოვნი შედევრები... ცალთვი გაწყობილი საყურეები თუ ძმაყები, ფიფაფა... ეს ნაკეთობები, რა თქმა უნდა, ატარებენ ადგილ ბერძნული და ალმოსავლეთი ხელოვნებისაც. მაგრამ მათში მკვეთრად საცნაურია ადგილობრივ ხელოსანთა ტრადიციები. და ეს ბუნებრივიეა. ანტიკური და აღმოსავლეთის ტრადიციები იმიტომაც დამკვიდრდნენ კოლხეთში, რომ აქ უკვე არსებობდა უძველესი კულტურა — ძველი კოლხეთის ცივილიზაციის პირმშო. ეს მართლაც რომ უწყვეტი ჯაჭვი განეთიარებისა, რაც ეფსწლეულების სიღრმეში იღება სათაეკეს და ბერძელდება საუკუნეების მანძილზე..

შეუღამე გადასულია. მაგრამ პეტრას ციხეში არ სძინავს გუნაზ მეფეს და მის მრჩეველს ფარტაზს.

მეფეს უბრალო კოლხი მეომრის სამოსი აცვია. თავშიშველია, ფეხებზე კი წითელი კოლხური წუღა აცვია. ტანმაღალი და ბეგუბგანეური ეფეკაცი ოქროსფერი თმითა და ბასრი, ცისფერი თვალებით მოფეკეზრად სცემს ბოლთას ოთახში. ხის სავარძელში ჩამჯდარი ფარტაზი თვალს არ აცილებს მას და ნაოფლიანად იღიმება. გალიაში ვამოშეწყვდეულ ავაზას ჰგავს ახლა ეს უბადლო სიმამაცის, გასაოცარი ნიჭისა და ჭკუის ახალგაზრდა კაცი, ნახტომისთვის ყალეზე შემართულს.

ზღვის ჩუმი ფერნი შემოდის ვიწრო სარკმლიდან და მეცხოველეთა ღამეული გადაძახუნა.

გუბაზი კარგახანს მიმოდიოდა ფსიტყოდ. მერმე თავადაც სავარძელში ჩაეშვა, ფარტაზის პირისპირ. დაძაბულობისა და დაღლილობისაგან სახეზე ფერი გადასტეკოდა.

ოდნავ ორად გაბოლილ ნიკაზზე მოისკა ხელი ფიქრიანად, მერე გამვლილ, ბასრი თვალები მიაპყრო ფარტაზს. ამ მზერას გუმბაზისას ვერაკენ უძლებდა; ვერც ბიზანტიელი, ვერც სპარსი და ვერც კოლხი წარჩინებული. ერთადერთი ფარტაზი იყო — გუბაზის სიყრმის მეგობარი და თანამებრძოველი — ვისაც შეეძლო მისთვის თვალი გაესწორებინა.

— მაშ ასე: ბიზანტიელებს ჩვენ, კოლხნი, ცბიერებად და ორპირებად მიეჩნიეართ. — გუბაზმა სარკაკტულად ჩაიცინა — სავარძლის სახელურს ხელი დაჭერა — როგორ ვბედავთ და ეფრტვინეეკად არ გადაეეულსაინებით ღიმს. ღიმი იმის ღიმია, წვრილ-წვრილი ნაფირი გადასასლოს. ამის გამო ოდის იყო შფოთავდნენ მეირნენი, არაჴ ეთქვთ, და შეეძლა გადარჩენისათვის რომ იზრუნოს — ეე ოდა ჩემმა ღმერთმა, დიდი მკრეხელობაა სწორედ! თუ ყველა ასე მოიქცა, მაშ რა უნდა მეირთვას ღიმმა.

— მაგრამ არსებობს ხალხური ანდაზა, გუბაზს: დათვი რომ მოგეეეეთ... ბაბა დაუძახეო. როცა არ არსებობს სხვა გამოსავალი ...

— კი ბატონო. მეც მაქვ ვარ. ისე დავკანიწიეთ და დავჩარხანაკედით, რომ ოდესღაც ძლიერი და მაგარი სახელმწიფოო, სხვები რომ მოწიწებით იხრიდნენ ქედს ხის წინაშე. ახლა თავად გამხდარა მოთარეშე მგლების საკიჟვნი და სათრეკი. გავწყდით, დაგილიეთ ხმლის ქნევაში. დაკარიეთ ჩვენი დაბაკალაქები და სოფლები. გაუთავებელია ომებმა ხალი გაგეიწყეტა. შენც კარგად იცი, ხმლის ქნევა და ომი არ გვესწავლეკა კოლხებს, ჩვენ რომ არა, თავის დღეში ბიზანტიელები ვერ შესძლებდნენ ჩვენ ბოლოს ფეხზე ადგომას. ეს ბოლო ომი ბოლოა. ეს ბოლო ომი ბოლოა. ეს ბოლო ომი ბოლოა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძლებდნენ ვერც პეტრას, ვერც მუხურისს ალებას. ხომ მოიმტვრიეს ირანელებმა კისერი ციხე-გოჯთან? მაგრამ რა გამოიეფი ამით? ვაი და გავეყარეთ და უის შეეფაყრეთო, სწორედ ჩვენზეა ზედგამოჭრილი ეს ანდაზა. ბიზანტიელები არანაკლებ ხარბნი და გაუძაძღარნი აღმოჩნდნენ. ბოლოს სულ გადაყლაპვაც მოგვინდომეს — არ დასჯერდნენ მცირედს. ასეთ დროს რა უნდა ეღონა უბედურ წყთეს? ორ მტაცებელს შორის გამოჭყლეტილა ბოლოს მაინც ბიზანტია ირჩია და იუსტინიანეს წარუდგა თხოვნით, მიეღო ლაზიკა თავის მფარველობის ქვეშ, ქრისტიანობა აღიარა, ეკორფასი სარკეებით აავსეს წყთე, შეოთეს რომაელი დიდებულის ქალიშვილი და დიდის ზეიმით გამოიტაცეს ბერძენ ლაზიკაში. კარგად მოგეხსენება, რა მოჰყვა ამას. რა წრიალი შეუდგა ირანს, რა დიპლომატიური შეხლა-შემოხლა ატყდა ბიზანტიასა და ირანს შორის. ორივე უსირცხვილოდ იჩემებდა ლაზიკას, არა ჩემი ქვეშევრდომია და არა ჩემიო. დიდი კოლხეთი სათამაშოა ბერთად გადაქეცა. სიტყვიერად რომ ვერ მორიგდნენ, ახლა ძალაზე მიდგა საქმე. მაგრამ მაშინ კოდის და მის ლაშქარს კუდი ამოვაძუებინეთ და ეგ ჩვენი წყალობით უფრო მოხდა. ვიდრე ბიზანტიელების დახმარებით. მერე რა მოხდა? დიდი „სუეკენონ ხავი". იბერია ირანელებს დარჩან სათარეშოდ, ლაზიკა-ბიზანტიელებს. ბიზანტიელებმა ხელი მიყვეს ჩვენში ციხე-სიმაგრეების აშენებას, თავიანთი ჯარები ჩაგვიყენეს, ხოლო იმ ნაძირალა ალ ვაიძეური იოანე ციხემ სულ არიელარია ჩვენი საკმე. დაჯდა აქ, პეტრაში, როგორც საკუთარ აკროპოლისში და მეწერეულნე ჩარჩაგ ქეკეულმა, ყველა ჩვენს საქმეში დაიწო თავისი გრძელი ცხვირის ნაყოფა. ბოლოს კარგად ფეი, სახელოვნა შემინარჩენეს მეფობის, ეს ეკ ალარ იკმარეს: ჩვენი ქალაქების ხელში ჩაგდება განიზრახეს პირადი გამდიდრების მიზნით. ვასიდეა და გაიბერა ნაძარცეი და ნაპარავი ქონებით იოანე ციხე. რამდენჯერაც გავაგზავნეთ საჩივარი ეკისართან, ყურები არ შეიბერტყა ეკისარმა. ხოლო ნაძირალა, ფურბელი უფიო გაბოროტდა, ფეიქნეთ დაიკიდა ჩვენი ქეეყანა და ხალხი. ავდექით და ისეკ სპარსელებს მივმართეთ.

— მე მაშინაც წინააღმდეგი ვიყავი ამის, გუბაზ, — წყნარი ხმით შეესიტყვა ფარტაზი.

— მართალია. მაგრამ გვქონდა კი სხვა გამოსავალი? მე არ ვიცოდი განა, რომ სპარსელი ჩვენს მფარველად და მოკავშირედ არ გამოდგებოდა? განა რა მფარველი უნდა იყოს მგელი კრავისა? მაგრამ ეს მაინც ხერხი იყო, ბიზანტიისათვის ჭკუისასსწავლი და დროის მოსავები ხერხი ანუ ფანდი, თუ გნებავს. სპარსელები ჩვენ შევთავაზეთ ხელსაყრელი პირობები: ჯერ ერთი, ისინი ხდებოდნენ უძველესი სამეფოს მფლობელნი. ამასთან, ჩვენნაირ ქეეყანის მეშვეობით ისინი უკავშირდებოდნენ ზღვას და შაშასადამე, აღვილად მიწვდებოდნენ ბიზანტისაკენ. ჩვენ თავის დღეში ვიყავეთ კაკასიის მთების საფარი და თუ ჩვენ მოვისურვებდით, სპარსელებს საშუალება ეძლოდათ ერბიათ რომაელთა მიწა-წყალი — გუბაზი გაჩუმდა. დუმდა მისი მრჩეველიც, ბოლოს უარტაზმა დაიწყო ფრთხილად.

— დიახ, მეფეო, ირანის შაპმა ხოსროს დიდებულად განვიჩინა, რა სარგებლობას მოუტანდა მას ეს წინადადება. ჩიტმაკა იყო, დრომდე საიდუმლოდ შეინახა იგი, სანამ ჯარს აგროვებდა და ემზადებოდა, ბანგებს ხმებს აფრცელებდა იბერიაში მიედევარო, იქაური სამეფოის მოსაგვარებლად ამასობაში გამზადებულ ლაშქარს მეგზურებად ჩვენები ჩაუდგნენ. სპარსელებმა დაუბრკოლებლად გადალახეს ლიხის ქედები და პეტრას ალყა შემოარტყეს. ჩვენების დახმარებით მოახერხეს ამ მიუვალი ციხის აღება ამასობაში ციხე ჩაძაღლდა, ეშმაკს მიბაარა ცოდვი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ღრმად და მძლავრად არის მიმალული სულის ხვეულებში და ხელსაყოველ დრო-ჟამს ელოდება, რომ თავისი სახარელი ხმა დაიღოს. ვეუბნები, ფარტაზ, იქნება მე არ ეიცოცხლო, მაგრამ შენ შეეწერები ამას, რომ ჩვენი წარჩინებულები ყველაფერ სისაძაგლეს ჩაიდენენ, ყველაფერ საზიზღრობაზე წაელენ, ოღონდ დაიკმაყოფილონ თავიანთი პატივმოყვარეობა, პატივმოყვარეობას კი ოქრო და ძალაუფლება კვებავს, როცა ძალაუფლება შერყეულია, ოქრო და ფული — ეი თავი და თავი ყოველიფერი, ყველაფრის საზრდო. რის ქვეყანა, რა ხალხი? დღეს ვიყო მაძღრისად, ხოლო ხვალ თუნდაც ნუ ვეთენდება. იუდას ღალატი მონაგარია ჩვენების ღალატთან შედარებით. მაგრამ მივყვეთ ისევ ფაქტების თანმიმდევრობას, ფარტაზ ჩემო. ეთილი და პატიოსანი, სპარსელების „სიკეთე“ ვიწვნეთ და განეფდეკით მათ. მე ისევ იუტტინიანეს ვუბმე საშველად. ოღონდაც სპარსელთაგან დაეგეღწია თავი. რა ბოდა შემდგომ? იუტტინიანეს მარილი გამოუხვნია ჯარი, გახარებულნი ამით, რომ ჩვენ სპარსეთს ზურგი ვაქციეთ ახლა შაპმა არ დაადგინა და კვლავ ატყდა ჩვენს ქვეყანაში, ჩვენს მიწა-წყალზე სისხლი მღერიდა ომები. ეძლიეთ რომლებერმე სპარსებს, განვდევნეთ. მაგრამ შაპი, კარგად მოგეხსენება, არ დაშშინდნა და ახალი სარდალი ხურანი გამოგზავნა ღიდი ჯარით. ეძლიეთ ხურანისაც. მაგრამ რა? ამით მოიშალა მეელეს ბედნობა? ბიზანტიამ და სპარსეთმა მტრობამ ის ვიგინდარა დაკისოთ ციბეზე ნაკლები რიდი გამოდგა. ეთილი და პატიოსანი. დავისუფლეთ ალბანეთ, მოვიშორეთ თავიდან, ეკისარმა ბოლოსდაბოლოს ზეისმინა ჩვენი სმენიერი. ჩამობძანდა ახალი სარდალი ბესა. ბეტრა ისევ ავიღეთ და გავნდევნეთ სპარსელები. არ ქმოპოლსშიც ვძლიეთ ბტრას, მერიდრეე იქულებულნი გახდა, გავეცალოდა. ისევ ღიდი ღრეობითი ზავი ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის. შემდეგ? ბიზანტიელნა სარდლებმა წყლის ამღერეეა და მღერიე წყალში თევზნი დაეკარ დაიწყეს. მერე ის იყო ჩვენმა მოფალტებმა ხელზე დაიხვიეს ბიზანტიელთა ეძლეოდა და ეტქმიერიონის ციხე-სიმაგრე სპარსელმა გადასცეს. უნიო და ეგეგრეელო ბიზანტიელი სარდლებს წყლოსნით ზედაზედ დაეკარეეთ განაბლეებულ ომში მეტტრისი, ქუთათისი, არქმოძოლსი: მეორეროვ კელავ ჩაიგდო ისინი ხელში წყალში ჩაგვიცვივდა ამდენი შრომა და წვალება, უშმად დაიღვარა ჩვენი ხალხის სისხლი. რას აკეთებენ ამ ღროს ჩვენი მოკავშირენი? ისინი ასედაც ვაძალეს-ვემოეთ, ამდენი ომისა და უბედურებისაგან წელგაწყვეტილ ხალხს აკლეფენ და ძარცვავენ, თავიანთი ჯიბეები ქისის გამოტენით ავსერი არიან დაკავებული, ვიღრე ომით. რადგან ბიზანტიელებს, ისევე როგორც სპარსელებს, ფეხებზე ჭიანურები ეფარ ამოხდება, გავერანდება ჩვენი მიწა-წყალი, მით უკეთესი. უკეთ მოიკვანენ მორჩილებაში, უკეთ მოეგრეხენ ქედს. ყოყლოჩინობა და ბაკიოობა კი, იცოცხლეთ, ჩვენს ბიზანტიელ სარდლებს კარგად ეხეთხებათ. სინამდვილეში კი ღრეობისა, ღროსტერებისა და ქალებთან ლაპუტის მეტი არა შეუძლიათ რა. არ ვეტეხთ ბატონ, ინტერბის. ეკაზანეი სანიერის ქვეყნებტრად გრძელდება ყველფერი. ხალხი კი წყდება, გავერანდა ქვეყანა, ნათხარ და ნაპარტახალ ველად იქცა ოდესღაც მდიდარი და უხვი ჩვენი მიწა-წყალი. ამ პროგრესეეთ ისარგებლეს ქვეყანის ორგულებმაც, ბანაკებად დაიყო ლაზიკა, ზოგი სპარსელების მხარეზეა ჩუმად თუ აშკარად, ზოგი ბიზანტიელების — ამისაც მიხედეთ, ეისკან უფრო ხედგენ სარგებელს. ძალი ბატონს ვერ ეტყვის. სად არის ხსნა და საშველი? ვისდა ეშიმართოთ კიდეე? როგოროა მოვახერხოთ შეეინარჩენთ ჩვენი ბოგა? ჩვენი წინაპრეთის სიფლაგი? სისხლთ მორწყული ჩვენი მიწა-წყალი? ისევ ბიზანტიელი ვგვრჩებიოსო. სპარსელებს. ერთმორწყულები მაინც არიან ბიზანტიელებიო, მეტყვი შენ.

გვაქვს კი არჩევის საშუალება? არჩევაზე თუ მიდგა საქმე, მე მირჩევნია ჩვენი ქვეყანა ისე ისევ დამოუკიდებელი, ძმლავრი და მდიდარი იყოს, როგორც ერთ ერთ ოროს. ისევ ისე ქუხდეს ძველი ელინეთის სახელი და ღიდება. ერთმორწყულნო? ქედმაღლ და ყოყლოჩინნ ბიზანტიელებს მაინც ვერ დაარწმუნებ, რომ მაგათზე დაბლა არ ვდგახარ არც ჩამო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ძველი კოლხეთის მემკვიდრეს, მიზანტიელთა უნებართვოდ დრაჭმა ვერ დამიხარჯავს, ჩემი მშიერ-მწყურვალი ხალხი ვერ დამიპურებია, ვერ შემიმოსავს. ბესას უნებართვოდ ვერ დამიმცხიკვებია. ამისად მიუხდებადან, მე მაინც ვეცდილობ მოვნახო საერთო ენა ბიზანტიელებთან, ტაკიერად ვქერები, რომ როგორმე ჩვავენო კეისარს ჩვენთან თანამშრომლობისა და მეგობრობის ხელსაყრელობა, რომ ჩვენი ბრაფდა გადაიდგმა ირანს გაუხსნის გზას ბიზანტიისაკენ. თითქოს აფლაგმე კიდევ და მოვთო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამბოდ. იგი ცოტნე დადიანის ძარღვებშიც ახმიანდა. აყვედრა სისხლი გუბაზ დიდისა ცოტნეს ძარღვებში და..

მამულისათვის დაღვრილი წმინდა სისხლი ქართა სიავეში იქცა ერის უკეთესების სიმბოლოდ, გადარჩენის სიმბოლოდ, ახალი სიცოცხლის ყაყაჩოებად ამობინინდა იგი კრწანისის საფლავებზე.

„სწორს ფიქრს აძლევდეს თემ-სოფელს, ცდუნება არა სძირავდეს"

უკვე ადარ უკვირთ თანასოფლელებს, რა უნდა აკეთოს აქ, ჩვენთან სოფელში უნივერსიტეტდამთავრებულმა კაცმა, მაშინ როდესაც საუნალება ჰქონდა თბილისში, ასპირანტურაში დარჩენილიყოო. მაგრამ მას არ შეეძლო შინაგანი მოწოდებისათვის ელალტა. აქ, სოფელში სჯირო იყო იგი.

... და იწყება კარდაკარ სიარული: არც ერთი ბავშვი არ უნდა დარჩეს უსწავლელი. ყველამ უნდა ისწავლოს ქართული. ყველა ოჯახი უნდა ეთხოვნოდეს ქართულ წიგნებს, ყველამ უნდა იკოდეს თავისი ქეყანის ისტორია, რომ უკეთ გიერკვეს აწმყოში, მომავალს იმედიანად შეეგება.

ალი თანდილავს მხარში ამოუდგა მეუღლე ალერ მგელაძე — ბათუმელი ქალიშვილი ფუალანოო შეუდგა სოფელში პედაგოგიურ მოღვაწეობას. სკოლა სთხეკეა სიკეთის, ცოდნის, სკოლა ნამდვილი მოქალაქეების ზრდის, როცა მის კედლებში თავგამოდებული პედაგოგები იღწვიან.

და როცა ეკიობინეს წლებმა, როცა 60 წელმა შეეშმნეველად მოეკაკუნა ალი თანდილავს, უკვე ადარაფის უკვირდა, რომ სოფელში არ იყო დარჩენილი ახალგაზრდა, არ იყო დარჩენილი ოჯახი, ამ კეთილშობილი კაცის მაგლარომ არ მოსც�sებოდა. ნორაკიძეების, ვანლიშვილების, ბაკრაძეების, ბეგიშვილების ბავშვებს ქართულად ალი თანდილავამ ავდამეკიანა ენა.

თანდილავების ოჯახი ბეგრი ქართველი მეცნიერის კეთილ სავანედ იქცა, ყველასათვის, — ვინც კი ლაზური ენის ცოდნეას მიჰყო ხელი — გულღია მასპინძელია ეს ოჯახი: ლაზური ენის შესახებ არ გამოსულა არც ერთი ფუნდამენტური შრომა, რომლის ავტორისათვის ალი თანდილავას ფასდაუდებელი სამსახური არ გაეწიოს. ალი თანდილავას ოჯახის ხმარი ლუმპრები იყვნენ აკად. არნ. ჩიქობავა, პროფესორები სერგო ქაღენტი, გივი მაჭავარიანი, სერგი ჯიქია, ანტონ კიზირია, დოცენტი ნათელა ქუთელია და-ბევრი სხვა სახელმოხვეული მეცნიერი და მკვლევარი.

ალი თანდილავა ამტკიცებს მონაწილეობას იღებს სოფლის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ხშირად გამოდის მოსახლეობის წინაშე ლექციებით —მოხსენებებით, მონაწილეობდა მხატვრულ კოლექტივებში. წლების განმავლობაში მუშაობდა ტერიტორიული პარტიულთანაკოლეგიის მდივნად ავიტკოლექტივის ხელმძღვანელად, საზოგადოება „ცოდნის" ლექტორად. ბევრჯერ იყო არჩეული სასოფლო სამეჭოს დეპუტატად.

ამიტომ იყო ასეთი ზეიმი, ასეთი სიყვარული ალი ჩატარდა ალი თანდილავას იუბილე სარფში, არც ამდენი სტუმარი ახსოვს სარფს სხვა დროს ალი თანდილავას ზეიმი აგრეთვე პოლიციელ ხანდრიავას ზეიმიც იყო — ის კაცის, ვინც პირველი კეთილი მარცვალი დათესა სარფელთა გულში, ის დღე ქართული კულტურის ზეიმიც იყო ამავე დროს.

ჩვენი მეცნიერების ტაძარმა, ქართულმა უნივერსიტეტმაც განსაკუთრებული გულმხურვალეთით აღნიშნა ეს იუბილეი. დიდი თაოსნობა გამოიჩინა და მხურვალე მონაწილეობა მიიღო ამ კეთილშობილურ საქმეში სერგი ჯორბენაძემ უნივერსიტეტის პროორეტორმა სამეცნიერო ნაწილში. მისასალმებელი ფიქრები გაუგზავნეს თავიანთ ყოფილ სტუდენტს აკაკი შანიძემ, გიორგი ახალედიანმა, არნოლდ ჩიქობავამ.

„სულით და გულით მივესალმები ჩემს ყოფილ სტუდენტს ალი თანდილავას, რომელსაც უკვე 60 წელი შესრულებია. ამაოდაც მან ნახევარზე მეტი თავდადებულ მოღვაწეობას შეალია პედაგოგიურსა და საზოგადოებრივ ასპარეზზე სარფში, რამაც დიდად შეუწყო ხელი განათლების აღორძინებას, ხალხის გამოფხიზლებასა და კულტურული ცხოვრების საქმეს შავიზღვისპირა სოფელში" — აკაკი შანიძე.

„წლების მანძილზე ეშასტრება ალი თანდილავა სარფის ქართულ სკოლას და ქართული სწავლა-განათლება შეიქეს ლაზურ მოსახლეობაში, მართალსა და კეთილშობილ საქმეს აკეთებს. — აგრძელებს ის ტაფიცია, რაც მასწავლებელ პოლიეექტ ხაინდრავამ უანგარო მოღვაწეობის შეეგებიან დაინერგა ამ 45 წლის წინ. თე მაშინდელ მთელ სოფელში მხოლოდ ერთმა პირმა იცოდა ქართული, დღეს გეკადეს არა ერთი ლაზი მასწავლებელი, ექიმი, ინჟინერი, სარფის სკოლაში. რომ ანბანი გაიკეეთა" — არნ. ჩიქობავა.

ამ საღამესსწაულო დღეს ხშირად მოიხსენიებოდა მუსამეგდ ვანლიშისა და ალი თანდილავას წიგნი „ლაზეთი", რომელიც გამოსეეცემლობა „საბჭოთა საქართველომ" გამოსცა 1964 წელს. დიახ, ეს ის მუსამეგდ ვანლიშია, პირველად ბახმარაში რომ მოისმინა, ვინ იყო და საიდან მოდიოდა მისი ფესვი და ძირი. ქეეენის, თავისი ხალხის სიყვარულმა შეაკავშირა ერთმანეთს ეს ორი მოღვაწე ამ ნაშრომის შესაქმნელად.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„სარფი პატარა, სარფი რამ ხელი
რა გზის ნავერი, რა მონაკვეთი,
სარფი სულ ერთი თვალის გახელ
გადარჩენილი სული ლაზეოი.“

საღამოა. ზღვისპირის რბილი, თბილი საღამო, გაჟღენთილი ნარინჯის სურნელით.

ბატონი ალი და ჩვენ ვსხედვართ ეზოში, პატარა ფანჩატურის ქვეშ. ბატონი ალი ქურნალებს თვალიერებს, ეს რამდენიმე დღეა შუძლოდ არის და სულოანი ალარ დადის. წინა საღამოს ლექსიკონზე შეგვკოთხე. ალერ უკვე რამდენი წელია მუშობს იგი ლაზურ-ქართულ-თურქულ ლექსიკონზე. ამ ლექსიკონსა და მის მნიშვნელობაზე ბევრს მელაპარაკებოდა თბილისში დოცენტი ნათელა ქუთელია, რომელიც თავად ლაზურ ტექსტებზე შუშობს — ლაზურ ზღაპრებს ადგენს — ეს ტექსტი გაწმენდილი უნდა იყოს როგორც ბერძნული, ისე თურქული სტტყვებისაგან. შემდეგ რომ არის შესული ლაზურ ენაში. ის ენთუზიაზმი და სიყვარული, როგორითაც ქალბატონი ნათელა მელაპარაკებოდა ალი თანდილავსა და სავრთოდ ლაზური ენის შესწავლის საქმეზე, უნებურად მეც გადამეფო. ამ ლექსიკონს ხომ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ექნება თურქეთში მცხოვრებ ლაზებისათვისო, თქვა ქალბატონმა ნათელამ და ეგეგეე ალრი დაადასტურა ბატონმა ალიმაც. აკი ამიტომაც იღწვის ამ გულმოდგინედ.

თანდილავებთან მეზობელი გადმოვიდა. ტანოხელი, მოგრძო სახის მოხუცია, საოცრად ცოცხალი თვალები აქვს და მკვირცხელი გამოხედვა. ლაპარაკობენ ხეხილის მოკლასა და იმაზე თუ ნარინჯის ზლეკვანდელ მოსავალს რა პირი ეუნახს, მე თან ყურს ვუგდებ მოსაუბრეებს — და თან ვიხსენებ ბატონ ალისთან პირველ შეხვედრას, პირველ შთაბეჭდილებასა...

წარმოსადგენ კაცია ალი თანდილავი, მსხვილი, შავი თვალები და კეთილი ღიმილი აქვს, დინჯი, მოზომილი ლაპარაკი იცის. თავშეკავებული, მშვიდი კაცის შთაბეჭდილებას ახდენს თავიდანვე, თუმცა ამ სიმშვიდის მიღმა შეიძლება მოთოკილი სიფიცხეც იმალებოდეს. ასეთი პიროვნებები ყოველთვის თავკაცობდნენ სოფელში. სრულიად განსხვავებული ტიპია მუჰამედ ვანლაში, ტანმორჩილი, თხელი, მოკრავი, სხარტი მანერების მქონე, მკვირცხლთვალება მოხუცი.

ლაზური ხასიათზე ეფიქრობ, საერთოდ.

... ეს დატეხილი რელიეფი, ხუჭუჭა გორმაცები, დაკიდული ციცანი ყლდეები, ზღვის უსაზღვრო სივრცე, აუწერელი სილამაზის ცა, კოლხეთის შუა გულში ქაობების ნესტი, ლაქშები, ულრანი, ტროპიკული ტყეები და ცადაწვდილი, ზვიადი მთები — წწვანე ფერების ნიაღვარი წლის ყოველ დროში — ბადეებია ალბათ ხასიათის იმ მრავალფეროვნებას, იმ სიცქვიტეს, სიამაყესა და მედიდურობასაც, გულადობას და ცოცხალ გონებას, რასაც განსაკუთრებით აღნიშნავდნენ უცხოელი მოგზაურები. კოლხური სული ეი. ფუძალესი ხეეფილის გამოცენად მეჩვენება დიდი იოანე ლაზი — იერუფიმოსი — პეტრე იბერის მასწავლებელი და მოძღვართ-მოძღვარი, რომელიც ქრისტიანელობა ეკლესიამ უდიდესი დამსახურების გამო წმინდანად შერაცხა. სამყაროს წვდომის მოცული გაგება, ის მოხტიკური საწყისი, რაც მის მოძღვრებაში გვხვდება კოლხური წარმართული სული, მისი უძველესი რელიგიის გამოძახილია უთუოდ.

იოანე ლაზმა ალბათ ფასისის აკადემიაში მიიღო თავდაპირველი განათლება. ძველი მოგზაურები კოლხეთის მუზეუმის ქვეყანასა უწოდებენ და შემოხვეევითი არ უნდა იყოს ისიც, რომ ჯერ კიდევ IV საუკუნეში ფასისში საყოველთაოდ სახელგანთქმული აკადემია არსებობდა, სადაც პოეზიისა და მუზეუმის სიყვარულის კარდა ასწავლიდნენ ავჭიკეთე, მეკეთმეტყველებას, რითაც, ყოველივის სახელგანთქმულნი იყვნენ ეგრისელები. არის რაღაც საერთო იოანე ლაზსა და გიორგი ჭყონდიდელის პიროვნებაში. დიეთ ალმაშენებლის პირველი ეეზორი გამორჩეულ პიროვნებად წარმოგვიდგება ძველი ქართველების დიდ მოღვაწეთა შორის. „და თან წარჩენანა (დავით ალმაშენებელმა) გიორგი ჭყონდიდელი. მწიგნობართეუფალი თვისი, კაცი სული ყოველთა სიკეთოთ, სულისა და ხორცისა, სავსე სიბრძნითა და გონიერებითა, გამზრახი, სვიანი და ფრთხილი, თანაალზრდილი პატრონისა და თანაგანკადული ყოველთა გზათა, საქმეთა და ღუაწლთა მისთა“... რომლის სიკეთით იგლოვა მოელნი ერმა „...ყოველმან სამფოფან ხა თვით მეფემან, ვითა მამა და უმეტესცა მამისა“.

შემთხვევითი არ უნდა იყოს ის გარემოება, რომ საქართველოს კონსოლიდაციისა და მძლავრი სახელმწიფოს შექმნის ჟამს უმკვიანეს და უბრძნეს ქართველ მეფეს, რომლის ბადალი ბერი არ დაიძებნება მსოფლიოს ხალხთა დიდ მოღვაწეთა შორის, თავის მარჯვენა ხელად დაა საყრდენად გიორგი ჭყონდიდელი ჰყავდა — ეს ისტორიულად განპირობებული როლი იყო ეგრისსისათვის;

დასავლეთისა და აღმოსავლეთის კულტურათა სინთეზის (რაც საუკუნეებით იყო შემზადებული) მწვერვალად დიდი შოთა მოგვეცალნა. რუსთაველის პოეზია — ესაა ამავე დროს კოლხეთისა და იბერიის ტომთა მიერ ათასწლეულების ხანძილზე შექმნილი სულიერი საგანძურის სინთეზი — და ბუნებრივია, ასეთი გენიოსი სწორედ მე-12 საუკუნეში უნდა ეშვა ქართველ ერს — თავის მეობის აღზეკების, ყველა

ციცილა არდაზეშვილი

გადარჩენილი სული კოლხეთის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კუთხის სულიერი თუ ფიზიკური ერთიანობის ხანაში...

ქალბატონი კამერი — ალის მეუღლე გვერდით მომიჯდა. ხმადაბლა ვსაუბრობთ. სარფის სკოლაზე ვეკითხები ქალბატონ კამერს. გამოკვეთილად, ოდნავ დამრცხვილი გამოთქვამს სიტყვებს, ისე, როგორც ბედაგოგებს სწავლიათ ხოლმე. მაგრამ ამასთან სოფლური სირბილივე და სითბოა მის ხმაში. ისევ ცისფერი თვალების სილრმეში ვმეკრეტ თითქოს უშორეს წარსულიდან წამოსულ სევდას. კამერის შემყურეს მაგონდება უნებურად, რომ თავიანთი ჯიშისა და ჯილგის „გასაკეთილშობილებად“ თურქები ქართველ ქალებს ირთავდნენ ხოლმე. უნებურ ბოდვას ვიბრუნებ გულში და ვცდილობ არ ავყვე ამ განწყობას. არადა, აქ ყოველი ქვა თუ მცენარე, ყოველი ადგილი, ზღვის მობიბინე სილაქვარდე თუ შეუდარებლად ლაშაი, მაღალი და ლაჟვარდი ცა, ყველაფერი უნებურად აწევეს ტკივილიანი წარსულის შეგონებებს ლაზების მშვენიერ, რბილ გამოთქმაში, ხმის კილოში, ყოველ მიხვრა-მოხვრაში ვკითხულობ უძველესი რასის ნიშან-თვისებებს, თითქოს შეფარულ და მაინც ხილულ, თითქოს შეუმნიველს და მაინც თვალში საცემს. ამიტომაა, ალბათ ცეკვა ხორუმს როცა ვეკურები, თუ სვანურ ცერცელს, ქართველს თუ ნარნარს, არ შმორდება იმის შეგონებება, რომ უშორეს წარსულში, ათასწლეულებს მიღმა ოღმის სთიეფეს ჩვენი ფესვი და ძირი, უშორეს ხანაშია ჩაკარგული იგი და... ახლა იმ უიდიმალესი და უმნგნეულესის გაცხადების მომსწრე და მხილველი ვხდებით თითქოს.

კამერის თვალებში შეფარული ეს სევდა მაინც სულს მიფორიაქებს, არ მასვენებს.

ერთი ძველი მოგზაური, რომელსაც დიდხანს უცხოურია ალოგრეში, ამბობდა, სხვაგან არსად შემხვედრია ასეთი მჩქეფარე, ქვეიცლული, ცოცხალი ხასიათები, მოქმედებისათვის ვაჩენილნი და ამდენი... თვითმკვლელობაც სხვაგან არსად მინახავსო. ფელანქოლიური თუ მისტიკური საწყისი ძველად გამოსავლის განდგომლობასა, მარტგალობასა, მოწამებრივ თავგანწირვასა თუ გმირობაში პოულობდა გამოსავალს ან... თვითმკვლელობაში. ხანაც სიმღერებში გადმოპარქვავდებოდა ეს სავსება სულისა და იმაგდებოდა დახვეწილი, ნატიფი, უფაჯიზესი სედით ათრთოლებული კოლხური სიმღერაში. ვინც მახვილი თვალით მოიხილავდა შორეული წარსულიდან მოყოლილები კოლხეთის მიერ გამოელილ გზას, მოიხილავდა ამ მზიერ, აფეთქებულ სილამაზეს და... აქა-იქ სილამაყილი, გაბრაგტოგებულ ბორცვებს სასაფლაოებისა, ალარ გაიკვირვებდა და არ იეცხოებდა ამ სევდას; თუ ვერ ჩაეფდებოდა, ყოველშემთხვევაში გუმანით იგრძნობდა სევდის საფუძველს.

ქალბატონი კამერი სარფის სკოლაზე მეფლპარაკეები ისეე, ახლა სკოლაში 220-მდე ბავშვია და 20 მასწავლებელი. სკოლაში ორსაბოლს მესაზღვრეთა წერე, ჩამოყალიბებულია ეეკვლს, სიმღერის, საგნობრივი წერები... ადრე კამერს ახსოვს, როცა ძალიან მცირერიცხოვანი კონტიგენტი იყო, სიმინელე მეტი იყო მაშინ, მეტი გასაკვირი ადგა ორიოდე მასწავლებელსაც, მაგრამ მათი დაძლევის სურვილიც და ენერგიც დიდი იყო. ჩემს ბავშვობაში ვანგარიშობ: მე ადრე არ მინახავს სარფი-ფლეანდელი სარფი კი სავსებით თანამედროვე სოფელია, ორსართულიანი კოხტა სახლებით დამშვენებული, მდიდარი. კეთილშოყობილი მწვანეში ჩაფესული. მწვანე და ლურჯი ფერების სიუხვეა აქ, მწვანე და ლურჯი ფერის ნიაღვარში იძირება აქ ყველაფერი.

ყოველ ოჯახს აქვს გაჩქერა, ტელევიზორი — ყოველ ოჯახს აქვს გამოწერილი ჟურნალ-გაზეთები. სოფელს თავისი კლუბი, ბიბლიოთეკა ამშვენებს. რაც მთავარია, ხალხია შრომისმოყვარე და ხალისიანი.

მაგონდება ზღვის პირზე თავმოყრილი სარფელი მეთევზეები, ბადეს რომ კეშავდნენ. რა მარჯვედ საქმიანობენ, თან ენაკეიმატ ალი ხოროვის ნათქვამზე იცინოდნენ გულიანად. ალი ხოროვა სოფლად კოლორიტული ფიგურაა სოფელში, 50 წელს მუტანეველი, მაგრამ ახალგაზრდულად დაუდგამი. ალი ხოროვის მოსაუბრეს ვერ ნახავ, ეშმაკეს მასზე სოფლელები, არც ენით და არც საქმიანობით. ნოდარ დუმბაძე რომ იყო აქ ჩამოსული სფერ ალისთან ერთად იყოო. ერთად დადიოდნენო სათევზოდ.

ბიას, ეს ის აღი ხოროვაა, მერე თავის რომანში „ნუ გეშინია ღვიძლი“ რომ გამოიყენანო, ოღონდ აქ ნამეტანი დაიბერაო...

„ლაზები საზღვაო საქმის აკრობატები არიან. ძლიერნი, მარჯვენი, გაბედულნი და საუკეთესო მოცურავენი, ისინი თითქოს თავიანთი სახიფათო პროფესიისთვის დაბადებულან. და ამ მხრივ ბადალი არა ჰყავთ“, — წერდა ოგზაური ბ. შუბინსკი, და რა უნდა იყოს ამაში საკვირველი, როცა ჯერ კიდევ ანტიკური დროის მოგზაურები აღნიშნავდნენ ლაზების ამ თვისებებს. ისინი თურმე „შეუდარებელი“ მეკობრეებიც ყოფილან ამავე დროს, შიშის ზარს რომ სცემდნენ სავაჭრო გემთა მფლობელებს და არა მარტო პირნოს ზღვაზე, ხმელთაზეც ზღვისაკენ გადასწვდებოდნენ თურმე. მათთან შედარებით გვიანდელი დროის ესპანელი კონკისტადორებიც ბალღებად გამოიყურებიანო, დასძენენ თანამედროვე ავტორები.

უნებურად მაგონდება პოეტი ქალის ფოტოლინაკოპულოს სიტყვები, რაც მას რეგაზ ბაკრძისთვის — ხელგაზაურის რაიკომის მაშინდელი მეორე მდივნისთვის უთქვამს. ლაზებს ბევრი ახლანდელი ბერძენი თავის წინაპრებად თვლის,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ისინი ახლაც მიჩნეული არიან როგორც შეფარებული მეზღვეურებიო. და ხალხური ეტიმოლოგიაც მოუშველებია პელ-ლაზ-გის — ბერძნულად ზღვის ბერძის ნიშნავსო. ლაზები და პელაზგები? იქნებ მეტისმეტ სიფრთხილეს ვიჩენთ? იქნებ მეტი გამგდელია, მეტი ჰორიზონტია საჭირო კვლევისა? სტრაბონი ამბობს: „ევერიპიდეს მიხედვით, ელადის მცხოვრებთ წინათ პელაზგები ეწოდებოდაო“.

„სპეერძნეს ბერძნების მოსელამდე და ბერძნების შემოსვლის კარგა ხნის შემდეგაც „პელაზგია“ ეწოდებოდა ადგილობრივ მკვიდრთა „პელაზგების მიხედვით“ (ჰეკატე მილეტელი და სხვ. მრ. ავტორი).

ჭ. კიმერი ლაპარაკობს სკოლაზე და მე ვამჩნევ რა შეფარეული სიამაყე და სუფევრელი გამოსჭვივის მის ხმაში, ვუსმენ ამ ს

მი ხმას. ღინჭ, დარბაისლური ლაპარაკს და გონებით ისევ წარსულს ეუბნებიან, კიმერის ოჯახის ტარადიას, რამაც სულიერად არ გასტეხა ქალიშვილი, თითქოს პირიქით, უფრო გამოაწრთო, გამოაბრძოდა, რადგან უმეფლრება, თავდაუტეხელი ეპირი ლაზისათვის მაინც არასაღრის არ არის მოელოდნელი, და დაუძლეველი. თითქოს უბედურებასთან ბრძოლში იწრთობა კიდეც მისი ხასიათი, ადამიანური ბუნება ... ეს კიმერის ხასიათშიც ჩანს. იგი გარეგნულად ოდნავ გორაზე ქალის შთაბეჭდილებას ახდენს, ადვილად ვერ შეაღწევ მის სულში, იქ ხელს ვერ მოაგაოურებ ითოდ. კიმერი — დარბაისელი ქართველი მანდილოსნის, ჭკვიანი, გონიერი ქალის განსახიერებაა, ყოველთვის ერთგულად რომ უდგას მხარში მეუღლეს — ჭირსა თუ ლხინში, მართლაც ღირსეულ მეუღლეობას რომ უწევს მას.

ხელვაჩაურის რაიონულ გაზეთს ეთანაღლეკრება. ამ გაზეთში ხშირად იბეჭდება რევაზ ბაკრაძის წერილები. იგი უყურადღებოდ არ ტოვებს არაფერს, რაც კი ლაზურ ენასა თუ ისტორიას შეეხება. ასე , მაგალითად, ზურაბ თანდილავას წიგნს — ლაზური ხალხური პოეზია — იგი ერთ-ერთი პირველთაგანი გამოეხმაურა რაიონულ გაზეთში და რეცენზია უძღვნა მას. ასევე ალი თანდილავას იებერეკე არ დარჩენია უყურადღებოდ და ვრცელი წერილი მოთავსება გაზეთში იმ იებერეესთან დაკავშირებით. იგი ავტორია ბროშურისა სოფელ სარფზე, სადაც სინტეზურესოდა მოთხრობილი ამ საზღვრისპირა სოფლის ისტორია. მისი წარსული და დღევანდელობა. რევაზ ბაკრაძე ამჟამად ხელვაჩაურის ოქმასკომის თავმჯდომარედ მუშაობს. მას თბილისის უნივერსიტეტის აღმოსავლური ფაკულტეტი აქვს დამთავრებული. რევაზ ბაკრაძე უფრო ახალგაზრდა თაობაა ლაზების, რომელთაც სწავლა-განათლება საქართველოს სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში მიიღეს და გამოირჩეიან ერუდიციით, განათლებით...

„წყალნი წავალნ და წამოვალნ“...

სარფიდან რომ მოვდიოდი, წვიმა ცრიდა, გაზაფხულის ქუეუნა წვიმა. სარფიდან ბათუმამდე გზა მთებში მოიკლაენება — აეფრილი სილამაზის გზა. ხელმარცხნივ ზღვა მობიკრობდა, აზავთებული ტალღები აწყდებოდნენ ნაპირს.

ჩამავალი მზე ცაზე ათასნაირ ფერად სურთებს ხატავდა: ხან წვერწამახულ კოშკებს ჰგავდნენ ისინი, ხანაც ქონგურებიან ციხე-სიმაგრეებს, ორთაკეებზე წამომართულებს. ხანაც იალქნიან ნავებს, ზღვის ტალღებზე მოქანავენ.

თითქოს ეხეფადენ კიდეც ამ ნავებზნი ჩამსხდარ ბეკლად ლაზ მეზღვაურებს, თავგადმდებით რომ ებრძვიან გაშმაგებულ სტიქიონს. ეს სანაპირო ხომ ოდითგან უამრავი ქარტეხილების მომსწრეა. ამ სანაპიროზე ათასგვარი ჯერის გადამთვალეს უთარეშნია. ამ სანაპიროზე ოდესღაც ჰყეადა დიდი ცივილიზაცია — რომლის ნაშთი ხან სად და ხან სად იჩენს თავს.

სასახარულოა, რომ ამ ბოლო წლებში ასე ინტენსიურად მიმდინარეობს არქეოლოგიური ძიებები ... რამდენი რამ იქნა მიკვლეული და გამომზეურებული, რამდენ საიდუმლოს ეფსადა ფარდა და კიდეც, ვინ იცის, რამდენი ბრწყინვალე აღმოჩენა გველოდება.

... მოვდიოდი და ზღვის გუგუნში მესმოდა ათასწლეულების მეხთატეხა, ზავთი და ზრიალი, თითქოს ცხადად ეხეფადეი სისხლის ნაიღერით გადაწოფილებულ ჩვენს ეფ-მინდერებსა და ძღინარეებს.

მოვდიოდი და ზღვის გუგუნში მომდევდა ყველი გადარჩენილი კოლხეთის სულისა — ფეგრელიან აღმდგარი, ფესვებმაგარი, ტოტებგაშლილი,ხასხასა და ძლეერი — ქარბორბალასთან საბრძოლველად რომ კვლავაც შემართულა.

და იქ, პატარა სარფში, ორად გაყოფილ სოფელში არის ამ დიდი სულის ერთი ნატეხი. კაცი, ვინც დარაჯად და ქომაგად უდგას ქართულ კულტურას, ქართულ ენას, უშორეს წარსულში რომ იღებს სათავეს და მარად ახალი ენერგიით მოედინება სიუკუნეების წყვდიადიდან — მოედინება დაუშრეტელი, უბოლოო. თავისკარი და დიდებული, ვითარცა“ წყარო იგი უკვდავების, ხეი იგი სიცოცხლისა აღმზეველი“.

სარგის ცაიშვილი

წარსულის დიადი გაკვეთილი

გრიგოლ აბაშიძის ახალი რომანი „ცოტნე ანე ქართველთა დაცემა და ამაღლება“ მისცე ადრე გამოქვეყნებული ისტორიული რომანების ციკლს განეკუთვნება და იმავე თემატიკურ რკალში მოქცეული.

ისტორიზმის ღრმა გაგება მწერლისთვის უცხო ხილი არასოდეს ყოფილა და ახალ ეანრში ამ გამოცდილებამ უმალვე ირინა თავი. „ლაშარელა“, „დიდი ღამე“ და „ცოტნე“, დამბეჭდოებით უნდა ითქვას, მწერლის მიერ ადრე ჩატარებულ მხატვრულ ძიებათა ლოგიკური შედეგი.

გრიგოლ აბაშიძე კარგად ფლობს ყველა იმ ხერხებს, რაც თანამედროვე დონეზე მოეთხოვება მწერალს ისტორიული მასალის მხატვრული ათვისების გზაზე. მან კარგად იცის, რომ ისტორიულ რომანში მწერალი და მეცნიერი — ისტორიკოსი თითქოს ეჯიბრება ერთმანეთს. შთაგონებასა და მწერლურ ოსტატობას მხარს უნდა უმაგრებდეს ისტორიის ღრმა შემეცნება. ფაქტებისა და მოვლენების ყოველმხრივი ანალიზის უნარი. ამ ნიშნითგან ერთ-ერთის უკმარობა გარდუვალი მარცხის მიზეზი ხდება. ჩვენ ხშირად ვყოფილვართ მოწმენი, რომ ასეთ დროს მხატვრულ სინამდვილეს შიშველი ფაქტების ილუსტრაცია ცვლის ან კი მაღალფარდოვან სტილს ამოფარებული ფუჭი მორალისტიკა.

ისიც ცნობილია, რომ წარსული ამბების თხრობისას მხატვრული ხერხების გამოყენება მეტნაკლებად ახასიათებდა ძველი ისტორიული ხასიათის თხზულებებსაც, რომელთა კლასიკური ნიმუშები ანტიკური ხანის ისტორიულ ეპონეებია (გამონაკლისი ამ შემთხვევაში არც შუა საუკუნეების ქართული ისტორიული პროზაა).

მაგრამ ახალი ისტორიული რომანის თვისობრივი განსხვავება, საყოველთაო აღიარებით, მაინც სხვა ასპექტში ვლინდება. ისტორიულ მასალას ფაქტიურად აღარცა აქვს დამოკიდებული მნიშვნელობა, აქ წარსულიც თანამედროვეობის პრობლემატიკით სუნთქავს. მსოფლიო ლიტერატურის ისტორია ამ დებულების საილუსტრაციოდ უმდიდრეს მასალას შეიცავს. საკმარისია ამ შემთხვევაში ისეთი კოლოსების გახსენება, როგორებიც იყვნენ შექსპირი ან ტოლსტოი. საბჭოთა ისტორიული რომანიც იმთავითვე წარსული მეძკვიდ-რეობის მდიდარ გამოცდილებას ეყრდნობა. ისტორიული თემატიკის ათვისების ასეთ გზაზე, როგორც ცნობილია, დიდ წარმატებას მიაღწია ქართველმა მწერლობამაც.

გრიგოლ აბაშიძე ერთი იმთაგანია, ვინც შესაფერი ნაყოფიერებით მუშაობს ჩვენი მწერლობის ამ რთულსა და მტკიცე მნიშვნელოვან დარგში. რომანი ცოტნე დადიანზე გამოირჩევა ღრმა ეროვნული სულისკვეთებით და მხატვრულად საინტერესო ძიებებით, რითაც იგი ამდიდრებს თანამედროვე ქართულ ისტორიულ პროზას.

* * *

ისტორიული რომანი უწინარეს ეროვნული ხასიათების წარმოჩენითაა ფასეული, რის გარეშეც იგი ერთი ბიჯითაც ვერ გასცდება უბრალო ქრონიკის ფარგლებს. სიზუსტეს როდი მოყვანილი ლაბირიუერის თითქოსდა პარადოქსალური აზრი, რომ სხვადასხვა ეპოქეაშიც კი ხასიათები ეცვლ̇ების რჩებიან.

შემოქმედებითი ძიების ამ გზაზე, როცა წარსულის ისტორიული კაკვეთილი მხატვრის შთაგონებაში ახალ ეღვინშნო, გრიგოლ აბაშიძე თავის რომანების თემად ისეთ ისტორიულ ეპოქას ირჩევს, როცა ბეწვზე ეკიდა ერის ყოფნა-არყოფნის საკითხი. ამითაა გაპირობებული ის ფაქტიც, რომ მწერალმა ისტორიული რომანების მთელი სერია მიუძღვნა ჩვენი ხალხის ცხოვრებაში ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე ისტორიულ ეპოქას.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

როგორც ცნობილია, ამ ეპოქის ძირითადი წიშნები ქართული სახელმწიფოს რღვევა და განადგურება. ერთი შეხედვით, მართლაც, განსაცვიფრებელი ფაქტია. ნაცვლად იმისა, რომ დავით აღმაშენებლისა და თამარის ზეიმის ხანაში ადრე რიგად წარმატებულ ქვეყანას ძლევამოსილად დაექნია ახალი ისტორიული მიჯნა, სრულიად მოულოდნელად იგი საშინელი კატასტროფის წინაშე აღმოჩნდა. რომანის ავტორის აჩრეკანაც ამ შემთხვევაში სავსებით გასაგებია. ქართველი ხალხი დიდი სულიერი გამოცდის წინაშე იდგა და ამდენად ისტორიის ეს მონაკვეთი მწერლის წინაშე დასმული მხატვრული ამოცანის გადასაწყვეტად ძალზე შესაფერისი უნდა ყოფილიყო.

მაგრამ ვიდრე არსებითად შეეხებოდე ამ საკითხებს, აქ წინასწარ მინდა შეენიშნო შემდეგი. როგორც მოსალოდნელი იყო, ავტორი შორსაა ერთ დროს გაკრცელებული მიმბიტური აზრისაგან, როცა თითქმის ბეღისწერის დონეზე წყდებოდა ქართული სახელმწიფოს საოცარი განადგურების მიზეზი. რომანის კითხვისას თვალშისაცემია სწორი ისტორიული მსჯელობა, რაც საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს.

არა მხოლოდ გარეგანმა ბიძგმა, რომელიც ამ შემთხვევაში მონღოლთა ურღვეობის წამლეკავმა ტალღამ გამოიწვია, არამედ ზედაპირულად ფერხარმა, მაგრამ შინაგანად ღრმად ეფესგადგმულმა სნეხამ დაამხო თითქოსდა ბრწყინვალეების ზენიტზე მყოფი ქვეყანა. გარეატეხა ფაქტიურად დაწყებული იყო, მაგრამ არ აღმოჩნდა აქტიური მოქმედი ძალები, რათა იგი ბოლომდე მიეყვანა. ასეთ დროს, რამეთუ მონღოლთა მრისხანე მხედრობა, რომელ თვით მონღოლთაგან ლეღლეკი ჯალალდინის რამდენმე თავდასხმა შეაქმნა საკმარისი, რათა დაშშალეულიყო სოციალური ტკივილებისაგან უკვე დაუძლურებული ქვეყნის ნამდვილი სახე.

ეს იყო, მართლაც, არნახული დაცემის ეპოქა, ავტორისავე ცნობილი მეტაფორით „დიდი ღამე", რომელმაც ჩვენი ხალხის შემდგომ ისტორიულ ცხოვრებასაც წარუშლელი დაღი დაამჩნია. ისტორიზმის თვალსაზრისით საგულისხმოა აგრეთვე ერთი თვისება. რომელმაც ჯერ კიდევ „ლაშარელას" ფურცლებზე ინიშნა თავი (რამაც სხვათაშორის შედმეტად მეღეკარე რეაქციაც კი გამოიწვია ზოგიერთი მკითხველში). ავტორი ისტორიულ გმირებს, ნაცვლად ადრე შემშეაეული ტრადიციული აზრისა, მკაცრი კრიტიკულმენი აფასებს და ყოველნაირად ცდილობს გიმიჯნოს ისტორიული პროცესის ყალბ იდეალიზაციას.

ამასთან დაკავშირებით თავის ისტორიულ-ლიტერატურულ ესეში გრიგორ აბაშიძე ერთგან იმოწმებს ვოლტერის, თუმცა ზედმეტად სკეპტიკურ, მაგრამ გარკვეულ ასპექტში სიმართლის შემცველ აზრს საფრანგეთის ისტორიულ წარსულზე: „კიდევ და კიდევ გვეხდება იმის აღიარება, რომ ისტორია არის ჯაჭვი დანაშაულთისა, სიგიჟისა და უბედურებისა, რომელთა შორის უდანაშაო აქა-იქ გაბნეული ოაზისებივით იშვიათად თუ შეხედი ბით კეთილის მოქმედ ადამიანებს ან ბედნიერ ეპოქას. სხვა ხალხებიც არ იყენენ უფრო გონიერნი, მაგრამ არც ერთ ერს ბკვლევლობთა და ბოროტმოქმედებთან თავი ისე არ შეუტანია, როგორც საფრანგეთს".

ისტორია იაკობებთან მოფენილი სარბიელი არასოდეს ყოფილა, მით უფრო ისეთ ეპოქებში, როცა ერის ისტორიული ცხოვრება პოლიტიკური თუ სოციალური კრიზისის ფაზაში აღმოჩნდება.

გრიგორ აბაშიძე თავის რომანებში ერის დაცემისა და სულიერი მერყეობის შეშფოთავ სურათს გვიხატავს. ისტორიის ჭაკაცი სნაბდელ თავის ნებას აბვევს არამც თუ ჩვეულებრივ, არამედ ერის რჩეულ ადამიანებსაც, რომელთაც ხალხის მეგზურობა აქვთ მინიუბული. მით უფრო ძმიმეა ვითარება, რომელიც აღბეჭდილია გარეშე ძალის უხეში ძალდადებებით. თითქოს რაღაცა გაიბზარა, გაბეჭდა მტკიცე ეროვნულ შენობაში. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ წინამორბედ შედარებით ბედნიერ ეპოქებში აღზეევებული ამაყი ქართული სული მოეშმაგიდგელი დაუხვდა ახალ ეპოქას, მონღოლთა განუკითხავი ბატონობის ხანას. არაფერი კი ისეთი მწარე არ არის, ეს თითქმის უნივერსალური კანონია, როცა დამორგუნეული ძალა უფრო დაბალი კულტურისა და ტრადიციის ხალხია, ვიდრე მის მიერ დაპყრობილი ქვეყანები. აბა რას უნდა მიეწეროს ის უმაგალითო დაქვეითება, რომელიც მონღოლთა ბატონობის ხანას მოჰყვა საქართველოში. თითქმის არცერთ მნიშვნელოვან კულტურულ ფაქტს ამ ეპოქისას ჩვენ არ ვიცნობთ. ივანე ჯავახიშვილი ერთგან გულისტკივილით წერდა ამ ხანებში გამეფებულ ვითარებაზე და შენიშნავს, რომ სულიერი შემოქმედებისათვის, როგორც ჩანს, ამ დროს არავის ეცალა: „იმდროინდელი წერილობითი ძეგლებიდან ცხადდება ჩანს — დასაძენდა დიდი ისტორიკოსი — რომ ერის კულტურული დონე დაწეული იყო. დადეშდა ამ დროს მშვენიერი ქართული მხატვრული მწერლობაც და შემოქმედების კერაში ცეცხლი უკვე ძალზე იყო დაფერფლილი". ეს მსჯელობა თანაბრად ეხება სულიერი კულტურის თითქმის ყველა დარგს.

სულიერი დადგენარება ზნეობრივი გადაგვარების პირველი მაუწყებელია. გრიგორ აბაში-

ძე პირფთვნელი ისტორიკოსის თვალით ადადგენს ეპოქისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს, დამცირებისა და ზნეობრივი გათახსირების შემაძრწუნებელ ფაქტებს, როცა პირადული მთლიანად ნთქავდა საზოგადოებრივ, სახელმწიფოებრივ ინტერესებს. გადაგვიგზის სიშინელი სენი პირველად ერის თავკაცობას შეუჯდა და, შემდგომ, რასაკვირველია, უკურნებელი პირავით მოედო ქვეყანას. თანამდებობისა თუ ერთი ნაალკური მაწამთვის ყველფერს თმობდნენ. პირმოთნეობისა და დამცირების დამფიქრებელი სურათები აღწერილი „დღე ღამესა“ და „ეოტნენში“. მონლოლთა უწმენარი და ხეპრე ნოინების ლაქვებად იქცნენ ის ადამიანები, რომლებიც გუშინ ერის წინამძღოლობას ინკმეფდნენ: თთავარი ის იყო, ვინ ვის დაასწრებდა, პირმოთნეობაში ვინ ვის გადასძღვდა — ქვეყანა კი საშინელი სასწრაფოთ ეშვებოდა განუკითხაოთის ჯაობში. ეგარსლან ბაკურიანელის ნოინებთან სტუმრობის ეპიზოდი ახალ რომანში დამფიქრებელ ასოციციებს აღძრავს. შეუპოვარი და ერთ დროს საქეველნო საქმეებში ატიერი პიროვნება, ზეადი ფეოდალი რა ხეიოს არ მიმართავს, რათა როგორმე თავი მოაწონოს ახალ პატრონებს, ქართული პურ-ღვინის მაღლით მოხიბლოს ისინი, რომ ამით წყალობა გამოსტეფოს მათ, რასაკვირველია ისევ და ისევ საკუთარი ეფილდღეობისათვის. მაგრამ ისიც ხომ ეკუშმარიტებაა, რომ ისეთი გზა არა მხოლოდ მაცთუნებელია, არამედ სახიფათოც. ერთ მაამებელს მეორე ცვლის (უხე ირჩევენ სთავზობდნენ ამ მხრივ პირადი ეფილდღეობით ტატეველებული ქართველი ფეოდალები ფუტრალტორებს) ეგარსლან ბაკურიანელივ, ისევე როგორც ბევრი სხვა. ტრაგიკულად ამთავრებს ზეობრივად ბგრე რიგად შეშლილად სიცოცხლეს.

მაგრამ ეგეეე ეპოქა სხვაგვარ ისტორიულ მაგალითებსაც გვაწვლის, არც შეიძლებოდა სხვანაირად. ქართველმა ხალხმა ბოლოსდაბოლოს თავისთვაზი ამოაზარნა ის უფრეკი ძალებიც, რამაც იგი გადაარჩინა სულიერსა და ფიზიკურ განადგურებას. დიდმა შეჭირვებამ დიდ. ნებისა და ზნეობის ადამიანებიც წარმოშვა. რომელთა ქვეკი საქმეები იმედის შუქად მოეძოდოდა თანამემამულეებს. ისტორიამ სასოებით შემოგვინახა მათი სახელები. მათ შორის გამორჩეულად ბრწყინავს ცოტნე დადიანის საარაკო თავდადების ამბავი.

გრიგოლ აბაშიძის ახალი ისტორიული რომანის „ცოტნე ანუ ქართველთა დაცემა და ამაღლება“ უმთავრესი პათოსი სწორედ იქითკენ არის მიმართული, რომ ქართველი ხალხის ამ უმძიმეს ეპოქაშივე აღმოაჩინოს მწვრალმა მისაბაძი მაგალითები, მარადიულობით აღბეჭდილი ის თვისებები, რაც ამაღლებს და აყენილ შობილებს ადამიანებს, მიუხედავად სხვადასხვა ისტორიული ეპოქებისა. ამიტომ აინსნება რომანის ავტორის განსაკუთრებული დაინტერესება ცოტნე დადიანის პიროვნებით

წერილს ამ თემის დამუშავებისას ჰკავს წინამორბედები, რომელთა გამოცდილებასაც იგი შემოქმედებითად ითვისებს. აქ საკმარისია გავიხსენოთ აკაკის „ნთელა“ და იაკობ გოგებაშვილის ისტორიული მოთხრობა (ცოტნეს გმირობის ამბით შთაგონებული ჩვენი ლრმა ისტორიული ოხუნჯება. მაგალითად სერგო კლდიაშვილის მოთხრობა და სხვა).

მაგრამ მაინც, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „პირველწყاროდ“, თვით ავტორისაგე ალიარებით, უნდა მივიჩნიოთ „ეამთაალმწერლის“ დიდებული მატიანე, რომელიც უმთავრესად მოწიფლული ბატონობის ლღეებს აგვიწერს და ლრმა პატრიოტული სულისკვეთებით გამოირჩევა.

აქვე მინდა შეეეხო ერთ საკითხსაც, რომელიც ზემოთნახსენებ პირველწყაროს შეეხება. ძალზე გაძნელდებოდა ლღეს იმის მტკიცება, რომ, თუ არა „ეამთაალმწერლის“ თხზულება, ქართველი ხალხს ხსოვნაში ცოტნე დადიანის გმირობის ამბავი ასეთ ფართო მასშტაბს შეიძენდა იქნებ ისიც უნდა დაეფშვნა, რომ იმ დროს, როცა „ეამთაალმწერლის“ სტრიქონები იწერებოდა, ცოტნეს გმირობა ეკვე იყო ქცეული ლეგენდად. მე ამას მაფიქრებინებს ამ ამბების გადმოცემის დროს ხაზგასმულად ლამაზოვანი სტილი. მეშაბენე მხოლოდ ძირითად შტრიხებში აღიდგენს ეკვიფოსეულს ისტორიულ ფაქტს, რადგან, როგორც ჩანს, მან კარგად იცის, რომ ცოტნეს ნაბიჯი საკვეყნო ცნობილია და მეგობრული თავაღდებას სინონიმადაა ქცეული ქართველი ხალხის ცნობიერებაში. იქნებ ამაზეეე მიეთითებდეს ის ფაქტიც, რომ კოზტას შეთქმულების უპირველესი გმირის გაბმეშო, ლიტერატურას რომ თავი დავანებოთ, ისეთრი ფოლკლორული ნაწარმოებია შექმნილი.

მაგრამ აქ უეჭველად ისიც უნდა ითქვას, რომ სწორედ ეს უკანასკნელი მომენტი ამასთან კარკვეულ დაბრკოლებას უქმნიდა მწერალს. ისევე როგორც ძნელზე ძნელი ამოცანაა ეთქვათ მხატვრისა თუ მოქანდაკისათვის ისტორიიდან უკვე ცნობილი პიროვნების მემორიალის შექმნა, ასევე რთული ამოცანის წინაშე იდგა ალბათ რომანის ავტორი, როცა ხალხის ხსოვნაში სამარადისოდ აღბეჭდილი გმირის ცხოვრების აღწერა დასახა მიზნად. ასეთ დროს ბეწვის ხიდზე სიარულია საჭირო, რომ რაიმე ეუცხო შტრიხით არ შებღალო ხალხის სათაყვანებელი გმირის პიროვნება და ამასთან შთაპბერო ის ცხოველმყოფელი სული, რომლის გარეშეც ფერმკრთალი დღენაკლული ყოველი მხატვრული სახე.

ეს უმთავრესი მხატვრული ამოცანა, ჩემის აზრით, წარმატებით არის გადაწყვეტილი გრიგოლ აბაშიძის ახალ ისტორიულ რომანში. მთავარი მხატვრული დატვირთვა მან გმირის შინაგანი სამყაროს ეფოლციაზე გადაიტანა. ამით ავტორი გიმეიზნა ამავე თემის დაძაბვების ადრეულ ნიშნებს, სადაც ცოტნე ძმთავითვე სახალხო გმირის ზოგადი ნიშნებით იყო აღბეჭდილი. რომანში პირველ პლანზე გმირის სულიერი წრთობა წამოწევილი, რითაც ცოტნეს მხატვრულ სახეს სასუფევლი დინამიზმები შეეძინა. ჩვეულებრივი, მეოცნება ბავშვიდან რომანის ფურცლებზე მკითხველის თვალწინ იზრდება და ყალიბდება საქმეიანნი იდეალებისათვის თავდადებული პიროვნება, რომელიც გადამწყვეტ მომენტში თითქმის ზეადამიანურ სიმტკიცეს იჩენს. ავტორისეულ კონცეფციას საფუძვლად უდგეს ის აზრი, რომ ცხოვრება თავისთავად ისეთი ასპარეზია, რომელშიც ადამიანი ერთხელ მაინც აღმოჩნდება უდიდესი სულიერი გამოცდის წინაშე. მომენტის გრძნობა და თავისთავზე ამაღლება უპირველესი პირობაა ადამიანური ქველობის ამ დიად გზაზე. თუნდაც ერთ-ერთის უკმარობა ნაკარტტდად აქცევს ყოველივეს. რასაკვირველია, ასეთი სიმაღლეების ზეკვამა მხოლოდ ერთეულთა ხვედრია და ცოტნეს სახით ავტორმა შესძლო ქართული ეროვნული ხასიათის სამაგალითო თვისებების მხატვრული დასაბუთება.

ჰეროიკა, რაინდული სული, რითაც გაჟღენთილია ჩვენი ძველი მწერლობა და უწინარეს „ქართლის ცხოვრების“ ფურცლები (აქვე უნდა ითქვას, რომ ამ უკანასკნელმ, მასში გატარებული ისტორიული კონცეფციის წყალობით, უეჭველად იტვირთა ეროვნული ეპოსის ამოცანები და განეზომელი როლი შეასრულა ქართველი ხალხის ისტორიული შემეცნების ჩამოყალიბებაში) ბუნებრივ გაგრძელებას ჰპოვებს „ცოტნეშიც“, ოღონდ ავტორი უფრო სხვა შტრიხებს აძლიერებს იდეალად დასახული ადამიანის მხატვრობაში. ცოტნე უფრო ზნეობრივი, სულიერი საწყისის პიროვნებას ასსახიერებს, რაც ბუჯიოდ არის ხაზგასმული რომაში (თუმცა რამდენიმე ეპიზოდით ცოტნეს სხვა რაინდული თვისებებიცაა წარმოჩენილი). ამიტომ არის, მაგალითად, ასე ხშირად მოხმობილი ცოტნეს სულიერი ეკოოლციის გზაზე ამირანისა და ქრისტეს მარადიული სახეები, რაც ძალზე საინტერესო სიმბოლიური მინიშნებებით ამდიდრებს ამ ინტელექტუალურ სამყაროს, რომელშიც იწრთობოდა და გონებრივად ყალიბდებოდა რომაზის უპირველესი გმირი. გამეღვენებული აგრეთვე ღრმა კაცმირი ეროვნულ ეკოლოგიისათვის, რის წიალშიაც მწიფდება ცოტნეს შეუპოვარი სულისკვეთება (საინტერესოა, მაგრამ ჩემის აზრით, ოდნავ სქემატურია აქვე ცოტნეს სულიერი ევოლუციის მხატვრული ფუნქციითაა დატვირთული) ანალოგიურ მიზანს ემსახურება რომაზში ცხოვრებისეული ეპიზოდები (მაგალით. გუგეტის მამის გაუტეხელი ნება, პარალელები გამოჩენილ პირთა მოწამებრივი ცხოვრებიდან და ა. შ.), რაც ერთიანობაში დამაჯერებდა გვიხატავს გმირის სულიერი ფერისცვალების გზას მკითხველს უეჭველად სჯერა რომ კოსტას შეოქმედებაც რომ არა, ცოტნე უსახელოდ არ დაამთავრებდა სიცოცხლეს, ასეთი პიროვნებები ნიადაგ ეროვნული ღირსების სადარაჯოზე დგანან. რომანის ავტორის წარმატებაც უეჭნარეს ამ რწმენის განმტკიცებაშია საძიებელი.

ცოტნე დადიან რომანის ცენტრალური ფიგურაა, მაგრამ ავტორი თანმიდევრულად რიდი მოგვითხრობს გმირის თავგადასავალს. თხრობის ასეთ გზაზე ერთფეროვნების ისეთი საშიშროება იმლება, რომელსაც უხვზე უხვი უანტაზიაც ვერაფერს შეელს. მწერალი მხოლოდ ისეთ ეპიზოდებს გადმოგვაცემს, რომლებიც მისივე გამონაგონის წყალობით მნიშვნელოვანია და ცალკეული შტრიხებით სრულყოფენ გმირის პორტრეტს. გზადაგზა კი რომაზში ჩართულია თითქმის დამოუკიდებელი ნოველები, რომლებიც საბოლოოდ მაინც ერთ მთავლტარალურ გზაზე იყრის თავს. ხელს უწყობენ იმ სოციალური თუ პოლიტიკური სურათის წარმოსახვას, რაც დამახასიათებელი იყო ცოტნეს ეპოქის საქართველოსათვის.

უნდა ითქვას, რომ ეს ნოველები რომანის მრავალძლანიან ქსოვილში განსაკუთრებით გამოირჩევიან და მეტყველებენ ავტორის ჩანებულ ოსტატობაზე, ყოველ მათგანს რაღაც ერთი, გარკვეული აზრი, იდეა აშუქებს და ამასთან ახალ-ახალი შტრიხებით ამდიდრებენ რომაზში წარმოდგენილ მხატვრულ სინამდვილეს.

აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ ნოველებსაც ფაქტიურად „ეპიმთავარმწერლის“ ცალკეული ეპიზოდები უდგეს საფუძვლად, ოღონდ ტრანსფორმირებული და ახლებურად გადაამზადებული მწერალ-ისტორიკოსის პოზიციიდან.

ძალზე საინტერესოა, ამ თვალსაზრისით, მაგალითად, ერთ-ერთი პირველი ნოველა „ჩე მოვკალ ჩაღატა“, რომელშიც აღწერილია სამკვდრო-სასიცოცხლო კონფლიქტი მხოლოდ და ქართველთა ლაშქარს შორის (ქართველთა ლაშქარი საქართველოდან შორს იძულებით სამხედრო ბეგარით მონოდებულთან ერთად უტეეფდნენ ალამუთის მრისხანე ციხე-სი-

ს ა რ გ ი ს ო ა ი ფ ი ლ ი
წ ა რ ს ულ ი ს დ ი ა დ ი ბ ა კ ა ვ ი თ ი ლ ი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მაგრეს). კონფლიქტის სიბამბი შეიქმნა მონღოლთა ერთ-ერთი ნოინის ჩაღატას სიკვდილი. იგი თავისავე კარაგში იპოვეს ყელგამოღაღრული. ეჭვი ქართველებზე მიიტანეს და საშინელი სისხლიღვრა მოჰყვებოდა ამ ამბავს, რომ თვით მკვლელი, ფანატიკოსი მუსლიდი ვინმე ბადრადინი რომ არ გამოცხადებულიყო მონღოლთა ბანაკში. აქ ნიშანდობლივი ისიცაა, რომ მონღოლები, მიუხედავად ქართველთა ერთგული სამსახურისა, მაინც ბოლოამდე არ ენდობოდნენ და პირველივე შემთხვევაში მზად იყვნენ გაეკეტებინ ისინი. დამპყრობელთა ფსიქოლოგია ასეთი იყო და იქნება ყოველთვის.

მწერალს ეს ეპიზოდი გადამუშავებული და ცოცხალი გამონაგონით შეესებული დასტრიდა, რათა კიდევ ერთხელ წარმოეჩინა ქართული ხასიათის სიმტკიცე, ერთსულოვნება, რაც მოსისხლე მტრისაც კი ხიბლავს. ამასთან პირუთვნელი ისტორიკოსის პოზიციიდან ავტორი გვისამტყიცებს, რომ არ არის სწორი შეხედულება, თითქოს ერის თავკაცები, ან შეეთხეववაში ქართველი თავრები ყოველთვის ღალატს გზას ადგნენ. გრიგოლ სურამელი და სხვა ქართველი ერისთავები მზად არიან, თუნდაც თავიანთი სიკეთლის ფასად, გამოიხსნან თანამოძმეები, უბრალო ქართველი მოლაშქრეები. ამასთან დაკავშირებით ნოველის დასასრულს ვეკითხულობთ: „ამიტომ, როცა ქართველი მთავრები გრიგოლ სურამელის მეთაურობით მონღოლთა ბანაკისაკენ მიმავალ გზას დადგნენენ, ეს უკვდავების გზაზე დადგომასაც ნიშნავდა, რადგან მოუვასისთვის თავგანწირვის მაგალითი ყოველთვის იყო კეთილშობილების უმაღლესი გამოხატულება და მარადისობის კუთვნილებად რჩებოდა მუდამ“.

ეს ეპიზოდი ერთგულად აბრალებს მკითხველს ცოტნეს თავდადების აღსაკმელად და ამასთან იმასაც ცხადყოფს, რომ ცოტნე დაღიანი ერთადერთი არ იყო ქართველთათვის ამ უმაგალითო ძნელეობის ჟამს.

მეორე ნოველის მთავარი გმირის ეგარსლან ბაკურციანელის სახეზე ჩვენ ზუმით გაკვრით შეეგებრდით. ეგარსლანი ტიბილი თავკეცძა ფეოდალია და ყამთა ვოთარებამ იგი მოღალულ გზაზე დააქანა. მხატვრულად მოსაწონი ისტატობითაა აღწერილი ეგარსლან ბაკურციანელის აღსასრული. გარდუვალობამ გატეხა. მოდიოს ვეფხვებს ბერძნული ეკეკცია და იგი განფრჩხელობის ბაგით შეაკრობილი ეძორჩილება ბედის ჭაანჭეს. განაჭენი კი ინთვითვე იყო გამოტანილი, როცა ეგარსლან ბაკურციანელმა ყველაზე წმინდა მოვალეობას, ერის სამსახურს ულალატა.

სასსლის კარზე გაჩენილმა უზნეობამ აგიწერს ავტორი ერთ-ერთ დამოუკიდებელ ნოველაში „თორეკა პანელი“. საქეველო ინტერესებს აქ ორგუნაკს წარილანი ინტერგალ-ში ერი და მზაკვრობა. საკუთარ ენებებს აყოლილი ქალები წყვეტენ საქეველო საქმეებს, რითაც ასე ოსტატურად სარეკლობენ პატარა სულის მქონე მეერიოე ადამიანები. ხელისუფლებისაკენ უმოყვლეა ქა ქალებზე გადის და ასეთ დროს, ეს კარგად არის ხაზგასმული რომანში, განუკეთხაობის შეშბარავი ატმოსფერო ბატონობს. ავტორის აზრით, ეს ისეთი ფერ ბატონობს. ავტორის აზრით, ეს ისეთი სენია, რომელსაც, სხვა მიზეზებთან ერთად, დალუპის პრიმდე მიჰყავს ქეეყანა. ნოველი „თორეკა პანელი“ ამ თვალსაზრისით ერთგვაროდ ასრულებს მონღოლთა ბატონობის ეპოქის სოციალურსა თუ პოლიტიკურ სურათს.

* * *

მე-12 საუკუნის დამდეგიდან ჩვენი ქეეყანა ფართო საერთაშორისო სარბიელზე გამოვიდა. ამაზე მეტყველებს არაერთი უცნო ქრონიკა თუ მოგზაურული თხზულებები. დამახასიათებელია ამ თვალსაზრისით ჯეროსანთა იერუსალიმელი ღეთისმსახურისა და მწიგნობრის, მე-12 საუკუნის მოღვაწეს ფრანგ ანსელეულს ცნობა, რომ ქართველთა მეფე დავითი (როგორც ჩანს იგულისხმება დავით აღმაშენებელი) თავის წინაპართა მსგავსად, ფლობდა ყასპის კარებს, გოგისა და მაგოგის წინააღმდეგ აღმართულ ამ ზღუდეს. იმასვე აკუთვს ღღეგდე მისი შეიტი, რომლის ქეეყანა და სახელმწიფო არის, ასე ეთქვათ, წინა-ბუჩეი მიდიელთა და სპარეელთა წინააღმდეგ.

ჩვენი სახელმწიფოს ეს დიდი ავტორიტეტი ბოლოამდე ვერ გაეკარწყლა თვით მონღოლთა უწყვეტმა ლაშქრობებმა (ვეეიზსენთი უფრო გვიანაც ვიორეი ბრწყინვალეს სპერთაშორისო ყავრნიკი). ქართველ ისტორიულ რომანსლიტერატურაში ზოგი რამ ამ მიმართულებით გაკეთდა კიდეც. განსაკუთრებულია ამ თვალსაზრისით კონსტანტინე გამსახურდიას ტეტრალოგია „დავით აღმაშენებელი“.

ფართო ისტორიული პანორამა გადმოცემული გრიგოლ ბაშიის ახალ რომანშია, რაც საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს. ბევრი რამ აქ ეარიაედებზე. ავტორის ფანტაზიიზეა დაფუძნებული, მაგრამ არც ერთი მთგანი უნიადაგო არ ჩანს და არც დამაჯერებლობასაა მოკლებული. თუ მთავო პოლო ასეთი ავტაცებით წერს საქართველოზე, მის მეფეს ქალაქებსა და მეურნეობებზე, რა გასაკვირია, რომ ანალოგიური ინფორმაციები დასაელეთ ევროპის საგხელმწიფოებზე მაშინვე ჰქონოდათ ჩვენი ქეეყნის მესეეეურთ. არც ისაა ეასაკვირი, რომ ისეთ ძლიერ ქეეყანას, როგორიც იყო საქართველო ღაეთისა და თამარის ეპოქაში, ზღვაზე გასასელელი ეფენნა და საზღვაო საქმეებიც მოეგვარებინთ.

ეს ხაზი, რომელიც რომანის ავტორის ორიგინალურ ფანტაზიაზე მეტყველებს, „ცოტნეში“ ეფექტურ ზემოქმედებას ახდენს და მხატვრულ სიმართლეს არაა მოკლებული. განსაკუთრებით კი ეპიზოდები გემთმშენებლობისა კოლხეთში და სკენები ვენეციაში. ოღონდ აქვე შეგნიშნავთ, რომ ავტორს მეტი ინდივიდუალური ფერების მონახვა ჰმართებდა ამ მიმართულებით, რათა ზოგი ბუნებრივი ანაღოგია არ გამოწვეა მკითხველში პატრე პირველის რუსეთის ისტორიული წარსულიდან (ასეთივე ასოციაციებს იწვევს ცოტნეს მიერ გემთმშენებლობის ხელოვნების დაუფლების ეპიზოდი და სხვა.).

ერთგნულ ხასიათებს ეროვნული მისიის შეცნობა ჰკვეთავს და სხვადასხვა ფორმით ეს ახრი არაერთგზისაა ხაზგასმული რომანში. მიუხედავად სარწმუნოებრივი საბუერველისა, დაბახასიათებელია ამ მხრივ ცოტნეს აღმზრდელის იელიანეს შეგონებანი ძლიერი ქართველი სახელმწიფოს მისიაზე ახლო აღმოსავლეთში „ის, რაც დასავლეთის ჯვროსნებმა ვერ შესძლეს, ქართველებმა უნდა აღასრულონ. ზურგიდან უნდა დაეპატყეთ ფრანგებთან პირისპირ ომით გართულ ფულლიანებს, იერუსალიმსა სხვაზე ადრე ქართველთა ღაშქარი უნდა შეიჭრას და ურჯულოთაგან სამეფოთაგან უნდა გავთავისუფლოთ წმინდა მიწა-წყალი, მეფეთ-მეფე თამარი დიდი ხანია ფიქრობს ამ შორეულ და სახელოვან ღაშქრობაზე. მას შედგეს, რაც ბიზანტიის ძლიერება დაეშმო, აღმოსავლეთში საქართველოს მეტი სხვა ძალა აღარ არის. საქართველოს ღაშქარმა უნდა გამოიხსნას ქრისტეს საფლავი და იერუსალიმი ჩვენ სამეფოს შემოეერთოს. ეს არის უდიდესი ვალი უფლის ჩვენს ქრისტეს წინაშე. ამ ვალის აღსრულებაში ყველა ქართველმა უნდა დაიდოს წილი და ამით დაიმკვიდროს ორივე ქეყანის დიდება და საუკუნო ცხოვრება“.

ქრისტიანობის დაცვა აქ სამართლიანობისათვის ბრძოლის შემადგენელ წილად იყო გააზრებული კლასიკური ხანის ქართულ იდეოლოგიაში და ცოტნეც ამ დიდი მისიის შთაგონებით წერთნიდა საკუთარ სულიერ ძალებს, რაც მან შემდეგ სრულიად სხვა ასპარეზზე გამოაელინა. რომანის ავტორის პოოოსიე ზნეობრივი ამალეკებისაკენაა მიმართული და აღმოცენებულია ისტორიული გაკვეთილის ფართო გაგებაზე. ასევე სინტერესოა რომანში ხუთოთმოძღვრისა და მხატვრის მახარებელის სახე. იგი შემოქმედების ეროვნულ მრწამსს განასახიერებს, რომლის გარეშეც შეუძლებელია დიდი და საყოველთაო ფასეულობათა შექმნა.

როგორც ითქვა, „ცოტნე“, „ლაშარელასა“ და განსაკუთებით „დიდი ღამის“ ეროვნკური გაგრძელებაა. ... უკანასკნელთან შედარებით „ცოტნე“ კომპოზიციურად უფრო სრულყოფილ შთაბეჭდილებას ახდენს (რაც ჩემის აზრით, ... ეპიზოდთა მთავარი ცენტრალური სახის ... მართ გამიზნული დაკავშირებითაა გამორიბელი) და, რაც მთავარია, მეტი სიმძაფრით ხასიათდება, მაგრამ სამწუხაროდ არა ყოველთვის. ზოგჯერ თხრობის ზედმეტად ფუძველებელი სტილი აღარბებს ემოციურ მხარეს ისეთ ეპიზოდებშიც კი, როცა თავისთავად ფაქტიც კი მრავლისმეტყველია. მაგალითად შერგელის დაბრძავება, ცოტნეს დის გარდაცვალება და თვით ასპასიის სიკვდილი, რომელიც იუდას მოტივის აშკარა ასოციაციას ბადებს, ზედმეტად, მაპატიოს ავტორმა ასეთი გამოთქმა, უვნებო სტილშია შესრულებული, რაც რომანის საერთოდ დაბალეულ ატმოსფერის აშკარად ეწინააღმდეგება.

„ცოტნეს“ ავტორი საქართველოს ისტორიის, ზნე-ჩვეულებათა, ეთნოგრაფიის ღრმა ცოდნას ავლენს და ყოველივე ეს, რასაკვირველია, ბასრი ირაღილი ძირითადი მხატვრული ამოცანის გადაწყვეტისას. იგი თვითმხილველივით მოგვითხრობს შორეული წარსულის ამბებს და მეეთხეულივე ნდობით ეკიდება მათ.

მაგრამ „სამწუხაროდ ზოგჯერ დარღვეულია ძალთა თანასწორობა. მაგალითად, ჩემის აზრით, ცოტნეს ბავშვობის თავისთავად საინტერესო ეიკლ ერთგვარად აფერმკრთალებს ავტორის ბეტაკება ზედმეტი ეთნოგრაფიზმით, მით უფრო რომ იგი მეტწილად მხატვრული დეტალიზაციის სიმწრის ხარჯზე ხდება. თითქმის არა კონკრეტული პიროვნების (ამ შემთხვევაში ცოტნეს ჩამოყალიბება) არამედ საერთო ქართული აღზრდა-განვითარების თავისებური სისტემა ინტერესებს ავტორს და თავისთავად თქმაა საგულისხმო, მაგრამ მაინც ზედმეტი ეთნოგრაფიული ფაქტებით ტვირთავს რომანის პირველ თავებს.

მე ზემოთ აღვნიშნე, რომ „ცოტნეს“ ავტორის ერთ-ერთი თამსახეერება ისიცაა, რომ იგი, ხშირ შემთხვევაში, ახლებურად აფასებს და კრიტიკული მსჯავრი გამოაქეს ისტორიულ მოვლენებსა თუ გმირებზე, მაგრამ სამწუხაროდ არა ყოველთვის.

რომანში რამდენიმე ეპიზოდში გაიკვლებს თამარის სახეკ. ჩანაფიქრი ნათელია. თამარის პიროვნებამ რომანის მიხედვით დიდი როლი ითამაშა ცოტნეს იდეალების შემოშავებაში, რაც საკმარისი შტრიხებით არის მინაშნებული. მაგრამ აქ, ჩემის აზრით, თვით თამარის სახე იმეენად ტრადიციული ხერხებითაა ნაწერი. რომ ფაქტურად იგი ადრეეე (როგორც ლიტერატურაში, ისევე ხალხის ზეპირ ხსოენაში) იდეალურ სქემას ვეღარ სცილდება და ერთგვარად ამოვარდნილია თხრობის საერთო,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ELIBRARY

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მკაცრ მოტივირებაზე დაფუძნებული სტილიდან.

გრიგოლ აბაშიძის რომანში გამონაკლისი და ისტორიული სინამდვილე ოსტატურად არის ჩაქსოვილი ერთმანეთში. ისტორიული გმირების გვერდით დამოუკიდებელი ცხოვრებით სუნთქავენ ავტორის ფანტაზიით შექმნილნი. ხალხის წიაღიდან ამოზრდილი სახეები: გუგუტა, ასპასია, ძიძა, იელიანე, მახარებელი და სხვები. ზოგ მათგანს რომანში განვითარებულ კოლიზიებში დიდი მხატვრული ფუნქცია აქვთ დაკისრებული და ეს არის ამ სახეთა უპირველესი გამართლებაც: გუგუტას, ერთგულ ძიძის შვილ, ოღნავ ზედმეტად ტრაფიკიული საღებავით ნაწერ სახეს თავი რომ დავანებოთ, ალბ საინტერესოა ტყვე ქალს, ეთეიტრომ ასპასიას პარალელური თვვგადასვალი, რაც რიგ ეპიზოდში დიდი ცხოვრებისეული ლოგინთან შესრულებული. მიუხედავად ზოგი ადამიანური ღირსებისა, განსაკურებით ეს ითქმის ლოტნისთან დამოკიდებულებაზე, ასპასიას კალდა ის უმთავრესი რამ, რასაც ერთგული ფრრტა ეწოდება, რომლის გარეშეც ადამიანი ვერასოდეს შეიგრძნობს საქეველო საქმეებისათვის სწრაფვის მნიშვნელობას. ამით ასაბუთებს ავტორი ასპასიას ტრაგიკულ ხვედრს.

ამავე თეზისთაა მოტივირებული რომანში ლოტას შეთქმულების კაცვის მიზეზები, რომელიც, როგორც, ითქვა, ასპასიაში იუფას საწყისის არსებობაზე მიგვანიშნებს და, როგორც ითქვა, ღალატისა და მონანიების მარადიულ თემას ეხმაურება.

დიდი შთაგონებითაა დაწერილი რომანის ფინალი, რომელიც ამოიეოზად ეძიერს და მაღალი რეგისტრებით ასრულებს თხრობას ლოტნეს საარაკო თავდადებაზე. ეკნენ ზოგ ვინმეს ზედმეტად მოეჩვენოს ლოტნეს მეუღლის კრავის აქტიური ქმედება ლოტნეს გადასარჩენად (მით უფრო, რომ ეს ხერხი გამოყენებულია ჯერ კიდე აკაკის „ნათელაში“), მაგრამ უნდა ითქვას, რომ რომანში ამ ეპიზოდს სრულიადაც არ ენიშება გადამწყვეტი მნიშვნელობა და იგი არცერთ პუნქტში არ აკნინებს თთავარი გმირის შემართებას.

მთავარია არა ლოტნეს ხსნა, ფიზიკური გადარჩენა (რაზეც იღწიან კრავი და რომანის სხვა გმირები), არამედ ლოტნეს თავგანწირული ნაბიჯი, რომელიც სულიერი ზნეობის დიდებული მაგალითია. რომანის ავტორი, ჩემის აზრით სრულიად მართებულადაც, აქ წყვეტს თხრობას, რადგან შემდგომი ამბები მატიანეებიდანაც ისედაც კარგად არის ცნობილი.

მე საერთოდ ფუქ დავდ მიმაჩნია იმაზე საუბარი, თუ წარსულის მხატვრულად წარმოდგენილ სახეთასს რომელ ხერხს უნდა მიმართოს ავტორმა. სიმძიმის ცენტრი კოლორატის დაცვაზე, გარეგანი აქსესუარების ზუსტ აღწერაზე უნდა გადაეტანოს, თუ გარდასული ეპოქის სურნელი ამავე ეპოქისათვის დამახასიათებელი სულისკვეთების გადმოცემით გვაგრძნობინოს. მთავარი ამ შემთხვევაში მაინც ავტორის მხატვრული მიდრეკილებაა, რაც განაპირობებს კიდევაც რეზულტატს: თანამედროვე ყურადღება მიაქციოს იმ ისტორიულ მოვლენებს, რომელიც ბოლოდაბოლოს სწორედ ამავე მიზნითაა გაცოცხლებული თანამედროვე ისტორიულ რომანში. გრიგოლ აბაშიძე წარმატებით ფლობს ამ ხელოვნებას. ტაქტი და ზომიერება ამის უპირველესი გარანტია.

ისტორიული რომანის მოღვაწეობიკეის გზაზე, როგორც ცნობილია, დამახასიათებელია ერთი სიახლე, რომელიც უცნო არ არის „ცოტნეს“ ავტორისათვის. თანამედროვე ისტორიული რომანების კვალდაკვალ გამოყენებულია კიდევ ერთი ხერხი. აქაც ალეგ-ალაგ ჩართული ესეიტური მანერით შესრულებული რამდენიმე ისტორიულ-ესეტიკული ნარკვევი. ეს ნარკვევები ჩვენი ერის ტანჯვით აღსავსე ისტორიაზე ღრმა დფიერებას შეიცავენ და ამასთან ახალი ასპექტებით აჭიდრებენ წარსული ცხოვრების აღქმას, ისტორიული გაკვეთილის ღრმა შემეცნებას. განსაკუთრებით საგულისხმოა ამ თვალსაზრისით რომანის ბოლოსიტყვა. მასში ავტორი აჯამებს ამ ისტორიულ კონკეფციას, რომელიც საფუძველად უდევს რომანს ცოტნე დადიანზე, ადამიანზე, რომლის მაღალი ზნეობა ჩვენი ხალხის ცნობიერებაში ე. წ. „უცველ ფონდს“ განეკუთვნება. ავტორისაგან სიტყვებით რომ ვთქვათ „ერს რომ ეფეკაცობისა და კეთილშობილების ასეთი მაგალითი არა ჰქონოდა, იგი უნდა გამოეგონა“. ეტეს გარეშეა, რომ სწორედ ასეთი მაგალითები უნათებდნენ გზას ჩვენს ხალხს ისტორიული ცხოვრების ძნელდასავალ ღამრთნზე. „ცოტნეს თავდადება — ვეოთხულობთ წიგნის უკანასკნელ ფურცელზე — კეთილშობილი რაინდობისა და დიდსულოვნების გალუმეორებელი ნიმუშია, ზნეობრივ მაგალითის შთამომავლობაზე ყოველთვის ჰქონდა ცხოველმყოფელი გავლენა და ცოტნეს გაკვეთილის მნიშვნელობა ჩვენი ერისათვის განსაკუთრებით დიდი უნდა იყოს დღეს, როცა ქართველი ხალხი ასეთი ერთსულოვნებით იბრძვის ზნეობრივი გაწმენდისათვის, მაღალი მორალისა და შეუღახავი პატრიოტნების დამკვიდრებისათვის“. გრიგოლ აბაშიძის რომანის უმთავრესი პათოსი სწორედ ამ დიდი ისტორიული გაკვეთილის მხატვრული დასაბუთებაა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ავლიკი ზურაბაშვილი

ქართული ენის პერსონოლოგიური სემანტიკის შესახებ

ადამიანის ფსიქიკური აპარატის განვითარებისა და სრულყოფის ისტორიაში უსაზღვროდ დიდია მეტყველების მნიშვნელობა. ხოლო მეტყველების ეფექტურობასთან დაკავშირებულ სიტყვათა მარაგის სიმტკიცე, სიმრავლე, სიმდიდრე, მნიშვნელობა დაზეგწილია ე. ი. ენის (ჯერ ზეპირი და შემდეგ წერითი) თანდათანობით გამოძერწვა შედეგეს ადამიანის სამყაროს ყველაზე დამახასიათებელ ფსიქოლოგიურ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ თვისებებს; მეტად რთული და გრძელი სიტყვის ისტორიაზეა, ხოლო ცნობილი ფსიქოლოგის ზიგმუნდ ფროიდის მიერ დასმული პრობლემა — „ჯერ სიტყვა თუ ჯერ მოქმედება", ანუ ისტორიულ მსჯელობაში პირველად სიტყვა იყო თუ მოქმედება, მოითხოვს დიალექტიკურ ურთიერთკავშირსა და განუყოფლობას. უეჭველად ცხადია ეეთარება, რომ „სიტყვა" და „მოქმედება" ურთიერთს აპირობებს. ადამიანის სიტყვა და მოქმედება ერთიანად „სიტყვა" და „მოქმედება" დიალექტიკურად განუყოფელნი არიან.

გარკვეულ შემთხვევაში მდგომარეობათა შეცნობა-გაგება მოითხოვს სიტყვისა და მოქმედების ერთ მთლიანობაში გაიხრებას. ფსიქობათოლოგიაში ცნობილია, რომ ცალკეულმა სიტყვამ, თუ იგი რთულ განცდათა მქონეა, შესაძლოა გამოიწვიოს ფსიქოლოგიური ზეგავლენა; სულიერი აფორიაქება, განცდათა აღრევა და წარსულში გადატანილი სიმწარის რეალური განხორციელება. თეორიულად და პრაქტიკულად უეჭველად საინტერესოა პრობლემები ენისა და აზროვნების ურთიერთკავშირის შესახებ, ენის და გარემოს ურთიერთობის შესახებ. სიტყვა შეიძლება აღმოჩნდეს ყველაზე ტკბილი და ყველაზე მწარე. აკაკი წერეთლის თანახმად, ეგა მას ამბობს, „რაც სმენეს სხვისაგან გაუგონია, ან თვალს ენახავს და ჩკუს გაუზომ-აუწონია"; ხოლო გორგი ახალდიანი მეტყველებაში პოულობს მსოფლმხედველობრივ შინაარსს. სიტყვა ადამიანს კიდეც არჩენს და კიდეც აავადებს.

ენა ხელს უწყობს ხალხთა სიახლოვეს, მეგობრობას, ურთიერთპატივისცემასა და ურთიერთ აღიარებას.

მსოფლიო აღიარება პოეა იმ განსაკუთრებულად მდიდარმა და საინტერესო აკადემიურმა შედეგებმა ლინგვისტიკიდან, რომელიც შესრულებულია ქართული ეროვნული უნივერსიტეტის წიაღში. მე განზრახული მაქვს შეეხერდე ლინგვისტიკურ ძიებათა მხოლოდ ფსიქოლოგიურ პრობლემებზე, პირველ რიგში თანამედროვე პერსონოლოგიური კვლევის შესაძლებლობათა შეჭმა.

ენა არის ცხოვრების ისტორიის ზუსტი ანარეკლი, ამავე დროს ხალხის ფსიქოლოგიური და სოციალურ-ფსიქოლოგიური ცხოვრების ერთ-ერთი წარმმართველი და მასწავლებელი. უეჭველად სწორია დებულება, რომლის მიხედვითაც სიტყვის უფრო გულდასმით აწონ-დაწონა ბადეს ახალ აზრისა და მოვლენათა ახალ წონა ბადეს ახალ აზრისა და მოვლენათა ახალ შეფასებას. სიტყვიერი ფაქტობრივი მასალა ისტორიულ ორომტრიალში ყველაზე მტკიცე და ურყევია. ნივთიერი ანუ მატერიალური დოკუმენტაცია ცხოვრების ქარცეცხლშ შეიძლება შებღალოს, დაანგრიოს ან მთლიანად მოსპოს, ხოლო ეიღრე არსებობს სიტყვა, მის ენაზე მოსაუბრე ხალხი უკვდავ-ეტანია.

ყოველი სიტყვა თავის წარმოშობისას (თავის დაბადებიდანვე) საგნის, მოქმედების, კეკვნის თუ მოვლენის გარკვეულად განსენებული შეფასებაა ე. ი. არის აბსტრაქცია, რომლის დროსაც ადგილი აქვს უნატფესსა და ეროვნულ ინტეგრაციას. ყოველ ენაში ყოველი ცალკეული სიტყვა (ნაშარული შეჯამებული ლერიბატია) ინდივიდუუმის გარკვეულ განცდათა და წარმოდგენათა შედეგია. სიტყვა არის მრავალ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სულიერ ფუნქციათა, ისე ეოქვა-თ, შენადნობი.

ივანე ჯაჯანიშვილის თანახმად, სიტყვაში ჩვენ ვხედავთ გარკვეულ ამსტრაქციას, ხოლო იმავე დროს სიტყვა გადმოგვეცემს მოქმედების შინაარსს. ამით სიტყვის ფუნქციური ანალიზი წარმოდგენას იძლევა არა მარტო სიტყვის ფსიქოფიზიოლოგიურ გენეზისზე, მის ეტიოფეზაზე, არამედ სიტყვის შინაკან შინაარსსა და ქმედით მნიშვნელობაზე. ყოველ სიტყვას თან ახლავს რთული ენებით სემანტიკა (პინაარსი), რომლის ჩამოყალიბების ისტორიული ფესვები ხალხთა უუძველესი კულტურიდან მომდინარეობს.

ფსიქოლინგვისტიკის შეეჭრე შემოქმედებით ყურადღებას იპყრობს პრობლემა სიტყვის სემანტიკის შინაარსეულ ცვლილებათა, ღინამიკისა და ფსიქოლოგიური სახეცვლილებების შესახებ: მაგალითად, ივანე ჯაჯანიშვილი ჩერდება სიტყვებში — „დღეგრძელობა“ და „შზგრძელობა“ სემანტიკის ურთიერთი ფსიქოლოგიურ კავშირზე და მათ ურთიერთ ღინამიკურ სახეცვლილებაზე.

სიტყვა არის ქმედითი კატეგორია არა მარტო ფსიქოლოგიურად, არამედ ნეიროდინამიკურადაც, განწყობის ფსიქოლოგიის (რომელშიც მოიპოვება მსოფლიო ფიზიოლისა და ალიოტა) ფუძემდებელი და შექმნელი ღიმიტონ უუნაბე პიროვნების ფსიქოლოგიის პრობლემათა ანალიზისას ჩერდება ფსიქიკური ცხოვრების ორ პლანზე. მისი თეორიის თანახმად, ფსიქიკის მეორე პლანი სპეციფიკურად ადამიანური, ოდენ და მაღალი ღონისაა, ვინაიდან ექსპერიმენტული განწყობის გამოძუშავება დაკავშირებული სიტყვიერ მასალასთან.

ჩვენ მიერ დამუშავებული და მოწოდებული სიტყვიერი ექსპერიმენტი რვა ვარიანტის სახით. მტკიცდება, რომ როგორც ნორმის, ისე ავადმყოფობის პირობებში სიტყვიერი გაღიზიანება იწვევს სხვადასხვა გამოხმაურებას ადამიანის სულიერი აპარატის მხრივ; ხოლო რაც უფრო რთულდება სიტყვის შინაარსი (სემანტიკა), მით უფრო ძნელდება და რთულდება სპასუხო რეაქციები როგორც დროის ხანგრძლივობის, ისე შინაარსის მხრივ: მაგალითად, ზმნისმიერი არსებობის სახელი უფრო მძიმე გადასაწყვეტია, ვიდრე საგნის აქსაბველი სახელი. ექსპერიმენტი სიტყვიერ გაღიზიანებაზე გახსაკუთრებულად სანტეტერსო აღმოჩნდა, როდესაც ცდის ბიჭ ეთავეზოთთ პასუხები მოგვაწოდოს სიტყვის სემანტიკაზე საწინააღმდეგოდ.

ღღეს ფსიქოლინგვისტიკაში ეკსპერიმენტულ ძიებას დიდი თეორიული და პრაქტიკული იმტერესი ენიშნება. ენა ხალხის სიბრძნის, ბიგონიერებისა და გრძნობათა სამყაროს ამსახველია. ყოველი ერი ამაყობს და უეჭველად უნდა ამაყობდეს თავისი ენის სიუნჯით. ამ მხრივ ჩვენთველი ხალხი, რომელიც უუძველესი კულტურის მქონე ერია, ცხადია, არ შეიძლება გამონაკლოს შედგენილს; პირიქით, ქართველებს თავის ენას მრმიელ დედად წარმოიდგენს ღ. ღვიძ „დედაენას“ უწოდებს. სრულიად მართებულად აღნიშნავს ზოთა ძიძიგური, რომ „ზმობლიური ენის ბგტოლება დედის ენებასთან თავისთავად საგულისხმოა, ენისა და დედის იდენტიფიკაცია ქართველი ხალხის მეტაფორული აზროვნების მშვენერი მაგალითია და უტყუარად ადასტურებს ქართული ენის მნიშვნელობის ღრმა შეცნობას. კიდეკ მეტიც: ქართველმა ხალხმა გაიფართოა სიტყვის „ენა“ ღ“ მნიშვნელობა და იგი საერთოდ ენის სინონიმად დასახა.

ნიკო მარის თანახმად, ქართული შინაგანი თვისებებით მსოფლო ენაა, რომლითაც ყველაფერი გამოთქმენა, „რაც დედამიწაზე“ შეძლება გამოთქვეს. საყოველთაოდ ცხობილია ქართული ენის სიდიდე, ქართული მეტყველების პოტენციური შესაძლებლობანი.

ფსიქოლოგიურად და სოციალურ-ფსიქოლოგიურად განსაკუთრებულად სანტეტერსო და მნიშვნელოვანია ის გარემოება რომ ქართულ სიტყვაში ალიბეკ ქართვეი კაცის პატრიოტიზმი, მისი სულისკვეთება და ადამიანური გრძნობები. ილია ჭავჭავაძის აზრი, რომ ქართველობა არის რუსთაველის ენით მეტყველი, სიმაოლურად მიუთითებს ხალხის მიერ ისტორიულად შესისხლხორცებულ წარმოდგენებზე ნდობა, მოგალობის, სინდისის, სიფაქიზის, შრომისა და პიროვნების სიმტკიცის ე. ი. პრესსონოლოგიური კატეგორიების შესახებ. ქართული ენის სემანტიკასთან დაკავშირებით ილია ჩერდება სიტყვა „დედაკაცის“ ცნებაზე. იგი წერს „ქართველი დედასაც კაცად ჰხედს და ამიტომ „დედა-კაცს“ ეძახის... განსხვავება მარტო იმაშია, რომ ოქვენ ერთი სქესისანი ხართ და ჩვენ მეორისანნი, თქვენ დედობით ხართ კაცნი და ჩვენ მამობით. არსება კი ერთია — ორივენი კაცნი ვართ... ასე შეუნახავს ღიდი ღირსება დედისა ჩვენს ენას. არა გვგონია, სხვა ენაში დედაც და მამაც ერთნაირად კაცად წოდებული იყოს“ (ილია ჭავჭავაძე თხზ. ტ. III. გვ. 427).

„დედაკაცისა“ და „მამაკაცის“ პერსონოლოგიური სემანტიკა ირგვლივ ეტიმოლოგიური ურყევი სიმტკიცით ვანხილულია ჯერ კიდევ მეთორმეტე საუკუნეში რუსთაველის მიერ, მის გენიალურ პოემაში როგორც რუსთაველის ეპოქაში, ისე მის შემდეგაც ყველა საღად მოაზროვნე ადამიანი ნათლად ერკვევა, რომ მამაკაცი და დედაკაცი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან თავიანი ფსიქოლოგიური თავისებურებებით. ცალკეული სქესის წარმომადგენლისათვის მათი თავისებურებანი შედგენენ როგორც სიამაყეს, ისე მშვენებას.

თანასწორობის პრობლემა უნდა განეიხილოთ სოციალურ ფსიქოლოგიურ ასპეკტში, როდესაც ორივე სქესი თავის სურვილებში, მისწრაფებებ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ში, ტენდენციებში, მოთხოვნილებებსა და ზოგად განცდებში ხელოვნების პიროვნული ცნებებით ადამიანის შრომის, მოგალობის, მოსიყვარულისა და სინდისის შესახებ.

მინდა ხაზგასმით აღვნიშნო თინათინის, ნესტანის და ასპათის პიროვნული განცდები ისევე ძლიერი, მდიდარმორალური, სულგრძელი და ქეთილშობილური როგორც ავთანდილის, ტარიელისა და ფრიდონისა.

ამაშია პოემის გმირ ქალთა და მამაკაცთა შორის ფსიქოლოგიური თანასწორობა და ერთიანობა.

პიროვნულ თავისებურებათა ღრმა ფსიქოლოგიური ანალიზის საშუალებით რუსთაველი ბრწყინვალედ აშტატიკებს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობას, მათი იღებენის ჰეგელურ შინაარსსა და პროგრესულობას.

თანახმად აკაკი შანიძისა, პოემა „ეეფხისტყაოსანი" მსოფლიო მნიშვნელობის ლიტერატურულ ქმნილებაა, ვინაიდან იგი არის ქართული ენის განვითარების ისტორიისა. ყველა ენის თავისება, რათა სიტყვაში იყოს ასახული ხალხის სულიერი სიფერე, მაგრამ ქართული მეტყველება წარმოადგენს არა მარტო ლამაზს, შშვენერს, მოქნილს, ზუსტს და ზოგადად მსოფლიო მნიშვნელობის ენას, არამედ დად მსოფლიო მნიშვნელობის ენის ის, რომ ნიმისი განსაკუთრებულობა არის ის, რომ ნიტყვაში ზმრიდ ენერს ადამიანის პიროვნული თვისებები: სიტყვაში ჩაქსოვილ-ჩაფდებებულია ხალხის ჩანაფერი და, მეორეს მხრივ, სიტყვა წარმოადგენს ერთგვარ ფსიქოფიზიკურ ჩარჩოს პიროვნების მიზანსწრაფვისათვის.

ალიან თქმით, „ენა, როგორც გასაღები დაკეტილია, ყველაზედ უფრო შემძლებელი და ყველაზედ სანდო მოწმეა ეროვნულობის ისტორიისათვის" (თხზ. ტ. IV გვ. 29).

ქართული ენის სენტიტეის ნეტაფელესს ყურადღებას იპყრობს კიდევ ერთი ფსიქოფიზიკიური მომენტი. მეფეველობაში ბაქეს სხვადასხვა სულიერ განცდათა გაფმოცემა სხეულის ორგანოს აღმნიშვნელი ხატეკეთი და ამ პირველ რიგში ენა ფასადეკეულია ეყოს ორგანო: ფული სიტყვა „ფული" საშუალებით ქართულ მეტყველებას შეუძლიან გაფმოვაკეს ფსიქიკურ სფეროთა თითქმის ყოველი ენინის ძალიმარეობანი თუ განცდები. ხსენებული პრობლემის შესახებ ფუნდამენტური ფსიქოლოგიური გამოკვლევები შესრულებულია ფსიქოლოგ ალექსანდრე ფარანიშვილის მიერ. მე მინდა მხოლოდ მოსაზრების სახით დავსვა საკითხი, რომ ადამიანის არსებობაში წამყვანი ენინენები აქეს ფული. ქართველი ერის წარმოდგენით, ბრძოლაში განსაკუთრებულად საჭიროა ძარნის ფული. ხსენებული ისტორიული ვიდარება, ალბათ ენის განვითარების გრძელ ანანძილზე ბახდა ფსიქოლოგიური მიზეზი, რომ ფული და ადამიანის სულიერი სიმყარო ერთიერთ დაახლოებულიენენ. ენეს ზოგადფილოსოფიური მონაცემები შემოქმედებითი ... ...

ტონი მეორე, საქართველოს ავადმყოფის გამოძ-ებნელობა. თბილისი, 1958, გვ. 237).

სულხან-საბას შემოქმედებაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სიტყვას, მის საზოგადოებრივ მნიშვნელობას და მორალურ ხელოვნურ წოსას. იგი დიდებულად ანეოთარეს უძველეს ფილოსოფიურ ფორმულას, რომ სიტყვის შინაარსი (სეანპტიკა) ანტაგონისტური ბუნებისაა. სიტყვა შეიძლება იყოს ყველაზე უტაბილესი ან უმწარესი კატეგორია.

სულხან-საბას კარგად ესმოდა სიტყვის როგორც ფსიქოფიზიკური, ისე ფსიქოტრანსფერული მნიშვნელობა. უფრო მეტიც. მისი კაკვენთი ავი სიტყვა და ფეკლობის პრობლემა ერთ მთლიან კატეგორიას წარმოადგენს.

სულხან-საბა ფენომენოლოგიურ-პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიის, ეს იგი მოქმედების ფსიქოლოგიის ბრწყინვალე წარმომადგენელია. მისი შემოქმედება უკიდეგანო ლტოლვარია, ეიღრე ორსების ფიზიკინი ფიზიკინ ეკეკეი და ორაკეცენი თვისებებით.

„სიტყვის კონა" სულხან-საბას ფასდაუდებელი ღვაწლია, ეინიციდან „ლექსიკონი ორ იყო დაცალკეგალ ქართველი" ან მან მასალა ხელ-ახლად შეკრიბა და შეაწყო („სიტყვის კონა", გვ. 576). უფეველად დიდი ლექსიკონის ისტორიული მნიშვნელობა ქართველი ეროვნული კულტურის აღორძინებისა და წინსვლის საქმეში.

შემთხვევითი არაა ის გარემოება, რომ ყოველ ანბანზე, განსაკუთრებულად „ანიდან" დაწყებული, ავტორი სვანურიკონი დიდ ყურადღებას უთმობს შრომისა და მოქმედების კატეგორიებს („ალელარე", „ალეკერილი", „ალშეკა" და ასე შემდეგ.).

ეერშუნდებით, რომ ლექსიკონში მოქმედებისა და შრომის ე. ი. პერსონოლოგიურ ცნებათა გაგაზეა-აკცენტუაცია აიხსნება გარკვეული ეთიკებით. აქ ნამყვანი მნიშვნელობა ენიეეა ფსიქოლოგიურ და სოციალურ ფსიქოლოგიურ პირობა, როგორც „ანის" სპეციფიკას ქართულში.

თანახმად ჩვენი ექსპერიმენტული გამოკვლევებისა, ზმნური წარმოშობის არსებითი სახელი ფსიქოფიზიკურად უფრო რთული და ძნელად გადასაწყვეტია, ეიღრე საგნის ამსახველი სიტყვა ზმნურ ანარსებით სახელში საგნის ამსტრაქციასთან ერთად წარმოდგენილია გარკვეული პერსონოლოგიური შინაარსი მოქმედების, სწრაფვისა და დამოკიდებულების სახით, ხოლო ქართულ სიტყვა-ზმნაში ზუსტად გადმოიცემა ინტერპრესონალური მიმართებანი. მხედველობაში მაქვს დამოკიდებულების ექექტორი ან სუბიექტისაგან, ან სუბიექტისაგან.

სულხან-საბას „სიტყვის კონის" მოცულობითი ზრდა ზმნური ეროვნულის ცალკეულ სიტყვებად შეტანის ხარჯზე არ ეშიძლება იყოს შემთხვევითად დაკავშირებული ავტორის მოქმედების ფორმალურ სტილთან. პირველი, ლექსიკონის ხსენებული თავისებური ღრმა და მტაცე პრინციპული ხასიათის მქონეა. ჯერ-ოვან გაიზრდა და ანალიზს მოითხოვს სოლომან ორთანიმველის შემდეგი დებულება: „ჯდომაზმნიდან გამომდინარე: ჯდა, იჯდა, ჯდების, ჯდებოდა და ასე მრავალი სხვა. ზმნების ამ წესით ალექსიკონო ეროვნულად გამოიყოფა და ანბანის რიგზე თავოვის ადგილს შეტანა საკრძნობლად ზრდის „სიტყვის კონის ზმნური ეროვნული" (გვ. X).

მოიცლების ზრდა არა ღ არაა შედეგი მხოლოდ ფონეტიკური — მორფოლოგიურ ან მარტივი ენობრივი მოსაზრებისა. ავტორის შემოქმედებითი ნაბიჯი არ შეიძლება ყოფილიყო გულუბრყეული შემთხვევითობა ან ემოციურად პირობადებული შოსაზრება.

ზმნურ სიტყვათა სულხან-საბასეული ძიებანი არსებითად შინაარსის პერსონლოგიური დაზუსტებაა, რაც შემოქმედებისათვის ეუცალებელი არის. ამით სიტყვა კონა მხოლოდ ნეკანიერად კი არ გაიზარდა, არამედ ქართველი ლექსიკური მარგი, ქართული ენა და ქართველი ეკეის მეტყველება გამდიდრდა, დარეეეეზა, მიიღო სოციალურ-ფსიქოლოგიური და ამით პერსონოლოგიური ხასიათი.

ყოველი სიტყვა კარგეველ საგანთა, მოვლენათა, მოქმედებათა თუ ენაცოცთა შინაარსის ხმოლოდ ნეკანიერი შეკუმშვა კი არ არის, არამედ შიგ ასახული ხალხის კულტურული სრულყოფა, წინსვლა და შემოქმედებითი ნათელარი. სიტყვა ნიშანდებულია ყველაზე მაღალი და სპეციფიკურად ადამიანური თვისებით და ამით პერსონოლოგიური კატეგორიების დონიდან.

ლექსიკონში არსებულ სიტყვათა განმარტების, განხილვისას ყურადღებას იპყრობს უეცველად საინტერესო, მაგრამ ერთი შეხედვით თითქოს უცნაური გარემოება: პერსონოლოგიურ ცნებათა ამსახველი სიტყვები, როგორც მაგალითად „შრომა", „მეშაკი", „ნდობა", „სიყვარული" და ასე შემდეგ, ან სრულიად მოკლებული, ან დართული აქვს მეტად მარტივ განმარტება.

სიტყვა „შრომა"-ს. არა აქვს განმარტება. იმ დროს, როდესაც სიტყვებს „შრომა" და „შტო" თან ახლავს ჯეროვანი ახსნა. ყურადსაღებია, ნუთუ ქართველი მკოთხველისათვის „შრომა" ან „შტო" უფრო ოფლია, ეიღრე „შრომა". ასევე სიტყვებს „„მეშკი" ან „მუცელი" თან სდევს უფრო შინაარსიანი ლეფინიცია, ეიღრე სიტყვას „მეშაკი". სიტყვას „ნაკაბა" მოსდევს უფრო სრულყოფილი ახსნა, ეიღრე სიტყვას „ნდობა". კიდევ და კიდევ ეიმეორებ, ყურადსაღებია: ნუთუ ქართველი მკოთხველისათვის სიტყვა „სიცივე" მოითხოვს ლეფინიციას, ხოლო „სიყვარული" შინაარსი

ფერო მარტივია და არ საჭიროებს რაიმე განმარტებას; ან კიდევ ნეთუ სიტყვა „პატარა" ფერო რიელი სემანტიკის ჭკოდეა და საჭიროებს განმარტებას, ვიდრე სიტყვები „პატოოსანი" ან „პატივი".

ალნიშნული თავისებურება ჩვენ მიგვანია პრინციპული მნიშვნელობის მქონე გარემოებად.

სულხან-საბას ფუძეკელი კარგად იცოდა სიტყვათა სემანტიკური სირთულეები; გამიგებული უნდა იყოს გასამართლებელი და კასაგები მოსაზრება. სულხან-საბა არ თვლის საჭიროდ პერსონოლოგიური ხასიათის მქონე სიტყვებზე შეჩერებას, ვინაიდან სწორად დეტ ჩერი დროის ეთიარებაში ყოველი ქართველი ვალდებული იყო შესისხლხორცებული ქონოდა პერსონოლოგიურად მაღალი შინაარსის სიტყვები და ისინი მტკიცედ ალებედა მეხსიერებაში.

ქართული სიტყვა ზმნათა ყოველ დროში, რომელიც გადმოგვცემს მოქმედების, ქცევის, მიზანსწრაფვისა თუ განცდის, წარმოდგენილია სუბიექტთა შორის (ინტერპერსონალური) დამოკიდებულებანი მიმართებათა ექვატორის ზესტი ჩვენებით. ილუმინაციისათვის საკმარისია შეეჩერდეთ პერსონოლოგიური ძნიშვნელობის მქონე ორ სიტყვაზე: ეწრომობ (მე), შრომობს (ის), ეშრომობთ (ჩვენ), შრომობთ (ოქვენ), შრომობენ (ისინი); ენდოდი (მე), ენდოდი (შენ), ენდოდა (ის), ენდოდით (ჩვენ), ენდოდით (ოქვენ), ენდოდნენ (ისინი).

მოქმედებათა და დამოკიდებულებათა თეორიული თუ პრაქტიკული პრობლემები შეადგენს პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიის ძირითად წამყვან საგანს. ამ მხრივ ლექსიკონები ეურადღებას იჩენობს არა მარტო სიტყვიერ ნასალა, არამედ მოქმედებათა პრინციპის აკცენტეაცია ქართველ ინანრის ცალკეული ასოს მიმართ. სულხან-საბას თანახმად მოქმედებადამოკიდებულებათა გამომხატველი სიტყვის ბგნეზი არაიშვიათად შეიძლება განისაზღვრის თვით ქართული ანბანის ასოთი. ავტორის წარმოდგენით ასო აქტიური ლოგიკისეული კატეგორიაა, რომლის დინამიკური მონაწილეობა ცალის სიტყვის შინაარსეულ მხრივს. როგორც ეხედავთ, პერსონოლოგიური ძიებ შეიძლება იყოს წარმოებული არა მარტო ქართული სიტყვის, არამედ ქართული ანბანის ცალკეულ ასოთა მიმართ.

ხსენებული თვისება ქართული მეტყველების (ზეპირი თუ წერითი) სპეციფიკას შეადგენს. შეეჩერდეთ ლოგიკისეულად აქტიურ რამდენიმე ასოზე. ასო „ბ" ანუ „ბანი" ჩართავა გადმოგვცემს სხვადასხვა მოქმედებებს: „მოაბი, ბაადი, გაადი, წაადი და ეგეეთარნი", (გვ. 42). ასევე ასო „გ" ანუ „გა"-ს საშუალებით ბევრეული ქმედითი შინაარსის მქონე სიტყვებს: „გაუფლება" „გაცხოვლება" „ბეძალქანა", „გაკეთება", „გაცემა", „გაბორტება" და ასე ეთარნი" (გვ. 58). ასო „ვ" ანუ „ვინი" ბევრმარება გამოვხატოთ პიროვნების მოქმედებანი: „ეკეთებ", „ვაშენებ", „ვაპირებ" და ეს ეთარნი" (გვ. 115) ასო „ი" ანე „ინი" — „იტყოდი", „ქმოდი" „ინახავდი", „ეკეთებ" და ასე შემდეგ პერსონოლოგიური შინაარსის მქონე სიტყვები: „ისულგრძელა", „ისულმოკლა", „ისულმცირა" (გვ. 143, 153, 154). „კ" „კეთილობა" „კეთილმძლეობა" (ეკ. 164). ასო მ (მანნ) — „მაავაზაკა", „მაალერსა" (ეკ. 187).

ქართულ შემოქმედებას ეკუთვნის ბრძნული ანდაზა, რომელიც ეფეკალისაგან მოითხოვს ოქონიოს ეული რეინისა, აბარი თუნდა ხისა. ხოლო რეინის ეული სემანტიკურად ნიშნავს მაღალ, მტკიცე, და მორალურად ფაქიზ პიროვნებას. ამიტომ სულხან-საბა დიდ ეულისყურს უთმობს სიტყვა „ეულიდან" მიღებულ რიელ ფსიქოლოგიური შინაარსის მქონე სიტყვებს.

ოდითვანვე ქართველ კაცს მშობლიური სიტყვა მიაჩნდა ყველაზე მაღალ და სანეკვარ ფიდათა-ფიდად, მით ცოცხლობდა, ამაყობდა; მას სურიავდა სისხლის უკანასკნელ წვეთს, სწრაფვდა თავის სიცოცხლეს, რათა შეენახა ენა და ქართული ზნეჩვეულებანი. ისტორიულად მრავალდროდა ქართველი ხალხს ეროვნული პოტენციალ; ძლიერებოდა და მტკიცდებოდა ქართული ეროვნული ეკლტერა; იხეეწებოდა და ყალიბდებოდა ქართული სული, მისი შეუბერებელი და პერსპექტიული შემოქმედებითი სწრაფვა.

ჯერ კიდევ მეოთხე-მეხუთე საუკუნეში ქართველმა შემოქმედებითმა გენიამ შექმნა მაღალი პერსონოლოგიური შინაარსით აღსავსე ლიტერატურული ნაწარმოები („წამებანი წმინდანთა შუანიკისა"), რომელიც თანამედროვე ფსიქოლოგიისათვისაც იშვიათ შედევრს წარმოადგენს. ეკოლეკტური მსჯელობის ისტორიაში ქართული ენა, ქართული ანბანი და ზოგადად ქართული მეტყველება მდიდრდება პერსონოლოგიური წარმოდგენებით: განცდებით, იდეებით და მიზანკვეთებით.

ქართველი კაცისათვის „სიტყვა" ღებულობს სოციალურ-ფსიქოლოგიური კატეგორიის სახეს, ხოლო ცნება „სიტყვის" ბატეხის შესახებ საზოგადოებისათვის ხდება ყველაზე დაბალი და დაუშვებელი ამორალური მოვლენა. დღეს ფსიქოლინგვისტიკური მიმართულება სანტერესოა მრავალი მეცნიერული უბნისათვის. ამ მხრივ ძიებანი ქართულ ენაში უსაზღვრად პერსპექტიული ფსიქოლინგვისტიკის ზოგადი და კერძო პრობლემებისათვის.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვლადიმერ ყავლაშვილი

დაჩაგრულთა პოეტი

(ვ. ა. რუხაძის დაბადების 100 წლისთავის გამო)

ვარლამ ალეკსის ძე რუხაძის დაბადებიდან ასი წელი გავიდა. მან საკმაოდ ვრცელი და სინტეტიკური შემოქმედებითი ცხოვრების გზა განვლო. და ერთ-ერთი ღირსეული წარმომადგენელი იყო იროდიონ ევდოშვილის რეკოლუციურ-დემოკრატიული სკოლისა. ვარლამ რუხაძის ლექსები თვითმპყრობელობისა და სოციალური ჩაგრის წინააღმდეგ სპრძოლველად აღანთებდა მშრომელთა გულებს. ვარლამ რუხაძის პოეტურ ნიჭს პატივს სცემდნენ და აფასებდნენ ნ. ბაგრატიონ-ყაფლანი, ა. წერეთელი, დ. ყლიჩაშვილი, ა. აბაშიძე, ი. გრიშაშვილი, ი. გოგორეული და სხვები.

ვარლამ რუხაძე დაიბადა 1874 წელს ქუთაისის მაზრის სოფელ ქუტურში, ღარბის გლეხის ოჯახში. მან ცხოვრების დიდი ნაწილი ქუთაისსა და თბილისში გაატარა, ბუნებით სწავლამოწყურებულ ჭაბუკს შესაძლებლობა არ მიეცა ენახა სკოლის კარები და მასწავლებელთა დახმარებით მეცნიერებას ზიარებოდა. ბავშვობასა და ახალგაზრდობაში იგემა მოჯამაგრის ტანჯული ბედი. მის თვალწინ მშრომელთა მასები გადამწყვეტ ბრძოლებისთვის ემზადებოდნენ, რამაც განმსაზღვრელი როლი შეასრულა ვარლამ რუხაძის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში, იგი შედის რსდმ პარტიის რიგებში, აქტიურად მონაწილეობს მთავრობის საწინააღმდეგო ღონისძიებებში.

პოეტურ სარბიელზე ვარლამ რუხაძის გზა დიდმა ილიამ დაფლოცა. სწორედ მან დასტამბა ახალგაზრდა პოეტის პირველი ლექსები გაზეთ „იფერიაში“,[1] ეს ლექსები შემდეგ ცალკე წიგნად გამოიცა ქ. ქუთაისში 1902 წელს. მეფის მთავრობის მოხელეები ისე შეაშინა ამ წიგნის რევოლუციურმა სათქმელმა, რომ იგი დაუყოვნებლივ აკრძალეს. საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალურ სასტორიო არქივში დაცულია საცენზურო კომიტეტისა და ქუთაისის ეპარქიერიის შორის არსებული სიდუმლო მიწერ-მოწერა.[2] სადაც ამჟამად ჩანს შიში და ძრწოლა ვარლამ რუხაძის ლექსების გამო. ამ წიგნის ერთადერთი ცალი შემოგვინახა ცნობილმა სამოციანელმა კირილე ლორთქიფანიძემ. რაც საკუთარ არქივთან ერთად, გადასცა ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმს.

რეკიციის წლებში ვარლამ რუხაძის ლექსები მძლავრ მორალინიზებულ ძალად გადაიზარდა. 1908 წელს მან დაწერა ლექსი „ეკეთა“, სადაც მკაფიოდ გამოჩნდა პოეტის ღრმა ოპტიმიზმი, გამარჯვების დიდი რწმენა, პოეტი კარგად ხედავდა, რომ ქართველი ხალხის ერთგული ჩაგრისაგან გათავისუფლების საქმე უკავშირდებოდა სოციალურს, რომ სხვადასხვა ერის ჩაგრულთა შეიღლეი ხელიხელჩაკიდებულნი ებრძოდნენ მჩაგვრელთა, „ამ ერთობამ, ხალხთა შორის ძმობამ უნდა გადაწყვიტოს მომავალი თავისუფლების ბედი“, — ამბობდა პოეტი.

> ვაშა მას, ვინც რომ იმისკენ
> მიილტვის, მიეშურება,
> თავს სწირავს იმის გულისთვის,
> ერთგულად ემსახურება.

პოეტი გრძნობდა, რომ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლა მსხვერპლს მოითხოვდა, საუკეთესო ძალებს შეიწირავდა. იგი უსაზღვროდ დამშფოთა სახელოვანი რევოლუციონერის ლადო კეკნაველის დაღუპვამ, რაც დიდი ექსპრესიით გადმოსცა ლექსში „გმირის საფლავზე“.[4] პოეტი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ბოლშევიკურ ფრაკციასთან. და გ. ტაბიძის, გ. ქუჩიშვილისა და სხვების ვეგრედი, ყოველმხრივ ხელს უწყობდა პარტიას, მისი იდეების პოპულარიზაციას. ცნობილი რევოლუციონერი თ. ყიფლანი იგონებს: „მაშინ (1911-13 წლები — ვ. ყ.) ქუთაისის პარტიულ ორგანიზაციას ეკონომიურად უჭირდა. ამ მიზნით ქუთაისის ორგანიზაციამ განიზრახა დიდი ლიტერატურული საღამოების მოწყობა. შედგენილი იქნა გეგმა. ერთი ასეთი სადამო მოწ-

წყო ქუთაისში. პოლიცია, რომ ეჭვი არ აღელო, რომ ეს იყო კომუნიტების საქმე, სადამოს დაურქვა გალატონ ტაბიძის საღამო... საღამომ შემოსავალი მოგვცა 300 მანეთი, გამოწვეული იყო ტფილისიდან პოეტი გ. ეკეზარიელი, ქუთაისიდან მოხაწერეობა, მიიღეს ვ. რუხაძემ, ი. ეკალაძემ, ნ. ჩხეიკაძემ და სხვებმა“ აღსანიშნავია, რომ ამ დროს ქუთაისში მოღვაწეობდნენ ისეთი რეეოლუციონერები, რომლებიც იყენენ ს. ქავთარაძე, ვ. ბახტაძე. და მ. ოკუჯავა“.

„პოეტებიდან ჩვენი დავალებით და ჩვენთან ერთად მუშაობდნენ ვ. რუხაძე, ნ. ჩხიკვაძე, ტ. ტაბიძე და სხვები, — „ოგონებს იქვე თ. ყიფლები. — ვარლამ რუხაძე ამ პერიოდში ქალაქის კულტურისა და ცხოვრების შეადგენლა ტრიალებდა. ეხმარებოდა ახალგაზრდა პოეტებს. გარკვეულიყენენ პოლიტიკურ სიტუაციებში, შექმნა ახალგაზრდა პოეტთა წრე, რომლის აქტიური წევრები იყენენ — გ. ტაბიძე, ტ. ტაბიძე, ს. ყაუხჩიშვილი და სხვები“.

ავადმეიკოსი ს. ყაუხჩიშვილი იგონებს: „ვარლამ რუხაძეს ვიცნობდი როგორც იმ წრის ხელმძღვანელს, რომელშიც ვიყავით მე, ტიციან ტაბიძე და გალაკტიონი. რასაკვირველია, უფთავრესად ვარლამი, გალაკტიონი და ტიციანი იმ წრეში თავიანთ ლექსებს კვეკითხავდნენ, ხოლო შიგადაშიგ ჩვენ ემსჯელობდით ჩვენს საკრებრორტო საკითხებზე. არც ერთი ჩვენთაგანი ვიწრო პარტიული არ იყო! ჩვენ გვეკრთანებდა ეროვნული მისწრაფებები იმ ერთი წლის შემდეგ (1913 წელი—ვ. ყ.) ჩვენ (მე და ტიციანი) რუსეთში წავედიოთ სტუდენტებად და ვარლამ რუხაძესთან უკვე ახლო ურთიერთობა არ გვქონდა. ის კი ვიცი, რომ ყოველთვის, როდესაც კი გავიგებდით, რომ სალიტერატურო საღამოზე ვარლამ რუხაძეც გამოდიოდა, მაშინ ჩვენც იქ ვიყავით, როგორც მისი შემოქმედების პატეიჯმეტლები და მისი დემოკრატიული იდეების გამზიარებელნი.6

ამ პერიოდის ლექსებზე ო. ხომლელი წერდა: „ვარლამ რუხაძე ბრძოლის მომდერალია და ამგვარი ხასიათის მისი ლირიკა წარმოშეა დრმამ, თვით ჩვენმა საზოგადოებრივმა ცხოვრებამ... რუხაძე ცრემლიანის ღიმის, სანტიმენტალობას განშორებული, პირისპირ ფუყერებს ცხოვრების სინამდვილეს. მის რეალობას და გამხნევებული დიდის ენთუზიაზმით, იწვევს იგი მეგობრებსა და ამხანაგებს საბრძოლველად.

მაშ, მეგობარო, ნუ კვნესი,
კვნესა ვერ გვიხსნის, ცხადია,
ეიბრძოლოთ, მხოლოდ ბრძოლაში
ვპოვებთ მას, რაც გვწადია“.7

პირველი ქართველი კინოოპერატორი, ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ვასილ ამაშუკელი, რომელიც მეხუთეში ახლდა აკაკის და ფირზე აღბეჭდა მისი მოგზაურობა, იგონებს: „მე-20 საუკუნის 10-იანი წლებში ქუთაისი წარმოადგენდა ქართველ პოეტთა მექას. აკ ირონებენდნენ, ანდა მართავდნენ ლიტერატურულ საღამოებს ცნობილი მწერლები, პოეტები, ლიტერატორები. ვის არ ნახავდით ამ დროს ქუთაისში: აკაკი, ფ. კლდიაშვილი, გ. ტაბიძე, ტ. ტაბიძე, ვ. იაშვილი, და სხვები, რომლებიც ამშვენებდნენ ლიტერატურულ საღამოებს. ყველა ამ შეკრების აქტიური წევრი იყო პოეტი ვარლამ რუხაძე.“

ქართველმა ხალხმა ფართოდ აღნიშნა პოეტის სამწერლო მოღვაწეობის მეხუთმეტე და ოცდამეხუთე წლისთავი. მაშინდელ პერიოდულ პრესაში ბევრი სახოტბო სტრიქონი მიეძღვნენ ვარლამ რუხაძეს. მრავალი დეპეშა და კეთილი სურვილებით გამოპარი წერილები მიიღო იუბილარმა.

1916 წლიდან ვარლამ რუხაძე თბილისში ცხოვრობს. შეიძინა სტამბა, სადაც პარტიულ გამოცემებთან ერთად, იბეჭდებოდა ქართული მხატვრული და პედაგოგიური ლიტერატურა.

მეფის თვითმპყრობელობის დამხობამ დიდად გაახარა პოეტი. თავისი სიხარული გამოხატა ბრწყინვალე ალეგორიულ ლექსში „განცდა“.

ცისკარი ამოხდა
შეეძახე „რა მოხდა?“
მაბარა: „მზე მოდის,
ბნელს სული ამოხდა“.

1921 წლის 8 აპრილს რუხაძე აირჩიეს ქართველი ხელოვნების მოღვაწეთა მთავარი კომეტეტის პრეზიდიუმში, პოეტი ასევე აქტიურად მოღვაწეობს, ჟურნალებში „ლომისი“. გალაკტონ ტაბიძის ჟურნალში“, „ეკეკასიონი“ და სხვა. სადაც აქვეყნებს ლექსებს: „ოკეანის კანონი“, „მე კელავ თქვენთან ვარ“ „ნოემბრის ქარში“ და სხვა.

1922 წელს ჟურნალი „ლომისი“ წერდა: „საქართველოში სამოქალაქო მოტეტების რეეოლუციური პოეზიის დირიჟორი, ირიოდნენ ეედაფშვილის შემდეგ, იყო და არის ვარლამ რუხაძე. ვარლამ რუხაძე დიდად პოპულარული ხალხში. იგი ნამდვილი ეეშმარიტი რეალიზმის წარმომადგენელია“8 იმავე წელს რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრში დიდი ზეიმი გადაიხადეს ვარლამ რუხაძის პოეზიის საღამო (მოღვაწეობის 24 წლისთავის გამო), საღამოზე გამოვიდნენ ნ. გომართელი, კ. მაყაშვილი, გ. ტაბიძე, ვ. ჭეეჩიშვილი, დემნა შენგელაია და სხვები. კოეცერტში მონაწილეობდა ვ. სარაჯიშვილი, ს. ინაშვილი, კ. ფოცხვერაშვილის გუნდი.

საღამოს ანვარიში ფართოდ გააშუქა გაზეთმა „კომეზნისტმ“.9

ვასილიმეერ ქავლაშვილი
დაჩაბგრულთა კოეტი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვარლამ რუხაძე ალტაცებაში მოჰყავს საბჭოთა ხალხის გმირულ აღმშენებლობით ხანაში. იგი მტაცებელ დადგა რეალისტური შემოქმედების გზაზე („ჩვენი ეპოქა“, „მტკვარს“, „გაზაფხულის პირი“, „საბჭოთა სოფელი“ და სხვა).

ჯერ კიდევ არ არის სრულყოფილად შესწავლილი ვარლამ რუხაძის ფეიერ, განსაკუთრებით ახალგაზრდა თაობის აღზრდის საქმეში. პოეტი თავისი საგამომცემლო საქმიანობით უანგაროდ ემსახურება სწავლა-აღზრდის კეთილშობილურ საქმეს. მეწმენეიანის უდღეური ბატონობის წლები ვარლამ რუხაძემ საკუთარი ხარჯებით გააქიდიერა ქართული მხატვრული ჰედაგოგიური ლიტერატურა. სწორედ მისი თაოსნობით გამოიცა ი. გოგებაშვილის „ედა ენა“ და „თავდადებულნი“ ქართველნი“, ნ. ლომოფრის „ქაჯანა“, ა. ხახანაშვილის — „ქართული სტუდენტების ისტორია“ (მეცხრამეტე საუკუნე), მ. ჯანაშვილის „თამარ მეფე“, გ. ქეჩიშვილის „ლექსები და პოემები“ ი. გომელაურის „საოლქაში შესასწავლი ქართველი მწერლები“ ლ. იაშვილის სახელმძღვანელოები „ბუნებისმეტყველებაში“ და სხვ.

ვარლამ რუხაძემ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ქართული სამაგვრო მწერლობის განვითარებაში. ბავშვთა სამყაროს ჯერ კიდევ ადრე დაინტერესა პოეტი და შექმნა შესანიშნავი ლექსები: „ნაკადული“,[10] „გაზაფხული“, „სალი კლდე ვასკაო“[12] და მრავალი სხვ.

ნინო ნაკაშიძე სამაგვრო მწერლობაში ვარლამ რუხაძის დიდ დამსახურებაზე წერდა: „როდესაც სამაგვრო მწერლობაზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ გაეხსენოთ სიტყვის მხატვრულად მთქმელი, ბუნების მეხოტბე პოეტი ვარლამ რუხაძე, რომლის წარმტაცი, მსუბუქი ლექსები დაარსებიდან აშშეენებდნენ „ნაკადულს“. ბავშვებს უყვარდათ მისი ლექსები, ადვილად ისახსოვრებდნენ, დიდი სიამოვნებით კითხულობდნენ სკოლებში მოწყობილ საღღესასწაულო დილებზე და საღამოებზე. ყოველთვის და ყველგან თავგზანი, უწყინარი ვარლამი საზოგადოების დიდი სიყვარულით სარგებლობდა“.[13]

ვარლამ რუხაძის რევოლუციამდელი სამაგვრო პოეზიის ლირიკული გმირი ქუჩაში გაგდებული, მათხოვრადქცეული და სამოწყალოდ ხელგაშვერილი ან ლუკმაპარის საშოვრად უღელში შებმული ბავშვია. პოეტი შესანიშნავად იცნობს ბავშვთა სულიერ სამყაროს, მათ ხალისიან და მოუსვენარ ბუნებას:. მისი ლექსების იდეურმა სიღრმემ, მუსიკალურობამ, დიდმა მხატვრულობამ განაპირობა 20-იანი წლების სასკოლო სახელმძღვანელოებში მათი შეტანა. წლების მანძილზე ვარლამ რუხაძის ნაწარმოებები დიდ როლს თამაშობდა ახალი თაობის მაღალიდეურად სწავლებისა და აღზრდის საქმეში.

სილუსტრაციით მოეიტანოთ ლექსი „ჯეჯილი“, მასში ალეგორიული ფორმითაა გაბმული ეროვნული ეურნალის დიდი ღირებულება და მნიშვნელობა:

ჯეჯილი ლელავს, ბიბინებს,
ნიავი ყელზე ეხვევა,
მზე დაჭკოფავთებს, სხივები,
ლამაზ გულ-ყერდზე ეფრქვევა:
მთვარე შუქსა ფენს, ციხარი
თავს დასცეცინებს ტრფობითა,
ნამი პირსა ბმანს, ნაკადი
ტკბილად უმღერის გრძნობითა.
ჭირიმე შენი, ჯეჯილო,
ამწვანებულო ყანაო.
იყურთხოს მიხი მარკვენა,
ვინც გოესა მოგიეკანაო!

ქართული ლიტერატურის ოქროს ფონდშია შესული ლექსი „თიგიანი“,[15] ვარლამ პოეტმა დიდ აკაკის მიეძღვნა იუბილეს დღეებში, 1908 წელს. შემთხვევით არ იყო, რომ აკაკი „თიგიანის“ შესახებ ამბობდა: „მიყვარს იმიტომ, რომ ის ნამდვილად ჩემიაო“.

დიდი საალმზრდელო მნიშვნელობა აქვს ვარლამ რუხაძის ზღაპრებსა და არაკებს. იგი თავისი არაკებით ბრძოლას უცხადებს ადამიანთა მანიერ მხარეებს: ბოროტებას, ეგოტიზმსა, შურს.

ვარლამ რუხაძეს განსაკუთრებული დამსახურება მიეძღვის ქართული, ორიგინალური ზღაპრის შექმნასა და პოეტურად ამტკიცებელის საქმეში. ამ ჟანრში, მის ნაყოფიერ მოღვაწეობაზე მიეთითებს ის ფაქტი, რომ 1916 წელს ქუთაისში ეკბოსცა წიგნი „ზღაპრები და არაკები“. პოეტი დიდი ოსტატობით იყენებს ფოლკლორიდან აღებულ მხატვრულ მოტივებს და ატარებს რა მათ თავის პოეტურ პრიზმაში, ახალ პოეტურ სიცოცხლეს ანიჭებს ფოლკლორულ სახეებს.

ვარლამ რუხაძემ ეს თემატიკა გამოიყენა, როგორც მძლავრი იარაღი ადამიანთა ურთიერთობის მაგნ ჩვეულებისა და ხასიათების დასაგმობად, ათეიტური აღზრდისა და ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის იდეის პრობაგანდისათვის. პოეტის ზღაპრები განთავსებულია კეთილშობილურ ჰუმანიზმის მაღალი გრძნობით. თავის ზღაპრებში ფანტასტიკაურ ელემენტებს შეგვნებულად და პირობითად იყენებს, რათა მიზნობრივად მიიტანოს მთავარი აზრი მკითხველამდე.

პოეტის ზღაპრებში ლირიკული დრამატიზმი იცვლება აკაკი წერეთლის მსგავსი თავისებური რმალი და სხვისისა ჰუმორით, რომელთანაც შეზავებულია პოეტიკური სატირა.

ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა ზღაპრები: „გაუმაღარი“ და „მდიდარი და მენაზეირე“,

ვარლამ რუხაძის ზღაპრებში კარგად ჩა-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლა და თავდადება, იგი ამხელს იმ ცრუ მამულიშვილებს, რომლებიც ეკუთხელდაკერეფილ ცრემლსა ღვრიან სამშობლოს ბედის გამო. ეს ანზორი ბაქარიშვილი ზღაპრებში „ეგმირი"[16] სამშობლოს ასე მიმართავს, ასეთ „მოღვაწეებს".

შვილო, ცრემლმა
შემიხუთა სული...
იცი, ახლა მე ვინ მინდა? —
ბრძოლის მოციქული!...

ვარლამ რუხაძის ზღაპრები ძალზე მეოდიურია, მათში მთელი არსებითი ნანს ხალხური შემოქმედების კოლორიტი. პოეტი კარგად გრძნობს ქართული ენის ბუნებას. დაუფლებულია მის სიმდიდრეს და მოსდენილად იყენებს ანზორის გადმოცემისას.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ პოეტი ეძიებს გამოსმახველობით ფორმებს და მეთოდებს. ცდილობს, ნაწარმოებთა ფორმისა და შინაარსის ურთიერთშეთანხმება მაღალ დონეზე აიყვანოს, რომ პოეზიამ არა მარტო აღზარდოს, არამედ ესთეტიკური ტკბობა მიიღებინოს მკითხველს.

ვარლამ რუხაძე ბუნების სურათების ჩვენებას უკავშირებს ადამიანთა საზოგადოებას, რომ ბუნება შექმნილია ადამიანისათვის და ადამიანთა დასაკმაყოფილებლად. ზოგჯერ პოეტი იმ წამელ სურათს იძლევა ბუნებისას, რომ თქვენს წინ იშლება მხატვრის მიერ ფერგში ამატანილ ბრწყინვალე ბრწყინვალე პეიზაჟი. ამ მხრივ ვარლამ რუხაძე ზოგჯერ ვირტუოზობამდე აღწევ. ავიღოთ ლექსი „ბანთიადი."[17]

შეერთა ღამე, ალმოსავლეთს
გულზე ცეცხლი მოეკიდა
ლაჟვარდს მოსწყდა მარგალიტი, —
ფოთოლს ყურზე დაეკიდა.
მთის შიგრიკმა — ცელქმა სიო
სანავარდოთ ფრთა გაშალა,
ბუჩქ-ბალახებს ხუმუკა თმა
აუბურძგლია, აუშალა.
ფართეთ გაშლილ მწვანე მთა-ბარს
მოერია პირზე ღიმი...
იადონმაც ლამაზ ჩანგზე
გადასცემა ვეცქალს სიმი.

ვარლამ რუხაძეს განსაკუთრებულად ეპატრონება ლექსის მუსიკალური მხარის წინ წამოწევა. ეს იმდენად ბუნებრივად ხდება, რომ ძალადადებული, ლექსის წყალობის ელემენტები არსად შეიმჩნევა. ამ მხრივ იგი ძალზე ახლოს დგას დიდ აკაკისთან.

ვარლამ რუხაძეს შემოქმედებაში დომინანტობს მეტაფორები, რომლებიც ორიგინალური და ახლოს დგას გადმოსაცემი ანზრის შინაარსთან. ასე, მაგალითად:

„მთვარე ღრუბლებში
ზნის განაზებით
და ნისლიც ხალდაც
ნაპრალში წვება"

„და ზარბაზანი
ძალლივით ჰაეფდა..."

„მიწავ! დაკლეკ!და.
ტკვეტს აფურთხებ"

(„მიწავ დაგვნებდი")[18]

„ხერეზზე გაშლილ ოდებს და ქოხებს,
გარს შემორტყმიან ირღიბის ქსელი;
ჩასძინებინათ მარნის წინ თოხებს
და ღაღანებენ ყანები ველი".

(პოემა „ტყის ძმები")[19]

ვარლამ რუხაძე უხვად იყენებს მხატვრულ შედარებებს, რაც ნათელს ფენს იმ მოვლენებს, რომლის შინაგან ბუნებას უშუალოდ პირდაპირი გზით ვერ მიწვდება.

ნეტა ვიცოდე, ამ თოვლს რა უნდა,
რომ დამეკიდა გულზე ლოდივით?!
მე ასე ვფიქრობ, დღესაც და მუდამ,
ზამთარი მაინც მოდის ლოთივით.

(„ამე და ზამთარი")[20]

ანდა ავიღოთ „საუბარი გულთან", სადაც პოეტი მაღალხატვრული განცდებით აკვიწურს ადამიანის გულის ტიტანურ შრომას:

გულო, მიმკდარხარ ჩონჩხების ღრუში
და სვამ სისხლის ღვრას, ქვეული ქვეგრად,
გაყრია თავზე ფიქრები ტევრად
და ვრძნობ — არა ხარ ცხოვრების ბუში.[21]

უნდა აღინიშნოს, რომ ვარლამ რუხაძისაგან პირველ ხანები გიუეკეთარი დარჩა ბოლშევიკების სამოღვაწეო პროგრამა, მაგრამ საბჭოთა ხალხის გმირულმა აღმშენებლობითმა ხანამ, კომუნისტური პარტიის ბრძნულმა პოლიტიკამ, ადამიანის ნამდვილმა შემოქმედებითმა თავისუფლებამ, სწრაფად გამოაფხიზლა პოეტი. იგი დიდი ალტაცებით უმღეროდა განსაზღვულ ცხოვრებას, ინდუსტრიალიზაციისა და კოლექტივიზაციის გზით მიმავალ საბჭოთა სახელმწიფოს, ადიდებდა პარტიას, ენაც დაუშრო კოლხეთის დაბლობი და მოსპო „ლეშური ხა კუნო". გაიშენა ლიმონისა და ფორთოხლის პლანტაციები. კოლხეთი, საბჭოთა

ვლადიმერ ყაბლაშვილი
ფაკულტეტის კომეტი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მთავრობის წყალობით, გახდა მშრომელთა მატერიალური სიუხვის წყარო. პოეტი ხედავს კოლხეთის უკეთეს მომავალს:

> **მალე შენს არეს გლეხი მოთოხნის,**
> **ტრაქტორის ეშვით დაიღარება**
> **და ნაჯ ლიმონის, ჩაის, ფორთოხლის**
> **პლანტაციებით დიფარები.**
>
> („კოლხეთს“)[22]

ლექსი „კოლხეთს“ გამოხატავს ეპოქის სულთქვას და მაჯისცემას. კომუნარებმა მთლიანად შეუცვალეს სახე კოლხეთს, ირიგაციულმა მშენებლობამ, კოლხეთის ჭაობის ამოშრობამ ახალი ჰორიზონტები გადაშალა მის წინაშე:

> **დასერეს შენი სიგრძე და განი**
> **ფართო ხიდებით, არხებით, გზებით...**
> **და დღეს უსაზღვრო გაქვს გასაქანი,**
> **ოღონდ გაშალე არწივის ფრთები!**

ვარლამ რუხაძეს დიდი როლი მიუძღვის მთარგმნელობით ხელოვნების „პაულინის“ ფაზაში. 1934 წელს გამოვიდა ვ. რუხაძისეული ა. პუშკინის პოემების თარგმანი, რაც კრიტიკამ თარგმნითი საქმის დიდი მიღწევად მიიჩნია.[23]

1935 წელს 23 ოქტომბერს მოულოდნელად გარდაიცვალა პოეტი ვარლამ რუხაძე.

ვარლამ რუხაძე ჩვენი კულტურული ცხოვრების ერთ-ერთი ნიჭიერი წარმომადგენელია, რომლის ლიტერატურული და პრაქტიკული მოღვაწეობა ამდიდრებს და ავსებს ჩვენს კულტურულ საგანძურს.

ქართულ პეროიდულ პრესაში თუ არქივებში მიმოფანტულია პოეტის შემოქმედების სანტერესო მასალა, რომელთა უმრავლესობას ჯერ არ ენახავს მზის შუქი, საჭირო და აუცილებელია, მთლიანად დაიბეჭდოს ვარლამ რუხაძის შემოქმედება, რომ ხელმისაწვდომი გახდეს ფართო მკითხველისათვის. ამას მოითხოვს ქართული ლიტერატურის ისტორიის შესწავლის ინტერესები.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი:

1 გაზ. „ივერია“, 1899, № 140, № 207.
2 სსცსა, ფონდი, 480, 1826.
3 ჟურნალ „ეშმაკის მათრახი“, 1908, № 40.
4 გაზ. „ტალღა“, 1906, № 31.
5 ჟურნალ „რევოლუციის პატიანე“, 1928, № 2, გვ. 139.
6 მოგონება ინახება ჩემთან — ვ. ყ.
7 სსლმ, ფ. 2222-2225.
8 გაზ. „ლომისი“, 1922, № 6-7.
9 გაზ. „კომუნისტი“, 1922, № 279.
10 ჟურნალი „ნაკადული მცირეწლოვანთათვის“, 1905, № 7, გვ. 171.
11 იქვე, № 16, გვ. 433-434.
12 ჟურნალ „ნაკადული“, 1905, № 40, გვ 148-149.
13 ნ. ნაკაშიძე, „მოგონებები“, 1956, გვ. 202
14 გაზ. „ფონი“, 1910, № 9.
15 თაიგული, ბათუმი, 1910, გვ. 3.
16 ზღაპრები და არაკები, 1916. გვ. 17-18.
17 რჩეული ლექსები, 1931, გვ. 63.
18 იქვე, გვ. 141.
19 იქვე, გვ. 125.
20 იქვე, გვ. 34.
21 იქვე, გვ. 28.
22 ჟურნალი „მნათობი“, 1935, № 9, გვ. 83-84.
23 იქვე, 1935, № 9, გვ. 209.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გივი შავიშვილი

რვეულ ამაშუკელის ლექსები

წარსულის ეგზოტიკა ხშირად ესთეტიკურად აღიქმება და ნათელი ფერებით გაიაზრება, რადგან ბევრ შემთხვევაში წარსულმა გარდასული დროის საეკეთესო სურათები და მოვლენები შემოგვინახა, ხოლო მახინჯი და უვარგისი მიეიწყებას უბნელეს ხვეულებში დაძირა. მაგრამ წარსულისაკენ მიბრუნება ცალსახოვად არ უნდა გავიგოთ. უბრალოდ, იგი უფრო ფანტაზიისა და პოეტური ხილვების შედეგია. რეალობა ყოველთვის რჩება შემოქმედის ქვეკუთხედად, მთელი მისი ნაირსახეობით . . . პრეკრისტიანული რელიგია — წარმართობა ქართული სულის თანდაყოლილი სამისია. საქართველოს მთიანეთის ზნე-ჩვეულებებში ბევრი რამაა შემონახული წარმართთა ყოფაცხოვრებიდან. წარმართობისაკენ პოეტის სწრაფვა ნიშნავს წარსულის ეგზოტიკის სულ სხვა ასპექტში გაცოცხლებას, ეს ჰლანი ესთეტიკურია უპირატესად. თანამედროვე ცივილიზაციის ხმაურით დაღლილი სხეული უნებურად მიეკანება ბუნებრივი და პრეელყოფილი სიცოცხლისაკენ. დროული განცდა აშკარად შეიმჩნევა, თუმცა წარსულს ყოველთვის ენაცვლება რეალური ხილვა საგნებისა და მოვლენებისა. ეს იწვევს ერთგვარ კონტრასტს, რომელიც უფრო ამძაფრებს განცდებს. ამ სიმძაფრით მიიღწევა ენებების, ტკივილების სიხარულისა და ბედნიერების უფრო სრულყოფილი დაწმენდა. ეს გზა კარგადაა მონახული რეზო ამაშუკელის ლექსებში, სადაც ერთმანეთს ენაცვლება წარსული და თანადროული, ეს უკანასკნელი კი სუბიექტის პირადი ენებებია და ტკივილებით იგრძნობა. რ. ამაშუკელთან ლირიკული გმირის ხატი მთლიანად მისი სხეულებრივი მშვენიერებით ირეკლება, რადგან სხეულის უზადობის ანტიკური ჭვრეტა თავისთავად გულისხმობს ლამაზ სულს, რომელიც ლამაზ სხეულშია დაკანებული:

> **ტანადი ხევისბერი მობრძანდება**
> **სათნოება,**
> **უალმით ნახატი.**
>
> **... ვჭვრეტ და აღნაგობა**
> **თვალს ატყვევებს,**
> **ხევისბერის ხელთ უპყრია**
> **ნისლივით კრავი...**
> **ხესთან ვაკი ერემალს ატყავებს**
> **და სისხლში აქეს ხანჯლიანი მკლავი.**

მაგრამ გარდასული ანტიკური სილამაზის ჭვრეტა და განცდა სულის უმსუბუქესი „იაგუნდების“ წინ ალპნზე წამოწევას მოითხოვს, რადგან წარსულის ეგზოტიკის ხილვას უნებურად შეეპარა თანადროული რეალობის უმკაცრესი განცდა. ამან მოიტანა პროპორციულობის დროებითი დარღვევა სხეულსა და სულს შორის, რადგან ისტორიულად ძალზე დაშორებული საგნების ხილვა ყოველთვის ფანტაზიური ასოციაციების შედეგია. ეს იწვევს თავის-ებურ აღრეკას, რადგან თანადროული რეალობის ძალუმი გრძნობის ხარჯზე ლოგიკურად იხსნება პირველქმნილი ჰარმონიის განცდა, თუმცა „ფხოველი ასულის“ ანტიკურ მშვენიერებას სათუთი ფერების ლირეული გადაჰკრავს მაინც. იხატება ფერწერული ტილო სუბიექტის სულის ფერად-წუხილით დასრულებული.

> **შენ შვლის ნუკრივით თან დამყვები**
> **და გითვალთვალებს ფხოველი ასული;**
> **დგას წითელი ულაყი,**
> **ვითარ ქანდაკება,**
> **და წარმართვით მემდგრეცა სული...**

წარსულის, წარმართული სილამაზისა და თანადროულობის სიცოცხლის ძახილმა დაბადა მძლავრი ლირიკული აღსარება, რომელიც სუბიექტის ზეიმად და სიხარულად იქცა. იბადება ექსტაზისებური განცდა — ალარ ექნეს დასასრული ღრეობა-ნადიმებს, ამ დღესასწაულს, რომელშიაც სოცარი სიხარულით თრთის პოეტის მთელი არსება. სუბიექტის სიხარული, ექსტაზის ფორმით, სულის უკიდეგანო ხვეულებზე მიგვანიშნებს:

ღაღანებს ყვითლად
ყვითელი ყვავილი,
ტრიალებს ღრეობა და
თავბრეს მახვევს,
მინდა როკვა და
ველური ყიველი
და მინდა
ხმლით დამშიჩხონ სახე!..

წარმართული სული იმდენად ნათესაურია რეზო ამაშუკელისათვის, რომ იგი ესთეტიკურ ფენომენად იქცევა. მშვენიერია პოეტური ხილვები და განცდები: რომანტიკული სიყვავილი, ღრეობა და კაფიობა, ხილული სილამაზით დატკბობა და სულის უჩვეული სიღრმე. უნებური სევდა იმატებს, როცა პოეტი წარსულის ბანგიდან უცნაური ძალით ამოსული უბრწნდება ცივილიზებულ ქალაქს. აქ კონტასტება ძალზე გაამძაფრა შინაგანი განცდა, რომელიც ჰარმონიასთან ნაზიარებ პოეტის სულის სიმებს დისჰარმონიულ ტონებს გაუტრეს. ამან დაბადა უნებური ტღოოცა უკან — მთებისაკენ, წარმართული მითებისა და ზღაპრებისაკენ.

ვბრუნდები თბილისს,
რომ გადავძახო
მაღალ სახლებს,
ანტენებს,
ქუჩებს,
მონღოლებივით შემოსხეულ
მანქანების ჯოგს,
კვამლში და ბუღში
ჩაძირულ ქალაქს: —
— გაუმარჯოს მთებს!
ნეტარიმც იყვნენ
მწვანე ტყეები
უკუნითი უკუნისამდე!

რეზო ამაშუკელს ფერების გრძნობის ნათელი ალღო გაარნია. ფერები ლექსის ესთეტიკურ ქსოვილს ადერადებენ და სათუთ ემოციას იწვევენ. ამიტომაა, რომ მათი როლი ლირიკულ სტრიქონებში განსაკუთრებული თვისების შემცველია. წარმართული მშვენიერება თანდათან იღებავ და ახალი სილამაზე ფერთა წარმოსახვაში იძენს სათუთ სიცოცხლეს, ეს კი ხელოვნებითი ნაწარმოების სიცოცხლის იმპულსად იქცევა. საგნებისა და მოვლენების ვიზუალური ხედვა უაღრესად დახვეწილია და გაფაქიზებული. იგი თრთის, ღელავს, ღიღინებს და გადმოხეთქავს, როგორც „უკამრობის ნიაღვარი". საქართველოს ბუნების მშვენიერება ადეკვატურად ითხოვს მისი სილამაზის პოეტურ სტრიქონებში მოღერას. რეზო ამაშუკელის ვიზუალური ჭვრეტა უაღრესად ნაზია და ფაქიზი, მისი ფერწერული მანერა აშკარად იმპრესიონისტულია და შუქ-ჩრდილების თამაშს ეყრდნობა. ხილული სამყაროო ეთასფერებში აირეკლება, რათა მოიქსოვოს მშვენიერი სურათი. ფერთა ნაირსახეობა უთვალავ ნიუანსს მოიცავს. ლირიკულ ლექსებში ეს დიფერენციალური ნაირსახეობა ფერებისა, ასოციაციური განცდების თოკვრეხილზე თავსდება ესთეტიკური ბერეტით აღქმული სამყარო ლამაზია და მშვენიერის იდეალის ფორმების ნაირსახეობაზე მიუთითებს:

აყვავებული ტოტებით ხელში
ძველისძველი ბაღში ბრუნდება ქალი,
და გამჭვირვალე აპრილის ფერში
საღებავივით იხსნება ქარი.

სამედნიერად, ფერწერული ხილვის მანერა ლექსის შინაარსობრივი განცდისაგან განზე არასოდეს რჩება. იგი იმდენადაა ჩაქსოვილი ლირიკული ნიმუშის მთლიან სტრუქტურაში, რომ მისი შინაარსისაგან განცალკევება აუცილებლად იქეცოდა ესთეტიკური მთლიანობის საბედისწერო გახლეჩად, დაიკარგებოდა ურთიერთწონასწორობა და ჰარმონია, რომელიც ასე საჭიროა ხელოვნების ქმნილებისათვის. ლექსში „აპრილი" სულის უსათუოეი განცდა იგრძნობა. ნანახი და განცდილი ტკივილი უნებურ ამოთქმად იქცევა. ბუნების სოიკონი სილამაზე ასოციაციურად ამოსწვეს წარსულის უცამდე შემთხვევას, რომელიც პოეტური ეეესტის ძალით ლამაზ სურათად ჩამოყალიბდება:

...წინა ფეხებზე დავრდა ხარი
და თეთრი ფერით აეცსო უცე.
აყრის ყვავილებს აპრილის ქარი
მიწაზე დაფრილ სისხლიან გუბეს.

ფერწერული ხილვის მანერაა ლექსში „სურათებიო", რაზეც თვით სათაურიც კი მიგვანიშნებს. ფერწერული ტილოების სილამაზეს მარტო ბუნების მშვენიერი საგნები კი არ განაპირობებს, არამედ უტყვი მუსიკალური ბგერები და ტონებიც, რომლებიც სიხუმფში უცნაურ აკორდებს გამოსცემენ. ასეთი ბგერების მოსმენა პოეტებს შეუძლიათ:

მიცყრავს, როგორც ოქროს თევზი,
ციცინათელა
და ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ხინათლეს
ტოვებს...
ღამეა მშვიდი,
გამქვირვალე ტბასავით მშვიდი,
და მე მის ფსკერზე გულალმა ვწევარ
განთიადული ვარსკვლავების მომწყანო
შუქით...,
და დგას სიხუმე ხავერდივით
ლურჯი და რბილი,
როგორც ორკანის მძიე აკორდი...

ხილული სილამაზით აღტაცება გამოწვეულია უეცარი გოცვების ხარჯზე ტროპული მეტყველების მოშველიებით. იგი სათქმელს მეტ ეფექტს ანიჭებს. აქაა ჩასაფდმლეფბული ხედვის მთელი სილამაზე და პლასტიკა: „მზე ჩამავალი, გასისხლულ ბაგით, ბროწეულების სინათლეს ხვრეპდა“ (გვ. 60), „ჩემს სულში ახლა წმიდი ფერით ანთია შენი ლამაზი თვალი“ (გვ. 63), „ყაყაჩოებად მკაფრი ნისლი, ჩანან ქედებზე წითელი ტბები“, (გვ. 64), „და შენს ველურ თმებს ველური ვარდისა და მთის თაფლის ნაზი სუნი აქვს“ (გვ. 75), ყურადღებას იქცევს ალეგორიული ტროპი: „უშველებელ წითელ მიხაკებს კვლავ ესიზრებათ შენი ტრაქული, თეთრი თითები“ (გვ. 82). ასეთი ტროპების ამოოფეფ კრებულიდან საკმაოდ შეიძლება.

* * *

ხილული საგნების ესთეტიკური აღქმა მეტადრდაა დაკავშირებული სამყაროს იდუმალებასთან. პოეტი განცვიფრებულია სამყაროს იდუმალი სხეულის წინაშე. რეზო ამაშუკელის ლექსებში ეს განცდა განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს. დრო და სივრცე ის კატეგორიებია, რომლებიც, სილამაზესთან ერთად, სევდანარევ განწყობილებას იწვევს. პოეტური ჩაღრმავებით, შინაგანი მუსიკით მიღწეულია სამყაროს იდუმალი ხილვის საწყისი გზები. ამოფეფნობი და უთქმელი ქვეყანა. ხშირად იქცევა დაკუმულური განცდების მაკფრ გადმოღვრად პოეტის სევდა განზოგადებას არ აღწევს, იგი უფრო კონკრეტული და ცალმხრივია, რომელიც სიფდეულს ფალინად ვერწვდომის სურვილმა აღძრა:

მე ახლა მიჭვდი,
რომ მარტო ადამიანი
ამ თვალშეუფდგამ სივრცეებში
და სამყაროში
დრო არ არსებობს,
დრო ჩვენ თვითონ გამოვიგონეთ,
რომ ჩვენს სიცოცხლეს მივუმატოთ
სიმძაფრის განცდა.

შინაგანი ჩაღრმავებით პოეტი ცდილობს ასოციაციური ჯაჭვი უსასრულოდ კი არ გაგრძელოს, არამედ სადღაც ზღვარი დაედოს მას. უსასრულ სევდა ისევე მავნებელია შემოქმედი ინდივიდისათვის, როგორც დაუსრულებელი ტკივილი და სხვა ადამიანური განცდები. ენებების დაწმენდა უნებურად ბადებს მხურვალე ლოცვა-ვედრებას, რომელიც საყვარელ საკმაოდ ეძღვნება:

ჰოი; ზაფდნო!...
ამას ვვედრი: —
კუბოს კარამდე
მოეც სულს მაშვრალს
საყვარულის ნიჭი მარადი!...

შინაგანი ჩაღრმავებით ნათქვამის უფრო მეტად განცდითი მხარე წარმოისახება, შინაგანი სიმძაფრითა და სიმარცოფით ნათქვამი სიტყვები უფრო სათუო ეფექტებს იტევენ, ვიდრე სიტყვების „რახარეხი“, რომელსაც ესთეტიკური განცდის რაიმე ნასახიც კი არ გაჩნია. რეზო ამაშუკელს კარგად აქვს დაქერილი მეტმარე მეტყველების სპეციფიკა. ლექსში „ვედრება“, რომელიც ღრეოდ დაღეპული შთაბეჭდილის ხსოვნას ეძღვნება. პიროვნული სევდა დიდ განზოგადებას ღღწევს, ესაა ფუნეილი ადამიანის ბედზე, სიცოცხლის სიყვარულისა და სიკვდილის საშინელებაზე. განცდები და ტკივილები სუბიექტის შინაგანი ჩაღრმავების ფონზე ისმება. უნებური სევდა ჩუმი ვედრებითა და სასოებით იგრძნობა.

ო, შემოდგომავ, დიდებულო,
მიწილადე შენი მტკივანი
გთხინგუფი აგვისტოს ჭეკბით,
მოეც სიმშვიდე
სულსა ჩემსა
და დავიწყება
უსასრულო, გთოხშილ ზამთრის...

სამყაროს იდუმალება ზოგჯერ სიმბოლურ-ალეგორიული სახეებით ირის გადმოცემული. შოიენის ჰანეები უნებურად გვახსენებს საკვლილის მსახვალ ხელს, ძველი თაობის ნელი უკუსვლა დები ისმენელის სინჯერით განიცდა, რაც თავისებურ სევდას აღძრავს პოეტში. წარმავლობის კვალი ატყვია საქართველოს ისტორიულ ძეგლთა ნანგრევებს. ალარც ემრთა ომახიანი შეძახილი ბაისმის. ქარში და მიფიწეუბის ბურუსში დაძირული მათი სახეები, ასეთი განცდა უალრესად ადამიანურია, ესაა ფიქრი და ფუნეილი წარსულსა და წარმავალზე, ლამაზი სევდა იღვრება ლექსში „მამლუქების სასიფლაო“. დროთა სელისაგან წარხოცილ მათი ხსენება. არსად, არც ერთი წარწერა არ გვამცნობს მათ ნიშა და თავდადებას. ყველაფერი გარდასულ ქარებს წაუღიათ და დარჩენილა მხოლოდ წითელი ქვაშის უკიდეგანო უდაბნო, რომელიც მხურვალე მზის სხივებს ირეკლავს. სევდანარევია პოეტის ჩუმი ხეტიალი მამლუქების სასიფლაზე, რომელშაც სულ სხვა ასოციაცია გამოიწვია:

ხაით გამჭრალა
თქვენი ძალა
თქვენი დიდება,

გიორგი ფაფიაშვილი
რეზო ამაშუკელის ლექსები

ნიჭი და ენება
სხვის მიწაზე უხვად ნახარჯი?
და მახსენდება საქართველო
ასე უდმერთოდ,
ასე წყეთ-წყეთად
დაყოფილი მაღელუქებად.

მაგრამ წარსული სამუდამოდ ჩაბარდა ისტორიას. პოეტი მალე უკეთყრის სეფას, რადგან თანადგომელმა საოცარი ძალით უსმინს მას. დღეევანდელი ნათელი დღეები. შრომის დაგიბა-გზებაული ფერხული, ახალგაზრდული ყიელნა, სულ სხვა გზებისაკენ მოუწოდებს მას. ხალ-სინი და იმედიანი შომავალი ალალი შრომითა და ნაღვაწითა გაეცსაროვნებული. პოეტს სიტყვა ყოველთვის მხარში უდგას ნათელ იდეალებისათვის მებრძოლ ადამიანს. დღის სინათლეზე სულ სხვა ფერები და სილამაზე იხილება, თითქოს დაბრენდა ახალგაზრდობა და სიკაბუკე. ამგვარი ხილვა ლექსში „საქართველოს კომკავშრის“.

ახალგაზრდობა შემობრუნდა
ბუმერანგივითო,
ისევ მეძახის თეთრ ტაძარში
შენი ყრილობა!..
მინდა ბავშვივით გადავისხსნა
გულუბრალო
და დავპპობო სიყვარულის ცხელი
ბრილობა.

პოეტის გასვლა მზისა და სინათლისაკენ ცალმხრივად არ უნდა გავიგოთ. ჭეშმარიტ. ადამიანს არასოდეს დაუდგება მარადიული სიმშვიდის წუთები. ყოველთვის იქნება ბნელი და ნათელი, სიკეთილი და სიცოცხლე, ტკივილი და სიხარული, ზღვარი არ დაედება ადამიანური განცდების ნაირსახეობას, მაგრამ ადამიანმა უნდა შეინარჩუნოს თავისი პირადი „მე“. მისი ფიქრები, ტკივილები და სიხარული ყოველთვის უნდა ემსახურებოდეს უკეთესი მომავლისაკენ, სილამაზის, ჭეშმარიტებისა და სიკეთისაკენ ლტოლვის მშვენიერ იდეალებს. ამაშია ჭეშმარიტი მამულიშვილის მოქალაქეობრივი მოწოდება:

ცოტა შეიფერთხე დარდისაგან
მაგაში ეშხიც ფრავია!...
თოვს...
ხანდახან წვიმას გამოურეკს.
მარტი გიეთა და სულელია.
ადამიანს დარდს რა გამოულეკს
ჭკუთამყოფს დარდი ულეკი ჰქვს!...
თოვს,
თოვს...

* * *

წარსული და თანამედროვეობა, ახლობელი და შორეული, საკუთარი და უცხო, როცა ერთ პლანში თავსდება, იგი ბუნებრივად ითხოვს ერთიანი კომპოზიციის შექმნას, თუმცა მასში მოელენები და საგნები ზედმიწევნით ერთად კი არ მოთავსდება, არამედ ცალ-ცალკე და შინაგანი მეტყველების ბაზაზე ასოციაციურად დაუკავშირდება ერთმანეთს. რეზო ამაშუკელის ლექსების პორიზონტი ფართოა და მოიცავს არა მარტო დროულ დაშორებას, არამედ სივრცულსაც, სადაც ადნიშნული მოქმედება ხდება. ამიტომაა, რომ ამგვარ განსაკუთრებულ ამბავს და მოელენები ასოციაციური ანბავ-ჯდის კვალს ტოვებენ. შემაკავშირებელ რგოლად გამოდის ის ასოციაციური ჯაჭვი, რომელიც დროულ და სივრცულ ჯაჭვდას ერთმანეთთან აერგებს. ეს ბუდად რთული პროცესია და კითხვის ხელოვნებას ითხოვს მკითხველისაგან, რომლის გარეშე ჩვენ ლექსში, ერთი შეხედვით, თითქოს ალოგიკურად დაკავშირებული მასალა საკმაოდ ბანალურად მოგვეჩვენებოდა, ეს კი მთლიანად მოხსნიდა ხელოვნების ნაწარმოებში ესთეტიკურ სუნთქვას. ლექსებში საოქმელი ერთიმეორეს ისე დროულად მიმდევს, რომ მკითხველი სწრაფად აღიქვამს კინოკადრებივით გაპკეკილ მასალას. მაგალითისათვის მოვიტანოთ ლექსი „სტამბული“, გვაი უახლოდდება აღმოსავლური ქალაქს, ნიჩბის ერთი მოსმა და, უკვე ბოსფორის სრუტეა. დროშაზე ისიელვებ „მთვარე დაბრილი“, — საკმაოდ ნათელი ასოციაცია. მას მოსდევს თანადროული ეტაპი: „მოლები გაკკიეიან რეპროდუქტორებში“. გამოჩნდა „აია სოფიის“ სახელგანოქმეული ტაძარი... მოელენები კინოკადრებივით იცვლება: მოვაპერე და მოყავაყანე ბრბო, აღმოსავლური სიმდიდრე: ლიტრობით ოქრო, ზურმუხტი და ლალი. ჰარამხანიდან მორიალე თვალთა ლაშდები და, უცაბ: ბეთანიის ცისფერი ცისკრის პოეტური მოლანდება, დროული და სივრცული განცდა აქ კარგადაა მორიგებული.

ლექსში „გამოთხოვება რომთან“ მეტი კოლორიტულობით იხსნება სივრცული და დროული ვანცდა. „ნიკორწმინდის ჩუქურთმის“ გახსენება ანტიკური რომის ხუროთმოძღვრული ძეგლების ლამაზ ფონზე. მკითხველის წინ საოცარი სისწრაფით გაისტრიალეს მოგონებებმა: გლადიატორები, იულიუს კეისარი, მღიმარე ნერონი, და მუსოლინი „შავი სეფტეტეი“. ერთმანეთში აირია წარსული და თანადროული. ძველი და ახალი, უამრავი ფერი: დრო კი მიდის, ეს დღეც იმშუხრება, ყველაფერი მოგო-

ნებებში ჩაიძირა. დარჩა მხოლოდ იმედის შუქი, რომელიც რომთან გამოთხოვებულ პოეტს სამშობლოსაკენ სავალ გზებს ენიშნებს.

ინტერესმოკლებული არაა ლექსი „დიდი სამშეოლო", რომელიც ჩვენი გუშინდელი დღეების გაანალიზებლი და გადატანილი ტკივილების გახსენებაა. ასოციაციური ჯაჭვი ფიქრის ულერადობად იცვლება. თვალწინ გიგიელის ცინფიერზე ასახული ბრძოლებმი: სისხლი, სიკვდილი, თოფის წამალის მხრწოლავი სუნი... და „ეროვნული კომშორები" — თავისებური ეფექტს ქმნის მაყურებელში. ხოლო გარდასული ომის „სამოსელიდან ეი ფერო ძლიერდება. ცინოსეფსის „დამთავრების შემდეგ „ავარნალი ერის ენებრივი ხილვიდ, რომელშაც სევდანარევი გრძნობა მოგვეგვარა:

გამოდის კაცი დარბაზიდან ყველაზე გვიან
და
ყველაზენზე დაყრდნობილი მიმეგვება გამზირის.

სხვადასხვა ასოციაციებს იწვევს ჩვენში ლექსების ბოლო ნაწილი: „ეს იყო წინათ", „პოეტი და ეფელეტორ", „ანტარას ცოცხალ", „მამელილების სასიფლაო", „ეილ-ალბირიდან", მიძღვნილი ირ. ანაშვილისადმი. „ალექსანდრია" „ეგვიპტური მონიტორა" „ოქ, ალირაში" და სხვ.

* * *

ლაიტმოტივი და განმეორების ტექნიკა რეზო ამაშუკელის ლექსებში, თავისებურ ფუნქციას ასრულებს. იგი საშუალებას იძლევა მოგნახოთ ლექსის რიტმული ქსოვილის თრთოლვა. ლირიკულ ნინმუშებში ეს ლიტერატურული ხერხი ორა მარტო ერთი მთელობი ოდენა გამოხატავს ემოციურობა, არამედ ლექსში ენინ წამოიწევს მუსიკალურ კომპონენტს, რომელიც ასოციასებითა და ალიტერაციებით ორი, ს

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დავით გოგოჭური

1905-1907 წლების რევოლუციის გმირები

(სადარა და მამუკა)

სადარასა და მამუკას
შესაფერს ვერვინ ეტყვისა.

სადარა და მამუკა რევოლუციონერი გმირებია, მათი მომსწრეები ახლაც ერიან ფშავ-ხევსურეთსა თუ მთიულეთ-გუდამაყარში. მათ საგმირო ამბებთან დაკავშირებით შექმნილია ეპორებული ლექსი და სიმღერა. სადარასა და მამუკას თემატიკა ხალხმა მთის რევოლუციურ მოძრაობასა და თვითმმართველობის სისტემასთან რეალცია დაუკავშირა. შეიძლება ითქვას, რომ არ დარჩენილა ინტერესიდ ფიდრონდელი ცნობილი პოეტი მელექსე, რომელიც ხარი არ გადაეცა ფოს ამ ამბებისათვის. სადარასა და მამუკას ‹ ‹ირმაზზე ლექსებია შექმნილი ხევსა და მთიულეთ-გუდამაყარში, თუშეთსა და ფშავ-ხევსურეთში. სხვა მელექსეები რომ ფერ ჩამოთვალოთ, აღენიშნავთ, რომ ცნობილმა ხევსურმა მელექსემ შესაროინ გაბაურმა რამდენიმე შესანიშნავი ლექსი უძღვნა სადარასა და მამუკას სიმღერა საქმრეს. მიუხედავად ამისა მელექსეები სინანულოთ აღნიშნავენ, რომ არ ძალუძთ მათი ვმირობის შესაფერი ლექსების შექმნა. ეს აზრი განსაკუთრებით მთლად გამოხატა არხოტელმა მელექსემ ქორია ქებიშაურმა:

ვინაც ვაე იქამს სახელსა,
ქორიამ იცის ქებისა,
სადარასა და მამუკას
შესაფერს ვერვინ ეტყვისა.[1]

სადარა და მამუკა უპირველეს ყოვლისა, თვითმმართველობის წინააღმდეგ მებრძოლი გმირები იყვნენ. სადარა შიშისაც არაბული სოფ. ახოდან იყო, ხოლო მამუკა ვაეის ქე გოგოჭური — ბუჩუკურიიდან.

ახლაცმოვიებული მასალებით მიხედავთ ირკვევა, რომ სადარა და მამუკა ცენტრალურ რევოლუციურ ორგანიზაციებთან ყოფილან დაკავშირებულნი.

1905 წლის რევოლუციას თავისი გამოხმაურება ფშავ-ხევსურეთშიც ჰქონია. აქაური მოსახლეობის ხატებში თვითმმართველობის სიწარბალეტდეო სოდეშლო ფიცი დაუდეგია. ადგილობრივი მოხელეები გადაეყენებინათ და მართვა-გამგეობა თვის აიღია ხელში.

აღნიშნული მოძრაობის, მეთაური ვაეა-ფშაველა ყოფილა. ვაეას შეუდგენია მოწოდების ტექსტიცა და ფიცის ფურცელიც. მასვე შეუშავებია ჩქონია თვითმმყრობელობის ულტიმატუმ საქართველოს განთავისუფლების კონკრეტული ვეგმაც, რაც მთიდან უნდა დაწყებულიყო და თბილისის აღებით დამთავრებულიყო.

ხევსურეთის რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი მონაწილეთაგანი ‘‘ურმა: «პირველი ეთ ბოელი ხევსურეთის ერება, მოწოდება გაკეთ შეადგინა. დანიშნულ დღეს მოვიდნენ ხევსურთა შეიღები თავეთ თეხეპამდე შეიარაღებული, მოგროვდნენ ბარისახოში და დასდეს ფიცი, რომ ოკანასკნელ სისხლის წვეთამდე იბრძოლებდნენ თავისუფლებისათვის ... ვაეაე, — ეუბნებოდნენ ხევსურის შეილები, — ჩვენ დაგხვედეთ, ჩვენს იარაღ ოში და ყანგი მოეკადა, იარაღს გაპრიალება უნდა და სად უნდა გაეპრიალოთ ეს იარაღი, თუ არა თავისუფლებისათვის ბრძოლაშინ?“ 2.

უნდა ეივარუდოთ რომ ამ საღვთო ფიცის მონაწილეთა შორის სადარა ‘‘ირაბული და მამეკა გოგოჭურიც იქნებოდნენ.

მომსწრენი გადმოგვეცემენ, რომ სადარა და მამეკა თანეთის მახლობლად დაბანაკებულ სამხედრო ნაწილს დასხმიან თავს, ღიღისთმზისით სამხედრო იარაღი გაუტაცენიდ და ამ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გატაცების დროს ერთი ჯარისკაციც შემოკვდა-ნიათ.

თიანეთის მაზრის ხელისუფალთ მოთავეთა დაპირი და ხალხის დაშშშინება უცდია, ეტმეტანაწილთა ოჯახები დიერბევიათ და საკონელი ვამოიტეკიათ. სადარა და მამეკა ამის ეგამ ბარისახაში დასმენაკეტულ მოხელეებსა და ჩაფრებს დასცმიან თავს:

სადარამა და მამეკამ
პირობა შეკრეს მაგარი:
აკოს დათოფეს ფოშტანი,
ფოშტაკან დაიწყეა ზანზარი.
— გამადოთო, ესინშვილებმა,
ორნი ვართ, ეგანა—ლაშქარნი!

ამ შეტაკების დროს ერთი ადგილობრივი კაციც დაფუტეტა, რასაც კიდეკ უფრო გაურთულებია სადარასა და მამეკას მდგომარეობა.

თვითმკრობელობის მოხელეები თურმე ვერაფერს ხერხს მიმართავდნენ დასმსწეტთა შორის მოსაფიტლა თუ დაშინებულ ადგილობრივ მეტოვრეებებს ჩაააკენებდნენ და ასე დადიოდნენ ოჯახების დასარბევად თუ ყაჩაღების შესაპყრობად.

სადარასა და მამეკას სრულა არ შეეძლოთ, რადგანაც შემთხვევით დაფუტეტი ყოველი ხეველურის პიპაშვილისა საშვილშვილო მოსახლეედ გადაკიდებოდა.

ვინმე მოხელე მერთაზნა სოფ. ტულის მიდამოებში მამეკას მოსაკლავად დასდევენებია, უსვრია კიდეკ.

მამეკას ესასხლოდ თავის დაღწევა უცდია. ბაგრან მოხელე არ მოშვებია, ვიდრე მამეკას ისიკ არ მოუკლავს.

მდგომარეობა ხეველურეთში ოანდათან გარეთელეულა და თვითმკრობელობას უფრო მკაცრი და ფართო მასშტაბის სადამსკელო ოპერაციების ჩატარება გადაწყვეტია. ერთი შეტა სოფლები ეგზეკუციონ აუესიათ.

ქალაკის გუბერნატორი
საისაედ იკდებს ეპასაო?
რად აწევს ზეკუციასა,
პირშეკმა რად მისდეს წყალსაო?
აკოს შამაკლეს სოფლადა,
ეძიმეს მაასხანს ჯარსაო:
ხალხის დაღუპვას აპირობს,
სოფლების გადაწვასაო;
„თქვენ თუ ყაჩაღებს არ მამცემთ
ადარას ფფიქრობთ ასაო“.3

„პოლიციის რაზმები, — წერს ალ. სანადირაძე, — გამოდმეფთი ეეზაანება ხეველურეთში „ყაჩაღების“ შესაპყრობად. არბევენენ მერცხლეების, ბოდესავით ალდეებში მიმალულ სოფლებს. მამეკასა და სადარას მოულოდნელაზ თოდესსმამ ბარისახაზზე განსაკუთრებული მკაცრი რეპრესია ეკმოიწვია. ადგილობრივი შეკრებელის ე. წ. „ეკონი მაჰასახლისის“ — [illegible] სან ლუხუმაშვილის ხელმძღვანელობით „სტრაუნეკეებმა“ მრავალი ხეველური დაიპატიმრეს და გაარიზეეს. ბაროიკეს და გადასწეეს მამეკასა და სადარას ოჯახები, აწამეს მათი მახლობელნი.

თვითმკრობელობის მოხელეები ხალხის დაშინებისა და გატეხის მიზნით ველურ მეთოდებს მიმართავდნენ. ყველაზე უფრო ძმიმე რეპრესია სადარასა და მამეკას სოფლელებმა ეანიცადეს. შეიპყრეს და აწამეს მათი ოჯახის წევრები. მათ შორის ქალები და მოხუცები.

სადარა არაბეულისთვის ძნელი ასატანი გამხდარა მისი მიზეზით სოფლელების ამგვარი აკლება და დაწოიკება, შინაურების წამება:

თავ მაიწყანა სადარამ
მთელ სოფლის შეწუხებითა,
ვინ იყო ძალად დამჭერი?
ბატონთან მივა ნენითა.4

სადარას კეთილშობილი და გმირული საქციელი ქვების ღირსად მიაჩნია მეორე მელექსესაც:

ხან იტაკვის: „ელალ მივიდა“,
ხან ბოული ურჩევს ცდასაო.
ისრეკ არჩიოვ ხაკვდილი
თემ-სოფლის დაღუპვასაო.5

„თავმოყვარე სადარას“, — წერს ალ. სანადირაძე, — ცოლისა და დედის წამება ვეღარ აუტანია და თავგაწირულა გადაუწყვეტია. გაეხეთახავს თბილისის გუბერნატორთან ვამოცხადდა თითქოს დანებების მიზნით და შემდეგ ეკ ამ ეკანასკნელის მოკვლა, რის შემდეგ სადარასაც მოკლავდნენ და სამქმეც ამით დამთავრდებოდა. სადარას თავისი განზრახვა ვერ განეხორციელებია. იგი გზაზეფდეე დატყვეეა მოოწამლეთან, გრძნობადაკარგული შეუპყრიათ და რამდენიმე დღის შემდეგ ჩამოუტრრეეთან“.

ალ. სანადირაძე არ იზიარებს ჩვენს მიერ ჩაწერილ სადარას თანამედროვეთა მოგონებებს იმის შესახებ, რომ სადარას გუბერნატორის მოკვლა ჰკონდა გადაწყვეტილი და აღნიშნავს: „ლექსებში რამდენიმე ადგილს მეორდება, რომ სადარა თავისი ნებით გამოცხადდა პოლიციაშიო“.

მკვლევარი სწორი ბრძანდება. ლექსებში მართლაც ასეა ნათქვამი. მაგრამ ზოგიერთი გარემოება მაინც უნდა გავითვალისწინოთ: ჯერ ერთი, არ არის მოსალოდნელი, რომ ეკლექსეებს სცოდნოდათ ყაჩაღების ის საიდუმ-

დავით გოგოხეური
1905-1907 წლების რევოლუციის გმირები

ლო-ტერორისტული ... ვადაწყვეტილება და რომც სცოდნოდით, ამას ლექსებში როგორ გაამხელდნენ? ისე კი ამ განზრახვის რაღაც ყველი მაინც ჩანს ზოგიერთ ირონიულ ტაეტებში:

ცუდად ნუ ხალმრობ, ბატონო,
თორ ზაკომ გაგიცვდებიანა.
დაგიმტვრევს სასამართლოსა.
შენ საქმე წაგიდებია.

და მეორეც: ყოფილი სტამბის მუშა, 1905 — 1907 წ. წ. რეგოლუციის მონაწილე და სადარას თანამეგობარი ვინ ვიყო გოგოჭური? სადარასთან ერთად ,,ნელ შეხვედრას ასე იგონებს: ,,ეგზეკუციების ამბები რომ ჩამოიტანეს, თბილისიდან ერთეულურად ხეტალურთში გამგზავნეს. დამთავრეს, ყაზალის შეხვედრიდან და ... ერეჩია, რომ ხეტალურთს გასცლოდნენ, რადგანაც ოფიცერს იმ ხანად გვეკიცა და ერთი-ორი კაცის. ბრძოლით აღარაფერი გამოვიდოდა, ისინიც ტყეულად თავს შეაკლავდნენ და ხალხიც დაზარალდებოდა.

ჩემი Lოფელი მეოჩეურთა ამბავს გამო ბმლად აკლებული და ატეტებული დამხვდა. ,,ანალების გზა-ყალი ხალხმა ნამფილად არ იცოდა.

მეორე თუ მესამე ღამეს გამოვიძეს და მითხრეს, — სადაოა შენი ნახვა უნდათ. კარგად არც სადარამ იცოდა ამბავა სად იყო. — ცალცალკე დავდგებართო — მითხრა. კარგა ხანს ეასაუბრეთ ხეტალურთზე დატეხილი ეტედურების თათბაზე და მე ქალაქიდან დანაბარებიც ეთხარი. სადარა ჯიგრისაგან ფეხზე წამოხტა:

— სოფლის ქალ-რძალი ამ ენამამესოების ხელში დავყარო, ბერ-ყმაწვილება დამბეღლები ვართზგვარი და მე მგლის დამფრთხალ თხასავთ-ავე-ავე ვრჩებინო? მაგას ვერ ვიზამო, გეტერბატორი ენიდა მოგელა და თუ შეგიძლიან ამაში დამეხმარეო.

მე ეთხარი, რომ ხეტალურთიდან თბილისში ჩასული ხ

— აი, რა ყვრგნი გაუტეხელობა, რომ ყატალილიკო ხომ ხელ ფალარა ალარ იქნებოდა!

სადარეს სოკეფლილთ დასჯის ცნობას „დიდი სახალხო ბალოვა-წეფხარება გამოუწვეეია ხეკეოლრ მოსახლეობაში:

იწყინეს მაგის სწორებაა,
ტანზე ჩაიცმენ ზაგსაო,
ქალ-ზალს დაუფდა წამოტენი,
თავზე იგლეკენ თმასაო.[11]

მარტოდ დარჩენილი მამეკა ჩამდენჯერმე გაესხლტა მტრის ალეას. ბოლოს თოფლიანი ალეკსიანი გადალახა და პირველი ხეკსერეფში — არხოტეში გადავიდა.

არხოტელები ცნობილი იყენენ თავისი სიმტკიცითა და ვეგტანობით. მამეკა შეიფარეს და ეფალკალეფრად დაიკეკნა. თეთმმეკრობლებმ მამეკას, გზა-ალლს მიაგლო და „ეგზეკეციაზ“ ახლა არხოტეს მოსაოხრებლად და დასარეკად დაიარა. მის „რიგეში“ ადგილობრივი მეტხერეფლებიც ერიენენ. მამეკა სტემარეთმოფაკარ არხოტელების აკლეას მოერიდა და შუა ზამთარში ისევ პირველეთ ხეკსერეფთისაკენ გამოეშართა:

წამავა არხოტისკედა,
ადგილი ნაპირისაო.
იქითაც მალე დაპრენდა:
„აკ ჩემ შანახვა ვირსაო“[12].

ალეკსიანის გალეფოსასლეფლზე არხოტიდან მობრეფნებული მამეკა პირისპირ შეხვედრია ეგზეკეციას, თოფლისა და ეგზოოსის გამო (ამ კალდეებში მხოლოდ ერთადერთი ბილეკი კაფდის) აკალეა ყოველად შეუფერებელი ყოფილა. მამეკას რამდენიმე ნანიკეთ ალნაკალეებია კალეზე. ეგზეკეციისთვის ბილეკი გაუხთავეს სუფლებია და თოფშეკრთეულს ეფდენებია თეალ-ყურო ამ ტაბალეკა ჯალათების გასაკრრისათვის. მარბიელთა ალბილებამდე შეიარაღებული ბანდის ბოსაწეფლები თარეშე ხალეებმოშეკებულნი და თავჩალეფებული ერთიმეორის ყველდაყველ მიბობღავდნენ მოყიფილ ბილეკზე. ყველა მაოგანმა თითო-თითოდ გაიარა მამეკას თოფის წინ.

ჩამაყრინდა მდეკარსა
ბლოს თავ მა წვერის ძირსაო.
ვერ გადახტნენს შიშითა,
ვინ დაიგბერდა ვმირსაო[13].

და იმავე ღამეს შეიარაღებული ლაჩარი ბრბოები „ხელმწიფისა და კანონის სახელით“ მამეკას შენახვისათვის არხოტის სოფელს შეეხვნენენ.

მამეკამ ხეკსერეფთი დადასკრა და ფეხიტუს. ეფლტეხელთ „ეფდადაყარეს“, გადავიდა. „ფეხების მოყიფნეკის გამო ის ზამთარი ადგილზე გაატარა.

გაზეთეხულნე თბილისის ორგანიზაციის „დალეკებით ხეკსერეფთში ალალეგარულად ყველასეკა ბატიმრობიდან გაქცეკეული, მამეკას ბალეაზეკი ლეკვან გოგოჭური, მას დაუწყმენენ ბია მამეკა, რომ ასე. მარტოდმარტოს, ბრძოლას ეზრი არ ეკნებოდა. ყველა გამმეორებია ურჩეკია, რომ გასალეფებოდა ხეკსერეფთს და ალბეთის ან სხვა ოთალნაკ კეთილს წრეთ პარტეხზანთა ალეკრ რაზმს შეერთებოდა.

სწორედ ამ ხანებში მიეკია მამეკას ზელიმხანის წერილი, რომ შეერთებოდა მის რაზმს.

ჭისტი ზელიმხან გეუშაზაკეკეი თავისი სახელგანთქმული პარტეხანელი რაზმით ჩრდილოეთ კავკასიაში მოკმედებდა და მისი სასალნილო ბრძოლების ამბები უკვე სიმდერებად იყო გავრცელებული ფშაკ-ხეკსერეფის მოსახლეობაში.

მამეკას ზელიმხანის რაზმში გადასვლა გადაეწყვეტა:

ზენაით მოდის ამბავი:
„ეეფხეი დაზეზდა ალდისაო,
არავინ დაანანახა.
არ ვინ დახოვს მწყალითაო“
სიტეკი გადაირა
მიმინომ კიეალითაო.
ჩრდილოეთისკე დაპრენდა,
გაკლა სწკდიან გზისაო
ფოქკამის: „ეუნდა დავდაკა
მთა-ბარი დალიტნისაო.
ვეხტუმრა თავის ამქარსა
ზელიმ-ხან ჭისტიშვილისაო“[14].

მაგრამ აქ სანდალეურო ალალეს ეზრენი თავი. ყაზალის მეგზეურობა და დარიალის ხეობის გავლით მისი ზელიმხანთან მიყვანა ერთ-ერთ ალალეკ მდედარ მეეხვაოეს ეკისრა. მამეკას ყალბი სანდოები ეშმენენა და დარიალის ხეობაში განლაგებულ გეუშაკეს რომ ეგეი არ მიეტანთ, ირიალი არ წაეკეა, გარდა ერთადერთი პატარა ხანკლის, რასაც ყველა მთიელი ისეკ ყოველთვის ატარებდა.

„სოფელ ბალთასთან (ორკონიკიძესა და ყაზბეგს შუა) — წერს ალ. სანდარიაძე, — ყაზბეგის ასეეთ და პოლიციელთა რაზმი იდგა. ჩოხელმა ეფალატა მამეკას და წინასწარი შეიარაღებმების მიხედვით, მამეკა პირდაპირ მათ ჩაეგდო ხელში“.[15]

როგორც გადმოცემები ალნიშნავენ, მამეკა არ დაიძინა, სიცილით შეამოხსნა პატარა ხანკალი და ოფიცრის ქარქაშაინად გაეწოდა. ისე,

ალექსანდრე ბოგოლიუბოვი
1905-1907 წლების რევოლუციის მებრძოლი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ ტარზე თვითონ ვვლო ხელი. მსხვერპლით გახარებულმა ოფიცერმა დაივიწყა სიფრთხილე, მივიდა მამუკასთან და წაავლო თე ორა ხანჯლის ბუდე ხელი, მამუკამ ხახელი გაარო რო და ველში ატაკა.

„მამაცმა ვაჟკაცმა, — წერს ალ. სანადირაძე, — ძვირად დაიჯინა თავისი სიცოცხლე მტრებს. ვიდრე ისინი გონს მოვიდოდნენ სასწაული გაუტეხიაო. იმავე ხანჯლით რამდენიმე კაზაკი გამოასალმა წუთისოფელს და რკალი გაარტყა მაგრამ მიმდინარე შორს სადა ზეადოდა. ბოლოს, ტყვიებით დაცხრილული დაეცა"[16].

გმირის ეს უკანასკნელი თავგანწირული გარბოლება, რაც ანაზღაურა სისხლიანი ფინალით დამთავრებული, არა ერთ ხალხურ ნაწარმოებშია ასახული, ხოლო ერთმა ხალხურმა ლექსმა. ეი იგი ამ ფორმით შემოვვინახა:

ისმა ბახტრის ჯალასა
თოფისა ქმა გამოდგისაო.
მარტო მეზუავრს შამოეხვევა
ჯარეანი ყაზახისაო...
ნაბადი გვერდზე იქცევა,
ძალი აესენა ხთისაო...
ვადვერია ჯარშია,
ფერი დიდვა მელისაო.
მიფანტა-მოფანტა პოლეები
ეგრ რო ფარეანი ცხვრისაო.
ჩამეფიყრიან ჩარდახნი,
ციხეო ბახრის ჭვისაო.
ბრალია მამეკანისად
წელზე შამოსსნა ჭმელისაო...
სანამდი იყო ცოცხალი,
ჯარი არ ჭამა მტრისაო[17].

ხალხის რწმენით „მის სახელს მუდამ ამცველებს იმის ბალთაში ნაქნარი", რადგანაც „ძველთაგან მადის ანდეძი: „ბეგრს ...ცოცხალსა სჯობს ზოგ მკვდარი". ხალხის მწუხარებას თანაუგრძნობენ მთები და მდინარეები:

თოფ დახკრეს ბუჩუკურელსა
არწეულ მახტეხეს ცალ მკარი.
**ვეფაკ

ის დაცემაზედი**
სრულ აინდგრივა მთა-ბარი.
თერგმა დიწყა ტირილი,
ზღვის პირთ ვიდი ვაიდე ნაჭმარი.
მამეკავ, ღმერთმა გაცხოსნასI
მთელი ხარ, განა მამეკვდარი?
ანდერძად არ მადიოდა,
თოფთან ოსობდას ხანჯარი.[18]

მამუკას გმირობის თვმატიკას ჯარეა ხანს იკეთხავდნენ ხალხური მელეკესები. თვით რეაქციის მსმე წუეგბშიც კი ქება-დიდებით. აფაობდნენ თვითმკურნალობის წინააღმდეგ მის შეუდრეკელ ბრძოლას.

მთა-წყვრთა ატუდა წუალ-ფარი.
ჭარი ხჭრის ლამადისაო.
ნუ დაკეცილდებისთ, სწორეგმო
სახელი კაის ყმისაო
მაფე-მაფე მიიგონიდით.
რა ჯარი დასხდას სმისაო[19]

სადარასა და მამუკას ამბებთან დაკავშირებული ეს მდედარი შემომედგა სხვა მხრივაც არის საყურადღებო. იგი ხევსურული სამგორი პოეზიის ეგზეთარების. ახალ ეტაპს წარმოადგენს. ერთის მხრივ, ის ძველი სამგორო პოეზიისთვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებებით ხასიათდება, რამდენადაც ეს ჩვენ ვხვდებით იმავე თქმის მანერას, ისევე გამომსახველობით ხერხებსა და საშუალებებს (მბეტეროულ სახეებს, უდგარება-ეპითეტებს, პიპერბოლებს) რასაც ძველ გმირებზე შექმნილ ადრეულ ნაწარმოებებში ჰქვს ადგილი. მეორეს მხრივ სადარასა და მამუკას გმირობაზე შექმნილი ნაწარმოებებში ძნელი არ არის ახალი ელემენტების დანახვა. ეს ის ელემენტია, რომელიც შემდეგ უფრო ეკუთვნოდა და გაიშალა საბჭოთა პერიოდის სამგორო პოეზიაში.

ამ პერიოდში შექმნილ სამგორო ლექსებში სოციალური ბრძოლა უფრო ფართოდ ჩანს, ვიდრე ძველ ნაწარმოებებში. მელექსეები ახალ ეპოქას ასახავს ცდილობენ, სერთ ეგზეკენონ ბელა სოციალური ძალა, გაამჟღერონ მათი ერთიერთობა და თავისი მსაგავი ფასდაფასეულობა. აშკარაა, რომ ხალხური მელექსე ეკვე ადარ კმაყოფილდება მხოლოდ ეროპარი ქეიფის კეფტეთ, რომელიც ადრე უმეტესად თემურ-ვეარიანული ლოკალის ჩარჩოში იყო მოქცეული. ხალხმა გმირის ენებაში უფრო ფართო სოციალური შინაარსი მოათავსა, რაც ასე ნათლად გამოკვეთა ამ პერიოდის სამგორო პოეზიაში.

სადარასა და მამუკაზე შექმნილ ნაწარმოებებში უპირველეს ყოველისა ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ ხალხი უდიდესი სიყვარულითა და თანაგრძნობით ეკიდება თავისუფლებისა და ხალხის ეროვნულობისათვის მებრძოლ გმირებს, ზოტაბას ასხამს მათს სიმამაცესა და შეუდრეკელობას.

მელექსეები ვვერდით უდგანან, ომედებენ და ამხნევებენ მეუის ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ რაინდებს. აქ ხალხისა და გმირების ინტერესები განუყოფელია, ორივეს ერთნაირად სძულთ თვითმპყრობელობა და ამდენად მის წინააღმდეგ მებრძოლი გმირი საერთოსახალხო გმირიცაა. ეს ეკ გმირის ახალი სახეა ხევსურულ სამგორო პოეზიაში.

ლექსები უმეტესობა თუმცა გმირების დალუქვის შემდეგაა შექმნილი, მიუხედავად ამისა ავტორები არ კმაყოფილდებიან ბეოლოდ სიკვდილის აღწერით, ისინი ამბავს ყოველთვის თა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვიდან ოწუვენენ და დაწერილებით ცნობებს იძლევიან გვირთა საბრძოლო ეპიზოდების შესახებ.

მრავალ ლექსში არის ხაზგასმული სადარასა და მამეკას მოკვდების სამართლიანობა, მათი ეროლნაბილური სიმამაცე. მელექსე ჭაბუნდ გაბიდის სადარას გადაწყვეტილებას მთავროსასთან „ელად მისელის“ შესახებ:

ისრეკ არჩივა სიკვდილი
თეკ-სოფლის დალუბვასა 20

ცნობილი მელექსის ბ. გაბერის რუმენით კი მამეკას სიგმირო საქმეები იმდენად დიდია, რომ მისი სახელი „ეფდამ ოქნების, სანამდე მიწა-წყალია, სანამდე ქვესეფრეთი დგას ცასა ჩამასდის ნამი“.

გმირთა ლექსებით ეუკდავეყოფის სურვილი იმდენად დიდია, რომ ცნობილი მელექსე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბაც ხალხმა, ჩანს, განგება არ გააზიარა) ერთ-ერთი მოდალატეთაგანი მალე სიცოცხლეს გამოასალმა, ხოლო შემდეგ ეს ამბავი თვითონვე გალეგენა. ლეგენა ასე სრულდება:

ქვეს მოაკვლიეთ უჩაღი
მაგალი თავის გზისასა.
საეენსლაოდ ეგ არის,
საკვლაოდ ღმერთავ ვეთანამ.

აღნიშნული ფაქტი იმ მხრივაც იქცევს ყურადღებას, თუ რაოდენ ახლო იდგა საგმირო ლეგენი ხალხის ცხოვრებასთან. აქ ორიოლი და ლეგენი ერთ საქმეს ემსახურებიან და ერთიმეორის დადასტურებას წარმოადგენენ: ვაჟკაცმა ჯერ პირისპირ შეებრძოლა, ძალია და ვიზიკურად მოსპო მამუკას მოდალატეთაგანი, ხოლო შემდეგ კი ლეგენით შეაჩერა მისი ეროსი სახელი.

სადარასა და მამუკას გმირობაზე შექმნილი ხალხური ლეგენები იმაზე მეტყველებენ, რომ ახალი გმირები ტომობრივ ინტერესთა ეგოისტ ჩარჩოდან გამოდიან და ეროვნ ფართო სოციალ-პოლიტიკურ სარბიელზე მოქმედებენ. ქეთევნის ეროვნულ-პოლიტიკურმა მდგომარეობამ საფუძველი გამოაკლა ტომებს შიგნით ლოკალური გმირების არსებობას და მათ ნაცვლად გზა გაუხსნა საერთო სახალხო გმირებს, რომელთა მოქმედებაც დაკავშირებულია მთლიანი სახელმწიფოს სოციალ-პოლიტიკურ ვითარებასთან.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი:

1 ა. შანიძე. დასახ. წიგ., გვ. 229.
1 ს. ყუბანეიშვილი, ვაჟა-ფშაველა. 1937. გვ. 395.
3 აკ. შანიძე. დასახ. წიგ., გვ. 47.
4 იქვე.
5 იქვე.
6 იქვე.
7 ლ. გოგოლური. რევოლუციაში აქტიური მონაწილეობისათვის დაჯილდოებული იყო წითელი დროშის ორდენით და ლენინოდან პერსონალური პენსიის.
8 დიალექტი დაცული არ არის.
9 ლ. გოგოლური მოგონებები: ინახება ჩემთან.
10 აკ. შანიძე, დასახ. წიგ., გვ. 98.
11 იქვე
12 აკ. შანიძე, დასახ. წიგ., გვ. 105.
13 იქვე.
14 აკ. შანიძე, დასახ. წიგ., გვ 99.
15 ალ. სანადირაძე, დასახ. წიგ., გვ. 70
16 ალ. სანადირაძე. დასახ. წიგ., გვ. 71
17 აკ. შანიძე, დასახ. წიგ., გვ. 102.
18 იქვე, გვ. 107.
19 იქვე, გვ. 100.
20 იქვე,
21 იქვე, გვ. 473.
22 აკ. შანიძე, დასახ. წიგ., გვ. 104.
23 იქვე, გვ. 98.
24 ფოლკ. არქ. I კ-47. გვ. 49.
25 ა. შანიძე, დასახ. წიგნ., გვ. 248.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თამაზ ფიცფიცაძე

მხოლოდ სიმართლის სასარგებლოდ!

კრიტიკამ არ უნდა მოისაყვედურის უფლება, სხვას აკრიტიკებდეს. თვითონ კი ხელშეუხებელი იყოს. კრიტიკა ბიშვითი კი არ უნდა ხდებოდეს კრიტიკას. იგი უნდა უჩვენებდეს კრიტიკის ატანის მაგალითს...

გიგი ვ რდოსანიძე.

გარკვეულ გარემოებათა გამო ამ დებატების შემოწმება ავტორის მაგალითზე მოგვიწევს. ოდგან ეგ. საწერაროდ, სხვებისაგან სანაქებო ატანიანობით მინდაფაინეც ვერ. ეამოვორჩევე, მაგრამ, ამ მოსაწონ დდამიანურ თვისებას გამორჩეულადაც რომ ვფლობდე, ესეც არ უნდა ამაოდოდეს საამბოდ, რომ მეკეთუნის თუ არა, მაინც მაკრიტიკებდნენ ამის იმედით — ამას რა უჭირს, ოიბრეთ ამტანიანმ!

ეს უჩვეულო საყვედური გიგი ვარდოსანიძის წერილმა („საქართველოს კომუნისტი" № 4. № 6, 1974 წ.) მთქმელია.

ეისაკ გიგ საშუალანაძის ადრინდელი წერილები წაუკითხავს. მიხვეთრილი იქნება მის მეტისმეტ ნუფილს ამის თაობაზე, რომ ჩვენში ბატივს არ სცემენ კრიტიკის კრიტიკას. ამასაც შეამჩნევდნენ: პატივეცემული კრიტიკოსის მთელი გულისყური იქიოკენაა მიქცეული, რომ ლიტერატურისათვის ამ საშრო საქმეს უფიეფრი ბაეშვის არასახარბიელო ბედი როკორც

ს ამოცანაა, ხსენებული ავტორების კრიტიკული მასალების განხილვის საფუძველზე, გაანალიზოს ეურნალ «ესესკონ» კრიტიკის განფოფილების მუშაობა, — უკვე ამიტომ წერილის ავტორისაგან მარტო წვენ. დასახელებული კრიტიკოსებები, ეი ან კრიზეით დაკალებული, არავად გარკვეულ ვალში ეურნალის რედაქციაც ალმოჩენდენ. ისიც უნდა ალინიშნოს, რომ კრიტიკოსი მთელ თავის ცოდნას და გამოცდილებას არ აშურებს, სახელდახელოდ გაკეთებული კრიტიკის როგორც ანაბეჭრ, ასევე კარგინალურ საკითხებში. ეს კი, გარდა მალლერების, გრძნობისა, უსერიოზულობაშეა გვაყენება. ყველანი შეეკალებენი, ზოგიერთი საკითხი, რომელიც პატივცემული კრიტიკოსისა ეის, ეტყობა, მთლად ნათელი ეარა, შეძლებენ სდაგეარად გაგარკვევთ.

●

...კრიტიკოსის აზრით, ეურამ გეკრდნოთელის ზოგიერთ წერილში შეინიშნებოდა ერთგვარი ტენდენცია, გამაჯილებული ინტონაცია სეგატურის თუ პოზიტიურის ალნიშვნისას, ეს ტენდენცია ირსით სწორი იყოო, მაგრამ ცალმხრივობისა და კატეგორიულობის გამო ზოგჯერ სასარგებლო რეაგირებას არ იწვევდაო. ამიტომ "უხსნის" კრიტიკოსს. "ვნებითი ღელვა" მწერლობაში აუცილებელია ალის, მაგრამ მას გონიერი საფუძველი უნდა ჰქონდეს".

ეურდასაწუკვეტია, ასეთი რჩევის მიცემა რომ დაეგვიანებეთ! აქამდე თურმე ეურამ ეკერდნოთელის "ვნებითა ღელვა" არაგონივრულად იხარეკნოდა! ხოლო ახლა, როცა იგი ამ სენისგან გათავისუფლდა, რეცენზიები ქმაყოფილია: "ამამადე, სიამოვნებით უნდა ალენიშნოთ, რომ ეურამ გეკრდნოთელის ხმა დღესისთვის უფრო აკადემიური გაისმის"...

ამას რაღა სჯობს, მაგრამ ადრინდელი "ეგონო" საქციელისთვის, არ "ეუსაყვედურნოთ"?

ეგეი ვარდოსანიანე არ აზიარებს ეურამ ფაშაყოკიის "ოვალი პატიოსანის" მთავარი ეგრიგბის თამაზ იაშვილისა და ოთარ ნიკარაძის ეგეარდნოთელისეულ წაკითხვას. რასაკვირველია, ამის უფლებას ერთმანეთი ეარ წაკართმევეთ, მაგრამ მსგავს სიტუაციებში მეტი სიფრთხილე ეგმართებს, რომ რაიმე უზუსტობისაგან ან აშკარა შეცდომისგან თავი დაეზღვიოთ!

კრიტიკოსი წერს: „მართალია ასე უფიქრო, უფროსეფოდ... ხელგაბაკაკალია თამაზ იაშვილი? ალი იგი თვითონვე უტყდება თავის თავს"... აკ ინტელეტები ეარ გიეწყვეტ ციტატ და მკითხეველს სწორი ინფორმაციაა მიეცეს: თამაზ იაშვილი „თვითონვე კი არ უტყდება თავს", როგორც ეს კრიტიკოსს ჰგონია, არამედ აკ მწერალი „უტყდება" მკითხველ და ამეზრის ეგრის სისუსტეს: „ეგრძნობდა ცხოერებისათვის ძალა არ შესწეედა"-ეს შეცდომა ალბათ იმიტომ მოსდის, რომ, ეტყობა, უკრო ერთმანეთისაგან განასხვავოს ნაწარმოების ეგრძნისა და ავტორის ნაზარეკვლევ სხვანაირად ეარ აისხენება, რადგან ინეეე ეგეარდზე, როცა, ბოლოს და ბოლოს, თამაზ იაშვილი მართლაც უტყდება თავის თავს, იგი პირველ პირში ლაპარაკობს, ძალიან მწერალი მის სიტყვებს, როგორც წესია, წინწყლეკებში სვამს, მაგალითად, ასე: „მაინც ცალმხრივ თავის მოყვლა უნდა გადამეწყვიტა, რომ ნემს არსებაში ოეროინის გრძნობას გიდეკიან?"

ამის მიზეეარი თითქოს ძნელი არ უნდა ყოფილიყო, ასე რომ, სიალან მოდის ბატივცემულ გეეი ეარდოსანიანის ეს შეცდომა. ძნელი ასახსნელია.

კრიტიკოსს ასევე უკრო თამაზ იაშვილის ხასიათის სწორი გაგება: „თამაზმა მტკიცე უარი თქვა წასულიყო თავის სინდისის წინაშე დგე და შეექო ეზნიპი ასპირანტი, თუმცა ამირანდეს კარგადა, პირიქით — მეცნიერულ ხელშძღვანელების (უნდა იყოს: — „მეცნიერულ ხელშძღვანელების, თ. ფ.) ნდობას მოიპოეეტ და ინატეტუტში პოზიტიას. განიმტკიცებდა".

უფროკელო და ბატიოსანი კაცი (თამაზ იაშვილი ზეგიმწეკნინი ასეთია) თუ თავისი სინდისის წინაალმდეგ წავა და უნენეს პიროვნებას შეაკეთა, ამით როგორ არ დაკკარგავს არადეს: ბატიოსანი კაცისთვის მსგავსი საქციელი — ერთი ს

ლელ დიდ ფულზე, უძღვებს ფულის საშინელ ცდუნებას".

თუ ასე ეიფერჭრები, რომ ოთარ ნიკარაძისთვის „ფული ყოფნა-არყოფნის საკითხია", ამით მარტო დაუმსახურებელ ეპიტეტებებელებს კი არ გამოიჩენენ ნაწარმოების ვმრილისაკენ, არამედ ეშეაბედ დგება საკითხი — საერთოდ გავიკეთ თუ ვერა რომანი!

ოთარ ნიკარაძისთვის არც „იმეკამად" და არც საერთოდ მთელს რომანში, ფული არასდეს ქცეულა „ყოფნა-არყოფნის საკითხად", ამიტომ იმის თქმა: ფული საშინელ ცდუნებას უძღვებსო, სწორედ პერსონაჟის ხასიათის უკუღმა გაგებაა, იგი ამას იოლად გაუძლებდა, რადგან. ვინც მის ბუნებას ღრმად ჩაწვდება, უმალ მიხვდება, ასეთი „ცდუნების" წინაშე არასდროს დადგებოდა, ასეთი „ცდუნება" მას არ გაინჩნა!

ნათქვამი უფრო სარწმუნო რომ გახდეს ოთარ ნიკარაძეს მოკუსმინოთ: „შენ, თამაზ ინაფელი, ყველის თვალში მაინც შესანიშნავი პროოფესია ხარ, ჯიბეში რომ კაპიკიც არ გიუყოფდეს... შენს ცხოვრებაში მაწკანა რომ ვერ ხედავ, ან ისე მოკვდე, ვალები ვერ გაისტუმრო. ამ ვაკბატონებმა (ფულიან ხალხს, საქმოსნებს და კომპანიტორებს გულისხმობს, თ. წ.) კი რა უნდა ქნან? ჯიბე ფულით თუ არა აქვთ გატენილი, გახვრეტილი კაპიკია მაგათი ფასი. ასეთების ყაიფის ღირებულება ზუსტად იმდენია, რამდენი მანეთიც უდევთ ჯიბეში. არც ერთი კაპიკით მეტი და არც ერთი კაპიკით ნაკლები".

ამავე წერილში, ერთგან, გიგი ვარდოსანიძეს ჯერ მოჰყავს გურამ ასათიანის ციტატა და მერე, ჩვენის აზრით, ფრიად ეიეეგანარ კომენტარს ურთავს.

აი, გურამ ასათიანის ეს ციტატა:

„გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართველი მწერლობისთვის ყველაზე დიდი სიკეთე, ყველაზე დიდი და ყველი ზრახვა, ტრადიციულად სამშობლოს გადარჩენა იყო.

საბოიკოლენტებმა ნამდვილი ომი წამოიწყეს ამ მიზნით.

იგი დღესაც გრძელდება. ყველა ეროცალი ქართველი მწერალი ამ ასწლიან ომის გამგრძელებელია".

ახლა გიგი ვარდოსანიძის კომენტარს გავეცნოთ:

„განა საფუძვლიანია და რაიმე სიკეთის მომტანი, რომ XIX საუკუნის 60-იანელების და ჩვენი დროის მწერლების მოღვაწეობაში „სამშობლოს გადარჩენის" საერთო ამოცანა დაეჩინოთ? ეს ფორმული პრინციპულად მიუღებელია და ავტორისა და „ცისკრის" რედაქციის სერიოზულ შეცდომად უნდა ჩაითვალოს".

ყველა ბრალდებას ითანხმირი კუთხე აქვს, ეს ბრალდება კი იმის გარდა, რომ ციტატის არასწორი გაგებიდან მოდის, ზნეობრივი თვალსაზრისით გაუმართლებელია!

მაინც რისთვის „გაიმეტა" კრიტიკოსმა ბერომ ასათიანი? ნუთუ იმისთვის, რომ მან ახლოდან სწორად გიიმეორა სხვების მიერ ათასჯერ ნათქვამი, რომ მწერლობა ყველა ქვეყანაში მოგალი ობრძოდეს სამშობლოს გადარჩენისათვის? ეს ხომ ერთნაირად ეხება გასულ საუკუნესაც, ეხლანდელსაც, აწ და მარადის, უკუნითი-უკუნისამდე?

ასე არ შეიძლება!

მშვიდობიან წლებშიც ბრძოლა და ზრუნვა სპეინო სამშობლოსათვის! (მაგალითისთვის შორს წასვლა არ დაგვჭირდება: ბოლოდროინდელი ჩვენი ყოფა, ცხოვრების სამარცხვინო წესის გამოსისობით, კინაღამ „ავეთის თიელსა" რომ დავაშვებინეთ, ნუთუ ეს არაფერს ეუბნება გიგი ვარდოსანიძეს გაკილული კრიტიკოსის სასარგებლოდ?)

ბოდიშს ვუხდი გურამ ასათიანს, არამეთხე „დამცველის" როლში რომ გამოვეცხადე. მით უფრო, რომ ამავე წერილში მის ავტორს ღრიდ ავტორიტეტულ საკამშინო ლიტერატურულ პრეგნის ანეკეიტებ!

ეიერ ბატონეეთმენ! გიგი ვარდოსანიძეს მოეეწონებინ ამგვარ „კრიტიკას". ამას ის აჯობებდა, მეტი დაყვარეგება გამოგეგრინა და საკუთარ წერილში არ გაგვპაროდა ის რამდენიმე უხერხული ფრაზა, რეეეწნეზენრისათვის ამაარა ნეკდომად რომ ჩაითვლება.

აი, ის ადგილიც: „ოთარს ფული არა აქვს, არსებობისათვის საჭირო ფულიც კი არა აქვს, იგი დაავადებულია მომაკვდინებელი სენით და მოსაკოვნი მკურნალობისათვის სახსარი სჭირდება, იმედად მისთვის ფული ყოფნა-არყოფნის საკითხია"...

მოსაწონი არაა გეწერთი, ახლა, ჩვენს დროში, ექსპერიმენტული სტუდიის უფრო რედაქტორს, რომელიც ყოველდ წესიერ ცხოვრებას ეწევა, ხელფასი არ ეყოფინო! ალბ ეეეის თქმა ივარგებს, რომ ოთარ ნიკარაძის არსებობა საფრთხეშია... ფუფულობის გამო! და, საერთოდ, მმიმე სურათს გეიხატავს კრიტიკოსი, როცა წერს: მას, ნიკარაძეს, „არსებობისათვის საჭირო ფულიც კი არა აქვსო".

ასეთი შეცდომები ჟურნალის ფურცლებზე არ უნდა იბეჭდებოდეს! მით უფრო, მთავარი რედაქტორის ხელმოწერით!

ამიტომ ეს დასაწინი შეცდომა აქვე უნდა გასწორდეს: ოთარ ნიკარაძეს, თუ მწერალს დაეუფრეზენ და არა — კრიტიკოსს, ხელფასიც ეყოფინ და რიცა მოეჩვენება, ასეა საჭიროო, სხვათაც ეხმარეს!

სიმართლეა ესაა! (გაიხსენეთ, ნიკარაძის საუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თამაზ ნიკიფოროვაძე
მცოლოდ სიმართლის სასარგებლოდ!

ბრის ეპიზოდი შემაწვნენ ბიკუთან. გვ.: 156, 157). „პატიოსანმეფენი რეცენზიტის ახრით, შეუძლებელი არავინ არაა, არც —კრიტიკოსი. შეცდომა საბრნი აღარა, როცა ვამჩნევთ, ეფლიანები და ეასწორებთ. რა თქმა უნდა, ეს სწორია. მაგრამ ამ რიგის შეცდომები არ გვეპატიება!

როგორც ეხახეთ, გიგი ვარდოსანიძეს რომანის ორი მთავარი პერსონაჟის ხასიათი სწორად ვერ გაუგია. წერილში იგი რომანის სხვა მოქმედ პირებს არ ეხება. ამიტომ არაეითარი საფუძველი არა გვაქვს ვამტკიცოთ, რომ იგი ასევე ვერ გაიგებდა მათ ხასიათებსაც!

●

შემდეგ გიგი ვარდოსანიძე მიმოიხილავს ჯანსუღ ღვინჯილიას წერილს „ერონელ «ესტრალ» პროზა 1972 წელს“.

პიროვნების შეურაცხყოფელი მაგალითები წერილის ამ მონაკვეთშეც გვხვდება. მაგალითად: ჯანსუღ ღვინჯილიამ **„ეს დაპირება ვერ შეასრულა, ან კი როგორ მოახერხებდა ამასო“**, მერე: **„ათიოდე სტრაქონი მიეძღვნა და კუდმოყეფეული აბზაცი ასე დაასრულეო“**... და ასე შემდეგ.

აღნიშნულია, რომ ცოტა რამ აქაც გაიკეკვა. ჯანსუღ ღვინჯილია წერს: „დათო თუთაშვილი ახალი სახეა ქართულ მწერლობაში, ეს კატეგორიული და სერიოზული განცხადებაა. ამ ახალ-ახალ„ოთხ დამტკიცება სჭირდება. გაგვეგო დათო თუთაშვილის ხასიათის ანალიზს, რაც დაგვარწმუნებდა ზემოთქმულში“.

ამის თაობაზე გიგი ვარდოსანიძე წერს: — „საკუთარი თვალსაზრისით დადებითი კომენტარი უხერხული არ არის?“ იქამდე, სანამ გიორგაძეებდეთ რა უფრო უხერხულია: საკუთარი თვალსაზრისის დადებითი კომენტარი თუ „საკუთარი ღვინჯილია და დამსახურების წარმოჩენა, როგორც ამას: იქვე სჩადის კრიტიკოსი, მინამდე ეწერათ, მართლა შეესრულა თუ ვერა ჯანსუღ ღვინჯილიას „დანაპირები“.

თავად გიგი ვარდოსანიძეს მიაჩნია, რომ „მოწონებას იმსახურებს განსახილველი წერილის ის ნაწილი, სადაც ბუდდასმთა განაალიზებულია ჭაპუა ამორჯანის რომანი „დათო თუთაშვილი“... (იგი ჯანსუღ ღვინჯილია, თ. წ.) კარგად მიიკვლევს „ბას დათო თუთაშვილის რთული ხასიათის ლაბირინთებში...“

ასე რომ: ჯანსუღ ღვინჯილიას „დაჩემებას“ სრულიად რეალური საფუძველი აქვნია! და, მაშასადამე, კრიტიკოსს ეს ცოდვა მაინც-დამაინც „დამაძმიმებელ ბარემოებაში“ არ ნაუდვნია!

„ახლა ვნახოთ, საკუთარ ღვაწლსა და დამსახურებას როგორ სახელდახელოდ წარმოაჩენს გიგი ვარდოსანიძე. მაინრაც კი, როცა ამის-ადბამი, ჩემი მიხეკდრით, ნამდვილად არ გაიჩნია!

„ჯანსუღ ღვინჯილიას პირველ ნაწერებში შეიმჩნევოდა შეუსაბამობანი, მსჯელობებისა და ტერიკეტების არაობიმნშოვნეერობა, „ბოსსზრდეობისა და შეფასებების ერთგვარი წინააღმდეგობრიობა და ალოგიკურობა, რაზეც ჩვენ კიდევ შევაჩერეთ ყურადღება ჩვენს ერთ წერილში“.

ალბათ გაიკვირვებთ, ამის გამო კრიტიკოსს საკუთარი დამსახურების გაზვიადებულად წარმოდგენა რომ დაეწმინა! ამიტომ მოდეთ ციტატა კიდევ განვაგრძოთ: „ამა შემდეგ დიდი დრო არ გასულა **(ე. ი. გიგი ვარდოსანიძის წერილის გამოქვეყნების შემდეგ.** თ. წ.) და სიამოვნებით უნდა აღინიშნოს, რომ ახალგაზრდა კრიტიკოსი სწორაგად თავისუფლდება ნაკლისაგან“.

ეს, არც მეტი და არც ნაკლები. ჩვენი ღვაწლის სახელდახელო გამომზეურებას! მაინც რა ასეთი „დამსახურება“ მოუძღვის გიგი ვარდოსანიძის იმ წერილს? თქვენ წარმოიდგინეთ, თუმცა ძალიან დიდი! კრიტიკოსს ჯადოსნური კვერთხის ერთი მოქნევით ჯანსუღ ღვინჯილიას მთელი შემოქმედება საწყმაროთოსკენ შემოუბრუნებია! მერედა რა ქმაყოფილი ტონით გვაუწყებს ამას! „ამკამად კრიტიკოსის მოსაზრებები უმტესად საფუძვლიანია და თანმიმდევრული, ანალიზი — მიზანსწრაფელი და დასაკვნები — უფრო სპეციფიანი — იგრძნობა კრიტიკოსის მისწრაფება, რომ შეუნიშნავი არ დაჩრეს ნაწარმოებები დეტალები და ნიუანსები კი, რომლებიც მკითხველისათვის ხელისაწყობამს გახდიან ამატერული ქსოვილის სიღრმეში მდებარე ღირსებებისაც კი“.

საოცარია, რა ფიდწერეთ და რა ეურჩიეთ ასეთი ერთ წერილში კრიტიკოსს, რომ მისი ლმობა ალარ შეიძენს! ამ სიფიფქლეობას, მე ვერ ამოვხსნი, რადგან ამ წერილი (ახალგაზრდული კრიტიკის ეკო „კრიტიკა“ № 2) წაკითხული მაქვს და იქ ამის მსგავსი ინფერნი შეიმჩნევნეს!

იქვე ირკვევა: ინფერნი ამის მსგავსი არ მომხდარა! ყველაფერი ინმისვის მოუგონებიათ, რომ საკუთარი დამსახურებისათვის ხაზი გაეკვეთ! ჯანსუღ ღვინჯილია კი „იგივეა“ დარჩენილა, რაც ადრე იყო! ამა მოეკუსმინოთ რეცენზენტს: „განსახილველ წერილში მაინც გვხვდება ერთგვარი სიტყვამრავლობა, ზედმეტობა, შეუსაბამობა მსჯელობაში, ნაკლებად ნათელი წინადადებები, სიზუსტე მოკლეტყვიანი დებულებები და დაეხეტეწვი ფრაზები. ზოგჯერ კრიტიკოსი ამოცანას იიოლებს და ასეთ ზემთხვევაში ისევ ჩაჩენს თავს „ძველი“ ნაკლი — ხაჩკერეკე დასკვნების აკეთებს“.

შეგახსენებთ: გიგი ვარდოსანიძის წერილში ეს ციტატები, ერთმანეთის მიყოლებით, ორ აბზაცშია მოქცეული!

რას ტყელად დაუმადლებია „ახალგაზრდა კრიტიკოსისთვის ირონიდ ბეკერ?!

...ახლო უნდა ვივარაუდოთ, რომ არც ამ წერილს დაუსაბუთებს დაგვიანებას. კრიტიკოსი: „ჩვენ შეეჩერდით „ცისკარში“ გასული წელს გამოქვეყნებულ მხილოდ რამდენიმე კრიტიკულ წერილზე... მათზე ფურადღების გამახვილება საჭირო და სასარგებლო საქმედ მიეჩნიეთ“.

ამ სტრიქონების ავტორმა სხვა არ უნდა უსაყვედურებოს: „საყვარიანი თვალსაზრისის დაცვითი კომაწერი უხეშოული არ არის!“

აქეე მინდა მეთხველს გავაცნო გიგა ეკრანოსანიძისეული ერთი „სასინტრესო“ მეთოდი, ოოლმელი ამსი ასეთია: **დავიცვათ ნიჰილისი ლიტერატორები ეოოველგვარი „ხელოოვნისაგან!!**

(კრიტიკოსს არ ფუვარს, როცა ეროპელ ლიტერატორებს ხსენები აკრიტიკებენ. თორემ თავად ერთი სული აქვს, რომ სწორედ მათ მიუთითოს და უსაყვედურის!)

დიდად სასარგებლო „მეთოდია“! ითასეზის ნეკმარმეტელი და ოდალტა!

კრიტიკოსი უსაყვედურებს ჯანსეულ ლეიბერალს, წერილში დაბრძანა ვერ შეასრულოთ: „ან კარ როგორ მოახერხებდა ამას, როცა წერილის სამ მეხუთედი დთმობილი აქვს „ფალთ თეთაზნიას“, ხოლო დანარჩენი თხუთმეტი ავტორის ნაწარმოებსო“.

გიგი ეკრანოსანიძეს ამ თხუთმეტი ავტორიდან „ზხოლოდ რამდენიმე „ბეკდო“ აინტეუესებს! ეგ. ეკანიაც: **კუნსტანტინე ლორთქიფანიძე! გრიგოლ აბაშიძე! გრიგოლ ჩიკოკანი!**

ამ „მეთოდს“ (ოტა ოოგეკიანეთი ისეე მიკეებრეზენდით, ახლა კი გიგი ეკრანოსანიძის წერილში გეოოან ასათიანისეეს „ფალთმობილ ბკვრდეზზე“ ოეეჩერდეთ.

●

...კრიტიკოსის წერილის დასაწყისში უკმაყოფილო ეარაა გურამ ასათიანის ლიტერატურული მოღვაწეობით. მას მიაჩნია, რომ ეკრან ასათიანმა ლიტერატურული საზოგადოებისა და მეთხველის ყურადღება მიიქცია, როგორც... **„სერიოზულმა ლიტერატორმა“.**

ოა თქმა უნდა, გურამ ასათიანი აღფრთოვანებული ეკრ. ოქნება ამ „ეპითეტით“, თუ იგი, როგორც კეეეუნებენან, მართლაც სერიოზული ლიტერატორია! მაგრამ ალბათ მაინც კმაყოფილი, რადგან ხომ შეიძლებოდა, პირიქითაც ეფაქრათ!

ზომ, ისე „საწყენი ეს ყოელაფ ეხეერო იარლიკი „სერიოზული ლიტერატორისა“. მაგრამ გაცილებეთი ოილი ასტანია იმასთან შედარებით, როცა „დაბალ სკამზე“ დაეშსახეურებლად დაგვეამეს და ზეკოდან ბეკრი მოჭაფეკადეთ ვიფეკრებენ!...

„კრიტიკოსს“ (ტერან ასათიანს, თ. წ.) კარგად ესმის, რომ კრიტიკა მხატვრული შემოქმედების ერთი დარგია. და ზრუნავს, რომ კრიტიკული ფუნქციები აკმაყოფილებდეს თანამედროვე ესთეტიკურ მოთხოვნებს“.

ალბათ, დამერწმუნებიან, რომ ეს ყველაფერი ძალიან ჰგავს ახირებული მეჯრთნელის საქციელს, ფეხბურთელს წამდაუწუმს რომ ეჩიჩინება, გიტანილი ბერთი მატჩის შედეგზე მოქმედებსო!

აქამდეც მოგახსენეთ: გიგი ეკრანოსანიძე სხვათა თავმოყვარეობას მაინდაფაინც დიდი სიფაქიზით ეერ ეკიდება, ახლა ესიც უნდა ეთქვეთ, რომ, ამის გარდა, რეეეეზენენი, მოკვარბებული ამბიციების გამო, ეუნშეიროდ მიმართავს მეთხეეეთან ყოელად გაეძარილებელ „პიეკრობასა“ და ზოგჯერ უპირისპირდება კიდეე მას. ასეთ შემთხვეეეებთან გვაქეს საქმე, კრიტიკოსი წერს: „ეერთი შეხედვით მოგეჩვენებანო, რომ გურამ ასათიანი წერილებს ყალია ეემიკია, „ყალია რომანტიკა, დანაძახი“...

ე. ი. ეს ჩვენ, საწყალ მეთხეეეეეს მოკეეეეენენა, თორემ თავად ფერეთან დაიფარო, ასეთი ფეეფომა როგორ მოიეეკ! აი, ნახეთ! „ეაკრაკ **ჩვენ მიგვანჩია,** რომ მის კრიტიკას ეეოიკითან მსგავსეაეს“... და ასე შემდეკ.

რასაკვირველია, მეთხეეეეეანსან გამოჭეენა გელეეპრაეკეეოლინთ ან მოდის, ალბათ ზეკაბნეკეთით: მეთხეეეეეს მხოლოდ ოქ შემთხვეეეეანი შეაქეეეეს ზურგს, როგეა დარწმუნებეეეეა, თავად მომეკეეანან პოზიციაში აღმოჩნდება!

სხეა მაგალითიც ვნახოთ: ჩვენ შორს ვართ ამ აზრისაგან, რომ გურამ ასათიანს მიეკეერთო ქართეელ საბჭოთა მწერალთაში თოოპანთა დაპირისპირეეეეს ცდაო, წერს კრიტიკოსი, **„ამაეეეეე

„ჩვენთვის პუნდოკუანია კრიტიკოსის დეფექტებია"... თავისთავად გურამ ასათიანის ის დებულება, რომელიც ბუნდოვნად მოიცვლებინა კრიტიკოსს, დღესაკი ნათელია და მისეულ კომენტარს გერ გაეიზიარებთ, მაგრამ აქ მთავარი და მთისწონი ის ამბავია, რომ ზუსტადაა ის განსაზღვრული პიროვნება, ვისაც ეს დებულება ვერ გიგვია და საკმაოდ არ გიუფლია სხვათა რეპუტაცია!

ასლა იმაზე, რაც მოსაწონი არაა, და ვერც ოდვეფილნსგებით. გიგი ვარდოსანიძეს მოყავს გურამ ასათიანის წერილიდან კიტატა: „ჩემს მიერ ალნერსხული რამდენიმე ლიტერატურული ფაქტი ერთი მიმართულებით ეუნდა ამბავებულიდგეს მკითხველს ყურადღებას: ესოდენ ბრძენ! შინაარსი გაეიღებით ეფერო ოიოელია, ვიდრე ჩვენი ილალური წერილოდგანი მის შესახებ. და თუ ესოდენ ბრძენ! ეკოდენ ვიგვეა ვიგვეა, არაფერზე, — არც ერთ ობიექტურად არსებულ წინააღმდეგობაზე — ალარ შეიძლება თვალის დახუჭვა".

გურამ ასათიანის სასარგებლოდ უნდა ითქვეს, რომ აქ გიგი ვარდოსანიძისათვის პუნდოკანი არაფერია, ყველაფერი ისე კარგად გაეკეთა. რომ იქეთ ლეპს ვალს: „ეს, **თუ შეიძლება ითქვას, ყოველდღიური** ეკშმარიტებაა". თუმცა მერე, მართალია უადგილოდ, მაგრამ ერთთის კატეგორიეულად სვამს საკითხს: „და ვინა იგი უცნობი იყო 60-იანი წლების ან უფრო წინა პერიოდის მწერლობისა და მკითხველისთვის?"

არა, ნამდვილად არ იყო უცნობი, მაგრამ გურამ ასათიანი საწინააღმდეგოს არ ამტკიცებდა! მის მიერ ალნერსხული რამდენიმე ლიტერატურული ფაქტი მკითხველის ყურადღებას მთლიდან ამ კუთხით ამსჯელებდა! ეს იყო და ეს! თორემ ის, რაც გიგი ვარდოსანიძისათვის „ყოველდღიური ეკშმარიტებაა", რატომ მაინცდამაინც გურამ ასათიანისთვის იქნება ახალი ამბრიკა! ამის მოსეცდარა ისე ძნელი რომ არაა?

სხვათა შორის, გიგი ვარდოსანიძის ამ კითხვამ ერთი მისი არასწორი ბანაცხადება გამახსენა ამავე წერილიდან: „ქართველ მხატვრულ კრიტიკოსში თანდათან მკვიდრდება კრიტიკული ბალოსი, „ეიმპლიფენტერი" სახოტბო კრიტიკა ეზას ეუთმობს სამართლიან, ობიექტურ და ბენიერულ კრიტიკას".

მართალია, ამას იგი ეფერო ახალგაზრდელი კრიტიკის დამაფიქრებიდან მიიჩნეეს, მაგრამ ამ ეიმპლიფენტერე ახალგაზრდა თაობის კრიტიკოსები უარს იტყეიან იმის გამო, რომ მისი ეფერტიკეოდ მიეეკი ობიექტურ სინამდვილეს არ შეეფერეეს, და ამით დღემდე არსებული ქართეული კრიტიკული აზროვნება მხოლოდ ეფასეურდება!

ამის გარდა, „დებულებას" ბეკერი ეზუსტეფილი და ეფერხული მხარიც აქეს. თუ მიეიღებთ ბეკერის მიერ შემოთავაზებულ აზრს, კრიტიკაში თანდათან მკვიდრდება კრიტიკული ბალოსი, მაშინ ეს პროცესი ეს-ესაა დაწყებული და აქამდე ქართეულ კრიტიკაში ეჯერ არაფერი გაკეთებული. მაგრამ დღემდე კრიტიკული წერილები არ დაწერილა? ნუთუ ჩვენი ეფერნაი თაობის კრიტიკოსები, დღედამოსწრება, მხოლოდ დითირამბებს წერენენ? რალაც არ ჰგავს სიმართლეს!

●

აქამდე, ალად თუ კარგად, ალბერის ეუმაფერ რელს ეასრულებდი, ახლა ეროა ბრალდებელის მოეალეობაც ეიკისრა!

გიგი ვარდოსანიძე წერს: „თამაზ წიფენაძეს ახლახან გამოეცდა ლიტერატურული კრიტიკის სარბიელზე. მან მხოლოდ რამდენიმე წერილი დასტამბა... მკითხველს ეფერო სრულდ რომ წარეუფდგინთო ახალგაზდა კრიტიკოსი, შეეეხებინთ მის მიერ ალრე გამოქეეყნებულ წერილებსაც".

ძალიან დამაკვლეს, ისე რომ გამომაფრიქეს და „ეფერო სრულდ წარმოდგენეს მკითხველთან". მაგრამ ეს ალტაცება ოდნაც მაინც გაფეფრქროლდება მას შემდეგ, როცა გაიკეეცეს: „დაინტერესებთ? მთლად ეუნგარიდ არ ძოძბდარა!

სამწეხაროა, რომ გიგი ეარდოსანიძემ ეწერალთა ეაეშორის კრიტიკის სეკციაზე ეთიხელ ეაეკეე წიაეთობა მოიხსენება ახალგაზრდა კრიტიკოსთა პირველ ლიტერატურულ ბანიჯებზე. ეს ოთხ კრიტიკოს შორის, ეიაზედაც იქ ილაპარაკეს, ერთი მე ვიყავი. და რაკი „ხარეი გაწეული იყო", ეფერო ამია გამო „წარმოთაკვგენეს" მკითხველებთან და არა რიმე განსაკეთრებულ პიზეზია გამო. ეს განცხადება იმისთვისაც ეაკეაკეთე, რომ კრიტიკოსის წერილში ერთი გიგეგბარი ფრაზაც აქედან ილეს სათეკეს. იქ ეწერეს: „სიერთოდ, თამაზ წიფენაძეს, როგორც ალეწინაეთ, ახასიათებს ირონიის გრძნობაო". ალრთალ მაბასიათებს თე არა ირონიის გრძნობა, ამაზე კეერის დაკეარა ჩემგან ეხერხდეა. ის კი სიმართლეს შეეფერება, რომ გიგი ეარდოსანიძეს ამ წერილში ნეგი ეს თეიტეზა არსად „ალეწინაზეა", მასზე მხოლოდ . მოხსენებაში ილაპარაკა! მაგრამ, ეს სხეთა შორის.

ალწინაზეეთ ეარდოფაკეკ ეერ ალფასებდა საბჭოსოდ, რომ პატეეტმეფილ კრიტიკოსის ბაოგა არ დაეკანტეს. რადგან მკითხველს ჩემს ლიტერატურულ ლეტალეზე, ისე თე ისე, მაინც აქეს წარმოდგენა, ეს, ეპირველესად, გიგი ეარდოსანიძის დამსახურებაა. მე ეფერაა არა მაქეს, ისევე არ მოკეკეკე. ახლა ესარგებლობ შემთხეევით და შეეეხებეი. მკითხველს გზადაგზა სრული წარმოდგენა შეეექმნა პატეეტმეფილ კრიტიკოსისეზე.

...თავდაუნე კრიტიკე: კრიტიკოსს ჩემს „შემოქმედებაზე" იმაზე მეტი წარმოდგენა აქვს, ვიდრე ამაზა ის ირონიე გამოქვეყნებული წერილი. იმსაზეტებს. მართალია, ამისთვის ახლა ძალად ვერ მოვიტანან გული, მაგრამ, ხანდახან მაინც, ცოტა დაეესაზეტებლად მეწერეზა ის დიდებული ეპითეტები, რეკეზენტი რომ მოგვაწერს: „კრიტიკოსს ახასიათეს **უკომპრომისობა, შეუთავრობა, ლიტერატურული ავტორიტეტებისადმი ქედმოუხრელობა**".

ახლა ამას დაეუმატთთ გვი ეკრდოსანიძის გულწრფელი სინანული: მზატრულმა კრიტიკამ თითქმის სრულიად დაყარა ფარსწალი ლიტერატურული ავტორიტეტის წინაშეო. და მაშინ მეტი წონა მომეტება შექმენას, სანეზოდ რომ დაიხარჯა!

„**დიახ, არაორაზროვნად. პირდაპირ და დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ თავმეს ზეგეზვანის წერილებში დაეეენებული საკოხეტი ძმაფრ, მწვავე და საკრიბროოტოა.** კრიტიკოსის ამოცანა მნიშვნელოვანია, მისი წერილების მთავარი პათოსი — სწორი, სამართლიანი და საბჭოთა".

„**იგი ეურადღებას იქცევს ნათელი სტილით, აზრის ლაკონურად და გასაგებად გამოთქმის უნარით**".

გვეი ეკრდოსანიძის აზრით — „ქართული ლიტერატურული კრიტიკის დღეეანდელი დონე ვერ ჩაითვლება დამაკმაყოფილებლად".

და, ეი რატომაო: პირველი — „**საერთოდ, ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკას აკლია მებრძოლი შემართება, აკლია პრობლემატურობა**".

მეორე — „**კრიტიკული შემოქმედება ხშირად მოკლებულია აზრის სინათლესა და სიცხადეს, სტილურ გამჭვირვალებას. სისადავეს...**"

უკეე ძნელი მისაგებელი აღარაა: ის, რაც ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკას აკლია, მე მომეტებულად გამაჩნია! ამასთან, ღმერთის ნაბოძებ ამ უნარს, როგორც მეუბნებიან, ჩემს წერილებში ეპიზოდური ხასიათი კი არ ჭქონია, არამედ შესაბერი თანმიმდევრობითაც. გამოირჩევი:

„**უნდა ითქვას, რომ ახალგაზრდა კრიტიკოსის თანმიმდევრობა მოსაწონია**". მეტიც, კრიტიკოსს მტკიცებით, ქართული სალიტერატურო კრიტიკის ერთ უხანაზე ჩემი მოღვაწეობა პირდაპირ სამაგალითო ყოფილა და თანმიმდინარე კრიტიკაში პირველობის პალმის რტოც უკეე გამიჩაღდება!

„**ახე დაბეჯითებით და სისტემატურად გამომცემლობისა და რედაქტორის უდიდეს პასუხისმგებლობაზე თანამედროვე კრიტიკაში ეურადღება, ეგონეს, ჯერ არავის გაუმახვილებია**"...

ამის პატივცემული კრიტიკოსი ჩემზე მოგახსენებთ. მე კი მორცხვად უნდა გამოვეუტყდე მეკითხველს, რომ ჯერ მხოლოდ ორიოდე ჭილის ავტორი ვარ...

●

მეტს აღარ გავაგრძელებთ, უკეე საშინი ჩემი წერილები ლიტერატურის „ნაკრძალად" არ გამოიცანდნენ! და ახლა მკითხველს ჩემ „შემოქმედების" ნეგატიურ მხარეზე მივაწოდებ კრიტიკოსისეულ ინფორმაციას.

მხოლოდ სანაკებო პრინციპულობის მიმანიშნებელია ის ფაქტი, რომ ამდენი და ისე გულმოდგინე შექმნის მიუხედავად, რეკეზენტები სულაც არ ერიდება, მიგვითითოს ჩრდილოვან მხარეებზე.

მართალია, ამ მხრივ განხილულ მასალებში ნაირფერი შეცდომები ვერ უპოვიათ, მაგრამ ეს მთლად ოპონენტის ბრალი ვერ იქნება, ეტყობა, ჩემმა წერილებმაც არ „შეუწყეს" ხელი!

კრიტიკოსის აზრით, ამ ნაშრომებში მარტო ერთი რიგის ნაკლი შეინიშნება. კერძოდ: ავტორი „ყოველთვის ვერ იცავს ზომიერებას, მისი ირონია ზოგჯერ ერთგვარად პირიოენების შეურაცხმყოფელია, ხოლო კრიტიკა გაეულგარგამიდგე ძალიან". ამასთან: უნდა ვუსაყვედურთთ გადაკრაჭებული ეურადღება საყვთარი პერსონისადმი, პირადი „მეს" უზომოდ ხშირი ეხმარა ამა ინეიოთად უხეში ფორმით წინ წამოწეეეო, და ეკერ მოეეწონებთ, ძალიან ხშირად რომ ახსოვს თავის თავი.

ყველ შეაჩნეედა: ამ კონტექსტში ჩემი „ეერსონა, ეეიკეური თვალსაზრისით, ძალზე დაზარალებულად გამოიყენებას! რასაკვირველია ბერმის, რომ ეს პატარა ბრალდება არაა: მსგავსი „უსაქციელობისეული" მიეჩიფეთ ბევს დანაშნულ გოგოს დაატოვებინებეს! რა თქმა უნდა, თუ ამას ჭირისუფლები დროით ვეტყობეს!

მაგრამ...

პატივცემულ კრიტიკოსს მარტო „აღზრდილ არასრულფასოვნად" ფიქრობს ჩემი და მეტ სასაყვედურო არაფერი აქვს. ამიტომ ახლოვე თუ დაეპირებეთ, რომ აწი, რაც არ უნდა მომიკიდეს, ასე აღარ ვიზამ და ეფერი თავაზიანი გავხდები, — ამით წაყენებულ ბრალდებათა ყველა პუნქტს ერთბაშად მოვიხსნი, სხვა პატატენზიები ჩემდამი კრიტიკოსს არ გააჩნია!

და მაინც — ამას მთელი პასუხისმგებლობით ვაცხადებ. — „გულმოსაკლეკარ" არაფერი იქნებოდა, რომ პატივცემულ კრიტიკოსი ამ „მეგობრულ" რჩევას ცოტა ოდენი თავაზიან მაინც გვიზარიბედეს. ეს ასე ამაა!

მაგრამ სხვისი დანაშაულის გამომზეურება ეე ვერ გამთავრესდეს პასუხისმგებლობისგან, და რაკი სხვებთან ირთიოვაზიან დამოკი-

თამაზ ჩიგრინაძე
მხოლოდ სიმართლის სასაზგებელოდ!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დებულებაში მეც ვარ „შემბრალებული“, ეს ნაკლი როგორმე უნდა გამოვასწორო!

ეს ცხელ გულზე ნათქვამი ფრაზა არაა. ყველა წესიერად აღზრდილი კაცი ასე მოიქცევა,- და გამონაკლისი ვერც ჩვენი ოპონენტი იქნება. ალბათ ისიც შეეცდება, რომ მომავალ წერილებში თავი უხეროსად ალეგი ნარ ჩაიყენოს და კოლეგების თავმოყვარეობასაც მოეფერებიოდეს.

ქაქანო ყველა ჩვენი „ბრალდება“ თუ არ დამაბეზღებთდა, ამ ლაპარაკს ფასი არ ექნება!

●

ალრე, ერ ,ეერილში, დაევიწუნე უშანგი ბედია სუსტ ,ტრიქონები:

კაფრი ჩვენი სისხლი და ზორცი,
ჩვენ ასე მოგვდგამს მამა-პაპიდან
და, თუ ღვინისთან არა ხარ მორცხვი
ქართველ კაცს ამის მეტი რა გინდა!..

რა თქმა უნდა, ქართველ კაცს იმის გარდა, რომ ღვინისთან არ იყოს მორცხვი, სხვაც ბევრი რამ სჭირდება და მოვალეობაც მეტი აკისროა. მაგრამ მაინც ამაზე ენაც არ დამისველებია. მხოლოდ ღვინის წრეგადასული მოტრფიალეთა (და არა ალტორის!) გასაგონად ვთქვენ, კარგი იქნებოდა, ღვინის მოხმარებაში ზომა-წონა დაგვეცვა-მეთქი.

არც ეს მეთქვა? თუმცა რეცენზენტი ამაზეც ალგაწყენებულა: **„კრიტიკა ვის არ უწარმოებია, მაგრამ არც ასე გადარეულ შეიძლებაო“**, აქ, ეტყობა, აწყალად დამცინის პატივცემული კრიტიკოსი. მაგრამ ამასაც როგორმე ავიტანდი, „უშენბრიგი“ ქართველთა რომ ვიყო გალანძღული!

„კრიტიკა ვის არ უწარმოებია“ — ცუდი ქართულია! მშობლიური ენის ასეთმა ცოდნამ და კიდევ იმის სურეალმა: „ეაწარმოოთ მეტ კრიტიკა“, მწერლების თვალში დაცა კრიტიკის ავტორიტეტს!

ეს კიდევ არაფერი! ხომ ასე უცერემონიოდ დამაკინის პატივცემული კრიტიკოსი, მერე, როგორც უფროსი კოლეგა, ბეჯეს აქეთ მარიგებს: **„ეოველივე ამას ისეა შეგვიძლია დავსძინოთ, რომ ეორიდება, ეოკრძალება საერთოდ ამშვენებს ადამიანსო“.**

თუ მორიდება და მოკრძალება საერთოდ ამშვენებს ადამიანს, — **ხომ შეიძლება მეც ავდგე და ვიკითხო: რაღაც ჰკონია პატივცემულ კრიტიკოსს, რომ ეს შვენიერი ადამიანური თვისება უფროსი ასაკის კაცს არ დაშვენდება?**

ამისთვის ალბათ ამ გამამტუნებენ.

არაგრე ეგრეთ, კრიტიკოსს ხელში ინიტრეს „შემოვლენლნდე“, რომ ეს უშანგი ბედიას ნაკეთებლითან მოფეფიდა არა. აქ ამ ორგის შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, ალრე საგანგებოდ .რომ მიგანიშნეთ: **დაეიცავთ ჩინოსანი ლირიკულ ტრაქტიკი ეოველგვარი „ხელეოფიციალ“!**

მერედა, უშანგი ბედიას თა. ასეთი ,ეოველ ალგასა თავსე? გაიკეთრეს მეთხეველი, და ალბათ უფრო სრულად ალხანა: „ჩვენს წერილში „წრეგი და რედაქტორი“ იმდენად წრეგნის სტერეტს, კი არ „ვადანაშაულებდი“, რამდენადაც მაგ რედაქტორებს: მეთხეველს მდარე ლიტერატურულ პრიდუქციას ნუ მიეწოდებდეთ.

ალბათ ყველაზეური გასაგები იქნება, თუ გავიხსენებთ, რომ იმ დაწუნებული წრეგნის რედაქტორი გალალეთ ,ენობილი ,ეოტი და, ალ მომაცემეთო **ხუთა ბერულავა!**

ეს „მეთოდი“ რომ კრიტიკოსის პრაქტიკაში „არ ახალია“, ჩემი წერილის მაგალითზე დასტურდება! იქ ალსასსიამოვნო კონტექსტში ფოტ.ხეეფრილი მწერლებიან გიეი , ეარდოსანიდე ისეე და ისეე „ზოგიერთეთი“ ინტერესდება!

ალა, ,ეაეაკინოთ: **გრიგოლ ალაშვილ! ბეხარონ ეფილნი! ალეექსი გომიაშვილ! ალიო ადამია!**

იქნება ეს ტყუილად მეჩეენება, და ცოდვაში ვდგებეი! შეეამოწმოთ! კრიტიკოსი ერთი შემთხვეევაში წერს: „თამაზ ჩეეშეეიანე აკორტიკეს უშანგი ბედიას ლექსების კრებულს, რომელს რედაქტორია **ხუთა ბერულავა**“.

ხოლო სხეა ადგილას, როცა ,ჩეეე „სოლოდარობასა“ უცხადებს ქეკი ძიძიშეილს, რატომღაც „ადეწყვდა“ მისი წრეგნის რედაქტორი... „საწყალო“ **ეზა ორკანიკიძე!**

ახლა ისიც გიხსენეთ: ეიხსენეთ ღეინდელობას „ხელეოფიციალსა“ კრიტიკოსმა ფოტ.ეთქეი ალტორიდან მხოლოდ ს

თავდაც (წყარეულია ალიო ადამიას "მისაბმარით. გ. ვ.)"...

ამ გარემოებამ „ათას ეარაუფს" ათასმეერთო�d (დამამატებინან) ნეტარ ვინ ეუთხრა, ანდასიდან ‘გვიგო „კრიტიკოსმა, რომ „შენიშვნების" ავტორად ალიო ადამიას ეთვლიან! ალიო ადამიას ზომ ამისთვის „უსაყვედურეს", რომ ალექსანდრე გომბიაშვილის წიგნში (რომელი რედაქტორიც თავადაა) ათასწერილი პრინციპით შედგენილი „შენიშვნები" დართვან. წინ უნდა ადგომოდა! ეს იყო და ეს, თორემ „შენიშვნების" ავტორი ჩემთვის დღესაც ანონიმია!

მაგრამ, ეიგეთრმენ, თუ გიგი ეარდოსანიძემ აწერინად „ათიოკენ". და ამ „ლუკიაკონის" შედგენელი ალიო ადამიაა, ჩემს სტატეებს, რომელიც, ღმერთო-სკენ, „პიროვნების შეურაცხმყოფელი" არაა, უკან მაინც ეეო წაეიღეს არა იმიტომ, რომ თავეერმა ვინმე ეკო, არაამედ სხვანაირად მოქცეულს სიფუძეელი არა მაქეს! „ასეთი „შენიშვნები", სადაც ქართველი მკითხველიშეოს განპირატებელია სტატეები: **ბოსელი, ბონდის ხიდი, ოეთნოლედი, ქალაშავა, პირიმზე...** და არაეერია ნათქეამი მისთეის „ცოტა" ეკუგვანარ **სურასაზე. თეოს ზე, ზოაპ-ნელზე. ჰაუნიცებზე. უნიეუკულებზე...** ქართველ ეაკეა ეკო-ეკრობით არაფერში სეერდება!

აქ ახლა რამე გაეგებარი ეთქეი? ანდა, ყოველდღე უეწყნარი ჩემი ფიზიკა: ათასი ეარაუფი ბიტტიალებდა თავში იმის გასარკეეცად, თუ რას უნდა ‘ზთიგეგონებინა ამ „შენიშვნების" ავტორი-ფეთეი, ზეემ მოტანილი ახსნა-განმარტების შემდეგაც. ეაროლი „უხეირეთ ფიდეი ალეენის გამოჩენილ ქართველ მწერლებს?"

ეს, რაც ეაკეს უმართებულოდ მიგაჩნია, პირველპირ რომ თქეა, რატომაა ეს პიროვნების შეურაცხყოფაო"? ან: „კრიტიკის ეფექტიზატორობაა"?

ამ საკითხებთან დაკავშირებით, მე რატომღაც განსხვავებული აზრი გამიჩნდა. მაგალითად, ოლეა გიგი ეარდოსანიძე ვგეეტნებდა: „კრიტიკა ეის არ უეწარმოეია, მაგრამ არც ასე გადარეეა შეიძლებაო", ეს იმის გარდა, რომ აზრი შესაფერი ქართულთან ეერაა გადმოცემული — პიროვნების შეურაცხმყოფელეაა!

მაგრამ ჩემზე არაფეის ეამბობ, მე „ახალგაზრდა კრიტიკოსი" ეარ და ეიტეი: თუ არ შემაგინებენ, ამაზეედაც მაღლობენ უნდა ეიყო!

სხეათა მაგალითებზეეე ეწანოთ.

ეტერორად დაღუპეული კრიტიკოსი ფილიპე ბერიძე ახალგაზრდეულ ასაკს ეოტალი მაინც იყო გადაცილებული, როცა ჩვენი ოპონენტი მასზე ეწერა:

„კრიტიკოსი ზოგჯერ... ზედმეტ მეკარიკატურ-ბას ამფილვნებს".

„როგორ გვეერკეეთ კრიტიკოსის მართლაც ამ „ეტეტეტეურ" ეენიანობაში?"

„გვეამაგოთ კრიტიკოსმა, მაგრამ ეს „პრინციპები" **უფრო ლიტერატურული უპრინციპობაა, ლიტერატურეული კოპეიოობაა... რა ფასი აქეს კრიტიკოსის ასეთ „მონდოდმებას"...**

ყველა ბოროტ ლიტერატურულ პიროვნების შეურაცხმყოფელი რომაა, ამაზე ალბათ ალარ ვიდავებთ. ბოროტ მაგალითები ეი რეცენზენტის მობოდმებაა: „გვამატოის კრიტიკოსმა"... რასაკვირე�d, სამმეგ ვერ შეელის.

ამ შემთხვეევაში მე მაინც „დაინტერესებეულ" მხარე ვარ და შეიძლება კრიტიკოსის ‘ენიადგებები ასეთად იმიტომ მეჩვენებან! იქნებ ეისაც აკრიტიკეებენ, ასე სულაც არ ფიქრობს!

არა, ფილიპე ბერიძესაც იკვეე უგრძნენა! ეი, რას ‘ენის სპასუხო. წერილში („მნათობი", № 11, 1969 წ. სათაური: „ესთეტიკური ლაბირინთი" და მისი ეასაღები):

„დროდადრო კრიტიკოსის" (კეეი ეარდოსანიძის — თ. ‘.) **ტონი დაუშასბუნებლად გამეკლავი და რამდენადმე ცინიკურად გვეჩვენება".**

„ამ დებულებებს გ. ეარდოსანიძე „ესთეტიკურ ლაბირინთს" უწოდებს და მწვავე ცინიკური ტონით დასძენს".

„ახლა მივაეკვეთ როგორ ასამუთებს გ. ეარდოსანიძე ამ „საბრძოლო", ‘ეუურაცხმყოფელ ზალას (ე. ი. კრიტიკოსის შენიშვნები არა მარტო შეურაცხმყოფელი ყოფილა, არამედ" ტყეროიც. თ. ‘.).

●

მუდამ გული მეთანალრება, როცა გაგიხსენებ ოპონენტის ბრალდებას: „უხეირეულობას იწვევს გამოჩენილი ქართველი მწერლებისადმი მიმართული კრიტიკოსის სტრიქონები, ფრაზები თუ წინადადებები".

არადა მგონია, ეს საყვედური არ დამიმსახურებია. სულ მეჩვენება, რომ ყოველი ჩემი ნაკოფოელარით ნამდეკი მწერალობისა და ლიტერატურის მხარეზე ვარ.

პატეეცემულ ალიო ადამიასთან რომ მადანაშაულებდა კრიტიკოსი, იქ ცამდე მართალი არ ეიყეი? ახლა ისიც ენახოთ, როგორ „გვამტყუნებდა" ჩვენს სახელოვან ბესარიონ ყიფენტან!

გიგი ეარდოსანიძე „გულისტკივილით" აღნიშნავს: **„მკითხველს უბრალოდ გული წყდება, რატომ გიიხადა ირონიანა და დაცინვის საგნად ახალგაზრდა კრიტიკოსმა ის, რაც ბესარიონ ყიფენტის კრიტიკის სტილური თავისებურებაა?"**

უბრალოდ კი არა, ძალიან მწყდება გული, ჩემს წერილში ყოველდ სერიოზული და გულწრფელი ნათქვამი პატივცემულ კრიტიკოსს ირონიად და დაცინვად რომ მოჩვენებია! შეეამოწმოთ!

ᲗᲣᲐᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲨᲘ

ᲛᲜᲘᲚᲝᲓ ᲡᲘᲛᲐᲠᲗᲘᲡ ᲡᲐᲡᲐᲠᲒᲔᲑᲚᲝᲓ:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მე მწერდა: „ალექსანდრე გომიაშვილის ! ტომისთვის შესავალი სიტყვა ბესარიონ ყელტან დაუწერია. ჩვენს სახელმოხვეული კრიტიკოსს პოეტს პორტრეტი შესაშური გულმოდგინებით დაუხატია. აი, რა დიდებულად, რა ჩვენი პათოსით გვესაუბრება იგი ალექსანდრე გომიაშვილის შემოქმედებაზე"... აქვალდი, ამ ციტატაში, ირონიის ნატამალი ან დაცინვის მაგვარი რამ ოგრძენთ? აბა, რას მერჩიან, ხალხს რომ მოქეზებენ, არიქა, დაგცინიანო? ამის შემდეგ ხომ ბესარიონ ყელტის სიტყვები მოიყვეს და საკუთარი აზრი მისი ავტორისთვის უხერხული რატომ იქნება!

ციტატის მოტანამდე გარკვეული ეფექტი: აი, რა დიდებულად, რა ჩვენი პათოსით გვესაუბრებინა. რა შესაშური გულმოდგინებით დაუხატია პოეტს პორტრეტი-მეთქი! ციტატის მერედაც სავანგებოდ აღუნიშნე, რომ „ახლ სასიამოვნოდ. ასე კვალიფიცირებულია დაწერილი წინასიტყვაობა".

სხვა ეიდეე რა მეთქვა, როგორ მოეკლეულიყავ! მაინც ეკამაინ ხალხ ეედი დამეფიცა! თუ დაელტარი დამეკლო და ყარა გამეკეთა! მეტს არ გავგარეკლდა და არც ბესარიონ ყელტის ნახსენებ ციტატს მოვიტანდ, რადგან, გავი კარგოსანიიაკან განსხეკებთ, მე მეკითხეეენ და ბესარიონ ყელტმ დიდებულ წარმოდგენა მაქეს! ისინი აქეეი გვასწავლიან: — ირონია რა არის და დაცინვა — რა! ერთკი დავფიმატებთ, რომ ის, რაც ბესარიონ ყელტის წერილში არ მომეწონა, ბაქსმეტი სიათამაში ეეთანაკი ავტორს და არც არაკინოთეს დამიმალავს.

(როგორც ჩანს, აქ ალბათ, მარილეკ გადაკეპრმე! ამას ექედან ეხეკიეთ, რომ მერე, მხოლოდ ამ მიზეზით, თავად ბესარიონ ყელტსაც ეულაკმა სანაკვენო ობიექტორობის გრძნობამ და ეჩვეელო. მისთვის არაბეზრივ სიტუაციაში აღმოჩნდა!

საქმე ისაა, რომ „ცისკარში" ჩემი წერილის გამოქვეყნებამდე ბესარიონ ყელტმა «Литературная газета»-ს ფურცლებზე: „За последнее время на страницах грузинской литературной периодики появился ряд имен молодых талантливых критиков. Это— Д. Гвинджилия, Д. Титмерия, С. Сигуа, Т. Цивцивадзе, Л. Алиполаки. Своими острыми, свежими, квалифицированными критическими выступлениями они привлекли внимание широких кругов читателей. Особенно радует справедливая строгость их критических суждений..».

23 мая 1973г. «Литературная газета» № 21.

და „ცისკარში" ჩემი წერილის გამოქვეყნების შემდეგ, რაკი „ლიტერატურული საქართველოს" გვერდებზე ეს სასიამოვნო მოვლენა ახალგაზრდა კრიტიკოსების მოსაკალ ქართულ მწერლობაში, — ბესარიონ ყელტმა ხელახლა აღნიშნა, ამ მოგზაურვი სიფიდან „ეროგორიულ-ლიტერატურული" გამოფრენილვარ! სანუბეკ დარჩენილან — ჯუმბერ თითმერია, ეასსეკ ლეონეკია, სოსო სიგეა, ლერი ალიმონაკა...

და მაინც, ეს „ეენეკლიე" უეცრადღეებობა დიდად არ მწყენია, რადგან ყველი მიგრძნობს, რომ პატიეცემულმა კრიტეკოსმა, ალბათ, იმ სამ წერტილში მოგეთხრა!

●

„ბერდია ბერიაშვილს, ისევ პოეტს, რომელსაც ეკრეკერთი არაფრით გამოუჩენია თავი, — წერს თამარ წიკეწივაძე. — დიდი ლიტერატურის ეზა ეაიფიეცეკ: ნიკოლოზ ტახტიშოვეა, გიორგი ლეონიძეკ, ოსიეს ბერიაშვილეა, სანდრო შაბრიაშვილეა, სერგი ეილეიაკ... მის პირველ წიგნს ეერეკეკ ეერთოა ბერეკოლ...»ამაშინ. და ეს მაშინ, როცა ოთოფერი ამის მაგვარეა არ ეერსებთან მეერეკ მაქეკარიან, რეკეაზ ინანიშვილეს, ზოთა ნინშნიანიძეს, ოთარ ეილაძეს და სხეკებს, რომელთა ჩამოთვლაკ შორს წაგეეეენდა!»

„განა სწორი იქნება, აქ ჩამოთვლილ მწერლებს და საზოგადო მოღვაწეებს უნიშობის ქომაგობა და ნიეიერების უგულებელყოფა» და ეწამოთ!» — ფაასკეეს ეკეი კეკოდოსანიე.

აქ უმძიმესი ბრალდება ეკეერეკაკ ზეფილობიანი ფორმითაა გადმოცემული! ეს ერთადერთი შეფთხვეეკა, როცა ისე თავაზიანად მსაყვედურობენ — ხმა არ ამომეღება!

მაგალი არაა ახლა, იგი ასეეე სამართლიანიც იკოს!

თუმცა ამაზე მერე. ამკეეროდ საკეროა ისეე ეკეთხეეენთ რეცენზენტის სიტყვები, ამ ციტატას ზეკმოთ რომ წარეეემეეკარა: **„უფრთხილობას იწვევს გამოჩენილი ქართველი მწერლებისადმი მიმართული კრიტიკოსის სტრიქონები, ფრაზები და წინადადებები".**

ერთი „ბარაბარ" კონიეექტურა: **ნიკოლოზ ტახტიშოვი გამოჩენილი მწერალი დიახაც არის, მაგრამ ქართველ პოეტად ვერ ჩაითვლება იმის მიუხედავად, რომ გამორჩეულად უყვარს ქართველი ხალხი და საქართველო!**

(ისევე, როგორც ბერდია ბერიაშვილს „ტრაბახ" ვერ დამტკიცდება იმის საეეძველზე, რომ იგი საკაეშვილო პრესის ფურცლებზე უფრო ხშირი ხმარია ინეეეზეკა. ეიდრე ქართულ ეაბრიდეკეკმ!)

ახლა თავაზიანი ფორმით გამოთქმეეთ უძმიმესი ბრალდებაზე ეუნდა ვაგო პასუხი!

„განა სწორი იქნება, აქ ჩამოთვლილ გამოჩენილ მწერლებს და საზოგადო მოღვაწეებს უნიშობის ქომაგობა და ნიეიერებეის უგულებელყოფა დაეწამოთ? — ვგეკითხეკ კრიტიკოსი.

არა, არ იქნება სწორი!

მაგრამ რატომ მაინცდამაინც მე მეკითხებ-

ან? „ვინა სწორი იქნებაო“, თუ ჰგონიათ, რომ ეს სხვანაირად ფფერობენ? ამის საფუძველს რომ არ ვიძლევი? იქ წერია: „ბერიოი ბერიაშვილს, ისევ პოეტს, რომელსაც ჯერჯერობით არაფრით გამოუჩენია თავი“... **(აქამდე მართალი არა ვარ?)**... „ცდილი ლიტერატურის გზა დაფლოცეს ნიკოლოზ ბარათაშვილმა, ვეიორი ლეონიძემ, ოთსეს ფრიშვაშვილმა, სანდრო ფაფიაშვილმა, სერგო ეკოლოგიმ... მის პირველ წიგნს უფიდაკერტოა ბრეგოლ აბაშიძეს“... **(ასე არ იყო, ხომ არ ვცდუობ?)**... „და ეს მაშინ, როცა ირფერი ამის მსგავები არ ლირსებიათ მეფრთან ბაკიანოვისა, რეკან ინანიშვილი, ბოთა ნიშნიანიძეს, ოთარ ეროკოვიმ და სხვებს. რომელთა ჩამთოვლაც შორს წაგეყვანდა.“ **(იქნებ, ეს არ შეეფერება სიმართლეს?)**.

ე. ი. ობიექტური სინამდვილისთვის არსაც ეიღალატა! და გიეი ეარდოსანიძე ჩემი ციტატა „უადგილოდ“ რომ არ შეეწყვიტა, იქ ი ი ა ნ წერია:

„ისიც და ისეც კითხვა — რატომ ხდება ეს!“

ასე რომ, კონკრეტულ შემთხვევაზე ყურადღებას უსაფუძვლოდ არ გამიმახვილებია. ამ ეკლიანი მაგალითზე დაყრდნობით მოგლენის საზოგადო მხარე მაინტერესებდა. და ამიტომ, ზემოთ „ჩამოთვლილ გამოჩენილ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა“ დიდი სიყვარულისა და ეუზომო მოკრძალების მიუხედავად, გავბედე და ეიკითხე: „რატომ ხდება ეს!“

და აქ ჩემი „დანაშაული“... მხოლოდ სიმარილის თქმაა!

ხოლო ჩვენმა ოპონენტმა — იმის სურეალით, გამოსარჩენებია გამოჩენილი მწერლებს, — უხეიზოდ ლაქმი ჩაადო... გამოჩენილი მწერლების! და ეერი „გამოჩენელი“ პოეტიც ზედ მიაყოლა!

„ჭეული დასაკერებელი, ანა? შეგეკადები, გაკადგეთო.

ზემოთ მოკახსენეეთ, რომ გიეი ეარდოსანიძემ „უადგილოდ“ შეწყვიტა ჩემი ციტატა და თავისი ცნობილი ფეიფიეა ფასეა: „ვინა სწორი იქნება. აქ ჩამოთვლილ მწერლებს და საზოგადო მოღვაწეებს უნებრიოს ქომაგობა და ნიჭიერების უფალ-ეეფალობა დავწამოთ?“

ჯერ ეერი: „აქ ჩამოთვლილმა გამოჩენილმა მწერლებმა“ შეაქეს ბერიოი ბერიაშვილი, და რატომ ჰგონია გიეი ეარდოსანიძეს, რომ ბერიაშვილის შექება, არც მეტი არც ნაკლები, „უნებრიბის“ ქომაგობაა?“ ახალგაზრდა პოეტს ასეთი შეურაცხყოფა, „ვინა სწორი იქნებაა!“ ან კი რისთვის უნდა გადამეკიდან ეიეს, ვის მიმართაც ასეთი რამ გულეიაც არ გამეკეთა! ბე ჩემ ვარეკეეეო ეეიეეი: ბერიი ბერიაშვილ, ისევ პოეტს, რომელსაც ჯერჯერობით არაფრით გამოუჩენია თავი ...ამ ნათქვამსა და „უნებრიბას“ შორის დიდი განსხვავება რომაა, ესეც უნდა ავხსნა?

მე და პოეტი ბერიი ბერიაშვილი, სრულიად ნებაყოფლობითად, **უხეიზოდ სიტყვასაც**

ერი", „იმედი ვიქნებოდა, რომ კრიტიკოსი უნებლიეთ გაცხარდა", „მაინც უნდა შევნიშნოთ", „ჩვენ კიდევ შევაჩერეთ ყურადღება ერთ ჩვენს წერილში", „ეს რომ გვეთქვა, ჩვენ გულწრფელი არ ვიქნებოდით და მხოლოდ ზიანს მოვუტანდით ავტორისაც და მკითხველისაც", „არა გვგონია", „ახლე არა გვგონია", „ეოფელივე ეს გვაფიქრებინებს", „გულწრფელად გვინდა ვთქვა", „ზემოთაც აღენიშნეთ", „გვინდა დარწმუნებული ვიყოთ, მაგრამ ჩვენ მიგვაჩნია", „ჩვენი აზრით", „ჩვენ შორს ვართ იმ აზრისაგან", „ჩვენი აზრით... არ ითვლისწინებს სათანადოდ კრიტიკოსი", „მაგრამ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ", „ჩვენ მხედველობაში გვაქვს", „ჩვენთვის ბუნდოვანია კრიტიკოსის დებულება"; „მართალი ვიქნებით", „კიდეც რომ დავუშვათ", „ეკითხველს რომ წარავედგინოთ... შეეცადებით", „საერთოდ... როგორც აღვნიშნეთ", „მაგრამ აქვე უნდა ვთქვათ", „ასეთ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე", „ჩვენ ზევით ვნახეთ", „ჩვენ ზემოთ ვნახეთ", „უნდა ეუსაყვედურითო", „არ შეიძლება, არ გავიზიაროთ", „ფიან... პირდაპირ და დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ", „ავტორის მიმართ ჩვენ გვაქვს შენიშვნებიც", „როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ", ეფრაფერს ოტყვი, სწორი რრეკა, მხოლოდ იმას დაუმატებდით"... „ინტიმიური თავგადასავლებისა რა მოგახსენოთ! რამდენადაც ეიცით"... „ჩვენ შევიჩერდით", „მაგრამ ვფიქრობთ", „ხაკრონ და სახარგებლო საქმედ მივიჩნიეთ".

ძალიან გაგიკრიდებოდათ, გაფოთხილების მიუხედავად, ეს ყველაფერი მაინც თუ წაიკითხეთ! მაგრამ ჩემი ბრალი არ არის: ისინი კრიტიკოსის მხოლოდ იმ ერთი წერილიდან აძოვიწერე რომელშიაც მსაყვედურობენ: **საყოფაო თავი ბზრარდ ახსოოსო!.**

ვიმეორებ, საყვედურის უარყოფა არ მიცდია, ზემოთ მხოლოდ ის მივანიშნე, რომ ამ ეოფელ-ნგან „სხვებიც" არ არიან დაზღვეულნი! თორემ, რასაკვირველია, საყოფაო თავი მეც ბამსოფს და პატივცემული კრიტიკოსსაც. ამასთან, ჩემს „პერსონას" მე უფრო ბზრარდ მხოლოდობთში ვაყენებ და „შენობიან" მიგმართავ, გიგი ვარდოსანიძე კი მუდამ მრავლობითში და „თქვენობით „მოიხსენიებს! (მაგალითად, ასე: **მე არ მოგიწონს!** — ეიტყვი ეი ბეგ, **ჩვენ არ მოგვეწონა!** — ეტყვის გიგი ვარდოსანიძე). ეჰაა და ეს.

●

ჩემი ხელიდან ოპონენტის ყველა ბრალდება უკვე მოხსნილია! რა თქმა უნდა, პატივცემული კრიტიკოსი ასე არ იფიქრებს, არც ესაყვედურება: მან თავისი თქვა, მე — ჩემი. აწი, თუ დაინტერესებიან, მტყუანსა და მართალს სხვები გაარკვევენ.

მაგრამ ამ „წერილის მისია ამოწურულად ვერ ჩაითვლება, ვიდრე დანაპირებს არ ავასრულებ: თავში მკითხველს ალვეთქვი: სრულ ინფორმაციას მივაწვდი რეცენზენტის შემოქმედებაზე-მეთქი. აკმაღე ამას ფრაგმენტული ხასიათი ჰქონდა, ქვემოთ კი რამდენიმე მომენტზე კიდევ გავაშახელთ ყურადღებას.

უპირველესად ვაჩვენებთ მოკაბიბებული ამ ბიციების „მოდელს", რომელიც კრიტიკოსი შემოქმედებაში ხელშესახებად გამოაკვეთილი და სინქრონული მექანიზმის თვისებებსაც ამ ალაგებს.

ბრალდება სეიოოზელია და ზედამწეკენი უნდა დასაბუთდეს!

გიგი ვარდოსანიძე ერთ თავის „წერილში („კრიტიკა ავანგარდში") დაინტერესებულა, „გადმოაცა დღევანდელ ქართულ **მხატვრულ** კრიტიკაში ძალების განლაგების **კონკრეტული** სურათი" (!).

თანაც, კრიტიკოსი „კრიტიკაში ძალების განლაგების კონკრეტული სურათის". მარტო: ჩვენებით კი არ შემოფარგლულა, არამედ: მეტის სურვილიც ქქონია და დამტკიცებით ცდილა: ეჩვენებინა: „თუ რა ძალ-ღონე გაგაჩნია" ამ სფეროში და გაიჩქვიანა: „როგორ ვიყენებთ ამ ძალებს და რა მოგვეთხოვება".

ამისათვის პატივცემულ რეცენზენტს დღეს მოქმედი, ეოფლადი კრიტიკოსები სამ: მოცალე ჯგუფად დაუყვია და ცალეული რაზმის მოკალმებაც განუსაზღვრავს.

აი, კრიტიკოსეული მაკეტი ძალთა განლაგებაზე თანამედროვე ქართულ კრიტიკაში.

პირველი რაზმი: „მწერალ-ლიტერატორების ერთი ჯგუფი (დ. ბენაშვილი, ა. ჯინლაძე და სხვები), ოიმელმაც აღიე სერიოზული წერილი შეიტანა ქართული საბჭოთა კრიტიკული აზროვნების განვითარებაში".

მეორე რაზმი: „თანამედროვე ქართული ლიტერატურული კრიტიკის სარბიელზე მოღვაწეობს მწერალთა უფროსი თაობის საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ჯგუფი: ლ. კალანდაძე, ვლ. მაჭავარიანი, გ. მერკვილაძე, გ. ნაგროშვილი, ბ. ყიფენი, შ. რადინა, ს. ჭილია და სხვები".

მესამე რაზმი: „ამჟამად ქართულ კრიტიკაში დიდ ძალად იქცა საშუალო ოდენობა ახალგაზრდა თაობის კრიტიკოსთა ოდენ ჯგუფი: **გ. ახაოიანი, ვ. ბაიაძე, ა. ბაკრაძე, გ. გვერდწყნარი, ე. ელიგულაშვილი, რ. თვარაძე, კ. იმედაშვილი, გ. კანკავა, გ. მარგველაშვილი, ო. პაჭკორია, გ. ციცაშვილი, გ. ხუხაშვილი** და სხვები".

მკითხველი შეამჩნევდა, რომ აქ ყველა „ჩოქმედი" კრიტიკოსის გვარი არ დაუსახელებიათ. ამის მიზეზი შეიძლება ისიც იყოს, რომ, „დღევანდელ ქართულ მხატვრულ კრიტიკაში ძალების განლაგების ჩვენებისას, პატივცემულ კრიტიკოსს მხოლოდ ფრონტის წინა ხაზი აინტერესებდა!

ფლანგებზე და ზურგში „მოძუშავე" ლიტე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რატორების გვარების მოხსენიებით. ძირითადი ჯგუფები გადგებიან ერთმანეთებოდან. ეს კი არაფერ, რეცენზენტის აზრით, ძირითადი ჯგუფების ყველა წევრიც ვერ აკმაყოფილებს კრიტიკის გაზრდილ მოთხოვნებს: „ზოგიერთი კრიტიკოსი სა-ფოველაშო მისაფველელ ერთეულადაც იქცა"!

რა თქმა უნდა, კრიტიკოსთა ასეთ დაყოფას გარკვეული ფუნქცია ექნება. ტაეოლეტბალელოგრატიმ გაარკვევდაენ!, გვეკ ეარუოსაინე ამის თაობაზე სრულ ინფორმაციას გაიგებდა: „აქვე უნდა დავძენოთ, რომ ქართველ მწერალ-კრიტიკოსთა ასეთი დაყოფა უალრესად პირობითია, ოდნავადაც კი გულისხმობს ჯგუფებისა და თაობათა დაპირისპირებას... ჩვენ ამ დიფერენციერებას მიგმართეთ მხოლოდ ინსაოვის, რომ გადმოგვეცა დღევანდელ ქართულ მხატვრულ კრიტიკაში ძალების განლაგების კონკრეტული სურათი. გვეჩვენებინა თუ რა ძალ-ღონე გაგვაჩნია, გაგვერკვინა, თუ როგორ ვიუკენებთ ამ ძალებს და რა მოგვეთხოვება".

ეი მაგრამ, ეაკაბა რომ თქვას, ეს ყველაფერი ხომ მწერალთა ეაკვრის პირდაპირი მოეალეობაა? ამისათვის კრიტიკის სეკციაც ხომ არსებობს? რასაკვირველია, მათი მოეალეობაა, მაგრამ თუ იქ არაფერს აკეთებენ?

„წლების მანძილზე არ ხერხდება მწერალთა კავშირში ჯანსაღი შემოქმედებითი ატმოსფერის შექმნა... ბევრი დრო და ენერგია ხმარდება პიროვნული, საზოგადოებრივად წვრილმან და მწერლობისათვის უცხო, ეკრძო საკითხებს. კრიტიკის სექციის ხელმძღვანელობა (თავჯდომარე ბ. ეულენტი) ჯერ მხოლოდ დაპირებებს ჯერდება".

აი, სწორედ აქ და ამ დროს იყო საჭირო ეიმწეს ეთავეა ქართული კრიტიკის თაეკეკობა!

ეს ძნიმე მისია, სპასუხისმგებელო მომენტში, საკუთარი ინიციატივით, თავს უდგია გვეკ ეარდოსნიძეს.

პატეეკეტმულმა კრიტიკოსმა ამიერიდან საყოველთაოდ მიღებულ ლიტერატურულ ტონს „დადგენილების ენაზე" ლაპარაკი არჩია — ახალ ამპლუაში დროისა და გარემოების შესაფერი-სად!

გ.დმოკეწროთ რამდენიმე მაგალითი:

„ქართული ლიტერატურული კრიტიკის დღეკანდელი დონე ვერ ჩაითვლება დამაკმაყოფილებლად".

„საერთოდ, ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკას აკლია მებრძოლური შემართება, აკლია პრობლემატურობა"...

„კრიტიკამ უნდა ეკისროს ძირითადი პასუხისმგებლობა ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში შექმნილი მდგომარეობისათვის".

„თუ დღეს კრიტიკის ხმას ყურს არიდებენ, ბუ კრიტიკის მაჯველი უმეტესად ბლაგვია, ეს იმიტომ, რომ კრიტიკას არ ყოფნის გულწრფელობა, ეკლია სიმართლე და პირდაპირობა".

„ჩვენ ხშირად ვიგინწყებთ, რომ კრიტიკოსებ-ლურნენის დარგია. კრიტიკაში შერწყმულია ეუ-ცნიერება და ხელოვნება".

„ქართული ლიტერატურული კრიტიკის არადამაკმაყოფილებელი დონე მნიშვნელოვნად გაპირობებულია იმით, რომ ჩვენში არ არის კრიტიკის კრიტიკა".

„მხატვრულმა კრიტიკამ თითქმის სრულიად დაკარგა ფარხმალი ლიტერატურული ატტრაქტების წინაშე".

„ჩვენ საკმე ისე არა გვაკვს, რომ უფლება გვქონდეს ვიმეშვათ სვენებ-სვენებით, ინტერკვალებით, მოდუნებულად... თუ მუდამდდეე არ ვიდენთ ოფლს და არ ვიქენთით ხელებდაკაბიწებულნი".

სამწუხაროდ, ამ წერილში განსაზღვრული მოცულობის გამო, ვერა მე ავაწყვე საკმე ისე, რომ პატეეკეტმული კრიტიკოსის ეს მომწოდებელი, განმაზოგადებელი და მამხილებელი ლოზუნგები მთლიანად მიმეწოდებინა მკითხველისათვის. ამიტომ უმორჩილესად ვიხდი ბოდიშს, დაინტერესებულ პირთა კი, როცა და რამდენიც მოესურვებათ, შეუძლიათ მსგავსი სალიტერატურო მიწოდებანი წაიკითხონ გიეი ეარდოსნიძის ახალ წიგნში („წერილები", „საბჭოთა საქართველო", 1974 წ.)

ამის გარდა, ქართველ კრიტიკოსთა რაზმები ამ ეტატების ამოწერამდე სრულ საბრძოლო მზადყოფნაში დაეტოვეთ და ახლა მათთვის მაინტა მიმწოდებელი ლოზუნგები ვერ ეკმარებს, კედეე რადაცნირი სეფეა-სიტყეეა საჭირო განწყობილების ასამღლებლად!

„კრიტიკა მწერლობის მედროშეა, ლიტერატურის ავანგარდია. და ავანგარდს ქმნინან მოელი არმიიდან, მასში წარგზავნიან ყველაზე მამაცი, ყველაზე გონიერი და ყველაზე უშიშარი. ავანგარდს ზრდიან, აწრთობენ. ავანგარდი გარემოსილია განსაკუთრებული ზრუნვით, განსაკუთრებული ყურადღებით, მისგან ყველაზე მეტს მოითხოვენ და დამსახურებისათვის ღირსეულად მიუზღავენ. ახეეე, კრიტიკაშე ჩვენ უნდა გვყავდეს ყველაზე ნიჭიერი, ყველაზე გონიერი და მამაცი ლიტერატორები. მათ უნდა ვარჩევდეთ მწერლობის მოელი არმიიდან, ვაწრთობდეთ, ვზრდიდეთ, თვალსაჩინეთ ეუფრთხილდებოდეთ. მთავარ უნდა მოვითხოვდეთ ყველაზე მკაცრად. და მათ გულუუბვად, ღირსეულად უნდა მიეზღოდეთ ღვაწლისათვის. გაბა ვინ წარმოიდგენს, რომ ავანგარდი არმიას ეუდეი მიჩაჩნიანეთ?

ავანგარდში ხომ ნათლად გამოსაკვეთის მოელი არმიის საბრძოლო ხახე. კანა ვინ დაივიწყეს ბრძოლაში ავანგარდის როლს, ან ვინ მიჩქმალეს მის დამსახურებას?"

თამაზ ფიგნერიაძე
მეცნიერ სიმართლეს სასარგებლოდ!

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რა კარგი იქნებოდა: „მეთაურის“ ამ საბრძოლო მოწოდებას ქართველ კრიტიკოსთა ომახიანი ლაშქრულის ყიჟინაც რომ შეერთებოდა!

„დედა შეერთოს ცოლადა, ვინც თავი დაიშურეხსა!..“

მაგრამ აკტიორი საბრძოლო მოქმედებისათვის კრიტიკის სეკციაში გაერთიანებულთა ასაკი დამფიქრებელია!

მარტო გამოცდილებით ფონს ვერ გაგლენ! აი, რა ჭკვიად დაგეყოფა, თავის ფრიზე რომ ყურად არ ეიღეთ პატივცემული კრიტიკოსის გაფრთხილება: **„დამაკმაყოფილებლად ვერ მიგიჩნევთ ნოგამარეთას, როცა საკართველოს მწერალთა კავშირის კრიტიკოსთა და ლიტერატურისმცოდნეობის სეკციაში გაერთიანებულთა შორის მხოლოდ ერთი მწერალია ორმოცი წლის ასაკზე ქვევით“.**

(ეტყობა, პატივცემულ კრიტიკოსს საარმენო წყარობებიან შეუტყვია, რომ მწერლები „ბართლოდან ღამით“ გვიმუქრებიან. გაფრთხილების მიუხედავად, კრიტიკოსთა რაზმები განწირულია: **მძიმედ შეაკავშიელ პრაზაიკოსთა არმიის შემოტევას კიდეც რომ გაეუძლოთ, მსუბუქად შეიარაღებულ პოეტებთან, ეროზე ასი რომ მოდის, ვერაფერს გავაწყობთ!**

საგანგებო მდგომარეობაა! ამიტომ ერთადერთი გამოსავალი გვრჩება: **მწერლების წინააღმდეგ კრიტიკოსთა ძალები ისე უნდა განვალაგოთ, რომ ვერავინ შეგვიტყოს: ვინ წერს კრიტიკულ წერილს და ვინ — ანონიმურს!)**

იქნება მაპატიოს პატივცემულმა ოპონენტმა ეს ხუმრობა-შერეული ირონია: კრიტიკული წერილები მარტო ამისთვის არ იწერება, რომ დაინტერესებულმა მხარეებმა იკითხონ! მკითხველისათვის კი ასეთი „წუთშესვენება“ აუცილებელია, რომ არ „გაგვეტეტოს“ და წერილი წაკითხვი არ მიგვიტოვოს!

ახლა სრულიად სერიოზულად: თანამედროვე ქართული კრიტიკა, რომელსაც პატივცემული კრიტიკოსის ეზრახი, დღეს **„ყურს არიდებენ“** და რომლის **„კრიტიკის მახვილი უმეტესად ბლაგვია“** და ამის გარდა, **„არ ყოფნის გულწრფელობა, ალია სიმართლე და პირდაპირობა“** — ასე ერობაშიდ ვერ გახდებოდა მწერლობის მედროშე. ლიტერატურის ავანგარდი, რჩეული შემტევი რაზმი!

ვასაგები და ძალზე სასურველიც, რომ „კრიტიკაში გვყავდეს ყველაზე ნიჭიერი, ყველაზე **გონიერი და ყველაზე მამაცი ლიტერატორები“.**

მაგრამ ვაუგებარია და შეუძლებელი, რომ **„მათ უნდა ვარჩევდეთ მწერლობის მთელი არმიიდან“.**

ხომ არ შეიძლება, ვინც მწერლობაში თავი გამოიჩინა, მაგალითად, **ფერმან ლებანიძე და ზურა ნიშნიანიძე, რეგვნ ინანიშვილი და რეზო ქეთშელეანი, ბუხრან მაჭავრიანი და ჯანსეულ ჩარკვიანი, ნიდარ ფუშმაძე და გურამ ფანჭიკიძე, ოთარ ჭილაძე და ტარიელ ჭინტურია,** მოეხსნათ საკუთარ მწერლობიდან — რაკი კრიტიკის უბანზე გვეფიქრა და საკანგებოდ კრიტიკოსთა რაზმებში გადმოეფიქროდოთ?

ამის ვერ ვიზამთ. კრიტიკოსის ახსნა-განმარტებას მიეხედავად! **„კრიტიკის მწვერვალებისათვის ლაშქრობა ფლრის მწერლობის მწვერვალებისთვის ლაშქრობა, კრიტიკის ყანაში დაღვრილი ოფლი — მწერლობის ყანაში დაღვრილი ოფლია“.**

(პუნინს და ბელინსკის „როლები“ რომ გაეცალათ, ერთი და იგივე როგორ იქნებოდა!)

პატივცემული რეცენზენტი მაინც თავისაზეა!

„ცდება ის, ვინც ფიქრობს, რომ მწერლობაში უარიყოფდაც ფონს გასვლა. კრიტიკის შეუფასებლობა აღმზრდელის, მეთაურის შეუფასებლობაა. ხოლო სადაც აღზრდა გონივრულ ხასიათსებზეა მოწყობილი, იქ საქმეც იწყებენ აღმზრდელთა აღზრდით“.

რასაკვირველია, **„აღმზრდელთა აღზრდაც“** მაგი საქმეა, ვინც ძალდატანებულად თავზე, იდგა ქართული კრიტიკის თაეკაცობა! „ეზ. უკვე გაალვებია, დიდინა-ბაკურიანად. რაკი აკრიტიკებენ ყველა ეარდანსანიძე ქართველ კრიტიკოსებს! ხომ გახოოვი: ცემა გვმართებს გაზზრდელთანა... რომ ფიქრობენ! ამიტომაც პატივცემული რეცენზენტი სახელდახელოდ ჩაედვეს ხელს კრიტიკოსთა „წერილს“.

ქვემოთ მოგაწვდით ყველა ეარდანსანიძის მიერ გაკრიტიკებულ კრიტიკოსთა გვარებს (ისინი დასახელებულნი რეცენზენტის ახალ წიგნში მოცემული თანმიდევრობით): **დეკო სტურუა, გურამ კანკავა, ნოდარ ნათაძე, ოტია ბაკმორია, აკაკი ბაქრაძე, შალვა რადიანი, გიორგი ჯიბლაძე, აკაკი ვასაძე, ფილიპე ბერიძე, გიორგი ნატრიშვილი...**

ასე ცალ-ცალკე ჩამოთვლა მეც ბევრ ადგილს წამართმევს და მკითხველსაც შეაწუხებს! ამის შემდეგ პატივცემული კრიტიკოსიც ლუწად და ორ-ორობით განიხილავს და ასევე გადმოაწერს:

„გიორგი კალანდაძის და ალექსანდრე სანადირაძის წერილებში ყველაფერი თავის ადგილზეა.... მაგრამ ასეთი კრიტიკას ვერ დაეკერდებით“.

„გამოცდილ ლიტერატორების პროფესიონალური ღონე გამოსჭვეფენ! სერგო ჭილაიასა და აკაკი ოიფურიას წერილებში... მაგრამ მათ „ეარ თვალვარ ზეუდავს, გარკვეულ ჩარჩოში ყოფნას და“... ასე შემდეგ.

ამ მეთოდმაც არ გაამართლა — ტემპია დაბალი! ამიტომ უკანასკნელ ხაზს გამოქვეყნებულ წერილებში კრიტიკოსმა ოთხ-ოთხობით დაუწყო „კრიტიკა“ და „დაწუნება“! **ჯუმბერ თოთბერია, ჯანსეულ ლეონელია, სოსო სიგუა, თამაზ წიფწიფაძე,** ერთიერთობაზე გაკაკრიტიკა, და მერე სხვა ჯგუფს მიეტბრნენ: **გურამ ახალიანი, გუ-**

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რამ გვერდწოიელი, ჯანსულ ღონჯრელია, თამაზ წიფწიავაძე...

რასაკვირველია, ყველასთან მართალი ვერ იქნება პატრეტებმული კრიტიკოსი და ამის სახელდახელო დამტკიცებაც ისევე არ გაჭირდება, როგორც ზემოთ მისი ზოგიერთი დებულების. მაგრამ მოსაწონია რეცენზენტის მეტისმეტ ერთგულება საკუთარ დროშაზე მიწერილი პრინციპისა — **„ლიტერატურული კრიტიკა მედგამ შემართული უნდა იყოს და ელავდეს. „შვიდობა“ კრიტიკაში — ეს ნიშნავს საბრძოლო პოზიციების დათმობას მწერლობაში“.**

მეორეველო, ერთი წუთით შეჩერდი! ზემოთ ჩამოთვლილი კრიტიკოსები, კატასტროფაში დატყვევებული ბიბეიციენ რომ მოგვიხსენიე, ამ „პრინციპსო“ შეეწერინთ!

სხვა დანაშაული ჩვენ არ გვქონია...

●

ზემოთ, დამბრალებისმერ, ვაჩუენეთ კრიტიკოსის შემოქმედებაში უცნო სხეულივით გაჩენილი მოეპარებელი ამბიციების მოდელი.

რასაკვირველია, შეამჩნევდით, „ყალთაბანდური“ ფზით არაფერი შემოკოწუწია: მომეტებული ამბიციის გამოლეწა რეცენზენტთან ისევე ბუნებრივი ამბავია, როგორც ზღვაში გემის დანახვა, თვითფრინავეთ ცის გადასერი, დედფიმეზე ფეხით გაცელა.

და მაინც: ხომ ასე შემოუხვეველი ეტრფო ამბიციები; ხომ ასე უსაშველოდ პრეტენზიელია კრიტიკოსის წერილები, ისინი პატრონს ეხოლიან „სასმენელობო მიზნებისთვის“ გამოიყენენია!

ქართულსა მწერლობაშ იკის! მაგალითები: ოთარა ფფრო დიდი ენერგია არასასიკეთოდ დახარჯულა!

ალბათ ამ წერილში კრიტიკოსისადმი მეეერთოვის ვერ დამწყობენენ, მაგრამ ასევე ეკრიკენ დამაყურებენ, რომ ის თავის სიმართლით და მაშინაც, როდესაც უნდებელეთ ცდება. ერთგულია ან ემსახურებოდეს ქართულ მწერლობას!

ოღონდ არა იმის დამლეკა შეიძლება: ეკეკ ეარეფსანინეს! ამის მეტი სურეკი აქეს, ეიეკრე — ენერი!

ამაში ეკამდეკ დაგრმწყნეკეთოდეთ. ერთიოორი მაგალითი კიდეე ენახოთ.

ჩვენში რომ ემორეუბელოდ არის მეეეწყეებელი კრიტიკის კრიტიკა, ამაზე სამართლიანად მიუთითებს რეცენზენტი. კრიტიკის კრიტიკო

ის კი ჯერ ოეეოილებელია დაინტერესოს ეკ ეკეკ ოეეოილებელია ეკ ეკ ეკ

როგორც იტყვიან, კომენტარი ზედმეტი არაა! ასე პრიმიტიულად ნაწარმოებს არ უნდა ეკითხულობდეთ!

აი, ბულბრაუეული მსჯელობის სხვა ნიმუშიც: „ეანცეფალიის ოთხ კედელში უპერსპექტივო შრომამ და მუდმივმა გაპირებამ დაამტვრია და გამოალენა აკაკი აკაკიევიჩი...

მან ვერ გამოიჩინა ხელის სინმეცილე და შემარეცხა, ვერ მიაგნო გამოსავალს, რაც არსებული რეენიის დამობილისათვის ფეოლეკეიერ ბრძოლაში მდგომარეობდა და კიდეც დაიღუპა“.

ალბათ, მიხვეთან: გოგოლის აკაკი აკაკიევიჩზეა ლაპარაკი!

საწყალი ბაშმაჩენი!..

ასევე შეიძლება „ეფესაეედეურთონ“ ლეარსან თითაკერიძესაც: ორ ლერტა კალმახს თავიც რომ ზედ გადაეყოლა და ხმა არ აუმღღლია ბატონყმობის წინააღმდეგ!

ახიც იქნება!

●

ჩვენს ოპონენტს მართებულად მიაჩნია, რომ კრიტიკა თავადაა მწერლობა, და „რომ შეეკამთო კონსტანტინე გამსახურდიას, რომ შეეკამთო გიორგი ლეონიძეს... უნდა ფლობდე სიტყვის ხელოვნებას“.

და აი, ზოგჯერ რა მართლაც მწერლურად „მოუქცევს“ ფრაზას:

„საქართველოში არწივის ყიჟილიანი გაისმოდა ვეფეს მამულისადმი ვეტეკეკერი სიყვარულით ანთებული ძახილი მაღალი მთებიდან“.

..ლექსში „აჩრდილი“ პოეტი საქართველოს მოუწოდებდა გამარჯვებისაკენ, რომ საამბოხოლის მარჯვენა ჰქონდა ომში ქებული, შეუდრეკელობა მყინვარის სადარი და მტრებზე შეტევა თოგრგისებური“.

მაგრამ, სამწუხაროდ, ხანდახან „გაზეთის ენაც“ შემოეპარება:

„ამაყოფლენით უნდა ითქვას, რომ ამჟამად პრაზა ჩვენი მწერლობის წამყვანი დარგია“.

„მწერლის ცხოვრება იწყება ნაწარმოებების გამოქვეყნებით“.

ამის გარდა, კონსტანტინე გამსახურდიას და გიორგი ლეონიძეს, რაკი არ დაეშლით და მაინც უნდა ვეკამათოთ, ქართული ენის გრამატიკის შესადგენი კონსტრუქციებით რომ ვედაოთ, ასე ალობენ!

„კრიტიკა ვის არ უწარმოებია“... და: როსტა�ბრძენი ჩაყენებული არ არის მომქმედებაში“, — ანაირი ქართულისთვის გაგვიწიოთ-ბენ!

ასევე ვეთანხმებით ჩვენს ოპონენტს, რომ აუცილებელია გრძნობდე სიტყვას „როგორც ცოცხალ არსებას, როგორც საგანს. რომელსაც აქვს არა მხოლოდ აზრი, არა მხოლოდ შინაარსი, არამედ აქვს აგრეთვე ფერი, აქვს გემო, აქვს სუნი“.

მაგრამ ამ მოთხოვნებს ყველაზე თუ ვერ [illegible] ვიარეკეცდნი, ლიტერატურებისთვის იგი [illegible] ეფილველია.

კრიტიკოსი კი წერს: „დეთიკო დანაშაულის გამოსაყოფად სიკვლილის რისკზე წავიდა... მაგრამ ხალხმა არ შეიწყნარა, სოფლიდან მოაშორო, რაც დეთიკოსთვის სიკვდილზე უარესია“.

ნიდერ დეშმაძის რომანში „მე ვხედავ ზზეს“, როგორც მეითხველ ემახსოვრება, ხალხმა დეთიკო ეი არ „მოაშორო“, ითამედ სოფლიდან ეთიმორა, ღალატი არ ანაბარა. ხოლო „მოშორება“ და „მოშორება“ „ერთი და იგივე რომ არაა, ამის ახსნას პატივცემულ კრიტიკოსს აღარ ვაკადრებთ.

რასაკვირველია ძნელია, და ყოველთვის არც მოხერხდება, თითოეული სიტყვის ფერი, ვემი და სუნი ეიგრძნოთ (ამას მხოლოდ ოსტატები ახერხებენ), მაგრამ ასეთ შემთხვევაში სიტყვის სემანტიკური მნიშვნელობა არ უნდა დაგვიეიწყდეს, თორემ, სილაბაზეს თავი რომ დაანებეთო, ეზოასაც. სწორად ვერ გადმოცემამ.

მე არ ვამტკიცებ, რომ ზემოთ პატივცემული კრიტიკოსის ყველა ბრალდება გავაბათილე, რა თქმა უნდა, უნებელი შეცდომები ადრეც ბევრი მექნებოდა და ამ ნაკლისგან ეს წერილიც ვერ იქნება დაზღვეული.

და სიერთოდაც, კრიტიკოსთა შორის ეუაკლო ალბათ მარტო მამაზეციერია! ისიც მხოლოდ იმიტომაა ასეთი, რომ დღემდე არაფერი დაუწერია!

თორემ პატივცემული გიგი ეარდოსანძისა და ჩემს წერილებში შეცდომებს რა გამოლეეს! ანდა, იქ ნაკლისა და ხარეეზის აღმოჩენას, რა დიდი არკმიდოთა უნდა!

●

P. S. „ზოგს ჰგონია, რომ რაიკომის პირველი მდივნის კრიტიკა იგივე პარტიის კრიტიკაა, საერთოდ პარტიული აპარატისა და მისი ხელმძღვანელობის კრიტიკაა. თუ არ მოგწონს მინისტრი, მაშასადამე, საერთოდ. საბჭოთა სახელმწიფო აპარატი არ მოგწონს!

ეს გაგება საფუძველშივე ყალბია და არა მარტო ლიტერატურისთვის, მთელი ჩვენი ცხოვრებისათვის, მთელი ჩვენი მუშაობისთვის უაღრესად დიდი ზიანის მომტანია...

.. პიროვნება და თანამდებობა ორი სხვადასხვა ცნებაა, არ შეიძლება ისინი ერთმანეთთან გავაიგივოთ. არ შეიძლება პიროვნების კრიტიკა ჩავთვალოთ საერთოდ თანამდებობის კრიტიკად“. — წერს გიგი ეარდოსანიძე.

წერილის დასასრულ დაახლოებით ასეთი რამ ჩვენც უნდა გვეთქვა. მაგრამ, ეტყოთა, ტუფლიუბარალიდ გავიარეკნოდით, რადგან ამ აზრს, ანუ ზუსტად და ლამაზად, პატივცემულ ოპონენტიდან მაინც ვერ ჩამოვაყალიბებდით.

80 — ილო მოსაშვილი — 80

მას რომ ეცოცხლა, ახლა ოთხმოცი წლის იქნებოდა... იგი ორმოცდათვრამეტი წლის ასაკში მოულოდნელად გარდაცვალა 1934 წელს, თავისი შემოქმედებითი ნიჭის სრული გაფურჩქნის ხანაში.

ილო მოსაშვილი სამწერლო ასპარეზზე 1915 წელს გამოვიდა, მაგრამ მისი შემოქმედება და ნიჭი მთელი სისრულით გაიშალა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას შემდეგ. რაც იგი მტკიცედ ჩადგა ქართული საბჭოთა ლიტერატურის მოწინავე, საუკეთესო ოსტატთა რიგში. თითქმის ოთხი ათეული წლის მანძილზე იგი აქტიურ შემოქმედებით მუშაობას ეწეოდა, წერდა ლექსებს, პოემებს, პიესებს, კინოსცენარებს, მხატვრულ ნარკვევებს, საოპერო ლიბრეტოებს, პუბლიცისტურ წერილებს, საუმაწვილო ნაწარმოებებს და ყოველი ახალი ნაწარმოებით, რომლებშიაც მეღალნდებოდა მაღალი იდეურობა, აქტუალური თემატიკა, პროფესიული ოსტატობა და პოეტური თავისებურება, ამდიდრებდა და ამმაკვალფეროვნებდა. სოციალისტური კულტურის ძეგლ-ფას საგანძურს.

შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ილო მოსაშვილი, როგორც შემოქმედი, საბჭოთა ეპოქაში იშვა. ამას თვით პოეტიც გრძნობდა და აკი აცხადებდა:

ჩემო დროვაკ,
ძძლავრად მაიწე.
შენი ტკბილი ლამაზი არი,
ამომაფრინე,
როგორც არწივი,
მზის და ქარიშხლის თანაზიარი.

ილო მოსაშვილის ლექსებში აისახა თანამედროულობის ყოველდღიური ისტორიული მოვლენები, ჩვენი ეპოქის დღეების სიდიადე, სოციალისტური აღშენებლობისა თუ საკოლმეურნეო სოფლის გმირების შემართება და წინსვლა. პოეტს სწამდა და სჯერდა რომ პოეზიის, შემოქმედების უპირველესი მოვალეობა ცხოვრების მხარდამხარ დგომა და ყოველდღიურობის პათოსია. ამიტომაც ამბობდა იგი ერთ ადრინდელ ლექსში:

ეშში იქ არის,
სადაც ქარია.
ქარი, რომ მეერდი მეერდზე გეეგალოს,
სიცოცხლეც,
გულიც,
ლექსიც მეგდარია. —
უკარიშხალო და ეგრეკალო.

დიდი სამამულო ომის მრისხანე დღეებში ილო მოსაშვილის ლექსები ალფრთოვანებდნენ ჩვენი ფრონტისა და ზურგის მებრძოლებს.

სიცოცხლის უკანასკნელ პერიოდში ილო მოსაშვილმა განსაკუთრებით გამოიჩინა თავი როგორც დრამატურგმა. ომისშემდგომ წლებში მან შექმნა ისეთი საინტერესო დრამატურგიული ნაწარმოებები, როგორიცაა: „სადგურის უფროსი", რომელიც დიდი სამამულო ომის თემას ეხება; „ჩაძირული ქვეყანა", სადაც ასახულია თურქეთის მიერ მტაცებულ ქართველ ძმენ-ფუალზე მცხოვრებ ქართველთა ტრაგიკული ბედი; „მისი ვარსკვლავი" რომელიც ეხება ოფიცერობის თემას საბჭოთა მეცნიერებაში. და „გზა მომავლისა", სადაც მხატვრულად აისახა რუსი და ქართველი ხალხის ისტორიული ძმობა და მეგობრობა.

ილო მოსაშვილის პიესები ერთგვარი პასუხია საზოგადოების ფიქრებისა და ოცნებებს. მათში ასახული მოვლენები ჩვენი ხალხის მიერ უშუალოდ განცდილი და ცხოვრებისეულია; ამიტომ შეიყვარა იგი საბჭოთა მაყურებელმა. ამიტომ მიდიოდა იგი უშუალოდ ხალხის გულთან და დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. ერთ მათგანს, კერძოდ „ჩაძირული ქვეყანა" რუსთაველის სახ. სახელმწიფო თეატრისელ დადგმას და პიესის ავტორს სტალინური პრემია მიენიჭა.

დიდ შემოქმედებით შრომასთან ერთად ილო მოსაშვილი ასევე დიდ საზოგადოებრივ საქმიანობას ეწეოდა. იგი იყო საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, ამ საბჭოს პრეზიდიუმის წევრი, მშვიდობის დაცვის საქართველოს კომიტეტის თავმჯდომარე; დაჯილდოებული იყო საბჭოთა კავშირის ორდენებითა და მედლებით.

ილო მოსაშვილმა წარუშლელი კვალი დატოვა მშობლიური ლიტერატურის ისტორიაში და მშობელი ხალხის ხსოვნაში.

ᲔᲠᲝᲕᲜᲣᲚᲘ ᲑᲘᲑᲚᲘᲝᲗᲔᲙᲐ

ᲚᲘᲐᲜᲐ ᲛᲘᲥᲐᲫᲔ

ᲕᲘᲡ ᲐᲮᲡᲝᲕᲡ „ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲥᲝᲠᲬᲘᲚᲘ“

(ᲓᲐᲡᲒᲘᲐᲜᲔᲑᲣᲚᲘ ᲠᲔᲪᲔᲜᲖᲘᲐ)

ᲐᲛ ᲠᲐᲛᲓᲔᲜᲘᲛᲔ ᲬᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲛ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲔᲡ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ, ᲔᲠᲗᲐᲠᲘ ᲠᲝᲓᲔᲠᲘᲙᲘᲡ ᲡᲢᲐᲢᲘᲡᲢᲘᲙᲣᲠᲘ ᲤᲘᲥᲠᲘᲡᲪᲔᲚᲖᲔᲪ ᲓᲐᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲘ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲡᲐᲜᲐᲛ ᲛᲮᲝᲚᲝᲓ ᲡᲐᲜᲐᲛᲔᲚᲚᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲭᲣᲚᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲠᲗᲝᲛᲘ ᲡᲐᲮᲝᲒᲐᲓᲝᲑᲠᲘᲕᲘ ᲛᲘᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲜᲔᲛᲝ ᲘᲪᲕᲘᲝᲓᲐ, „ᲕᲘᲜᲪᲐᲪ“ ᲓᲐᲠᲩᲔᲣᲚᲘᲐ... ᲓᲐ ᲘᲡᲔᲗᲘ ᲐᲠᲩᲔᲣᲚᲘ ᲣᲒᲠᲜᲔᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲐᲛᲘᲢᲐᲛ ᲙᲘ ᲘᲡᲔᲗᲘ ᲓᲐ ᲘᲡᲔᲗᲘ ᲘᲣᲬᲧᲣᲑᲝᲓᲐ — ᲓᲦᲔᲡ ᲔᲡ ᲐᲮᲐᲨᲘᲫᲘᲡ ᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ ᲛᲣᲖᲔᲣᲛᲘᲡ ᲙᲝᲛᲔᲓᲘᲐᲜᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲨᲔᲒᲘᲫᲚᲘᲗ ᲓᲐᲘᲡᲕᲠᲗᲐᲗ „ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲥᲝᲠᲬᲘᲚᲘ“.

ᲒᲖᲘᲗᲮᲐᲠᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲒᲔᲒᲛᲐᲕᲔᲑᲓᲐ, ᲠᲝᲪᲐ ᲛᲝᲡᲙᲝᲕᲨᲘ ᲡᲐᲒᲐᲚᲢᲠᲝᲚᲝᲓ ᲛᲧᲝᲤᲛᲐ ᲒᲘ. ᲐᲮᲐᲨᲘᲫᲘᲡ ᲡᲐᲮᲔᲚᲝᲑᲘᲡ ᲛᲣᲖᲔᲣᲛᲘᲡ ᲙᲝᲛᲔᲓᲘᲡ ᲩᲔᲠᲔᲚᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲛᲧᲝᲤᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲙᲐᲠᲘ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲝᲪᲔᲚᲘ ᲠᲔᲪᲘᲢᲣᲠᲘ ᲓᲘᲓᲘ ᲓᲐᲜᲘᲥᲝᲠᲘᲡᲮᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐ ᲛᲝᲬᲛᲔᲑᲘᲗ. ᲘᲡ ᲒᲐᲚᲐᲯᲒᲘᲠᲘ ᲐᲠᲐ ᲘᲧᲝᲗ, ᲠᲝᲓᲒᲐᲜ ᲗᲑᲘᲚᲘᲡᲨᲘᲪ ᲙᲐᲠᲒᲐ ᲮᲐᲜᲘᲐ ᲞᲝᲞᲣᲚᲐᲠᲝᲑᲘᲗ ᲡᲐᲠᲒᲔᲑᲚᲝᲑᲓᲐ ᲔᲡ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲧᲝᲤᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲠᲔᲟᲘᲡᲝᲠᲗᲐᲡ, ᲥᲠᲘᲒᲝᲠᲘᲐᲜᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲓᲠᲘᲜᲓᲝᲠᲗᲐᲡ ᲒᲣᲚᲛᲝᲛᲓᲒᲠᲔᲑᲘ ᲨᲠᲝᲛᲐᲛᲓ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘᲡ ᲜᲐᲧᲝᲤᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲛᲘᲧᲝᲤᲘᲡ ᲭᲘᲠᲚᲘᲡ ᲑᲘᲚᲔᲗᲘᲡ ᲨᲝᲜᲐᲡ „ᲩᲜᲘᲜᲐᲩᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠ“, ᲗᲣ ᲛᲘᲜᲐᲠᲘᲗᲣ ᲭᲘᲠᲚᲘᲡ „ᲑᲐᲜᲐᲯᲜᲐᲚᲘ ᲥᲝᲜᲯᲘᲡᲗᲕᲘᲡ“. ᲐᲠᲪ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲨᲔᲣᲫᲚᲘᲐ ᲓᲦᲔᲛᲓᲔ ᲐᲛ ᲬᲐᲠᲛᲝᲩᲜᲘᲡᲔᲑᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲪᲮᲠᲝᲑᲐᲡ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲡᲐᲜᲐᲛ ᲛᲗᲚᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲚᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲜᲬᲝᲡᲗᲐᲜ ᲓᲐᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲡ. ᲔᲡ ᲒᲐᲚᲐᲯᲒᲘᲠᲘ ᲐᲠᲐ ᲘᲧᲝ, ᲠᲝᲓᲒᲐᲜ ᲗᲑᲘᲚᲘᲡᲨᲘᲪ ᲙᲐᲠᲒᲐ ᲮᲐᲜᲘᲐ ᲞᲝᲞᲣᲚᲐᲠᲝᲑᲘᲗ ᲡᲐᲠᲒᲔᲑᲚᲝᲑᲓᲐ ᲔᲡ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲧᲝᲤᲠᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲠᲔᲟᲘᲡᲝᲠᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲥᲠᲘᲒᲝᲠᲘᲐᲜᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲓᲠᲘᲜᲓᲝᲠᲗᲐᲡ ᲒᲣᲚᲛᲝᲛᲓᲒᲠᲔᲑᲘ ᲨᲠᲝᲛᲐᲛᲓ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘᲡ ᲜᲐᲧᲝᲤᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝᲛᲘᲧᲝᲤᲘᲡ ᲭᲘᲠᲚᲘᲡ ᲑᲘᲚᲔᲗᲘᲡ ᲨᲝᲜᲐᲡ „ᲩᲜᲘᲜᲐᲩᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠ“. „ᲑᲐᲜᲐᲯᲜᲐᲚᲘ ᲥᲝᲜᲯᲘᲡᲗᲕᲘᲡ“, ᲗᲣ ᲛᲘᲜᲐᲠᲘᲗᲣ ᲭᲘᲠᲚᲘᲡ „ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲥᲝᲠᲬᲘᲚᲘᲡ“ ᲨᲔᲣᲫᲚᲘᲐ ᲓᲦᲔᲛᲓᲔ ᲐᲛ ᲬᲐᲠᲛᲝᲩᲜᲘᲡᲔᲑᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲪᲮᲠᲝᲑᲐᲡ. ᲒᲐᲒᲘᲒᲘᲐᲜᲗᲐᲡ ᲨᲠᲝᲛᲐᲛᲓᲔ ᲠᲐᲛᲓᲔᲜᲘᲛᲔ ᲬᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲛ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘ ᲔᲡ ᲬᲔᲠᲘᲚᲘ, ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲛᲣᲖᲔᲣᲛᲘᲡ ᲙᲝᲛᲔᲓᲘᲐᲜᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲨᲔᲒᲘᲫᲚᲘᲗ ᲓᲐᲘᲡᲕᲠᲗᲐᲗ „ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲥᲝᲠᲬᲘᲚᲘ“.

ᲒᲐᲮᲡᲝᲕᲓᲘᲗ ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ? ᲛᲐᲡ ᲔᲠᲗᲮᲔᲚ ᲕᲘᲜᲓᲔᲒᲘ ᲗᲕᲐᲚᲘ ᲛᲘᲕᲐᲧᲝᲚᲝᲗ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘᲡᲬᲧᲐᲠᲝᲗ: „ᲛᲝᲬᲚᲘ ᲓᲐ ᲛᲝ ᲒᲠᲘᲒᲝᲠᲘᲡ ᲤᲘᲒᲣᲠᲔᲑᲘ ᲓᲘᲓᲘ ᲒᲐᲯᲘᲠᲘᲗᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐᲩᲭᲘᲜᲓᲐᲗ ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲚᲘᲠᲘᲡᲙᲔᲜᲘ ᲤᲘᲒᲣᲠᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐᲩᲭᲘᲜᲓᲐ. ᲩᲐᲛᲝᲬᲘᲠᲔᲑᲣᲚᲘ ᲗᲐᲕᲘ. ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ ᲡᲢᲐᲤᲘᲚᲝᲡᲤᲘᲠᲘ ᲗᲐᲕ ᲨᲔᲜᲘᲗᲐ. ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲤᲘᲗᲮᲘ ᲒᲐᲯᲘᲠᲘᲜᲓᲐ, ᲠᲘᲪ ᲓᲐᲓᲘᲐᲜ ᲓᲐ, ᲗᲘᲗᲘᲗᲘᲡ ᲤᲘᲗᲮᲘᲗ ᲡᲘᲪᲘᲪᲮᲚᲘᲗ. ᲮᲝᲚᲝ ᲛᲝᲒᲠᲘᲚᲘᲗ ᲠᲝᲛ ᲛᲐᲠᲗᲣᲚᲘᲡᲐᲪᲘ ᲛᲘᲜᲓᲝᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲛᲘᲜᲓᲝᲗᲐᲡ ᲨᲔᲒᲘᲫᲚᲝᲗ. ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲘᲡᲐᲪ ᲛᲘᲜᲓᲝᲗᲐᲡ ᲓᲐᲜᲘᲥᲝᲠᲘᲡᲮᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐᲜᲘᲥᲝᲠᲘᲡᲮᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲓᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲡᲪᲔᲜᲐᲖᲔ. ᲛᲐᲠᲗᲚᲪᲐ ᲫᲚᲘᲔᲠ ᲬᲐᲠᲛᲝᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲜᲔᲛᲝ ᲘᲧᲝ ᲘᲣᲚᲘᲐᲜᲘ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ ᲨᲝᲜᲐ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲡᲐᲜᲐᲛ ᲛᲗᲚᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲚᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲜᲬᲝᲡᲗᲐᲜ ᲓᲐᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲓᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲡᲪᲔᲜᲐᲖᲔ, ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲫᲚᲘᲔᲠ ᲬᲐᲠᲛᲝᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲜᲔᲛᲝ ᲘᲧᲝ ᲘᲣᲚᲘᲐᲜᲘ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ ᲨᲝᲜᲐ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲡᲐᲜᲐᲛ ᲛᲗᲚᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲚᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲜᲬᲝᲡᲗᲐᲜ ᲓᲐᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲓᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲡᲪᲔᲜᲐᲖᲔ, ᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲜᲐ ᲫᲚᲘᲔᲠ ᲬᲐᲠᲛᲝᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ ᲡᲐᲜᲔᲛᲝ ᲘᲧᲝ ᲘᲣᲚᲘᲐᲜᲘ ᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲘ ᲨᲝᲜᲐ. ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲡᲐᲜᲐᲛ ᲛᲗᲚᲘᲡ ᲩᲘᲜᲔᲚᲘ ᲙᲘᲪᲜᲐᲮᲐᲠᲘ ᲓᲐ ᲛᲝᲜᲬᲝᲡᲗᲐᲜ ᲓᲐᲛᲐᲮᲡᲝᲕᲓᲘ ᲗᲔᲐᲢᲠᲘᲡ ᲡᲪᲔᲜᲐᲖᲔ. ᲛᲐᲠᲗᲝᲛᲘᲡ ᲡᲐᲮᲚᲘᲡ ᲛᲔᲠᲮᲘᲡ ᲥᲣᲩᲐᲨᲘ ᲛᲝᲛᲙᲕᲓᲐᲠᲘ ᲙᲣᲠᲙᲐᲡ ᲓᲐᲜᲐᲮᲚᲝ. ᲠᲝᲒᲝᲠᲘᲜᲐ ᲠᲐᲒᲐᲪᲐᲕᲓᲐ ᲨᲔᲣᲫᲚᲘᲐ ᲐᲛᲘᲢᲐᲛ ᲐᲛᲘᲢᲐᲛ ᲐᲛᲘᲢᲐᲛ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზარდა და ცხოვრებაც უფრო დაუნაყოფლიანდა კურკას. მან საკუთარი თვალით ნახა და საკუთარი ყურით მოისმინა თავისი შეურაცხყოფის ამბავი, მაგრამ, როცა მოღალატე მაშომ სახლიდან წასვლა დაამირა, კურკა მეხლმოჭრილი ემოციურობა უნამუსო ცოლს და ედილმს როგორმე შინ გაიყვანს. ეს სცენა ვიხ. ჯავახიშვილმა ამაზრზენად აგვიწერა და ადამიანური ღირსების შემლახველთა წინააღმდეგ სასიფილი აღშფოთება აღძრნობინა მკითხველს.

ბოლოს ხომ ყველა პაზრის მოდანზე დატოვა მწერალმა მახინი და ბეჩავი კურკა, რომელიც ყოველ თავდასხმაზე მხოლოდ ცრემლებს იწმენდდა, საშველად უხმობდა, „ალაველს, — „გამრდავოს“ და წუწუნებდა.

— ალალ, ვინა ხართ ქრისტიანინ? რატომ თავს არ დამანებებთ! რა გინდათ ჩემგან? რა ვაკეთებიეთ მე უბედურმან?“

მორალურად, სულიერად ასე გაისრესა და ბოისკო ეშმური ადამიანი...

განსაკუთრებით საყურადღებოა მიხ. ჯავახიშვილის ბოლო წინადადება: „ყველანი უყურებდანან მასხარას, რომელმაც კურკა წაიყვანა, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ მოელს ბაზარში ისევ ხრინწიანი ყვირილი ისმის...“

დიახ. აქ სიცილი შეუძლებელია, აქ მასხრობა ბერეხულობას უდრის... მაშ ნაწარმოების რომელი მომენტი ან ფრაგმენტია ყველაზე მეტსიკაკეური ეიმეფიის ღირებად? ასეთი მომენტის, ეტუაციის, სახის პოვნა და აღმოჩენა მოთხრობაში შეუძლებელია... და ამიტომ მისი სიტყვიერე მთლიანად გადაეკეთა ახლა „კურკას ქორწილში“ ამბავი „რაც გინახავ, ყველარ ნახავ!“ უფრო წაიკითხეთ თავისი იდეით, პერსონაჟებით, ვიდრე ჯავახიშვილისეულ ნაწარმოებს.

კურკას თავგადასავალი, ვ. ამაშაძის სახელმძღვანელოში, საკუთარი დუქნის გახსნით, სოფიოს შეუყვარებით, ბოლმა-ვანოს ოინებით წყვეტა. ბოლმა-ვანო ჯავახიშვილისეული დარჩოს არრდილია. მასაც სურს კურკას თავისი საყვარელი შეატყუოს და შერთოს, მაგრამ აქ სერიელი სერიელად რჩება... საქმეში ჩაერევიან კურკას ამქარი ხელოსანი ძმაკაცები და ბოლმა-ვანოს ამხეკონენ; კურკას სოფიოზე აქორწინებენ და ბოლმა-ვანოს კი მის „აქეთილშობილ მეუღლეს“ ლიზას მიუგდებენ.

ერთიცაა საყურადღებო. პიესაში წარმოდგენილი გმირებს არა აქვს შერჩენილი თავისი პირვანდელი სახელი: დარჩოს ბოლმა-ვანო ჰქვია, მაშოს — მარგო და, რა იქნებოდა მ. თარხნიშვილს კურკასათვისაც შეეცვალა სახელი და თვითონაც დახსნოდა მიხ. ჯავახიშვილის სახელს...

პიესად ქცეულ „კურკას ქორწილში“ არც ლექსიკა, არც სტილი არაა ჯავახიშვილისეული (თუ არ ჩავთვლით მხოლოდ ორ ეპიზოდს, რომელიც ტექსტს ზუსტად მისდევს). ამას გარდა, ძალზე უფერული, სუსტი და ეგზემოვრია სასიმღერო კუპლეტები.

ჩვენ არაფერს ვამბობთ თვით სპექტაკლის დადგმასა თუ მასში მონაწილე მსახიობთა საშემსრულებლო ოსტატობაზე: არტისტებსა და რეჟისორს დრამატურგის მიზეზით, ალბათ, ძმიმე დღე აგდათ...

მაინც საკითხია რატომ არაფის ფუანკალდა ხელი, როდესაც ასე ეპასუხისმგებლობდ, ეფიერად მოეკიდა დიდი მელეტრისტის ნაწარმოებს და ვიზა მისცა ამ პროდიად ქეიფულ პიესას სცენაზე გამოსატანად?.

წარმოიდგინეთ, რომ ვ. პიუფის გუიმპლენი, ეკეზიჩიდო ან ეოგალის ჩიჩიკოფი ვინმეს სამასხროდ გაეხადა, ამბუჩად აეგდო.

მაშ რად გაეწირეთ მ. ჯავახიშვილის კურკაზ? მართლაც, ამაზე არის ალბათ ნათქვამი: სასაცილოა, რომ სატირალი არ იყოს...

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იაკობ ბალახაშვილი

ცხოვრება ალექსანდრე ჭავჭავაძისა

კახეთის გლეხთა 1812 წლის ამბოხება და ალექსანდრე ჭავჭავაძე

საერთო მოუსაღლიანობამ, გამოფმდებული ლაშქრობათა გამო სატრანსპორტო საქონლის დიდი რაოდენობით მოსპობამ, მძვინვარე შავმა ჭირმა დაამშია და გააპარტახა კახეთის მიდამოები.

„ასეთ პირობებში სასურსათო მოხელეებს ეიდევე ყოფნიდათ გამზადებული მოეთხოვათ სურსათი, ეცნობებინათ მთავრობისათვის, რომ „გლეხებს ხორბალი კი აქვთ, მაგრამ მალავენ". ასეთი ყალბი ცნობები დაედო საფუძვლად მთავრობისადმი, მარკიზ პაულუჩის განკარგულებას სოფლებში ეგზეკუციის ჩასაყენებლად".

ამ განკარგულების გაცემისთანავე, მარკიზ პაულუჩი კასპის ზღვის სანაპიროებისაკენ გაეგზავნა. ალექსანდრე ჭავჭავაძეც მას გაჰყვა. ეგზეკუციამ გადაავლო, აიკლო, დასწვა და დაარბია სოფლები, მაგრამ სურსათი ვერ ეპოვა. რაც არ იყო, რა უნდა ეპოვნა.

1812 წლის 31 იანვარს, სოფელ ახმეტაში გლეხთა აჯანყება დაიწყო.

მალე ახმეტელებს მატანისა და თიანეთის მოსახლეობა შეუერთდა. მერე სხვა სოფლებიდანაც დაიწყო ხალხმა დენა.

„ადგილობრივი მთავრობის ზომებმა —მოლაპარაკებით შეეჩერებინათ აჯანყება — სრულიადაც არ იმოქმედა. პირიქით, აჯანყებულნი ტყვიის უშენდნენ პოლიციელებს, თავადებს, რომლებიც ცდილობდნენ მოლაპარაკებით ემოქმედნათ მათზე.

მთელ კახეთში გაშლილი საეგზეკუციო რაზმები ერთმანეთს მოწყდნენ. მთ ვერ მოახერხეს ერთმანეთთან დაკავშირება. აჯანყებულებმა თითქმის ყველა გზა შეერეს და დიდ ზარალს აყენებდნენ ოქან დახვევისათვის გზის „მაძიებელ საეგზეკუციო რაზმებს".

ამბოხებულებმა დასწვეს, ნაცარტუტად აქციეს ანაგის სურსათიანი საწყობები.

აჯანყების ცეცხლი ქართლისაც გადასწვდა.

1812 წლის 8 თებერვალს თბილისში ცნობა მოვიდა, რომ კახეთის ამბოხებულთ ფშავ-ხევსურნი შეეფერთდნენ და რომ კაკაბეთისა და მანავის ყაზარმები გადაბუგულიყო.

აჯანყებულები სიგნაღზე მოეახლოვებოდნენ. საგარეკოლეგიოს გლეხობამაც აჯანყებულებთან დაიდო ბინა. სულ მცირე ხანში სიღნაღის ციხე იერიშით აიღეს.

1812 წლის 23 თებერვალს, მარკიზ პაულუჩი კახეთისაკენ გაემართა. „სოფ. ხაშმში ამირეზდა ასლეს.., მთავრობისთვეკენ ისე ჩქარობდა ამბოხების რაიონში ასლეას, რომ სთიმელო ამალაზე არც კი უფიქრია, თან ახლდა მხოლოდ 40 დრაგუნი და 40 ყაზახი".

მარკიზ პაულუჩმა თავის ადიუტანტს, ალექსანდრე ჭავჭავაძეს დაავალა აჯანყებულებთან მოლაპარაკება, მაგრამ ამბოხებულებმა ყურად არ იღეს მისი დეპესანთა და ცეცხლი გახსნეს. ორნა მეუნარგია წერდა:

„ალექსანდრემ ჯერ მოინდომა კახეთის დამშვიდება ტკბილის ქართოელთ, მაგრამ რომ ვერა გაიწყო რა, საქმე ძალაზე და სროლაზე მიდგა. ამ შებმაში მთავრობის მხარეს ვაიმარჯვა. ალექსანდრე სწუხდა, რომ საკუთარ ძმებთან უნდა ეომა, მაგრამ მოვალეობისა და სამხედრო დისციპლინის მონა, ის შეეგება კახელებს და ცდილობდა საქმე ისე გაეთავებინა, რომ მეტი უბედურება არ დატრიალებულიყო".

ამ შეტაკებაში ალექსანდრე ჭავჭავაძე მარცხენა მუხლში დაიჭრა, ფორმულიარიულ სიაში ვკითხულობთ:

«1812 года в действиях против грузин-

გაგრძელება. დასაწყისი იხ. „ცისკარი" № 2, 3, 4, 5.

ских бунтовщиков в Сигнахском и Телавском уездах, феврале 25 в лесу под Гомбором, марта 1-го под деревней Чумлака, где был послан от ген. лент. Маркиза Паулучи с приказанием в арьергард, бросился через толпу мятежников и тяжело ранен пулей в левую ногу, но невзирая на то, приказание исполнил в точности возвратился к своему месту».

ალექსანდრე ჭავჭავაძე ავტობიოგრაფიაში ამ შემთხვევის გამო წერს:

„...ავანყების დროს ტყეითი დამშვრეს ფეხში. ეს მოხდა 1812 წლის დასაწყისში, ძმიმე ჭრილობამ, ცოტას ვაწყდა, ჭლეშად ჩამაგდო.

ფეხში მიყენებული ჭრილობა პოეტისათვის ნამდვილად-სბპენდოსწერო იქნებოდა, სახელგანთქმულ დასტაქარს, თურმანიძეს რომ არ ეშველა:

„ერთადერთი მომენტი ალექსანდრე ჭავჭავაძის ბიოგრაფიაში, რომელიც პარმენიანში არ არის პოეტის ეროვნულ განმათავისუფლებელი იდეებთან, ეს იყო მისი მონაწილეობა კახეთის 1812 წლის აჯანყების ჩაქრობაში.

მაგრამ ესეც ეპოქის ხარკად უნდა ჩაითვალოს. ვინაიდან, ამ შემთხვევაში, მისი მოქმედება, რამდენადმე მაინც იძულებითი იყო-იგი, როგორც მეფის არმიის პორუჩიკი, ამ ლეგალებული იყო შეესრულებინა სამსახურებრივი მოვალეობა და მოქმედებდა არა იმდენად თავისი, რამდენადაც მეფის სატახტის პაულიჩის ნება-სურვილის მიხედვით".

თუ რა ტანჯვასა და ტკივილს ჭრნობდა ამ დროს პოეტი — მხედარი, საუკეთესოდ ჩანს მის შემდეგ სტროფებში:

მომესია სევდათ ვუნდი,
შემომტრფესა ბნელი ბუნდი,
ჭაბეი დამსდგა მონებისა,
ცისრად ვიღე და დავდუმდი.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის ეს სიმძიმილი ასევე ეკრავად ჩანს იმ შეფასებიდანაც, რომელიც მან 1812 წლის გლეხთა აჯანყების თაობაზე გამოთქვა:

„კახეთის ამბოხება ყოველგვარ... უცხო გაელენის გარეშე მოხდა. მისი მიზეზი ხალხის ერთადერთი უმაგალითო შეწუხება იყო, განსაკუთრებით იმ საუბედურო შემთხვევის დროს, როდესაც მას სურსათის ეგზეკუციით არომევდნენ და ყოველგვარი უმსგავსებით საზღვარს გადასცილდნენ.

საზღვარგარეთულ ლაშქრობათა მონაწილე

ალექსანდრე ჭავჭავაძემ, მეზღვრეში მიყენებული ჭრილობის გამო, 1812 წლის ბოლომდე სამსახურში დაბრუნება ვერ შესძლო.

1812 წლის ოთხ ნოემბერს, მის მეუღლეს — სალომეს შეეძინა პირველი შვილი, რომელსაც ნინო დაარქვეს.

1813 წლის დასაწყისში, ალექსანდრე ჭავჭავაძე პეტერბურგზე გაელინი რიგაში, გენერალ მარკოზ პაულუჩთან ჩავიდა.

1813 წლის 23 თებერვალს, ალექსანდრე ჭავჭავაძეს შტაბრტმეისტრად მიიღო.

მარკოზ პაულუჩმა ალექსანდრე ჭავჭავაძე მიავლინა იმ დროს მომქმედი არმიის მთავარსარდალ ბარქლაი-დე-ტოლთან.

1813 წლის 21 სექტემბერიდან 1814 წლის 6 ივლისამდე, ალექსანდრე ჭავჭავაძე რუს მხედრობასთან ერთად იბრძოდა ნაპოლეონის ჯარებისა წინააღმდეგ.

1813 წელს მან მონაწილეობა მიიღო შემდეგ ბრძოლებში: 2 ოქტომბერს — ლაჩონიანში სოფ. შტერნთან, 4 და 6 ოქტომბერს — ვენერალურ ბრძოლაში ლაიპციგთან, 9 და 10 ნოემბერს შეტაკებაში ჯაზენის დეფილესთან.

1814 წლის 20 იანვარს მონაწილეობას იღებდა ბრძოლაში ბრიენთან. 21 იანვარს — შეტაკებაში დაბა ეფსეკერთან, სოფლანგეში; 8 და 9 მარტს იბრძოდა ორსი-სიფრ-ოპენთან, ხოლო 18 მარტს — პარიზთან.

ოთხეულ რუსულ მხედრობა ბარკლაი-დე-ტოლის მეთაურობით პარიზში შევიდა. ალექსანდრე ჭავჭავაძეს დე-ტოლის ადიუტანტის ადგილი სურია.

უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ, რუს ხალხთან ერთად წარმებულ გმირულ ბრძოლებში, სრულიად ახალგაზრდა ალექსანდრე ჭავჭავაძემ, ძალზე დიდი გულადობა და სიმამაცე გამოიჩინა, რისთვისაც ებოძა წმინდა ანას მეორე ჯარისაის ორდენი, პრუსიის პერლენბერიტი ოქროს ხმალი წარწერით „მამაცობისათვის" და საფრანგეთის სპასტიო ლეგიონის ორდენი.

ბარკლაი დე-ტოლი მარკზ პაულუჩისადმი გაგზავნილ პარათში ალექსანდრე ჭავჭავაძის შესახებ წერდა:

«Теперь же обязанности себя нахожу привести Вам чувствительную благодарность за присылку ко мне кн. Чавчавдзе. Я в нем нашел расторопного и усердного к службе офицера».

1813 და 1814 წლების ლაშქრობათა შემდეგ, ალექსანდრე ჭავჭავაძე პეტერბურგში დაბრუნდა და უკანასკნელ ბრძოლის ჭრილობა გაეხსნა და დიდხანს აღარ შეხორცებულა.

გახსნილი ჭრილობის გამო, ალექსანდრე ჭავჭავაძემ საპრობლიში დაბრუნების ნება ითხოვა. თხოვნა შეიწყნარეს და პოეტი საქართველოში წამოვიდა.

იაკობ გალაბავეილი
ცხოვრება ალექსანდრე ჭავჭავაძისა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პეტრე პაპარატიონის გარდაცვალებისადმი მიძღვნილი ოდის თარგმანა

სახელგანთქმული მხედართმთავარი პეტრე ივანეს ძე პაპარატიონი შიამომავალია ქართლის მეფის იასე ლევანის ძისა.

შეხდომელებით საშუალო ტანის, გამხდარი, კუნთოვანი, შავგვრემანი კაცი იყო, ტიპიური ქართული სახე ჰქონდა.

პეტრე პაპარატიონის მამა, ივანე ალექსანდრეს ფე სიძე იყო მეფე ერეკლე მეორისა. მას ცოლად ჰყავდა ერეკლეს ასული თამარ.

პოლკოვნიკის ჩინით სამხედრო სამსახურიდან გამოსული ივანე პაპარატიონი ცხოვრობდა ყიზლარში, ქართველთა ახალშენში.

1765 წელს ყიზლარში მის მეუღლეს შეეძინა ვაჟი პეტრე.

ბავშვობიდანვე ჯ. პაპარატიონი სამხედრო სამსახურზე ოცნებობდა.

ხელმოკლე ოჯახმა სათანადო სწავლა ვერ მისცა ყმაწვილს.

1781 წელს, 16 წლის პეტრე პაპარატიონი პეტერბურგში დიობარა მამიდამ, ანა ალექსანდრეს ასულმა გოლიცინამ, რათა პოტიომკინისათვის წარედგინა.

პაპარატიონის პეტერბურგს ჩასვლის მეორე დღეს პოტიომკინთან სადილად ყოფნისას ანა ალექსანდრეს ასულმა სთხოვა სახელგანთქმულ გენერალს, მისი ახალგაზრდა ნათესავისათვის მფარველობა გაეწია.

პოტიომკინი დათანხმდა და პაპარატიონის მოსაყვანად მაშინვე შიკრიკი გაგზავნა.

ახალგაზრდა პაპარატიონის ნიხარულს ფრთებს ეკეკავდა სათანადო ტანისამოსის უქონლობა. ის ყო, ტარი უნდა ეფქვა პოტიომკინთან წასვლაზე, რომ პოტოლიდენად ბედმა გაეღიმა: კარილნმა თავისი სამოსი ათხოვა და იგი პოტიომკინის წინაშე წარსდგა.

იქ გადაწყდა პაპარატონის მომავალი.

პოტიომკინმა ბრძანება გასცა ჩაერიცხათ პაპარატიონი კაზეკასიის მუშკეტერთა მეორე პოლკში.

1782 წელს ჯერ სრულიად ახალგაზრდა სერჟანტმა მონაწილეობა მიიღო ჩაჩანთა წინააღმდეგ ბრძოლაში.

„ოსეებისათვის მარცხით დამთავრებულ ერთ ბრძოლაში პაპარატიონი ენთალ დაიღუპა, მისი ოჯახი განადგურებულ იქნა, ხოლო თვითონ ძმიმედ დაჭრილი, მოპყავა მთელი გორა ცხედრების ქვეშ. სადაც იგი ჩაჩნებმა ეპოვეს.

პატივს სცემდნენ რა პაპარატონის სიმამაცეს და ახსოვდათ რა მის მშობლებთან მეგობრობა, ჩაჩნებმა მოარჩინეს ტყვე და ოსეთის ჯარის მანაკში მიიყვანეს“.

1783 წელს, თერქეთის ომისაღმდეგ ბრძოლაში, ოჩაკოვის ალებისას პაპარატიონმა სახელგანთქმული მხედართმთავრის, სუვოროვის ყურადღება მიიქცია.

1790 წელს პეტრე პაპარატიონი ქოზასიანში იბრძოდა თურქებისა და მთიელების წინააღმდეგ.

1793 წლის 21 ნოემბერს პეტრე პაპარატონს მიეცა პრემიერ-მაიორის წოდება და გადაყვანილ იქნა კიევის კარაბინერთა პოლკში.

1794 წელს სუვოროვთან ერთად მან ბრწყინვალედ ჩაიარა პოლონეთის კამპანია, რისთვისაც პოდპოლკოვნიკობა მიიღო.

1796 წლის 13 თებერვალს პაპარატონს მიეკუთვნა პოლკოვნიკის ხარისხი და დანიშნა მე-6 ეგერთა პოლკის მეთაურად.

24 წლის პეტრე პაპარატონს 1809 წლის 4 თებერვლის ბრძანებით, მიენიჭა ენერალის ხარისხი.

იმავე წლის 3 აპრილს პაპარატონმა სუვოროვს წარუდგა.

იმ დღესვე პაპარატონი ყაზახთა პოლკით ავანგარდში იქნა დანიშნული.

4 აპრილს პაპარატონი სუვოროვთან მიეიდა. მოახსენა, რომ მისი პოლკი მზად არის ომისაკენ ელვების მისალებად.

სულ მალე პაპარატონმა ირონშინ აიღო ქ. ბრეშნის ციხე — სიმაგრე და ქალაქი ლეკო. იქ იგი ფეხზე დაიჭრა, მაგრამ ბრძოლის ველი არ დატოვებია.

იტალიის კამპანია რუსთა გამარჯვებით დამთავრდა. იტალიიდან ბრძოლა შვეიცარიაში გადავიდა. ჯარი ალპებს მიადგა.

1799 წლის 10 სექტემბერს ოდწუო რუსი ჯარის ლეგენდარული ლაშქრობა შვეიცარიაში გადასასვლელად. პეტრე პაპარატონი ავანგარდში მიჰყვებოდა ლაშქარს.

რუსი ჯარი დღე და ღამე მიდიოდა. გადასვლის მესამე დღეს ნისლის, წვიმისა და თოვლის გამო წინ წაწევა შეუძლებელი გახდა.

პაპარატონმა ბრძანება გასცა შეჩერებულიყვნენ. ჯარი დასაბანდა. კოცონი გაიჩაღეს.

გაისმა ოფიცინი რუსული სიმღერა.

შვეიცარიის ბუნებამ საკმაოდ ოოგანა ბაგრატიონს. მისი ფიქრი საქართველოს თვალწარმტაც მთებზე გადავიდა. ბავშვობის წლებმა გაიელვეს გონების თვალწინ.

მეორე დღეს სენტ-გოტარდი აიღო-რუსმა ჯარმა.

ეშმაკის ხიდთან მოგებულ ბრძოლის შემდეგ რუსებმა ალტორფი აიღეს და როსტოკის ქედზე გადავიდნენ.

პეტრე პაპარატონი ყველე ავანგარდში მიდიოდა.

აიღეს ფეარსიაც.

შეუვიდე შეტაკება ფრანგებთან დაიწყო 23 სექტემბრის ღამეს. პაპარატონის რაზმი მაშინ ინერეგარდში იყო.

ხუთი ათასი ფრანგი დაესხა თავს ბაგრატიონის ორი ათას კაცისაგან შემდეგი რაზმს.

ბაგრატიონმა მანამდე არ გაუშვა მოწინააღმდეგე, სანამ სუეროროვის არმია არ გაიდგა მთიბიდან.

ასე დამთავრდა შეეიცარიის ლაშქრობა.

ფრონტზედან ბაგრატიონი პეტერბურგში ჩავიდა, სადაც დიდი პატივით შეხვდნენ.

მეოხედადად თავის დამსახურებისა და ვენერალ-მაიორის ხარისხისა, ბაგრატიონი მეტად მორცხვი და თავმდაბალი იყო, ყველაზე უფრო იგი ქალთა წრეს ეკრძალებოდა.

ერთხელ, მეფის სასახლეში, ბალზე ბაგრატიონი შეხვდა ულამაზეს ქალს, გრაფის ასულს ელენასგან სკავრონსკაია.

როდესაც ახალგაზრდა, მაგრამ გამოცდილმა კაპიტანი ქალს შეაჩერა, თუ რა ყურადღებით ეტყოფდნენ ყველანი ბაგრატიონს, მან გადასწყვიტა გასცნობოდა მას, რაც თავის მეგობრებს განუცხადა.

გრაფის ასულმა ერთ-ერთ თავის ქალაღურს მოსთხოვა, დაუყოვნებლივ წარმადგინე ბაგრატიონთანო. ქალაღურმა გრაფის ასულის სურვილი შესრულა. შემკრთალმა ბაგრატიონმა ეადგწყვიტა ბალიდან წასვლა.

ლამაზმა ქალმა ბაგრატიონს ეკან დასძახეა ეზა გადაუჭრა და მოსმიხმილადი ხმით უთხრა: მაამაც ვენერალს სხეტა ქალის წინაშე ეკან დაჭეა არ შეშვენისო.

ასე გაიცნეს მათ ერთმანეთი.

მაღალ ბაგრატიონი სიყვარულმა შეიპყრო. სკავრონსკაია ასულმა კი დასკვნა ეკოლადი სარდლის გრძნობას და განაკვლად, ორასოდეს მისი ეოლი არ გავდაეთო.

ბაგრატიონი სეედნი და მოიდუშული იყო. ეს შენიშნა ბალე პრინველმა.

— რა დაემართა თავად ბაგრატიონს? — ჰკითხა მეფეს თავის ადიუტანტმა.

— შეეეოპეტელია, თქვენი უდიდებულესობავ, — უპასუხა ადიუტანტმა.

— ვინ ეყვარს?

— გრაფის ასული სკავრონსკაია.

— მერე ეგრე მოწყენილი რატომ არის? — მოითხოოდა ალნაკანარტეტას ბალე პრინველი.

— მას ეყვარს, ქალი კი მხოლოდ ეკოპეაოვანა, — მიუგეს.

— არა, ეგრე არ შეიძლება! — გაკვირდა მეფე და ადიუტანტს: — სტატს — ადაძასკავრონსკაია ხვალ თავის ქალიშვილით ჩემთან სასახლეში გამოცხადდეს. ამასთან გრაფს ასული სკავრწინონ ტანისამოსში იყოს გამოწყობილი. გენერალ-მორ ბაგრატიონს კი უბრძანეთ, ხვალ ბუშაგიბის შეცალის შემდეგ ჩემთან დარჩეს».

მეორე დღეს ბალე პრინველმა ჯვარი გადასწერა ბაგრატიონს სკავრონსკაიას ასულზე.

ოჯახური ბედნიერება არ ეწერა ბაგრატიონსა: მისი მეუღლე მალე ვენაში წავიდა და იქ სალონი შექმნა. ბაგრატიონი კი ყველა ფრონტზე დაუბრეწდა.

1805 წელს ბაგრატიონი სარდლობდა არმიის ამიერგარეს, რომელიც კუტუზოვის თაოსნობით, ავსტრიელებთან ერთად, ებრძოდა ნაპოლეონს.

სოფ. შენგრაბენთან ბაგრატიონმა ყველა ისეხელა თავი, ექვსიათასიანი რაზმით იგი გაიქცა ლაედა ოცდაათათასიანი მტრის ჯარს.

ამ შეტაკების შემდეგ კუტუზოვმა იშუამდგომლა, რომ პ. ი. ბაგრატიონი დაეჯილდოდენინათ ვიორეკის მეორე ელსის ორდენით და გენერალ-ლეიტენანტის ხარისხი მიეცათ.

ბაგრატიონმა თავი გამოირჩინა აუსტერლიკის ბრძოლაშიც. ამის შემდეგ მოსკოეში ჩასულ ბაგრატიონს დიდი პატივით შეხვდნენ ყველანი.

1806 წელს, როცა რუსეთის მეორე ომი დაიწყო საფრანგეთთან პოლონეთისა და ალემოსეოლეთ პრუსიის ტერიტორიაზე, ბაგრატიონი ავლეკ ავანგარდს მეთაეობდა.

მძიმე იყო წუთები მდინარე ალასთან, მაგრამ ბაგრატიონმა გადალახა ყოველგვარი დაბრკოლება. იგი ხმლით ხელში იბრძოდა, როდორც უბრალო ჯარისკაცი.

1807 წელს ტილზეში დადებულმა ზავმა ბოლოდ რამდენიმე თვეს მოისვენა ბაგრატიონი.

1808 წელს ბაგრატიონი სარდლობდა მე-21 ქვეითი დივიზიას შეედთა წინააღმდეგ. ეს ბრძოლაც მოგებულ იქნა. ბაგრატიონს ინფანტერიის ვენერალის ხარისხი მიენიჭა. და დაინიშნა დუნაზე თურქეთის წინააღმდეგ მოქმედ რუსეთის არმიის მთავარსარდლად.

სულ მცირე დროის განმავლობაში ბაგრატიონმა აიღო ბრაილი, ვირსოვი, ოზმანოლი, ბრაილოვის ციხე-სიმაგრეები და დაამარცხა თურქეთის თხუთმეტიათასიანი კორპუსი რასევატთან .

1812 წლის სამამეული ომში მონაწილეობამ პეტრე ბაგრატიონს ლეგენდარული სარდლის სახელი მოუხვეჭა.

ნაპოლეონის ნახევრმილიონიანი არმიის წინააღმდეგ რუსეთის ორი არმია იქნა გამოყენებული.

პირველ არმიაში, რომელსაც ბარკლაი დეტოლი სარდლობდა, 118 ათასი კაცი იყო, ხოლო მეორეში, რომელსაც ბაგრატიონი მეთაურობდა, 35 ათასი. პირველი არმია ნემანის ნაპირებზე იდგა, მეორე კი ს

ერთებოდა. ნაპოლეონი მეფე თავისი ძალიან ხელ. ეშლიდა ამ შეერთებას. თვითონ პირველ არმიას მიჰყვებოდა ფეხდაფეხ, ხოლო ბაგრატიონის არმიას მარშალ დავუს არმია ებრძოდა.

ბაგრატიონი მწვავე ბრძოლით იხევდა.. და დიდ ზიანს აყენებდა მოწინააღმდეგეს. საშინელი სიცხე, უწესლობა და უსურსათობა სტანჯავდა მეომრებს.

15 აგვისტოს ბაგრატიონისა და ბარკლაის არმიები სმოლენსკთან შეერთდნენ. მეორე დღეს სმოლენსკს ნაპოლეონიც მიადგა.

რუსმა ჯარმა მეჩიერი ბრძოლის შემდეგ დასტოვა სმოლენსკი და უკან დაიხია.

1812 წლის 28 აგვისტოს, ბარკლაი დეტოლის ნაცვლად, მთავარსარდლად ძველი სუვოროველი მ. ი. კუტუზოვი დანიშნა.

კუტუზოვის მთავარსარდლად დანიშვნის მოსაყვანად ბოროდინის სახელგანთქმული ბრძოლა. 6 სექტემბერს ბაგრატიონის თავის 29 ათასიანი ჯარით ბოროდინს ველზე იყო.

ნაპოლეონის გეგმით, მთავარი იერიში უნდა მიტანილიყო ბაგრატიონის ნაწილებზე.. ამისათვის ნაპოლეონმა გაგზავნა 7 ქვეითი და 8 ცხენოსანი დივიზია, სულ 43 ათასამდე კაცი.

ბაგრატიონმა უმაგალითო გმირობა გამოიჩინა ამ ველზე. ბაგრატიონის ჯარის უფროსე კონტრიერიშების შესახებ ფრანგი გენერალი პეტიერ წერდა:

„ბაგრატიონის ჯარის ნაწილები, როგორც კი მათ მაგველი ჯარი ემატებოდათ, უდგებოდნ ,ხელმეორედ მიმაცით მიწეებდნენ წინ დაკარგული პოზიციების ხელში ჩასაგდებად, ამასთან: დიუპუტეთა გეგმაზე გადადიოდნენ.

რუსთა კოლონები, თავიანთი უფროსების, ბრძანებით, ისე მიწეებდნენ ჩვენების თვალწინ, როგორც ფოლადთა და ცეცხლის ალით მბრწყინავი მოძრავი სიმაგრეები..

ომი უფროდაუფრო მწვავდებოდა.

ბაგრატიონი სოფ. სემონოვსკაიასთან მბრძოლიცავდა ბოროდინის მარცხენა ფრთას.

ნაპოლეონის ჯარს მერვე იერიში მიჰქონდა ბაგრატიონის ნაწილზე..

გაჩაღდა ხელჩართული ბრძოლა.. იერი

ფასი 60 კაპ.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76236